

Digitaliseret af | Digitised by



**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Christian; af C. Molbech.

Kong Christian den Femtes egenhændige
Dagbøger for Aarene 1689, 1690, 1691
og 1696, : udg. efter Originalerne, med en
Indledning og et Tillæg af utrykte Bidrag til
denne Konges Historie, m. m.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : trykt hos Bianco Luno, 1848

Fysiske størrelse | Physical extent:

242 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.





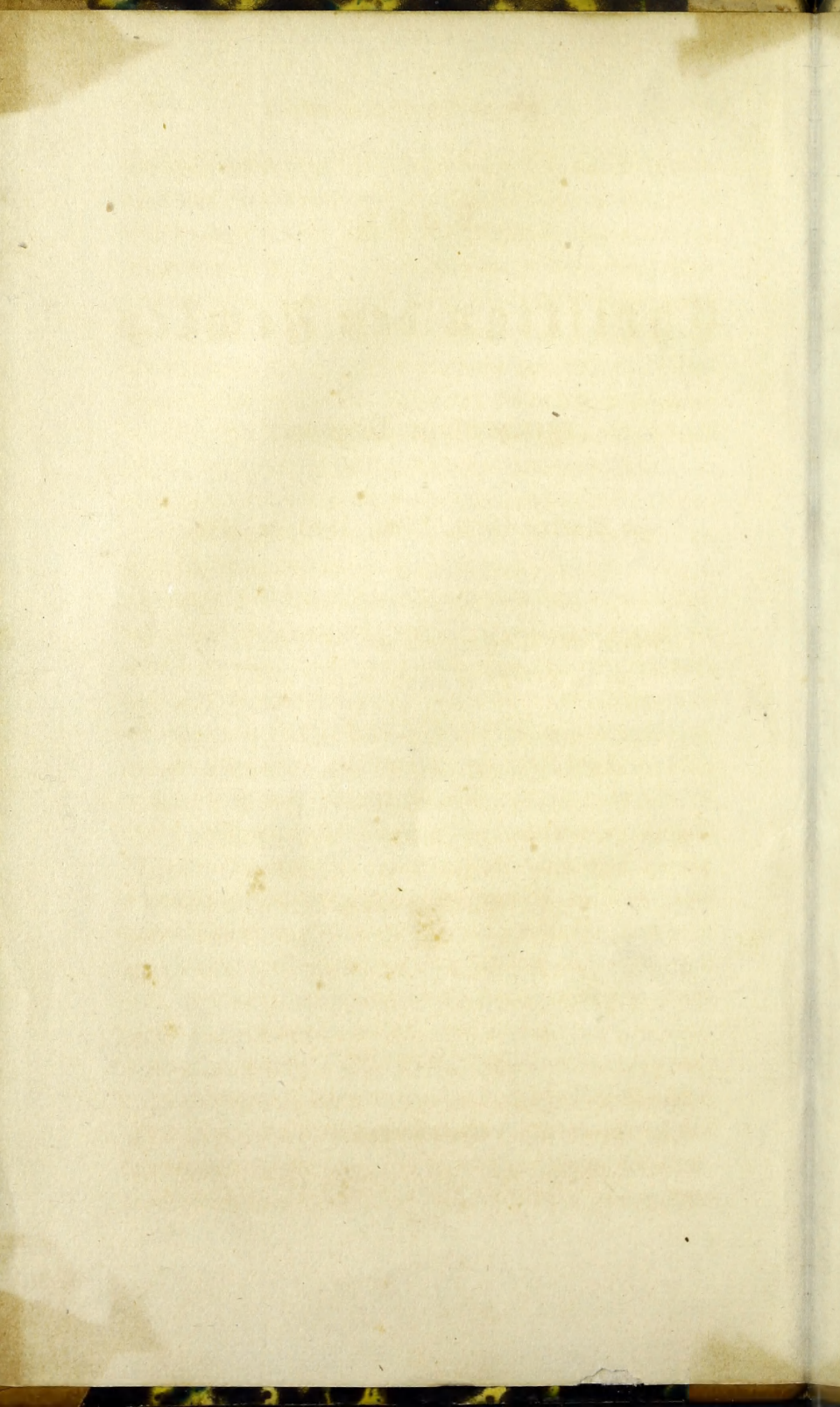
35, - 405 - 8°



DET KONGELIGE BIBLIOTEK



130016625508



Kong
Christian den Femtes
egenhændige Dagbøger

for Aarene 1689, 1690, 1691 og 1696,

udgivne efter Originalerne, med en Indledning,
og et Tillæg af utrykte Bidrag til denne
Konges Historie, m. m.

af

C. Molbech.

Kiøbenhavn.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1848.

(Astron. af Nyl historisk Tidsskrift.)



Man er i det nittende Aarhundredes historiske Synsmåder og i Betragtningen af Staters Regiering og politiske Omstiftninger, kommen meget tilbage fra tidligere Tiders System, efter hvilket man næsten gjorde Statens Historie til eet med Regentens, og derfor tillagde dennes Person en næsten ubegrændset Bigtighed. Dersom man deri undertiden gik over Fornuftgrændsen, og røbede Mangel paa det dybere Blik i Verdensbegivenheders Udvikling og i Historiens indre Væsen: saa ere Nogle i vor Tid igien mere tilbøielige til den modsatte Yderlighed, at betragte Regenters Personlighed som ganske ligegyldige Gienstande, deres Charakter og Privatliv som ubetydelige Factorer i det politiske Liv, og deres Indvirkning paa Statshistorien fra et alt for indskrænket Synspunkt. Dette er allerede i og for sig selv stævt eller mangelfuldt, siden det aldrig kan andet end være til Fordeel for Historien og Historiefriverens Stof, jo klarere og sikkrere den Forestilling er, han kan opnaae om enhver i det historiske Liv fremtrædende Charakter og Personlighed; da det netop er giennem denne Deel af Stoffet, at Fortællingen selv vinder det Liv og

den Beskuelighed, som uheldigviis flere andre Landes Historie have forud for den danske, der i det hele er saa fattig paa det biographiske Stof. Det behøver desuden neppe engang at fremhæves, at jo mere uindskrænket Magt Statsforfatningen giver en Monark, desto mere maa hans Person og Charakter, om endog ingen udmærkede Egenstaber tilhørte begge, gribe ind i at afgjøre, med meer eller mindre Bevidsthed og Frihed i Handlingen, mangfoldige betydende Tildragelsers Fremgang og heldige eller uheldige Udfald, og i at bestemme baade Staters og Nationers Stiebne. Det er derfor kun vrang og indskrænkede Meninger, som vor Tids uhistoriske Demokrater nu og da ville gjøre gjeldende: at Fyrster i Historien ikke betyde meer, end private Personer; at deres Levnet og Handlinger ikke have mere Krav paa Opmærksomhed, end diæses; og at den Opmærksomhed, Historieforfverne ere tilbøielige — men ogsaa ofte nødsagede og forpligtede — til at henvende paa Fyrsternes daglige Syssler, deres private Levemaade, Tilbøieligheder og Svagheder, deres nærmeste Omgivning, Indlinger, Fortrolige, m. v. kun er Virkning og Uttring af en forældet Beundring af Diademets og Thronens Glans.

I øvrigt maa man sige, at der er kun ringe Udfigt til at dette Slags forsøgte Nedsættelse af Fyrsternes personlige Betydning i Historien saa hastig vil faae Indgang i vor europæiske og monarchiske Verden. Endogsaa den Nyfgenheds Instinct, som alt for gierne søger at tilfredsstilles, hvor Leilighed gives til at erfare noget af en eller anden hidtil skult Kilde om en nogenlunde bekiendt regierende Fyrstes, eller om en berømt Statsmands, en mægtig Ministers, en indflydelsesrig og intrigerende Maitresses, eller nogen anden offentlig og politisk Charakteers Personlighed og private Levnet: er i endel Tilfælde virkelig meer, end den seer ud til at være. Den er ikke blot Virkningen af en tom og frivol Nysgierlighed; den

er sig, om endog kun dunkelt, bevidst, at saadanne Individuer have havt meer eller mindre Indflydelse paa hele Landes og flere Generationers Skiebne, og saaledes deeltaget som virkende Kræfter i de store Bevægelser, ved hvilke Tiderne og Historien skride frem i deres ustandselige Kæmpegang; og selv hos disse Individuer lader Personligheden sig ikke skille fra Charakteren, eller de menneskelige Egenheder, gode og slette, private Tilbøieligheder, Egenheder og Svagheder, ganske isolere fra Individets offentlige Liv og historiske Virken.

Det gaaer med de historiske Kilder, i Henseende til Fyrsters og Regenters Personer og deres Privatliv, ligesom i Stats- og Folkeshistorien: de flyde undertiden rigeligt og næsten overflødig, undertiden ganske svagt og utilstrækkeligt. Det sidste er Tilfældet i vort Fædreland, ikke blot med en stor Deel af vore Kongers, men med mangfoldige andre, i vor Historie fremtrædende og handlende Individuers Personlighed og Charakter. For at blive ved det Oldenborgske Kongehus, der snart har fuldendt sit fjerde Aarhundrede paa den danske Throne: saa er det dog kun de færreste af denne Stammes femten Konger, om hvis Person og Charakter Historien har efterladt os Stof til et fuldstændigt og klart Billede — en Mangel, som baade bliver forklarlig, og mere sølelig, ved vore Konger fra Frederik III. af; da endog disses politiske Historie endnu trænger til sin første Bearbejdelse fra Grunden, med et ordentligt Kildestudium, og med Historieforfatterens sande Kald og Talent. — En af de første Fordringer til denne bliver da, at han maa være hævet over den fra Slutningen af det 18de Aarhundrede mere om sig gribende falske Tendents, at ville skrive et tusindaarigt Kongeriges Historie, og det endogsaa under den absolut monarkiske Statsforfatning, efter demokratiske Principer og Forudsætninger, eller efter Dagens omflistende, snart republicanke, snart constitutionelle, eller radicale og statsopløsende Tendenter.

Disse, anvendte paa Historien, ere i sig selv kun Vidne om, hvor langt Bedkommende endog ere fra at have gjort de historiske Studiers første Cursus, fra en dybere Grund, i et større Omfang end blot Fædrelandets Historie, og efter andre Kilder til denne, end ufuldstændige trykte Samlinger, hvormed man nu i meer end et halvt Aarhundrede har ladet sig nøie, eller drøvtyggende Lærebøger og afgjorte Partiskrifter.

Til de sidste maa vi omtrent henregne den Forfatters samtlige historiske Arbejder, som i det 18de Aarhundredes sidste Decennium bl. a. tog sig for at ville behandle Christian den Femtes og Frederik den Fjerdes Historie. Hvad i Særdeleshed den førstnævnte Konge angaaer, da er den i sin Tid meget læste Bog om ham af Riegels lidet meer end en chaotisk forvirret Blanding af forskellige samlede Materialier (hvoriblandt ogsaa adskilligt til Frederik den Tredies Regieringshistorie) med en overstrømmende Flod af Declamationer og halvfogte republicanske Flokfler, krydrede med Bitterheder i en stieldende Pasquiltone, eller med indtil Væmmelse gjentagne personlige Sarkasmer og Beskyldninger, i Stedet for factisk Beviisførelse. — Vi ville her i øvrigt kun opholde os ved det ene Punkt, at ogsaa til Bedømmelsen af Christian den Femtes personlige Charakter, Tænkemaade og Gyner, saavelsom hans Regentvirksomhed fra forskellige Sider, er Riegels overhovedet en upaalidelig, forvirret, undertiden sig selv modsigende Kilde. Det er vanskeligt, eller næsten umuligt, af denne Forfatters, i sanderiskaarne Fragmenter splittede Fremstilling at faae noget som helst tydeligt og samlet Billede, enten af de gode eller slette Sider i denne Konges Regiering. Men da Riegels overalt ødfler med de sorteste Farver, og knap omtaler en eneste Mand af nogen Betydning under Christian V. anderledes, end som en uduelig og uvidende, eller hovmodig, vindsyg, ødsel og i andre Maader moralsk fordærvet Person: saa gjør hans Historie

ikke fielden en Virkning, netop modsat den, Forfatteren tilsigtede. Man ledes uvilkaarlig til Mistanke om, at Alt i Virkeligheden dog ikke kan have været saa slet og usælt, som det fremstilles. Den i høieste Grad usordeelagtige Skildring, som gives af Danmark og den danske Stat under Christian V., og hvorefter man kun maa tænke sig, at alting i Landets indre Bestyrelse, og i Statens politiske Stilling, var i den største Forvirring og i yderste Afmagt, efter Griffensfeldts Fald: modsiges dog, i det mindste for en Deel, af den virkelige Tilstand, naar den opfattes efter andre og flere Kilder, end dem, Riegels har benyttet — i det mindste benyttet til sit Brug, og efter sin Hensigt.

Vel er det uden Tvivl kun alt for vist, at Christian den Femtes tredive Aars Regjering langt fra ikke var i Stand til at læge enhver Brøst og Svaghed, som de, Statens Kræfter og Landets Marv fortærende Krige 1643—45 og 1657—60 havde efterladt sig, og hvis Følger sporedes hos Landalmuen og i Agerbruget endnu ved og efter Kongens Død. Det er heller ikke mindre vist, at Christian den Femtes egne Krige, efter Griffensfeldts Afgang, førtes deels uklogt og uheldigt, deels mere til Fordeel for fremmede og allierede Magter, end for Danmark; og at det for en stor Deel var disse Krige, som i en Periode, hvor Landets indre Tilstand snarest trængte til en dyb Fred, medførte de vedvarende eller altfor hyppigt fornyede Baalæg og Skattebyrder, hvis Tryk kun blev alt for føleligt og udsugende, baade for Almuen og de øvrige uadelige Stænder. Heller ikke kan det blive skidt for et Blik, der trænger dybere ind i vor indre Histories Kilder, at en Slappelse og Stagnation, om ikke Tilbagegang, i Landets nationale Velstand og den indre Statsrørelse, synes i flere af dennes Ørene at være tydelig nok under en stor Deel af denne Konges Regjeringstid; ligesom det er afgjort, at Tilbagegangen er endnu

mere aabenbar i videnskabelig og literair Cultur, saa vel som i Spogdannelse, i Sprogets Nationalitet, i Smagens og Konstens Regioner. Danmark stod heri vel ikke særdeles meget tilbage for Tydskland, i hvis Spor det saa længe har gaaet; men desto mere for Frankrige og andre sydeuropæiske Lande.

Til disse og andre Skyggesider hører ikke mindre den, med det gamle nationale Aristokraties stærkt fremskyndte Svindsfot og uddøende Standsmagt, i lige Forhold stigende Indvandring og Stiftelse af en nyere tydsk Hof- og Herregaards-Adel, med dennes vorende Indflydelse, og med dens, Landets Grundkræfter i den agerbrugende Stand udsugende Berigelse.

Vi tør, paa Grund af alt dette, heller ikke negte, at en Bog, som, da den udkom og endnu længe efter, gjorde overordentlig Opsigt og et dybt Indtryk, den engelske Minister Robert Molesworths berømte „Fortælling om Danmark, som det var i Aaret 1692“, — ved Siden af en Deel Urigtigheder, Feil og falske eller skieve Anskuelser, saaledes som en med Nationen og Sproget ubekendt og med en god Deel engelsk Gensidighed belemret Fremmed, ikke kunde undgaae samme — dog indeholder meget, som bærer Sandheds og Virkeligheds Præg. Molesworths Bog er overhovedet skrevet med ulige større Indsigt i Statskunst og Statsvidenskab, og større Talent, end det, Riegels lægger for Dagen i sin saakaldte „Femte Christians Historie“; den har tillige det Fortrin for denne, at være læselig, tiltrækkende og lærerig, selv den Dag i Dag, og har i det mindste den Besskaffenhed, at vi meget lettere, ved Hielp af et grundigere historisk Studium, kunne blive i Stand til at skielne og erkiende, hvor Molesworths har Ret, og hvor han feiler og skriver med Fordom eller Partisshed: end vi kunne udfinde de Stumper og Stykker af Riendsgierning, historisk Sandhed og paalidelig Efterretning, der skule sig i et Uføre af skidesløs og affaset Beretning, eller af den

subjective Galdeshyges Overdrivelser, tilligemed vilkaarlige Forsætninger og antagelse, men ubeviste Beskyldninger, som næsten udgiøre det hele Grundstof hos Kiegels.

Man kan ogsaa ret vel iagttage alle hine Skyggesider ved Christian den Femtes Tid og Regjering, og lade dem med rolig og streng Sandhedskjærlighed fremtræde i en historisk Fremstilling, uden at formørke det hele Billede saaledes, at al Colorit forsvinder, eller alle Sandhedsfarver, de dunkle med de lysere, tabe sig i det Usikkerhedens og Upaalidelighedens Skyggemulm, hvori en selvskjær, partisk, eensidig og avindssyg Fortæller kan indhulle al Historie. Det gaaer saadanne ligesom deres Antipoder Panegyristerne; ved at rose Alt, roser man intet; og de, som ikke have Sind og Udtryk for andet end Dadel, opnaae omfider ikke meer end Mistro og Bantro til deres Sanddruhed. Det gif ogsaa tildeels Molesworth saaledes i sin Tid. Man var ikke vant til en saa skarp og hensynsløs Tone, og den hele, fra Grunden dadlende Tendents, som udtaler sig i ethvert Capitel af Bogen, gjorde det lettere for dem, for hvilke en saadan Skildring kom meget ubeleilig, at gjøre den mistænkt for almindelig Partiskhed, Overdrivelse og Usandfærdighed, hvilket ingenlunde er dens Charakter. Man vil tværtimod overhovedet finde Molesworth langt mere moderat og billig, end Kiegels; og man overrastes næsten ved, at en Forfatter, som vist nok ikke skrev i godt Lune, eller i den bedste Stemmning mod det danske Hof under Christian V.¹) dog f. Ex.

¹) Molesworth, om hvis Minister-Insolents, som han yttrede et Par Gange i Voldsomheder og Overfald, han lod sine Folk begaae mod Kongelige Jagt- og Veibetiente, man har Vidnesbyrd, fortælles (i Fortællingen til „Denmark vindicated“) at han i den Anledning 1662 forlod det danske Hof uden Afskedsaudients hos Kongen, som var alvorsligt opbragt paa ham, og at han siden unddrog sig fra at vende tilbage til Danmark. Denne Beretning stemmer ikke ganske overens med Kongens egen Optegnelse, den 15. Jun. 1692: „Dog den Engelske anvøjé Molisvort sin affskeds audiens, Bannmeldet, for att

omtaler Lovgivningen, Retspleien, Politiet, og flere Indretninger i den indre Statsstyrelse, endog under Sammenligninger med sit eget Fædreland, i meget berømmende Udtryk.

Man har vanskeligt ved at finde noget Spor til en saadan Retsfærdighedsfølelse hos den omtalte danske Forsætter. Derimod er Kiegels, midt under alle de Declamationer og Straffetaler, som han lader udstømme mod Christian V., dog til visse Tider snarere gavmild, end farrig i at rose hans Charakter, og undskyldte det meste af hvad han selv bittert dadler ved denne Konges Regiering, enten med hans Godmodighed og godtroende Tillid til Andre — eller

»reise til Kong Wilhellem og Saa til Irland hos Sit gods paa 4 a
 »5 Maanederstid, Jeg gaff hannem hellsende med, og forsikring aff
 »affection, for hans herre.« D. 13. Sept. 1692 omtaler Kongen, at
 han ventede en ny Minister fra England. — 1694 udgav Molesworth
 sin »Account of Denmark« som i samme Aar udkom 3 Gange, og
 en 5te Udgave endnu 1745. At Ministeren »for en stor Deel havde
 faaet Materialierne af en banquerotteret hamborgsk Røsbmand, ved
 Ravn Schott« (J. F. W. Schlegels Statistik, I. S. 94.) kan
 maaskee tildeels være sandt; men fra en saadan Kilde kunde Mo-
 lesworth umuligen hente alle de nøiagtige Efterretninger om den
 danske Stat, han meddeeler; og Bogen tilhører ligesfuldt ham selv.
 Den danske Regiering lod allerede 1694, med Hjelp af den danske
 Præst i London Jøer Brink, en Giendrivelse (»Animadversions on
 a pretended Account of Denmark«) forfatte ved en Engländer
 Will. King. At Schlegel kalder denne Bog »særdeles vel skrevet«,
 røber kun liden kritisk Evne. Giendrivelsen er i det Fæctiste (med Undta-
 gelse af Molesworths Uvidenheds-Feil i enkelte Omstændigheder) meget
 svag; men ikke uheldig der, hvor den f. Ex. i Fortalen, »**To Mr. M.** —«
 (Molesworth havde ikke nævnt sig som Forf.) kan anvende polemisk
 Satire eller Spot, som Bogen hist og her ogsaa giver Anledning til.
 — At Molesworth, uagtet hans for en Diplomat vist nok ikke meget
 begrundige Adfærd, derfor, (selv under Dronning Anna) ikke blev ilde
 ansæet hos sin Regiering, viser ikke blot (i Følge Schlegel, l. c.)
 Christian den Femtes Klage ved det engelske Hof, som blev forgieves;
 men ogsaa Molesworths senere Forfremmelse. Han blev Pair af
 Irland (16. Jul. 1716) og døde i Mai 1725 som Viscount og
 Baron af Philipstown. (*Original Works of Will. King.* London
 1776. T. I. p. 37. J. Burke Dict. of the Peerage of the Brit.
 Empire. 4. Ed. Lond. 1832. II. 175.)

ved at lade først hans Opdragere, siden hans Fortrolige, hans Raadgivere og Ministre, bære Skylden for alle Feil og Svagheder i hans Regiering. Heri ville vi ikke engang gaae saa vidt som Niegels; thi Konger og Fyrster have meget at forsvare af det, de lade stee, eller det, de overlade Andre at udføre. Det hører overhovedet ikke allene til Fyrsternes kun alt for almindelige Svagheder, men ligesom til deres Natur, at de næsten altid, enten af gode Grunde ere nødsagede til, eller ved Magelighed, Vane og aandelig Slappelse ledes til, langt mere at ville see med Andres Dine og høre med Andres Dren, end anstrenge sig for at bruge deres egne; og at de, med al deres formeennte uafhængige Magt og Myndighed, sjældent nok ere i Stand til at handle med egen selvstændig Villieskraft og Frihed. — Vi ville imidlertid ikke undlade at bemærke den Omstændighed: at selv Molesworth, hvis Navn i sin Tid hos det absolut-monarchiske Hofparti næsten blev eenslydigt med en Pasquillant, og som vist nok allermindst lagde an paa, eller havde Attraa til at ville see nogen Ting i og ved Danmark, eller nogen Person eller Stand, i et forfioennet Lys, omtaler og karakteriserer Christian den Femte selv paa en langt gunstigere og fordeelagtigere Maade, end enhver vil tænke sig, der allene kiender den engelske Forfatter af det onde Ny, der længe gif af hans Bog, som en afgiort Pasquil og Satire over Danmark, og over denne Konges Regiering. Endog halvandet hundrede Aar efterat Molesworth skrev, og nu, da hans Bog saa godt som for Enhver i og udenfor Danmark knap er kiendt af meer end Navnet, er hans samtidige Charakteristik af en dansk Konge, med hvem han i tre Aar stod i hyppig umiddelbar Berøring i Statsfager og ved Hofset, mærkelig nok til at vi troe her at burde meddele den i Oversættelse. Den udgaaer fra en Mand, der unegtelig, ved Siden af nogen Nationalstolthed og Overlegenhedsfølelse, ligesom ved Siden af et Slags Bitterhed og Morositet med Hensyn paa den danske

Regjering, maaſkee tildeels fremkaldt ved mindre behagelige perſonlige og diplomatifke Forhold i Danmark, har ei et en god og ſkarp Jagttagelſeſevne; og denne Charakteriſtik udgjør ſaaledes et ſamtidigt hiſtoriſt Vidneſbyrd, ſom ikke bør overſees af Nogen, der vil gjøre ſig bekendt med, ſammenligne og ſtudere Grundfilderne til denne Konges Hiſtorie.²⁾

2) „Den nærværende Konge af Danmark, Chriſtian den Femte, (ſom den 15de April 1692 indtraaede i ſit 46de Aar) er ſun af Middeſtørrelſe, „nære mager, end legemsfyldig, men vel proportioneret og ſtærkt bygget; hans Anſigtsfarve er ſtærk rød*); han bærer en ſort Paryk; „Trækkene i Underdelen af hans Anſigt ere ikke ulig Kong Carl den „Andens; hans Conſtitution har været meget haardt for, udholdende og i „Stand til at taale enhver Art af Anſtængelſe; indtil han nu paa „nogle Aar har haft Anfald af Gigt, og derfor har holdt det for „bedre, at indſtrænke umagelige Legemsøvelſer og Bevægelſer; ſædſeles da Fredstiden gjør det mindre nødvendigt, at underkaſte ſig „Beſværligheder, ſom han endnu kunde, og viſt ogſaa vilde taale, naar „det behøvedes. Hans Dragt er Almindelighed ſimpel, (modest) men „pyntelig; han viſer ſig ſjelden ved nogen Cour enten med Hat eller „Handſker, men derimod altid, efter tydſk Skik, med en forſvarlig „Klaade ved Siden.

„Hvad hans Egenſkaber angaar, da er han en Hyrſe af ſædveles „Redſaden og Godmodighed**); maa holde den (temperate), „naar man vil ſee hen til Landets Brug; ikke overdaadig enten i Spiſe „eller Drik, og i de ſenere Aar meget ſjelden henfalden til nogen Uor- „den. (very seldom making any debauché.) Hans Riartlighedſhandeler „have været ſaa, og i dem har han viſt megen Beſtandighed. Han er „gudſkyg, ſom en Hyrſe bør være det, uden at ſiæle for (doting on) „ſin Geiſtlighed, ſkøndt denne ſynes at tilbede ham; af egen Tilbøielighed en Elſter af Reſtærdighed og Moderation; men ofte beherſket (over-ruled) af dem blandt hans Omgiwning, hvem han overlader „bele Beſtyrelſen af Sagerne; efterſom han hverken elſker,

*) „His Complexion is sanguine.“ Det kunde ogſaa bemærke: „hans Temperament er ſanguiniſt“; men efter Contexten ſynes den ovenanferte Mening at ligge i Ordene.

**) Dette Vidneſbyrd af Moleſworth, der juſt ikke ſynes at ſtemme med Chriſtian den Femtes bekendte Tilbøielighed for Hof-Criquette og Rangforordninger, bekræftes i øvrigt af de Traditioner om denne Konges Jollyneſt, bl. a. hos Kiøbenhavnſke Bergere, ſom Suhm har optegnet. (Saml. ſkrifter XII. S. 14.) Der hævder det ogſaa: „I Nidebuſet, hvor han daglig kom, kunde Enhver tale med ham“ og „Gamle Mand have fortalt mig, at Kongen talte med Enhver, ſom var til ſtude ved Courten.“ Dette ſvarer heller ikke til Moleſworths Beretning ovenfor.

Dersom vi imidlertid i dette Tilfælde, efter Synsmaader, som ved Molesworth, Kiegels, Baden og Andre ere blevne almindelige, ville tænke os Christian den Femte som en reent uselvstændig, villieløs, kun i sine Yndlingers Ledebaand gaaende, i Dorfsked og Uvirkksomhed hendøsende Regent, tage vi dog uden Tvivl for en Deel feil; og et afgjørende Beviis for det Modsatte foreligger i det mindste i det sidste Decennium af hans Levetid. Dersom Tiden havde været endnu noget senere, da havde man kunnet tænke sig, at begyndende Svagelighed som medførte nogen Forandring i Kongens Levemaade, og bragte ham til at føre et mindre bevæget, mere stillestående Liv, allene var Grunden til en større Regieringsvirkksomhed hos Kongen. Men i Aarene 1689—1694, var det dog endnu ikke disse Grunde allene, som kunde give ham Smag for en Syssel, der

„eller har Talent til Forretninger (because he neither loves, nor has a genius for business). Han taler lidet, undtagen til sine „Ministre, og umiddelbare Betiente; men giver dog ogsaa Andre al „Leilighed og Opmuntring til at tilsale ham, enten ved at sætte Med „i dem (emboldening thom) ved et venligt Smil, eller ved at nærme „sig til dem. Han forstaar tre Sprog, foruden sit eget, nemlig Høi- „tydskt, P lattydskt og Franskt, hvilke han ved forekommende Leilig- „hed taler med megen Letthed. Han er ikke bleven opdraget til noget „Slags Værdom; men er dog særdeles Elsker af Geographien, og al- „drig mere fornøiet, end naar man bringer ham et nøiagtigt Kort over „et eller andet Land, eller en Grundtegnning af en Fæstning..... „Han besidder et oienfønligt og utvivlsomt personligt Mod, hvilket han „ofte har beviist i den sidste Krig med Everige..... Med eet „Ord, han er en meget mild og naadig (gracious) fyrste, elsket snar- „tere, end hyllet med Værfrygt (reverenced) af sit Folk, som har „Kølelsen af, at den nærværende Regieringsform, under en streng Konge, „vilde være utaalelig. Hans Motto er: Pietate & Justitia; og hans „Undersaatter have virkelig den Tro, at det er hans fulde Attraa at „bevare disse Egenskaber, og at alle Byrder (hardships) som falde „paa dem, oprinde fra hans Ministerium. Derfor klage de mere over „det han tillader, end over hans egne Handlinger, tillægge alle de „Trængsler, som de maa taale, hans alts for søielige Sind og de „Mangler i deres nærværende Statsforfatning, som ikke have deres „Modvægt i Kongens Opdragelse.“

i Kongens tidligere Regjeringsaar var ham fremmed, og hvis første Anledning maaskee kan have været ganske tilfældig.

Hvorledes det endog hermed har forholdt sig, saa erfare vi af de endnu bevarede Originaler, at Christian V., som det synes fra Marts Maaned 1689, har begyndt at ville i dertil indrettede Skrivcalendere optegne hvad han fandt værd at bemærke og erindre, Stats- og Regjeringsager vedkommende, baade i de indre Anliggender, og i politiske og diplomatiske Forhold til fremmede Magter — det sidste med en fiendskelig Forkiærlighed, og med en efterhaanden (i de tre Aar 1689, 90 og 91, og senere endnu mere) vorende Overvægt i Udsørlighed og Orden. Derimod ere saadanne Optegnelser, som allene eller nærmest berøre Kongens Privatliv, Hoffet og dets Forlystelser, Kongens daglige Syssler, Omgang og Udspredelser, eller andre Hverdagsoptrin og ubetydelige eller smaalige Omstændigheder, forholdsvis hverken ret mange eller omstændelige. Dog kan man sige, at Jagten, som en herskende Lyst og Lidenstabs hos Christian V., gjør nogen Undtagelse herfra. Det synes som han temmelig fuldstændigt i de første Aar har optegnet, i det mindste enhver af sine Parforce-Jagter, hvor de fandt Sted, og hvorledes de løb af. Andre Forlystelser omtales kun sjelden; Optegnelser af personlig Natur, eller Bemærkninger over Individuer i Kongens fortrolige Omgangskreds, m. m. forekomme saa godt som aldeles ikke; ligesaa lidt noget om Kongens private Udgifter, Foræringer ell. desl. Her fattes saaledes det allermeste af det Slags Detail af Privatlivet og mange af dets Ubetydeligheder, der optager megen Plads i Christian den Fjerdes bekiendte Almanaffer, men ogsaa bidrager meget til at give dem et karakteristisk Præg, og til at ophvise denne Konges mærkværdige og eiendommelige Natur.

Ligesom jeg anseer det for rimeligt, at Christian den Femte først ved den ovenfor angivne Tid er kommen paa den

Tanke, at ville føre en saadan „Journal“ eller Dagbog for sig selv, saaledes er det tydeligt nok, at Kongen, ved at fortsætte disse Optegnelser, har faaet mere Lyst og Øvelse, en større Interesse, og mere vedholdende Flid, i at udføre dette Arbejde. Fra sin Begyndelse giendriver det i øvrigt ogsaa den ugrundede Tradition: at Christian den Femte, foruden andre Ting, hvori hans Opdragelse eller Dannelse var forømt, heller ikke skulde have lært saameget Dansk, at han kunde tale og skrive det Folks Sprog, til hvis Konge Fødselens Arveret havde kaldet ham³⁾. Saameget see vi nu her, at fra den første Dag, han har begyndt sin Journal, til den sidste, fra hvilken man har en saadan Optegnelse med hans Haand, (29. Dec. 1696) har han ført disse Bøger paa Dansk; og det er høist sieldne Undtagelser, naar han ved en eller anden Feilighed falder ind i det tydske Sprog; at han i begge, fra Orthographiens og fra Stilens Side, har været omtrent lige udannet og uøvet: kan man vel skønne. Saa yderst ucorrect imidlertid hans Skrivebrug er i franske, tydske og andre fremmede Ord, ligesom ogsaa i Personers og Steders Navne: saa vil man dog ei kunne andet end tilstaae, at Kongens Udtryksmaade i Dansk forholdsviis baade er den mindst feilagtige,

³⁾ I sine „Charakteristiker af de Oldenborgske Konger,“ 1809, S. 170, gjør G. L. Baden det tvivlsomt, baade om Christian V. i yngre Aar kunde tale Dansk, og om „han var det danske Sprog saa mægtig, at han kunde skrive det“; ja endogsaa, om han egenhændigen havde skrevet de bekendte, allerede 1792 trykte Resolutioner, indskrevne i Retsammerets Deliberationsprotocol. (Ny Saml. t. den D. Hist. I. S. 29—50.) Endnu 23 Aar tidligere (1832) skriver Baden i sin Danmarks Historie, (V. S. 214, 15) at „der ikke taltes andet end Tydsk ved Christian V. Hof, og at Kongen selv end ikke forstod Dansk.“ Om det første er det ikke let at afgjøre, hvorvidt det Danske var aldeles fortrængt, og det Tydske bliver vel, at der taltes meget eller mest Tydsk; det sidste maae nu, end mere end før, sættes i Elæse med meget andet løst, halvt sandt eller fabelagtigt Røgteskof, som er optaget i den anførte Historie.

og den, han har brugt med mest naturlig Færdighed. Om Stiil kan der heller ikke egentlig være Tale i laconiske Dagbogsoptegnelser; grammaticalske Feil ere i det hele langt mindre talrige og stødende, end de orthographiske. Vilde vi derimod tale om Aand eller Charakter i Christian den Femtes Dagbøger, da er den overhovedet mere eensformig tør, officiel, eller diplomatisk kold, og henvendt mod Politikens Sphære, end den røber nogen Tilstand, Følelse eller Affect, nogen Bevægelse eller Forandring i det indre Liv, hos den kongelige Forfatter. Vi kunne udtrykke det med færre Ord: Disse Dagbøger have en langt mere objectiv-historisk, end subjectiv-biographisk Charakter. Enkelte Træk af den sidste ere derved dog ikke ganske udelukkede. Man finder saaledes et og andet Spor til den Bigtighed, Christian den Femte som Konge har sat paa Etiquette og Rang; og det kan vel forekomme os, som vi af Dagbøgernes Indhold og Tone umærkeligt modtage et vist Indtryk af den nye monarchiske Heiheds Glæds, Stivhed og Isolering ved Hof-Ceremoniel, og ved en dertil svarende Gradation i Fornemhed, i Rangens laante Anseelse, og i Blandingen af ydmyg Undverdighed imod den Høieste og Høiere, med tom Stoltthed eller forfængelig Rangsyge; hvilket Alt tog sit Udspring fra den efter 1660 begyndte, men egentlig under Christian V. udførte Omdannelse af Hoffet og Hoflivet, ligesom af den fornemme Verdens Tone og Levemaade i Danmark. Det er bekiendt nok, at Ludvig XIV. og hans Hof maatte tiene til Mønster for denne Omskabelse; men ligesaa, at der i Copien efter Paris og Versailles blandede sig en god Deel tydsk Stivhed, Smagløshed, Rangsyge og prunkende Adelsstoltthed. Hermed tabte sig meer og mere de saa Rester, som endnu vare tilbage fra den, uagtet Aristokratiets overveiende Magt og Myndighed, giennem det 16de Aarhundrede, og endnu under Christian IV. herskende Danskhed og nationale Jævnhed i Sprogets

Charakter, ligesom i det selskabelige Livs og Stændernes Forhold. I Christian den Femtes skriftlige Udtryk er dog Danskheden, i sit ældre Præg, endnu ikke reent borte; men den er stærkt opblandet med det Isæt af fremmede Ord, (franske især) som allerede vare i fuld Gang og Mode.

Der findes endnu en anden, fra Calenderne eller Dagbøgerne for 1689 — 1691 forskiellig Klasse af Christian den Femtes skriftlige Regierings-Arbejder af saadan Art; nemlig Kongens, med Aaret **1692** begyndte, vidtløftigere Dagregistre (som vi ville kalde dem) over alle Forretninger og Forhandlinger med fremmede Statsfendebud, ligesom med de kongelige Ministre og i det siddende Statsraad, eller „Geheime-Confail;“ over Kongens udenlandske og diplomatiske, saavel som over hans private Brevverling; over skriftlige Resolutioner, Befalinger og Anordninger, vedkommende den indre Statsstyrelse, saavel i de civile som i de militaire Departementer; og saaledes, kunne vi sige, over alle Kongens umiddelbare Regieringsfysler, eller hans hele Regentliv. Det viser sig allerede strax af det første af disse kongelige Haandskrifter for 1692, (som udgior et Bind paa 170 Blade i Folio) hvis Titel og Overskrift er „*Memorial og Jurnal. Gud giffue Lycke, Naade og Sundhed*“, at Christian V. fra dette Aar har foretaget sig at føre sine Dagbøger efter en anden Plan, med ulige større Noiagtighed, Omfang og Fuldstændighed, end i de ovenfor omtalte Calendere⁴). I øvrigt viser den for begge Slags Dagbøger fælles Titel, at de senere og vidtløftigere dog kunne en Følge af Kongens mere udvidede Idee, eller af den større Lyst, som Dvæls og Færdighed har givet ham til Dag for Dag at nedskrive sin Regierings Aarbøger. Der kan ikke

⁴) Disse ere dog ikke indrettede og linierede for Maanedes og Dage i Aaret; men en lille, skreven Calendar i Sædesformat er indheftet foran i Bogen.

være Tvivl om, at den anseelige Foliant for 1692 ligesrem slutter sig til den mindre Dagbog i Quart for 1691, hvilken dog allerede er langt rigere paa Indhold og mere omstændelig i de optegnede Data og Begivenheder, end de foregaaende Calendere for Aarene 1689 og 1690.

For Aaret 1693 har Kongen ligeledes fortsat sin Aarsbog efter den større Plan, med samme Titel⁵⁾ og i Folio-format; men med en heelt forandret Indretning. Dette Aars Optegnelser have ikke mere Formen af en uafbrudt fremløbende og sammenhængende Dagbog; men Kongen har indeelt dem for enhver af Aarets Maaneder, efter deres forskellige Gjensstand, i flere Rubriker. Disse forekomme f. Ex. for dette Aars Januar Maaned i følgende Orden:

1. Keiserlige Hof. Reichstag. Spanien. Portugal.
2. Frankrig. Sverrig.
3. England. Holland.
4. Sachsen. Brandenburg.
5. Zelle og Hanover. Wolffenbüttel. Münster. Hessen.
6. Polen. Moskou. Mecklenborg og Stæderne.
7. Plöen. „Vor Hertug af Wirtemberg“.
8. Cancellie, Justits og Politie. Militair (til Lands og Bands).
9. Kammersager. Finants. Adskilligt.

I de følgende Maaned er Ordenen af de fremmede Stater og Fyrster ikke altid ganske de samme; og undertiden ere andre og flere af Tydsfflands mindre Fyrster opførte i een Rubrik, naar nogen Forhandling er foregaaet med disse. De indenlandske Rubriker vedblive at være de samme for alle Maa-

⁵⁾ Den findes skrevet paa et fra Bindet adskilt Pergamentsblad paa følgende Maade:

„Gud Giffue Os Lykke, Raade og Sundhed,
Memorial og Jurnal for Anno 1693.“

neder; og den hele Indretning af Aarbogen har Kongen uden Forandring fulgt i det følgende Foliobind for Aaret 1694. — Optegnelser, hans Reise og Privatliv vedkommende, forekomme nu og da under Rubriken „Adskilligt“; men i det Hele dog temmeligt sparsomt.

Fra 1695 indtræder den Forandring med de kongelige Dagregistre, at Kongen ikke mere egenhændigen har ført dem, men har ladet dem (uden Tvivl dog under sit eget Tilsyn) indføre i Bøger af samme Indretning, ved en betroet Cabinetsecretair, og paa Tydsk. Saadanne Register havees for A. 1695, 1696, 1697 og 1698. I Kongens sidste Leveaar (1699) har rimeligviis hans betydeligt svækkede Helbredsstilstand hindret ham fra at lade dette Arbejde fortsætte. I øvrigt ere de tydske Dagregistre, med Hensyn til den udenlandste Correspondence, diplomatiste Underhandlinger og indenlandske Breve, ført under samme Rubriker og paa samme Maade, som Kongens egenhændige; kun med den Forskiel, at hine overhovedet ere mindre karakteristiske, men derimod vel overhovedet noget mere udførlige, og røbe den i Cancelliestil, og i at meddele Referater af Brevenes Indhold og af diplomatiste Underhandlinger, mere øvede Haand. — Foruden disse Dagregistre, har Kongen tillige ladet føre en egen „Journal“ for „Militair til Lands og Vands, saa og General-Commissariats Forretninger“ for Aarene 1695, 1697 og 1698. En saadan Journal mangler for 1696; hvorimod Kongen i dette Aar, i en dertil indrettet Skrivecalender (med Titel paa Siden af Bindet: „Journal. 1696“) har ført en egenhændig Dagbog, omtrent i samme Form og Skik, som de tidligste for 1689-91; men kortere, og med tomt Rum for de allerfleste Dage.

Af disse mærkelige og hidtil ukjendte historiske Kilder agter jeg, i nærværende Udgave, at bekendtgjøre de egenhændige Kongelige Dagbøger for Aarene 1689, 1690, 1691,

og 1696; de større og udførlige Dagregistre og Aarbøger for 1692, 1693 og 1694 derimod i en særskilt Bog; saaledes som deres Omfang og Størrelse gjøre det nødvendigt. De her meddeelte Dagbøger afstrykkes i det Hele aldeles fuldstændigt, ordret, og uden mindste Forandring i nogen Ordform. Derimod er kun den hele Aargang for 1689, og enkelte Stykker i de øvrige (udmærkede ved Tegneth), i Begyndelsen og i Slutningen af enhver saadan Dagsartikel) aftrykte bogstavret, eller med Kongens egen Skrivemaade; hvilket vil være tilstrækkeligt for at gjøre Læserne bekendt med denne, eftersom disse skriftlige Mindesmærker, fra en af vore Kongers egen Haand, kun meddeles som historiske Actstykker for Indholdets Skyld, ikke som Bidrag til den forværede danske Orthographies Historie. Det bør endnu kun bemærkes, at i begge Tilfælde er den Regel under Afskrivningen fulgt, at de latinske Bogstaver ere beholdte i ethvert Ord, hvor Kongen har benyttet disse.

Om Statens indvortes Styrelse under Christian den Femte
 farne vi endnu enhver, paa fuldstændig og omfattende Undersøgelse grundet Fremstilling. Hos Niegels kunne vi neppe, blandt den forvirrede Masse af uophørlig gientagne Angreb, Sarcasmer, Besskyldninger, Anklager og Skildringer med de mørkeste Farver, udfille og fremdrage enkelte Kiendsgjerninger og factiske Omstændigheder, som i den Henseende kunne give noget historisk Lys. Af Kilder og Materialier til Landets indre Historie under denne Konge er hidtil saa godt som intet ved Trykken blevet bekendt; og ligesaa lidt er Personalthistorien for denne Periode bearbejdet. Den danske Militairhistorie, og Krigsvæsenet til Lands og Vands, høre derimod til de mere bekendte Partier af Christian den Femtes Regjering. Langt mindre kiende vi

til den hele Statshusholdning, og Finantsernes Tilstand. Af endeel Tegn og Omstændigheder synes det tydeligt, at Landets, særdeles Kiøbstædernes Velstand forringedes, og at Folket trykkes haardt af Skatter; men det sees tillige, at Staten kunde bære betydelige Byrder, at Sømagten og Armeen holdtes i forsvarelig Stand — begge endog i et Forhold, der egentlig overskred Statskraften. Dette tyder i det mindste hen paa Orden i Finantssvæsenet, og en deraf udspringende Statscredit; ligesom vel ogsaa paa et ringere Maal i almindelig Udflen med Statsindtægterne, end man maa antage efter det hele Indtryk af Riegelses Bog. Ogsaa Mølesworth beretter, at Finantserne i Tidsrummet mellem 1680 til 90, eller førend Ples kom til at styre dem, have været i Orden. Gielden var imidlertid kun lidt over een Million; og der gives Beviser paa, at Christian den V. ogsaa i denne Hoveddeel af Statsstyrelsen har villet selv vide Besked, og skaffe sig en overskuende Indsigt i Finantstilstanden.

Paa dette Sted er det kun min Hensigt at omtale eet saadant Bidrag, nemlig en Række af smaa Haandbøger, der indbefatte paa eengang et Slags ganske nøiagtig og vel ordnet militair og civil Statscalender, og et ligesaa fuldstændigt og nøiagtigt Finantsbudget over de faste Statsudgifter, med Undtagelse af Kongens særskilte eller Chatolcassee, om hvis Resourcer og Udgifter her aldeles intet forekommer; saalidt som noget Budget over de aarlige Statsindtægters Beregning og Betskaffenhed, eller over de uvisse Udgifter, f. Ex. til Krigsskibes Bygning og Udrustning, Fortificationsbeider, eller desl. Bemeldte smaa, til Kongens daglige Brug jårligt udfrevne Haandbøger, i Calendarform eller Sedesformat, ere bevarede for Aarene 1680—1690; nogle ere indbundne, andre have ikke haft andet Bind, end et PergamentsOmflag efter Indheftningen. Disse Bind har Kongen ved nogle

aftaget, og nedlagt Bogen i Omflag af Papir; undertiden med Paastrift⁶⁾. Alle ere de imidlertid ikke lige omfattende i deres Indhold; kun Aargangene 1680—1683 indeholde tillige det omtalte Budget; de følgende allene den civile og militaire Embeds- og Lønningsliste. Det synes kiendeligt, at Haandbogen for 1681, og de følgende, ere noget fuldstændigere og nøiagtigere, end den for 1680, som vel kan antages at være den første, Kongen har ladet sammendrage og udarbejde til sin Afbenyttelse. — Jeg agter i et Tillæg at meddele et nøiagtigt Aftryk af eet eller et Par Aars Statsbudget, efter disse interessante Calendere, ledsaget af flere Bidrag til Kundskab om Finantsernes Tilstand under Christian V.; og indskrænker mig derfor til at give en summarisk Udsigt over Bøgernes Indhold og Indretning; i det jeg her egentlig kun har villet nævne dem, som et Beviis mere paa Christian den Femtes personlige Deeltagelse i en af Statsstyrelsens vigtigste Hovedgrene.

Almanakken for 1680, som er den tidligste, indeholder saaledes: 1. Fuldstændige Navne og Gage=Lister for den danske og norske Militair=Stat, efter de forskjellige Baabenarter og Regimenter. 2. Lignende Lister over Sø=Staten, med Tabeller over hele Flaadens Skibe, deres Størrelse, Udmaalinger, Antal af Stykker, m. m. 3. Kammer=Reglement, eller Budget over Statsudgifterne, nemlig over alle „Deputatpenge“ (Apanager) og Lønninger, til Geheimeraaderne (20) samt 4 lønnede Stats- og Landraader; endvidere til Cancellierne (det danske, tyske, norske, Glückstadtiske og Oldenborgske), til Rentekammeret, Admiralitetet og Commerce=Collegium; endelig til Stiftamtmand og Amtmand, Lands-

⁶⁾ Den tidligste for 1680, har paa Papiret, hvori den ligger indfødt, den Paastrift: „Hans Kongel. Maiest. liden Bog for Aa. 1680.“

dommere og Laugmænd, Amtsfrivere og Fogeder, Toldere og Toldbetiente i Danmark, Norge og Hertugdømmerne. 4) Hofrulle, eller Liste over samtlige Hof=Embedsmænds og Betientes aarlige Lønninger, lige fra Ober=Hofmarskallen (Speckhahn, med 2500 Rdlr.) til Trompeterne (12) med 46 Rdlr. og Laquaierne (Kongens 14, Dronningens 6, Kronprindsens 4 og Prindsessens 1) med 118 indtil 25 Rdlr. om Aaret. — Under „Hof=Rullen“ er tillige indbefattet „Jægeriet“, samt Skovridere, Jægermestere og „Oberførstere eller Bildtmestere“ (med 100 — 200 Rdlr.) i Provindserne. Den egentlige Jagt=Etat (hvoraf dog „Ober Jægermester Grev Reventlow bliver forfleged hoes de Geheime Raad“, med 4000 Rdlr.) beløbe sig i Alt, for denne Christian den Femtes Yndlingslyst, til 7112 Rdlr., hvoriblandt „til Jagthundene at underholde“ 1000 Rdlr., og „til Løve=Bogteren Mathias Laurson, i Løn 100 Rdlr.“; samt „Slagteren for Riid til Løverne oc de andre Diur daglig 1 Rdlr. 6 Sk., beløber aarlig 386½ Rdlr.“ Efter „Jægeriet“ følger „Stald=Betiente“, fra Oberstaldmester Harthausen (med 1500 Rdlr.) indtil Staldfnegte (34), Ridefnegte og Forridere, (12) og 8 „Biløbere“ (med 60½ Rb. og 51½ Rd. aarlig.) Lønninger til hele Staldetaten, (foruden Kronprindsens Stald og Stutterierne) iberegnet Beslag (i A. 1681) til 186 kongelige Heste i Ridestalden og 98 Karreet= og Kustvogn=Heste, samt 100 Rdlr. „til Arznie i alle Stalde“, udgiøre dog, for denne Hær af omtrent 100 Staldbetiente og Staldfolk, kun 11,172 Rdlr. Til samtlige 284 Heste i den kongel. Stald, samt til Hingsterne og de unge Heste paa Frederiksborg, (1739 Tønder) regnes i Alt 7000 Tdr. Havre, i Penge anslaaede til 4666½ Rdlr. (4 Mark Tønden), 1860 Læs Hø, og 1116 Læs Halm. Blandt flere andre Anomalier, i Henhold til den nærværende Tid, findes ogsaa den, at de 5 „Livfudfkes“ Lønning ikke er

høiere end de 34 „Staldknegtes“ i Ridestalden og i „Klep-
per-Stalden“, nemlig 60 $\frac{1}{2}$ Rdlr. aarlig.

Endnu langt mere stiger Afstanden fra vor Tids For-
hold, ved at betragte de to sidste Rubriker i dette Lønnings-
reglement: „Haandværkere“ og „Pensioner og Benaad-
ningspenge. Til „Haandværkerne“ Klasse, som ender
med „Rottesfænger Fr. Caro“, regnes ikke alene „Konstdreie-
ren“ (Grottschilling), „Bogtemesteren“ (Hans Wilhelm) og
Mynt-Guardeinen; men ogsaa „Generalbygmeister“ von Hagen
(1000 Rdlr.), Bygmester Stenvinkel (600 Rdlr.), og
„Contrafeyer“ Abraham Bugter (200 Rdlr.) Hele Be-
lobet for denne Rubrik udgjør heller ikke mere end 4474 Rdlr.,
og hele Summen for Pensioner og Benaadninger stiger ikke
høiere end til 13,971 $\frac{1}{2}$ Rdlr.; men hvoraf meer end det Halve
(7335 Rdlr.) optages af Pensioner, som Kongen havde til-
staaet „Skaanske Præster og Civil-Betiente“ (nemlig saadanne,
der under Krigen med Carl XI. havde taget dansk Partie, og
derfor maatte redde sig over til Danmark), og 1800 Rdlr. til
Præsident, Borgermester og Raad i Kiøbenhavn, som Guds-
gjørelse for Consumtionen. I øvrigt kan man iblandt
de faa enkelte Pensionister (17 eller 18 i Tallet) bemærke
„Jde, Sal. Doctor Moths“, (Sophie Amalia Moths Mo-
der) med 500 Rdlr., Lorenz Luren, med 200 Rdlr.,
(for 1681: 300 Rdlr.) „Poul Schindler, Glasschneider“:
448 Rdlr., „Tartarist Sprogmeister“: 72 Rdlr. o. s. v. —
I Reglementet for 1681 er denne Rubrik foretaget med nogle
flere Personer og Poster (hvoriblandt den mærkeligste er:
„Peter Schumachers Spiisning, daglig 2 Sl. Dl.“
441 $\frac{1}{2}$ Rdlr. aarlig) Hele Pensions-Rubriken er for 1681
stegen til 15,742 $\frac{1}{2}$ Rdlr.

Reglementet i Calendareren eller Aarbogen for 1681 synes
overhovedet, som alt er bemærket, at have tiltaget i Juldøsten-
dighed, og gaaer i enkelte Dele, baade i den militaire og civile
Stat mere i Detail. Den saakaldte „Hofrulle“ for 1680 er
er her inddraget med under Kammer-Reglementet. Derimod
er her desuden tilføjet et Par korte, men meget vigtige Ru-
briker: 1) „Hofholdningen vil bedrage (udgiøre) foruden
extra“: Til Hoffspisning hver Uge 1000 Rdlr. Til Viin-

fielderen: (aarlig) 12,000 Rdlr. Til Liberiet: 20,000 Rdlr. Til Branderød: 6,000 Rdlr. Summa 90,000 Rdlr. 2) Renter af Gielden (1,021,503 Rdlr. Capital). Nemlig:

„Et Aars Rente af de 493,889 Rd. Capital, som nu i denne sidste Krig til Sø- og Militair-Estaten er forstrækt, bedrager sig efter Specification“ 29,113½ Rd.

„Noch Rente af 527,614 Rd. Capital, som i den holsteniske Omflag betales“ 21,815 —

Summa: 50,928½ Rd.

Kronprinds Frederiks hele Hof-Etat, med Staldbetiente og Hestesfoder til 6 Heste for Prindsen, 8 for Hofbetiente, udgier 3740 Rdlr., og Prinds Christians Etat, 1324 Rdlr. Paafaldende betydeligt er derimod Geheimes eller Statsraadets Lønningsbudget, som for 1681 udgior 78,800 Rdlr. (hvoraf Stattholder Gylde og Feltmarskal Wedel hver have 10,000 Rdlr.) imedens „Deputatpengene“ eller Appanagerne kun udgiore 115,971 Rdlr, hvoriblandt Enkedronningen: 50,000, (foruden Indkomsterne af Lolland, Falster og Hirschholm; Dronningen 20,000; Prinds Georg 30,000 Rdlr. udgiore Hovedposterne). De øvrige Poster ere Pensioner og Deputater fra 1000 Rdlr. til 4000 Rdlr. til samtlige smaa holsteniske Hertuger. — Af den interessante „Summariske Extract“ over Lønninger for 1681 vil jeg endnu kun uddrage følgende Poster: 1) „Ministre paa fremmede Steder“: 53,400 Rdlr.; deriblandt ogsaa til en „Avisksriver i Hamburg“ 400 Rdlr. 2) Stiftamtmand og Amtmand i Danmark og Norge (ringe nok afslagne, med 5 eller 600 indtil 1000 Rdlr.; ligesom ogsaa Landsdommere, med 4—600 Rdlr.), i Alt: 30,040 Rdlr. 3) Toldbetiente i Danmark, Norge, Holsten og Oldenborg: 30,921 Rdlr. 4) Hof-Estaten, med Jagten og Staldene: 84,382 Rdlr. — Hele Lønningsbeløbet er: 1) For den danske Militair-Etat: 790,118 Rdlr. 2) Norske Militair-Etat: 128,000 Rdlr. 3) Sø-Estaten: 306,985 Rdlr. 4) Cammer-Reglementet (med Hoffet, Renter af Gielden, o. s. v.) 672,890 Rdlr. I det Hele: 1,897,993 Rdlr.

„Memorial eller Journal

„for Aaret 1689.“

„Januari Manet intet Notteset.“

„Februarij Manet intet Notteset.“

Martij Manet.

18. „Beretter Meinke ⁷⁾ att Luneborgerne have Boylzenburg vdt posses, for deres fordering i Mekelenburg.“

22. „Berettiff att Suerig og Luneborg hafde slutett allians med huerandre, for at restituere og garantere Gottorf i mod oss.“

23. „Lod Gurfyrsten aff Saren begere ved Gurfyrstinden, att worriff Pr. Sophie bilager med Cur-Princen motte faststills michaelij over to Aar, og at de wilde giere anstalt til bilageret der, og slute Egtepagterne dette wedkommende; huor paa Jeg har suart att were til fridff med.“ ⁸⁾

29. „Kom Notification fra P. Orang att han war antagen til Konge af Engelan.“

⁷⁾ Han var Legations-Secretair (eller Chargé d'Affaires) i Luneborg, med 700 Rdlr. aarlig.

⁸⁾ Denne Forlovelse imellem Christian den Femtes Datter, Prindsesse Sophie Hedwig, (som da gik i sit 12te Aar) med Kongens Sostersøn, Gurfyrsten af Saren (Johan Georg IV., som den 12. Sept. 1691 efterfulgte sin Fader Gurfyrsten Johan Georg III.) blev i Decbr. 1691 paa en ikke behagelig Maade ophævet. (s. herom Kongens mærkelige Optegnelser, under 11. 12. og 18. Dec. 1691.) Lige uheldigt gik det senere med de mærkelige og vidtløftige Underhandlinger, hvorved Prindsessen havde Udsigt til at blive tydsch Keiserinde. (s. herefter Dagbogen for 1696.) En tredje Plan var, at bringe et Egteskab i Stand imellem Prindsesse Sophie Hedwig og Carl den Tolvte, hvorpaa der fra dansk Side arbejdedes meget og ved mangehaande Midler, i Aarene 1697, 98 og 99, under stærk Modstand af Enkedronningen Hedvig Eleonore, (Carl X. Dronning) det Gøttorpffe Parti, og Grev Bengt (Gabrielfon) Drenstierna; og med en uovervindelig Hindring i den desuden alt for unge Konges bekiendte Egegyldighed for det andet Køn. (Jvf. A. Fryxells „Handlingar rörande Sverges Historia.“ IV. p. 118. 120. 27. 130. 31. 38. 142. 46. 157. 169. 208. 238. 245. 46. 250-51. 54. 58-59. 260. 272.)

April Manet.

1. „berettiff at Keiserinden nar forløst med en yng Prins, og att Kong Wilhelms Kroning schulle were den 11. April.“

8 „berettiff att Greff Rantzau's ⁹⁾ Stattholders Stempel og waben war funden paa falsk Munt, og Muntmester i Glückstadt war tagen vdi arrest; bleff og en anden Muntmester fra Lubek her arresteret.“

15. „berettiff att Lüneborgerne haffde conviskeret 150,000 Rdr. falsk Munt.“

22. „Bereter Geheimrad Ples, att min Broder P. Georg er bleffuen naturaliceret vdi Engeland, som Duc de Comberland, graff von Kendal, vnd Baron von Orenham; Og reisfe Bretenau ¹⁰⁾ til Oldenborg, for att sende deriff archive, og Gangelisagerne, offuer til Glückstad.“

„Berettis og, att aff Kong Jacobs Schottes Folk, som eh wilde tiene Kong Wilhelm, war sent til Keiseren, Kom an paa Elwen, rebellerede der imod deriff Officer, og lod Nogle sig antage vdi woriff tjeneste, dog slap Nogle til Keiseren, som wi dem friviligen offuerlod, efter Begering.“

Mai Manet.

3. „Beretter Piper ¹¹⁾ att de offuersente Partretter haffde weret meget tierkommen til Win.“ (Wien.)

4. „hette reinberg mit Prins Clemens capituliret vnd vbergangen.“ — „Er og Dron. Christina død berettet, og att hun har gjort en Cardinal til hendiff arwing.“

⁹⁾ Detlev Rantzau, Stattholder i Hertugdømmerne fra 1686, døde 1697. Han var Fader til den 1721 myrdede Chr. Detlev Rantzau, der skulde have ægtet Christian V. Datter med Jomfru Nieth Sophie Christiane, som døde 1684.

¹⁰⁾ Christoffer Genßsch, „siden kaldet von Breitenau“, blev optaget i den danske Adelsstand, den 8. Marts 1681. (Riegels Christian V. S. 681, hvor hans Navn, ligesom af Kongen, skrives Bretenau.) Han var lærer, og efterlod ved sin Død, som dansk Geheimeraad, 1737, et betydeligt Bibliothek. (Verlauff om det st. Kgl. Bibl. 2. Udg. S. 141.)

¹¹⁾ Dtl. Nic. Piper, kongelig Raad og Minister i Regensburg, blev adlet d. 29. Jun. 1695, under Navn af Loventrone. (D. Adelslex. I. S. 336, Riegels. p. 622. 684.)

5. „Forfikerde mig min Broder Georg fra Engeland, att der war intet att besørge (3: „besorgen“ befrygte) for Engelsk eller hollandsk Flode, og att de ey mere vnsjete, en att conservere freden vdi det Norden.“

7. „reiste Guldenlev til Norge fra Friderichsborg.“

18. „Kam Fux ¹²⁾ allhir von den Jungen Cursyrsten von Brandenburg, vndt wart wol wider abgefertiget; dog liiff eß auff bedrigen auß; und gabe er selbsten (22) Fur ein projet ein vom Consort mit vnß und Gottorff, sup spe rati, vnd hette folmagt in henden; welches wir ingingen, wart dog nigt gehalten.“

30. „Liff Ig mich zur ader auff den regten arem.“

31. „fente Ich einen Expressen am herzog von Plön, ¹³⁾ vmb Ihm das Commando unserer arme (Armee) aufzutragen für disse Campannie.“ — „Giorde woriß Flode vdi Gudß Naffn tejen til att segle.“

Junij Manet.

1. „Kom Felmarschal Wedel ¹⁴⁾ fra Norge hid til Kobenhavn effter ordre.“

2. „Seglede woriß Flode til Kjøgebugt, og woriß transport aff Infanterie til Friderichsort vdi holslen.“

¹²⁾ Det synes som denne Fuchs har været udsendt fra Churysrsten; neppe kan det være den danske Gen. Major Fuchs, som her er Tale om. Minister ved det brandenb. Hof var paa den Tid Etatsraad Joh. Hugo v. Lente.

¹³⁾ Johan Adolph, Hertug af Holsten-Pløen, var en Søn af Hert. Joachim Ernst og Christian IV. Søsterdatter, Dorothea Augusta, Datter af Hert. Johan Adolph af Gottorp. Han var bekendt som en Medstander og Fiende af Griffenfeldt, blev 1676 dansk Feltmarskal, havde Ord for at være en god General, og var en Tid meget yndet af Christian V. (Miegels, S. 284); men nedlagde Befalingen i Staaene i Novbr. 1676, f. Nar, han modtog den (st. S. 287.) Han var født den 8de April 1631, og døde den 2. Jul. 1701.

¹⁴⁾ Grev Gustav Vilh. Wedel, Ridder af Elefanten, Feltmarskal, senere Gouverneur over Oldenborg og Delmenholsi, kjøbte 1683 af Stattholder H. F. Gyldenløve den største Deel af Griffenfeldts Grevskab i Norge. Her af oprettedes Grevskabet Jarlsberg, hvoraf denne Linie af Familien fik Tilnavn. Hans Broder Vh. Fred. Wedel var den første Greve til Wedelsborg i Byen, og gift med Camilla Schesteds eneste Datter Christiane Sophie.

3. Blev Mortanji ¹⁵⁾ prometteret ingen angajement inden 4 Uger att tage, hvorimod han prometteret reciproke inden 4 Uger att haffue ordre att slutte med os. Terminen er vde den 1. Julij.

4. „Kom Brettenau herhid.“

7. „Scriber hertugen aff Plön att (ville) antage dett aff os han-nem offererte Commando for dette aar.“

10. „reise bretenau igen til Altena mett worij Ultimatt vdi dett gottorffsche Dønt.“

12. „reise Wedel til armeen i holsten att commandere vnder Plön i min fraverelse.“

13. „Segelde Seg fra Dragö t(ill) Floden som laa i Røge bugt, vdi 7½ time att lavere, og besant Gud vere Loffued alting vdi god stand, og kom til bage til Dragö inden 2½ time.“

„BN. Die pretensionen, so wir an den Lüneburgeren haben, bestehet ungefer in die 7 tonnen goldeß.“

„BN. wegen der fertauschung der graffschafft ¹⁶⁾ gegen Lauen-burg gehet nigt wol an, Mit (dem) Plönischen were es zu versu-gen.“ (versuchen.)

14. „Kam fra den altenasche mediation ¹⁷⁾ en schriffuelse in, som var effter den nerwerende Conjungtur temlig resenabel.“

15. „Blev Hert. aff Plön ordre sent, huorledes dett schulde forholdes med Commando ved Generalitetel, og bekom Levezau og Masbag ordre til att gaa til derij post tilbage igen.“

16. „Bekom forsikring fra min Broder P. Georg, att huerken Engeland eller holland schulde secundere Euerrig naar de begynte Krig, og att de ey heller kunde.“

17. „Beretter Plön att befinde for gott at marschere med armeen til hilden (Wille-Floden) og postere sig der.“

¹⁵⁾ Den francke Minister Marquis de Mortangis, der afløste Marquis de Chiverny, (som d. 15. Martz 1686 holdt sit Indtog) havde sin Tiltrædelses-Audience hos Christian V. den 13. Nov. 1688 om Eftermiddagen paa Rosenborg.

¹⁶⁾ Oldenborg og Delmenhorst. (s. nedenfor, 22de Jun.)

¹⁷⁾ Det var, foruden Keiseren, det brandenborgske og saxiske Hof, der førte den 1687 begyndte Mægling imellem Christian V. og hans Svoger Hertug Christian Albrecht af Gottorp, som endelig sluttedes ved Færliget til Altona, d. 20. Jun. 1689. (s. S. 496. 97.)

18. „Derpaa reiste wie til Niburg.“

19. „til harsleff, den 20. til rensburg, huor Jeg bekom et bress aff Plön, att han wilde effterkomme sin ordere, belangende Com-mando aff Generallerne.

21. „war Jeg til Oldislo, og kom Ehrenschild til mig med den forlig mellem h. aff Gottorff og os belangende Schleswigsche (sic.)

22. „Kom Plön til mig, og reiste Jeg til leyeren, som stod langs billden ved Grande. Samme tid bekom ogsaa effterretning, att brandenborgerne haßde taget Keiserswert bort.“

„Samme tid talte Jeg vnderveiß med Plön om det Bytte med en del aff greffschaberne imod de ampter Plön, og det han vdi holsten haßfuer, huortil han war hel facil att wilde gerne gøre dett, og siß, Sagde han, dog altid att haßfue en herre, som kunde protechere ham; sagde ogsaa meget om hans menage, og at man kunde inrette de ampter og Ladegaarde, og saaledis nedlege og bygge Raatter ¹⁸⁾ igen, sa kunde man holde 1000 rüter (Ryttere) eller et regiment til Fods.“

22. „Bleff woriß Garde til Hest beorder(et) att bliffve staaende med Danneverk til videre ordere.“

23. „besa wie Cituationen aff woriß leier og forwagterne.“

24. „Kom landrad (Landraad) hugwal (Buchwaldt) til mig fra hertugen aff Gottorff med it bress, huorpaa han bleff giffuen Suaar.“

25. „bleff revüen aff woriß arme holden, og war der de samptlige Mediatores derude (derude) for att gratulere os, att wie haßde giffued dem freden i Norden, &c. huorpaa de siß reson og Suar nok.“

26. „war dett med ¹⁹⁾ mellem brigad: Schultz og Ob: Ot: Rantzau, for at schyde paa 50 trin, 50 Musket: (Musketterer) og 50 Rüttere, om at faa de fleste schud til fods vdi Schissuen. Dette want rytterne med Carabiner.“

27. „holte wie den anden reueue aff armeen, og beffandt sig attschillige Suenß officerer der hos, som G: Maj: Melin, Ob:

¹⁸⁾ „Kotten“ Huusmandshuse (Nedersax.) Kot, Isl. og i Norge: en Hytte; hvoraf det gl. danske: Kottkarl, (i Slesvig endnu Raadner.)

¹⁹⁾ Subst. Ved 3: Væd, Væddemaal.

Müller, Obl: Banner — welche selbsten berigten daß Sie order hetten sig nacher Pommeren wider zu reteriren.“

28. „reiste wi fra armeen og til Rensborg igen, for der war ey at giøre, og beorderde at armeen schulde gaa i deris kvarterer igen, for de andre rettirerde sig alt til foren.“

29. „Kom Jeg til flensborg, huor Min Søster Frid: Amalia og war, og kunde Jeg ey bewilge hendis begering, om penge at giffe, og kom Jeg om afften till Hadersleben“

30. „bekom Jeg tidning, att Suenske flode war vdløben den 27. Junij. Kom wie til Niborg.“

Jullij Manet.

1. „reiste wie offuer belt til Corsör vdi 7 timer, og derfra til Copenhaven vdi 8½ time,“

2. „bleff ratification, Leider, ²⁰⁾ aff mig vnderschreffen, da Jeg war hiem kommen, belangend dett Sleswigsche Dont med Gottorff.“

4. „Schreff Jeg min Syster i Suerig til.“

5. „Avanserede worij flode paa høyden aff Mön, for att observere den Suenske flodis Contenance, og laa de Suenske den gang ved Idsted.“

8. „berettij att ratificationerne ware vdwirlede med Gottorff.“

13. „bleff den accort slutet med anhalt belangende Jeverens restitution.“

16. „reiste Jeg offuer Røge til Möns Ferre, den 17. Igenem sma Der Jennem (?) og til Slaaden, huor Jeg bleff den Nat. Den Suenske Slaade haaffde lagt sig ved Idsted igien, og mores militie tel Godß, som vare vde i holsten, kom samme gang forbie os med deris transport Schibe og seglede til Copenhagen, og bleff beffalt att woris Slaade schulde leges paa høyden aff Stevens.“

18. „Jullij drog Jeg fra floden igen, og rode i land ved borre Søe Mose paa Mön, og derifra offuer Grönsund til Nicöping.“

22. „Kom wie til Copenhagen, om afften.“

²⁰⁾ Det tydske Udraab (desværre!) er her undsluppet Christian V. som ellers i disse Dagbøger saa fielden røber det mindste af en indvortes Affect. Taler er om det Altonaiske Forlig, der sluttedes d. 20. Jun. og hvorved Hertugen af Gottorp igien indrømmedes Souveranitet over sin Deel af Slesvig og Holsten.

23. „bekom Suar aff Dronning min Søster i Suerig, dateret den 15. Jullij.“

26. „bekom efterretning att Kong Wilhellem wilde begere 7 à 8000 Mand aff os til Irlan, og att de allierede hæfde giort en Conuention sammen, for att ingenß Schibe schulde Segle paa Franckrig, og wilde optage alle som derhen fare wilde.“

— „bleff ogsaa woriß Flode beorderet att come hjem og lege sig paa Københaffns rede, og observere Suenjske Flaadiß Contenance.“

27. „bleff Guldenlew beorderet att komme hid igen fra Norge.“

— „bekom Mollisvort particul: audiens.“

31. „Kom woriß flode paa Københaffns rede igen.“

August Manet.

1. „Var Jeg vde att Segle med woriß flode vdi deriß rangeri (sic) Imellem Schane og dette, frem og tilbage.“

2. „begerte Mollisvort Commisariet, att tractere med ham om allians og folk til assistents til Irland.“

6. „blef delibereret om man burde bliffue længere vdi den frans. Alliance, saasom de icke i ringste made efterleffde deriß, da beffantiß radeligst att begiffue sig paa de alliertis partii, huilket Jeg og approberte, og resolverte att trede med Mollisvor vdi Conferans; bleff og delibereret angaandiß det bytte med Plön imod oldenburg, saa at Plönsche, Norburg (og) Glürburch ampter schulde forbytte imod Greffschaberne Oldenburg og Delmenhorst, dette bleff radelig beffunden og aff mig ressolveret.“

— „tilbød os den Suenjsche anvoje vdi alt høfflighed og god fortrolighed og Alliance, ogsaa wed den hollensche anvoje Gos (Goës) ladet forstikere, og begere att wile icke Dagen naar wile, den wile de og lege deriß Flaade op. Da resolverte wile att sette den 15. August(i) dertil, huilket han med glede Imodtog og var wel tilfred.“

7. „drog Jeg til Croneborg og Fridrichsborg.“

9. „bekom Bressue fra min Broder Prins Georg, att hans Gemal hæfde bekommet den 24. Jullij en yng Prins og fælede ham Wilhelm og Prins aff Glosschester.“

10. Gratulerte Jeg med Schriffuelse min Broder til hans unge Søn og Prins.“

11. „Døde Anne Christ: Gûldenlew.²¹⁾“

13. „Kom Gûldenlew fra Norge igen til mig paa Friderigsborg.“

14. „døde Princes Christiane Charlote.²²⁾ bleff floden beorderet att inlege vdij hommen.“

15. „reist Jeg til friderigsborg, og bleff dett Concert med Molisvort og worisß Deputerede slutett paa de 7000 Man til heft og fodß att sende til secur, paa wisse Conditioner.“

20. „berettisß att den Svenske slaade war ogsaa indlagt igen vdi Carelserona, 42 Segl sterke.“

21. „Kom bugvalt fra Gottorf til mig paa Cronburg med ett Creditß: fra hertugen af Gottorff, Christi: Albrect.“

27. „drog Gref Revenklau²³⁾ naaget for vð til Judlan.“

²¹⁾ Kongens yngste Datter med Sophia Amalia Moth; født 1676. Hun var forlovet med Grev Christ. Detlew Reventlow, (f. 21. Jun 1671) en Son af Overjægermester (siden Storcantsler) Gr. Conrad Reventlau.

²²⁾ Christian den Femtes anden og yngre Datter med Dronningen, f. den 18. Jan. 1679. Kongen mistede saaledes i mindre end en Maaned (f. den 12. Sept.) tre Døttre, hvoraf de to vare Jomfru Moth's Børn. Alle tre Dødsfald findes her lige laconisß optegnede.

²³⁾ Grev Conrad Reventlau (f. d. 21. Apr. 1614) gift med en Datter af den bekjendte Vinc. Joach. Pahn, blev efter dennes Død 1680 Overjægermester og Scheimeraad, med 6000 Rdlr. i aarlig Løn, og vandt baade Christian den Femtes Indest, og betydelig Anseelse. Molesworth skildrer ham i følgende Træk: „Man betragter ham som en Premierminister, og alle fremmede Gesandter henvende sig som oftest til ham. Heller ikke tager han det ilde op, at man kalder ham saaledes; skiondt han ved adskillige Leiligheder synes meget beskedent at frabede sig denne Ære. Han er meget nedladende, høflig, og let at faae Afgang til; i øvrigt en Elsker af Livets Glæder (a man of pleasure) og en Beundrer af det smukke Køn, ligesom Gyldelev. Hans Kundskaber og Lærdom ere af maadeligt Omfang; skiondt han i den senere Tid, ved mere Flittighed i Forretninger, har vundet meget; saa at han synes ikke uden Fortieneste at forestaae den Post, hvori hans Ære har sat ham. Han er omtrent 43 Aar gammel, af en kraftfuld Constitution, og smukt Udvortes. Hans Tilbevielighed for Frankrige har ikke været stor; da han har været overbevist om, at det lave Standpunkt, hvorpaa hans Fædrelands Belskard og hans Konges Ære staaer, for en stor Deel skyldes de Franskes Raad og Indflydelse. Paa de sidste to, tre Aar har dog privat Fordeel forsonet ham med dette Hof. o. f. v.“

— „Gottorff hugvalt berettet, att de haffde indtaget svenske og Lüneborg: Folf vdi derij ed og pligt, huilket dog eij er sant, og saa reiste han bort igen.“

30. „begerer Stöffledt²⁴⁾ nermere ordere, belangende den Svenske tractat att slutte, huilken order, saasom dett var billig, bekom han dett strar.“

NB. „hertugen aff Plön onsker, att den Engelske dessein eller tractat motte wel reüsere, lidet picant, ham er og derpaa Suaaret.“

Septemb. Manet.

1. „Communicerede Jeg.“

3. „tog Erenschilt²⁵⁾ affsched for att gaa til hertugen aff Gottorff vdi Commission, for att see om hand er att bringe til resson med dett gode, eller ey.“

4. „reiste Jeg til Kobenhaffuen for att befordre den beloffuede transport til Schottlan aff worij 7000 M. huilket vdi Ste Dage schulde were fulferdige, schiberrummene att omsegle til ribe.“

6. „reiste Jeg til friderigsborg igen, og bekom tidning att Meintz accorderet.“

²⁴⁾ Christian Stöffleth (Søn af Biskop Henrik Stöffleth i Oslo) reiste i sin Ungdom endeel Aar udenlands; blev (1668?) Præsident i Christiania, og 1671 udnævnt til Gesandt (envoyé) ved det svenske Hof, hvor han forblev til 1692, da han blev Stiftamtmand i Christiansand; 1694 i Christiania (hvor han ikke kunde enes med den i Gyldenløves Sted 1689 af Frederik IV. udnævnte Vice-Stattholder Fr. Gahl) 1700 i Bergen; 1704 Medlem af det under Navn af „Slotsloven paa Agersthus“ oprettede Regjerings-Collegium i Norge; men døde paa sin Gaard Tøyen ved Christiania 31. Mars 1704 i sit 68de Aar. (Jvf. J. E. Berg Ann. t. Schrøders Esterr. om den Grønenske Familie. Saml. til den Norske Hist. IV. S. 293. 94.)

²⁵⁾ Conrad Biermann, ablet 1681 under Navn af Ehrenschild, var født i Baden-Durlach, og blev Secretair hos den bekjendte franske Minister Terlon, som han forlod efter den roskilde Fæd, for at gaae i dansk Tjeneste. 1663 var han Secretair hos Hannibal Sehested (Hofmanns d. Adelsm. III. 67.) Under Christian V., der jævnlig brugte ham i særskilte Gesandtskaber, blev han Geheimeraad og Ridder af Dannebrog. Han opholdt sig ellers for det meste i Hamborg, og døde 1693 i sit 69de Aar. Molesworth karakterisere ham som en vel snuderet, duellig og snild Diplomat, som derimod ikke havde det bedste Rygte for Ærlighed. („he has no great reputation of integrity.“) Denmark delineated. 3. Ed. Lond. 1694. p. 153.

— „Kom og G. Major tetau²⁶⁾ fra Norge, som tillige med G. L. Hertug aff württemberg er commenderet att gaa til Schotland.“

9. „Notificerde Keiseren Victorien mod türken, og att haffue befomet aff dem 105 Canons. Cur Prins aff Saren notificerede mig meintzis Erobering.“

11. „war Jeg til Croneborg.

12. „Døde Christiana Gölldenlew, som haffde den unge Greff Friderig Allefeldt.“²⁷⁾

14. „Suarde Jeg Dronningen min Søster vdi Suerrig paa hendis breff.“

16. „bleff folterne (Jolerne) brent paa Esferum.“

17. „reisste Jeg til Copenhag(en) for att pussere transport schiz bene hen til ribe.“

20. „fortsette Jeg min reise til Judland, vnderwegh besaa wie Cavalleri vdi Onsö, (Odense) og besaa vnderwegs (i) Schanderborg ogsa“

27. „Cavalderiet og kom sa til Colding igen.“

28. „Kom hertugen aff Plön til mig til Kolding.“

29. „beorderis Erenschilt att komme tilbage igen, Naar han saa att der inted war att giøre med Götterff.“

— „Bleff Lillienkrone²⁸⁾ beorderet att ga til det Keshserlige hoff.“

Stober Manet.

2. „Bleff ratificationen med Mollis wort vdwæret belangende

²⁶⁾ Hans Navn var Tettau, og han stod 1689 i den norske Generalstabs med 2500 Rdlr. aarlig Løn.

²⁷⁾ Christian den Femtes ældste Barn med Sophie Amalia Moth. Hun blev født d. 7de Jul. 1672, og ægtede 12. Sept. 1687 Grev Fr. Ahlefeldt, som 1695 anden Gang giftede sig med Frøken Ermgard Reventlow. (Bircherod, S. 300.)

²⁸⁾ Andr. Paul. v. Liliencrone en Kiebmandsøn, (f. i Bredstedt, 4. Febr. 1630;) blev 1654 tydsk Adelsmand, og 1673 Rigsbaren; optaget i den d. Adelsstand 4. Dec. 1665; 1657 Generalauditeur; 1674 Landdrost i Pinneberg og Cancellieraad m. m. Var 1680 Etatsraad (med 3000 Rdlr. aarlig Løn); siden Cantsler i Hertugdømmerne, og 1699 Geh.-Raad; eiede Mariager Kloster (hvortil Christian V. 1689, 23. Nov. gav ham Birkeret) Wulfsbagen, Hütten, m. fl.; døde 23. Aug. 1700 i sit 71de Aar. (D. Mag. IV. 266. 286. Fligpr. af J. H. v. Petrum. Hamb. 1700. Fol.)

de 7000 Mand til Irland, med til bud om nærmere Alliance med os."

"Kom alle voris Fregater, med Cofferdi Schibene, destineret til deris transport, an vdi Listerdüb, som vare vdsøben fra Copenhagen den 26. 7bris." ²⁹⁾

4. "bleff Conferens holden med Plön om dett bytte som forbeholdt; mens der kunde intett bliffue aff, saa som han icke vilde tage det Norborsche og Glücksborge med vdi byttet imod Greffschaberne."

5. "talte Jeg sielff med Plön om dette Dont, vndervegs til Ribe, huor wie gjorde huer andere store protestationer, att om dett verk ey haaffde sin fremgang, dett ey i nagen Maade schulde hindere voris wenschab."

6. "berettis att Lüneborgerne haaffde tagen possession og vddressen de Sarsische fra dett Lauenburgs, og med magt indtaget ratzeburg."

— "Kom en Curier fra Keyseren, att (notificere) en Victorie offuer törken."

8. "war revuen aff voris 7000 Mand med Ribe som schulde til Schottland. Jeg reiste om aftenen til ballum."

9. "besaa Jeg huor de schulde transporteris, og beffant stedett meget deficiel att ambarkere, og var ei bedre sted att finde der omtrend, en der ved Jerssted og saa offuer til Jortefand til Dübet i Eifter; og reiste til Ribe om aftenen igen."

10. "Schreff Jeg med Hertugen aff Wirtenb. til Kong Wilhellem og til min broder P. Georg og til G. Schomberg. Berettis att Bon war Groberet. Zel (Zelle) notificerte det de haaffde taget possession aff dett Lauenburgs som Kreis Oberste, mens og for deris egen Jura og rettighed. ³⁰⁾ Der kom og et requisitorium til

²⁹⁾ Kongen havde den 24. og 27. August befolet Udrustningen af Orlogsskibet Christianus IV. og 3 Fregatter til Convoien. (s. Garde om den d. Sømagt. I. 313.) Langsomheden, hvorned Indskibningen fremmedes (s. nedenfor 6. Nov.) var Aarsag til den sildige Afseiling og det Uheld, nogle af Transportskibene havde.

³⁰⁾ Den sidste Hertug af Lauenborg, Julius Franz, var død den 20. Sept. 1689, uden mandlige Arvinger. Hertug Georg Wilhelm af Celle, hvis Farsfædre, paa Grund af deres Afstamning fra Henrik 8. havde reserveret sig deres Aafland paa Hertugdømmet Lauenborg, tog det nu d. 30. Sept. ikke allene ligefrem i Besiddelse, imod

Op fra Saren, for att tage dett vdi forfuar; herover er delibereret, mens ey resolveret, vdi Plöns Nærverelse. Dette syntes well att Saren haffde biet for lenge føren de det gjorde"

11. „Marserede woriß 7000 Mand til att transporteris fra ribe, og Jeg reiste til Kolding, og Plön til sit Sted hjem igien."

12. „bleff delibereret om den zellische procedure, att tage Lauenborg bort; resolvertes att see hvad brandenburg wilde giøre, dog holde sig parat."

13. „bleff Dümenill beorderett att holde sine vnderhaffuende 4 regimenter til hest og Dragoner ferdig til (at)marssere."

14. „reiste wie til Odense; den 15. 16. laa wie stille i Riburg for Contrarig Wind og storm.

17. „Seglede wie fra Nyborg med hel schaf (sic) win, ³¹⁾ og for Modwin kom wie til Omösund, og saa paa grunden att sta, dog uden fare, og lod os sette i Land paa aggersöen, og laa om Natten paa prestegarden." ³²⁾

18. „Seglede wie fra Omö offuer til Borreby; om aften i Københaffuen."

19. „bekom man tidningen om dett store Forrederi vdi Moskau, og att Princessinnen var affatt fra regeringen, og den yngste Zaar regerer med sin elste blinde broder."

22. „bleff Commendanten vdi Glückstad beorderet, att nar en Sarist Officer begerte 50 M. att bruge vdi det land hadelen, da att lade dem følge til deris beschüttelse."

26. „Suarte wie Lüneborgerne paa deris breff angaaende posses

de Prætenfioner, som reistes baade af de sariske Fyrster, af Mecklenburg, og af den afdøde Hertugs to efterladte Døtre; men forstærkede ogsaa Fæstningen Ragueburg, og forenede sig med Churfyrsten af Brunsvig-Lüneborg, for at forsvare sin Besiddelse af Landet. Det var især Ragueburgs Befæstning, som Christian V. modsatte sig, og omfærd ved 1691 at lade Staden indslutte og bombardere, (s. nedenfor) nødte Hertugen af Celle til at indgaae et Forlig, hvorefter Kongen ikke videre blandede sig i de lauenburgske Arvestridigheder.

³¹⁾ Maaſkee en Feilskrift for: schwag, schlap, ell. desl.

³²⁾ Tidligere, i A. 1687, havde Christian V. ligeledes, tilligemed sin Dronning, ved en Storm paa Beltet, været nødsaget til at gaae i Land paa Aggersø, og tage Herberge hos Præsten Matth. Lund, som døde samme Aar i sit 92de Aar. (D. Atlas III. S. 43.)

af det Lauenburgsche, vdi dubiöse terminis; bleff og Saren og Anhalt høfflig suaret, efter tagen resolution. Den franje (*franske*) Ambassadeur bleff suaret i tuiffuelagtig, mens dog noget angajante terminis, mens ey formeget forbintlig."

29. "bleff schrefften til Engeland, att vnschülde den tardissement aff transporten."

— "bekom den frans. Ambassadeur eet equivok suar paa hans proposition."

30. "Kom Jeg til Mön. den 31. munsterde Garden til høft samme stedh."

9vem. Manet.

1. "Drog Jeg til Niköping og saa Stuteriet der."

2. "til Mön igen, huor Jeg bekom tidning, att Eutin war affbrent."

3. "reiste Jeg til Winbyholt om Effermiddagen."

4. "til Københaffuen hjem Igen."

6. "bekom breff fra ballum aff Ob. Rentm. Brant,³³⁾ huilken bleff tilbage for att beffordre transporten aff moris folk til Schotland, att de war ferdig att Segle."³⁴⁾

10. "berettis att moris transport schibe ware udloben den 6. Nov:

11. "Kom Ob. R. Brant hjem Igen fra hans Commission med transport."

13. "berettis att 13 aff de største Schibe med Infanteriet war først den 10. Novem. udloben fra Lister Düb."

14. "giorde Jeg begündelse, effter mit memorial (at) indrete militien og sivil reglement, og en liden reduction offuer alt."

15. "berettis att vdi sommer paa Suenske Floden schal weret døde 3500 Man."

³³⁾ Om denne betydende Embedsmand under Christian V. see bl. a. Bircherods Dagbøger S. 386. Anm. Riegels, p. 389. 549. 588. 695, o. fl. St.

³⁴⁾ Hvor slet og langsomt det gik med Indskibningen af de 7000 Mand, hveraf denne Transport bestod, sees bl. a. af Adm. v. Stedens Journal. (s. Gardes Efierr. om den d. Sømagt I. S. 314. Den begyndte allerede d. 13de Oct., og Jødsfolket var indskibet den 19de; men først den 4de Novbr. indskibedes det sidste Ryttteri.

18. „Lillienkrone beorderis att antage sig Prin: August mod hannover og Zel.“

20. „berettis fra Gelückstad att itt af transport Schibene war der ankommen med 460 Mand aff Dron. Regim. til fodþ; bleff strax ordere stillet, att schaffe dem strax for (fort) igen til schotland.“

25. „bekom breffue fra hertug: Wirtenberg, att were ankommen vdi hul vdi Engeland den 12. med 58 transport Schibe; de øffrige wistis ey, huor de ware for uweirs schul“ (Schuld).

— „Beorderis Grenschilt til Altena, att hie 14 Dag efter resolution, om Icke, da strax att reise derisfra.“

26. „drog Lillienkron endelig herfra til det Keyserl. hoff.“

28. „Kom Bretenau hid fra Altena, for at pressere tracta(tens) Slutning.“

Decemb. Manet.

2. „reist G. L. Ples³⁵⁾ til Judlan for att sette alle woris national Cavalderi og Regem. vdi 6 Comp. huer, ³⁶⁾ og det bigiscke Reg: Dragon: ³⁷⁾ G. L. Dümenil bleff og beorderet att sette de 2 Reg. til heft, og 2 Reg. Drag. huer ogsaa vdi 6 Companier.“

4. „haffde Molliswort sin først Conference med woris om en nermere alliance.“

6. „berettis att 3 schibe med folck) og heste ware aff woris med uweir vdi Norge ankommen.“

9. „bekom breffue fra Wirtenberg, att han haffde 4500 M. hos sig, og forvente de andere vdi de andere haffner.“

— „Løb det Ny Schib 3 löwer fra handestocken.“

10. „Schreff Jeg til min Syster Gurfyrstin: aff Saren.“

³⁵⁾ Gen. Lieut. Sam. Chph. v. Plessen, Oberst for Garden, som efter Frederik IV. Thronbestigelse blev arresteret, og hans Orden ham fraget (24. Decb. 1699); sad paa femte Aar i Arrest, og døde saa Dage efter at hans Dom var ham forkyndt. (16. Jun. 1704.) s. Bircherods Dagbøger. S. 256. 372. 447.

³⁶⁾ Alle Cavallerieregimenter (et Livregiment, 3 Siællandske, 5 jydsk, 2 syenske, og 3 Dragon-Regimenter) havde 1689 (efter Calenderen) 9 Eskadroner.

³⁷⁾ Det 3de Dragon-Regiment, commanderet af Oberst Biegen.

14. „bleff Lente ³⁵⁾ vdi holland fuldmagt tiljent, att slutte med dem, og att begere, att de vilde oppholde deris Krigs deliberation til wie hæfde sluttet.“

— „Kom woris Suenfke falk ³⁹⁾ fra Engeland igen tilbage.“

16. „beretter Wirtenberg att [der] fattis 13 Comp. til fods og 4 til Hest.“

— „befom Stockfledt ordre att slutte om Convoien og Comers Allians.

20. „fchriffer Wirtenberg fra hul, 26. Novem. att fattis 1200 M.

21. „bleff Gottorff suaret paa hans breff til op.

26. „(berettes) att Cl., Engelen, hæffruen, wide (o: hvide) falk, ⁴⁰⁾ ware wel ankommen vden for Sundet ved Kulden.“

27. „berett fra trunhiem, att der hæfde weret eet grueltigt sterkt weierlig og stormen, som har bleff spirene fra Kirken, og styckerne offuerende, eller ombreiet dem vdie en halff Cirkel paa batteriet aff 8 Jern stykker.“

29. „berettis att de hamborger hæfde igen borttagen deris wag(t), som settis for ner Altena vdi den ny Cortegarde (*Corps de garde*), ved altena, effter woris advarfel til dennem.“

31. „berettis at den Suenfke anvojé til regensborg hæfde jagt att hæffue ordre att ey mere mod(sætte) sig woris Elsfleter toll rettighed.“

— „berettis att Cur. Brandenburg fender til Curs. aff Saren om det Lauenburgsche dont; wie sende og Lente derhen. Schreff Jeg og derom til Cursyr: af Saren. NB. om P. af Suerrig.“

³⁵⁾ Christian Lente (f. i 29. Mart. Flensborg 1649; en Søn af Frederik III. tydske Cantzler Theod. Lente) blev 1675 dansk Resident ved det spanske Hof i Brüssel; 1680 Gesandt ved det engelske Hof og 1688 i Haag; siden (1697) Overceremoniemester, og steg under Frederik IV. til Geheimeraad i Conseilet og Ridder af Elefanten (1722); døde 2. Nov. 1725. (Jvf. Worms Ver. I. 597. III. 463.)

³⁹⁾ „Svenske Falk.“ Navn paa et Krigsskib paa 44 Kanoner, og 263 Mandes Besætning.

⁴⁰⁾ Navne paa Krigsskibe; Christian IV. paa 56 Kanoner; Engelen paa 50, Havfruen paa 30, og Hvide Falk paa 26; Besætningerne fra 393 til 118 Mand.

„Memorial og Jurnal A. 1690.“

Januar.

1. Kom von Stöcken⁴¹⁾, Schouthynacht, hjem igien fra Engelland med Christian 4., Neptunus, Engelen, Hvide Falk; Danſke Havfrue og Svenske Falk kom foran, og kom Gud være lovet lykkelig hjem fra deres Convojerung. (Vif. 26. Dec. 1689.)

3. Churfyr: af Brandenburg vil ſende til Chur Saren om det lauenborgſke Dont imod Zelle og hannover; vores Lente gaar og til Dresden for det ſamme.

6. Berettes, at de 4 Comp: af Dronn. Reg. var borttagen af 2 franſke Caper for Elben, og at en Sergeant med 130 Mand havde ſalveret ſig udi Zeland („Selandt“) i holland.

7. Beretter Stofflet at „bidal“ eller Hæſfelt var der ankommen fra Paris udi 11 Dage, og gif til Vands fra Dunkerken til Ribe i „Jutland.“

9. Blev resolveret at gjøre en defensiv tractat med England ved Moleswort, ſom forſt ſkal angaae, naar denne Krig har Ende. Den giver os Leilighed til at gjøre en neutralitets tractat med Frankrig, og tage ſubſidier fra dem. Vi vil og afbie hvad Lilienkrone udretter ved det keiſerlige Hof, og hvad der gøres kan i England. Imidlertid ſee vi og, hvad Everrig vil gjøre for accord med os, haade renouvellerung af den forrige alliance, ſaa og om Convoier og vores Underſaatters Sifferhed og Commerciernes.

10. Berettes at den Sergeant („Scharjant“) ſom har ſalveret ſig af Dronningens Regiment med 130 M. kaldes Johan Rudolf Detre (sic).

— G. L. Ples kom fra Cavallerie Mønstring udi Siælland, og er Ober Rentemeſter beordret ſtraxen at gjøre Nigtighed hos Cavalleriet.

⁴¹⁾ Chriſtoff. Ernſt von Stöcken, f. den 4de Dec. 1654, under Chriſtian V. Vice-Admiral og 1695 „Holmens Admiral,“ eller Chef (Garde, Eſterr. I. 345) afgik fra denne Poſt, i Anledning af en foretaget Underſøgelse af Flaadens Tilſtand, 1710; (Garde, II. 202) døde ſom Admiral og Ridder af Dannebrog den 23de Jan. 1713. (Marm. Dan. I. p. 209.)

13. Befulm jeg min Søsters Brev fra Dresden af den 25. og 30. Decembris.

— Lente beretter ogsaa, at han [med] usforrettet Sag var kommen fra Dresden igien.

14. Giorde Jeg Anstalt med Ober Rent. M. Brant, udi G. L. Pless og Ob. L. Harboes Nærvarlse, til Completering og rigtig Betaling til Regimenterne til Hest, paa det de den 1. Martii kunde være færdige, haade de 10 nationale Reg. som og de 2 gevorbne Reg. og de 3 Reg. Dragoner.

15. Var der Jld løs paa Holmen udi Commissariat Huset, som Gud være lovet blev slukt.

17. Beretter Lente at [han] maatte rejse igien til Dresden om det Laubenborgske Dont, for Chur F. af Brand: det begiere.

— Berettes, at Hollænderne haver sendt deres Garantii til Gortorf, belangende vores Dont om Slesvig ved Heimskirken.

20. Berettes at Uffelman (Vffelman) udi Hamborg er død hastigen paa Gaden.

21. Understrev jeg Bryggernes („briigernis“) Dont, og resolverede at forpagte desangaaende til E. Kruse⁴²⁾.

22. Reiste Jeg til Frederiksborg.

23. Fangebe vi det første „wildschwein“ udi Esserums Vanger.

24. Kom jeg tilbage igien. Berettes af Stokket, at han havde sluttet og prolongeret forrige Tractat med Sverrige paa 5 Aar.

27. Var Garnisonens Munstring.

28. Beretter La Folleresse⁴³⁾ fra England at Parlamentet havde gjort en Acte, og sluttet at successionen skulde falde paa

⁴²⁾ Justitsraad Edd. Kruse, f. 10. Sept. 1629, tiende i Krigen 1659-60, sit siden Føds Embede i Norge og Helsingør; blev 1680 Hof-Riis-Inspecteur, 1690 Kammeraad, 1691 Justitsraad, og 1692 General-Feldt-Inspecteur over Consumtionen i Danmark. (Bircherods Dagb. S. 245.) jvf. d. 31. Jan. og 17. Mai nedenfor. Han døde 26. Jul. 1695. (Ligpr. af Mich. Henrichsen. (Lisforp.)

⁴³⁾ La Foulereuse, en fransk Adelsmand, som kom til Danmark i Christian V. Tid, blev Hoffjunker, og brugtes ved atskillige danske Gesandtskaber som Secretair. 1697 udgav han: „L'état présent des Differens entre le Roi du Dannemark & le duc de Holstein.“ Amsterd. 12. (Worms Lex. I. S. 320, hvor den ovenfor omtalte Bog „Danmark vindicated“ urigtig tilskrives ham. jvf. Worm, under Jver Brink, I. S. 166.)

min Broders Arving med P. Anne, og omendfkiert Kong Wilhelm skulde igien giftes, naar Dronningen døde uden Arvinger, at da hans anden Giftermaals Arvinger ei skulde prejudicere Prinsesse Annes Børn og Arvinger.

31. Berettes, at vores trupper, som havde retireret sig udi Norge i Christiansand, som skulde til Engelland, vare igien udsagnet med en god Vind.

— Blev og Slutning med C. Kruse, og accorden, belangende Consumption her udi Kiøbenhavn, sluttet om Forpagtningen.

Februrarii 1690.

1. Resolverte Jeg at give vores Undersaatter Convoier til Portugal og Spanien, Engelland og Holland, nemlig Svenske Falk og Engelen, Lossen og Örnen.

— Blev resolveret at bygge en ny Jagt for mig selv, efter Admiral Spans Dessein.

— Berettes og fra Regensburg, at Hannover ei naaer sin pretension, at erholde den Churfyrst: Dignitet.

2. Blev en stor Allarm i Byens Kirker, for under Prædiken brændte en Skorsteen paa Raadhuset. Om Aftenen brændte et Huus udi Kiøbmagergade, næst Grev Reventlows („Revenklaus“) Huus; mens blev næst Guds Hielp stræren slukt.

3. Blev resolveret at gaae moderat udi vores negotiis, haade med Engelland og Holland, indtil man kunde giøre noget d'un coup sur og avantageux for os.

4. Blev resolveret at sige Molesworth, at man antog det oferte af 7 Tønder Guld, og at Kong Wilhelm fik pussere Holland og give sin guarantie at de betalte os en vis Sum for de pretentioner, vi have paa dem, og det ei før end efter denne Krigs Ende os rigtigen at betale; Saa og Keiseren derhen formaae, at os Elbtolden blev forundt, saa og at vi kunde komme til Slutning med Holland om vore Commercier og Navigation.

7. Beretter Stofket at vores tractat med Sverrig var den 1. Februari sluttet og prolongeret til 5 Mar endnu.

— Vores resterende Penge fra Engelland skulde følge.

— Min Broder melder, at Penge ere temmelig rare udi Engell. og maaskee at tractat mellem Engelland og os træneres for den Friste desseins skyld, hvor min Broder gaaer og med.

8. Svarede Jeg min Broder paa hans Brev af den 21. Januarij fra Londen.

10. Bekom jeg en supplique af Prelater og Ridderskabet vdi Holfstein og Slesvig, belangende Contributionen.

— Blev den franske Ambass: sagt, for at holde ham vdi god humeur, at vi vilde til ultimo Maio indlade os vdi Convention af Neutralité, naar Frank. belovede os de 2,000,000 Rdlr. aarligen at betale.

12. Skrev Jeg til Geheime Raad Wibe⁴⁴⁾, at han skulde sige og lade Luxdorp vide, at han skulde forseie sig ud paa Landet til videre, for han blev alt for dristig i sin Ober Secretari charge, at bringe mig Donter for, som sig ei saa ret befandtes, som han refererede⁴⁵⁾.

13. Blev der skudt om en stor Dre, hvor da Felt Mar: Wedel

⁴⁴⁾ Michael Wibe, var en Søstersøn af Rentemeesteren P. Wibe, og Søn af Dr. Mads Jensen Middelfart, Biskop i Lund, og Mette Wibe; men bar sin Morbroders Navn. Han blev f. i Lund 23. Dec. 1627; studerede og reiste udenlands over 12 Aar (omtr. fra 1646 til 1659, næsten uafbrudt;) blev 1661 Medlem af Frederik III. Lov-commission; 1679 Gouverneur hos Kronprinds Frederik, og adlet; 1683 Vice-Præsæs i det D. Cancellie og Geh. Raad; 1684 Ridder af Danebr. døde 1. Mai 1690. (s. nedenfor; og jvf. Genealog-Biogr. Archiv. I. S. 91—93.)

⁴⁵⁾ Luxdorph, der ved denne Leilighed mistede sin Bestilling som Oversecretair i Cancelliet (det sagdes, for at have ladet udgaae et Kongebrev, Christian V. uafvendende) beholdt dog sin Gage, og hans Unaade varede ikke længe. (Uddrag af Breve fra A. Magnussen. Nord. Tidsftr. f. Oldkyndigh. III. S. 70.) Niegels (S. 549. 617—21) tilskrifer dette og meget mere allene Math. Moths og hans Søsters Intriger; uden at han egentlig har meddeelt et eneste documenteret Beviis paa alt det Onde, han siger om Moth. — Bolle Luxdorph (f. i Kiøbenh. 19. Jul. 1613) var en Søn af Christen Bollesen, Forstander ved Herlufsholms Kloster. (jvf. Melchior, om Herlufsholm, S. 114—17.) Han blev Student 1660; reiste med Simon Pestum, da denne 1663 sendtes som Gesandt til Carl II, og opholdt sig i England til 1665, siden i Paris og Saumur til 1669, da han kom hjem, og blev Secretair i Cancelliet; 1672 Ceremoniemeester; 1676 Ordenssecretair; 1677 Afsesfor; 1680 Cancellieraad og Kammersecretair; 1688 Oversecretair i det danske Cancellie; 1691 sendt som Minister (Envoyé) til Stockholm, hvor han døde den 5. Septbr. 1698. Han var 1679 bleven adlet, og havde 1671 ægtet Jytte Bering (d. 1683.) Anden Gang giftede han sig

og Db. Stalm. Haxthusen nær havde gjort sig galen. („galden.“)

14. Beretter H. af Wirtenberg, att da vare udi Engelland ankommen 500 M. af vores [Folk] fra Norge Havnene. (Havnene i Norge.)

17. Vare alle vores Trupper, ved 7000 M. ankommen til Engelland.

19. Reiste jeg til „Efferumb“ og „munsterde“ (mønstrerede) Stutteriet igiennem.

21. Tilbage til Copenhagen igien.

22. Beretter Lillienkron sin Ankomst til Wien, dateret den 6. Februarij.

26. Var Jeg og Dronning: til Gæst hos Db. Staldmester Haxthusen.

27. Blev det altenburgske Dont resolveret angaaende Princess: af Trémoullie.⁴⁶⁾ — Blev og skudt til Maals paa Rosenborg.

28. Bekom Jeg et Brev fra Dronningen af Sverrig min Søster.

Martii 1690.

2. Resolverede Jeg at Sø-Estatens og Land-Estatens Deputerede skulde separeres, og lagt (lagde) enhver sine visse assignationer til. — Saa og givet og tillagt adskillige personer Rang, som og Bisperne og Geistligheden.

3. Vare vi ude paa Amager, og om Aftenen forklædt hos „Guldenlew.“

4. Svarede Jeg min Søster, Dronningen udi Sverrig.

7, Melder Ghrenschildt fra Hamborg, att Gottorff vil stille sig

1684 med Frederica Adeler, en Datter af Gen. Admiral Cort Adeler til Braksberg og Giemsflokstier. (s. Chr. Keisers Univerf. Program over B. Lurdorph.) Hans eneste overlevende Søn, Christian Lurdorph, til Mørup (død som Oberst 26. Jun. 1726) var Fader til vor berømte Yerde, Bolte Willum Lurdorph.

⁴⁶⁾ Charlotte Amalie de la Trémouille, Prindsesse af Tarent, en Søsterdatter af Dronning Charlotte Amalia's Fader, Landgreve Wilhelm VI. af Hessen-Cassel. Der havde været Tale om et Giftermaal imellem hende og Griffenfeldt, eller i det mindste om dennes Kiærlighed til Prindsessen (D. Wolffs Griffenfeldt. S. 86. 228. 229; og det her anførte af Mad. de Sevigne). Hun ægtede 1680 Anton, Rigsgreve af Altenburg, (død samme Aar, 27. Oct. 1680) en naturlig Søn af Anton Günther, den sidste Greve af Oldenburg. (Jof. D. Wolffs Griffenf. S. 317.)

af med de indtagne Svenske og Lüneburgske Følk og truper, saa og at de havde nogle Byer, som de Lüneburger havde borttaget til det Rauenborgske, hvorover de vil conferere med os, for det at forhindre.

Ahlefeldt vilde [i] Engelland have taget sin Audientz paa samme Maade, som den Keiserl. Envoyé for ham; hvilken ikke haver haft anderledes Audience end den Lüneb(urg)ske).

— De Deputerede fra Slesvig og Holsten, af prelater og Ridderfabet, gjorde deres store Taksigelse til mig.

9. Blev Cammer-Instruxen og Cammer Retten igiennem seet, saa at den skal blive udi sin vigeur, som vi det hidindtil ordonieret have.

14. Er Ahlefeldt udi England beordret, sig videre at erkundige om Ceremoniellen der.

Melder Lente fra Torgau at de Lyneborgske vare borttreift, uforrettet Sag, fra Chur F. af Saren.

— Bekom jeg Svar fra min Søster, Churf. af Saren, af Torgau paa mit Brev af forrige Aar den 31. Decemb., angaaende den discours om P. udi Sverrig og Götterff, hvorpaa hun svarer af den 5. Martii, at (hun) intet deraf (har) fornummet. Jeg svarede derpaa den 15. Martii, at jeg stillede alting udi min Søsters Hænder og Direction.

17. Var atter Ildløs i Byen Klocken 2 om Morgenen, og blev strax slukt.

18. Tog Winterfeldt Afsked og reiste til Byen, dog misnøjet udi sine Griller⁴⁷⁾.

⁴⁷⁾ Helmuth Otto v. Winterfeldt, (af mecklenborgsk Adel) en Søn af Joh. Fr. Winterfeldt, Provst og Canonicus i Lybek, og hertugelig gottorpisk Amtmand i Trittau og Apenrade. Han tiende først ved Christian IV., og Frederik III. Hof; blev derefter Hofmarskal hos Hertugen af Mecklenburg-Güstrow; og kom siden atter i Tjeneste hos Frederik III. som Hofmarskal. Under Christian V. blev han efterhaanden Overstent, Overstaldmester og Overhofmarskal, Stiftamtmand i Byen, optaget i Friherreskand, og forlehnet ved Baroniet Wintersborg, d. 25. Mai 1671; Ridder af Dannebrog 12. Det s. A. Han gaaet for en af de bedste Ryttere i sin Tid (Klevenfeldt) og bragte Slutteriet paa Frederiksborg (hvor Christian V. gjorde ham til Amtmand) i bedre Stand og Orden. Om hans Død (i Odense d. 17. Febr. 1694) og Begravelse, s. Bircherods Dagb. S. 286.

23. Bekom Convoierne en secret Instrur.

26. Reiste jeg til Croneborg, og blev der ordonneret at bygges en „Sutering“ (Sousterrain) og andet Arbeide.

29. Jagede vi en Giort udi Hareskov („haresch“), og fangede den i en Sø ved Hirschholm.

31. Blev resolveret at affkaffe Halvdelen af Artillerie („Artol-
leri“) Hestene og Kudskeerne. Saa og at vores Convoiers Instrur
blev forandret, i det de ei skulde tage repressalier fra de „Sew-
wer“; mens vilde lade det berøve til imod Vinteren eller Efterhø-
sten udi Nar.

April 1690.

1. Berettes fra Wien, at der er ikke meget for os at udrette.

3. Var jeg til Frederiksborg, og om Aftenen tilbage igien.

5. Berettes at der var noget Oprør paa „Sülfsverket“ (Solv-
værket) udi Norge; hvorpaa blev befaleet, at Folkene og Bønderne,
som der arbeide, skulde betales, og siden „redlingsførerene“ (o: die Rå-
delsführer, Hovedmandene) opsøges, og saa tilbørligen straffes, ex-
emplariter og uden Naade.

Oberst Harbo („Harrebo“) bekom Commandantskabet udi Glück-
stadt.

6. Bekom Jeg et Brev af den unge Prinds August af Han-
nover, belangende den Stridighed om Succession-Stridigheden og
testamentet, hans Fader havde gjort for sin Broder, og vilde ex-
cludere hannem: paa hvilken Sag Vi vel burde have et vaagendes
Øie, for, naar sliq Tilfælde kunde komme, da at kunne assistere denne
unge Prinds, og med det samme betale de Lüneborgske Herrer, som
de det af os meriteret have.

10. Beretter H. af Wirtemberg, at de vare overkommen til Ir-
land, og at Duc de Schomberg havde taget vel imod dem: beret-
tes og, at de franske Trupper ogsaa vare ankomne vdi Irland til
Rong Jacob.

11. Bekom jeg et Brev fra min Søster, Churfyrstinden af Saren,
belangende Princ: af Sverrig, som giver sperans, at det ei er om
med Gottorf, som man spargerer.

— Min Broder melder, at have talt om Negotien paa Franfrig
med Nottingham.

13. Continuerede det Flod eller geschwulst, Jeg havde faaet i min høire Fod den 9de April, som dog nu efterlader.

14. Beretter Ehrenschildt, at man kunde vinde hamborgerne med at give dem protection udi disse Coniuncturer som Konge af Danmark, og maaskee bekomme en recognoissance; mens man skulde ikke tale om homagen indtil en beleilig Tid, og det ikke pretendere som Hertug af Holstein, mens som Konge af Danmark, ic. hvor- til han og bliver beordret underhaanden at forrette.

15. Blev Rendsborgs Bygning resolveret at forstørres til den holsteinske Side, og et Værk paa den slesvigiske Side i Winsir at lade bygge, med al muelig Magt, og med Hert. af Gottorff at handle om Winsir.

— Blev og resolveret, at Oldenburg skulde mainteneres som en Fæstning og forbedres, og at apen (sic) Delmenhorst iffun besættes med 20 à 30 Mand.

17. Communicerede Jeg paa Skærtorsdag.

— Bekom Tidning at Friderichstad udi Norge var afbrændt ved Vanvare; dog at Volden og Magasinerne bleve salveret.

18. Berettes Ammerong⁴⁸⁾ snart at komme herhid. Berettes, at Gottorff skulde bekomme Brandenburgiske 500 Mand som sine egne Folk.

19. Svarede Jeg Churfyrst. af Særen, min søster, paa hendes Brev om P. af S.⁴⁹⁾ Svarede Jeg ogsaa min Broder P. Georg. NB. Denne Dag var den ulykkelige forleden Aar, der Amalienborg og de mange Mennisker kom til Ulykke udi Ildbranden 1689.

21. Berettes Dauphinens hendes Død. Kom og Notification af K: af Span: marriage.

24. Skrev jeg til min Søster, Dronningen udi Sverrige, og inviterede hende at reise her igiennem Landet, naar hun vilde til Badet eller Suurbønden, saa og om hun begierede D. Ringelman („ringelmand“), at han skulde opvarte hende.

⁴⁸⁾ Hans Navn var Godert Adrian van Rede tot Amerongen, han blev Ridder af Elefanten, og dansk Friherre; døde i Kiebenhavn (efter Kongens egen Optegnelse) den 29de Sept. 1691.

⁴⁹⁾ Prindsessen af Sverrige; nemlig Hedvig Sophie (f. 1681), som siden blev gift med Hert. Frederik IV. af Gottorp. (f. ovenfor under 11te April.)

25. Verettes at Hertugen af Lotthringen er død meget hastig paa Reisen til Wien.

26. Blev Feltmarskal Wedel given permission, og reiste han til sit Gods udi Ost-*Frisland*.

— Franste Ambassadeur notificerede Dauphinens („Doffinis“) Død; mens ingen Skrivelse.

30. Reiste Jeg til *Friderichsborg*.

— G. L. Pless blev hastigen syg; mens blev dog bedre igjen med ham.

Mai 1690.

1. Døde Geheimeraad *Wibe* meget hastig vdi *Copenhagen*, efter 3 à 4 Dagers Svaghed.

5. Verettes fra *Wien*, at *Lüneborg* skulde have bekommet permission at forandre deres Farsfædres Constitutioner, og nu ei vil at deres Huus maa deles som „tilføren.“

8. Besaae Jeg Arbeidets Begyndelse af dette Aar til *Cronborg*, og kom om Aftenen til *Kjøbenhavn*.

9. Resolverte vi at blive vdi Handling med *England* og *holland* belangende *Negotien* og trafikken især paa *Frankrig*; mens lade dog vores Convojer „krüge“ mellem *hitland*, *Skotland*, *Færøe* og *Norge*, Saa at vores trafikerende dog kunde segle *Norden* om til *Frankrig*, og skulde Convojerne ickun blive ude til ultimo *Augusti*.

10. Bekom jeg et Brev fra min Søster *Churf. af Saren*, af *Dresden*, at den *P.(rincesse)* i *S.(verrige)* ikke endnu var bortlovet.

11. „Stegerde“ sig en Hest med mig, saa Jeg faldt udi *Rosenborg Have*, dog uden Skade.

12. Kom G. Raad *Ehrenschild* fra *Hamborg* tilbage igjen.

14. Lod jeg mig *Aaren* (flaae) paa den venstre Arm („arrem“).

15. Blev resolveret Convojerne at lade krydse mellem *Norge* og *Skotland*, eller *Neuset* (^{sic}) og *Leit*.

17. Blev resolveret paa *Bryggernes Suplique*, at dersom de vilde give noget vist, og sige godt derfor, da maatte de beholde deres Dont; naar det ei stede, da vilde man blive ved den accord, med *E. Kruse* er giort, belangende *Consumtionen*.

20. Berettes att Princen aff Suerrige er allerede forloffuet med Princ. af Gottorff.

22. Rynstredt Jeg de 3 Reg. her vdi Siælland til Høst udi Ringsted, og kom igien tilbage til Kiøbenhavn. Rumohr reiste fra os der til Saren.

24. Blev delibereret at optage vdi Holland penge paa Livrente, henved (300,000) Rdl. ⁵⁰⁾ hvoraf 12 pro Cento skulde gives, hvilket i saa vidt blev resolveret; derhos at agte, at de begierer visse Forskffringer i Pant at have for deres [Penge.] NB. til denne Rentes Oppebørsel („opbørsel“) som kan bidrage 37,000 Rdlr. aarlig, fik det at paalægges i Contribution.

26. Blev ordre given at conferere med Bispen og „teologii“, belangende de reformerede og Calvinister herværende Friheders og privilegiers Misbrug at forekomme.

— Blev og en vis taxt sat for den, som vilde have rang og charger („scharjer“), og hvor de penge skal „amplojeres“.

— Stockfleth beretter NB. at en af vores Ministre skal have talet med Svenske envoyé her om P. af Suerr.

— Bekom jeg et Brev fra min Søster Chur. S. af Saren.

Junii 1690.

1. Leverede jeg selv „Revenklau“ sin Ordre at antage sig høieste Ret tilligemed „Justissarius“ W. Worm, og at „Moht“ skulde conferere slittig med hannem, og at „revenklau“ skulde antage sig Universitetet efter Fundassen.

2. Beretter G. Maj. Jur at Arbeidet ved Rendsborg var begyndt den 30. Mai.

— Ob. Stalmester „Haxthusen“ reist til Badet, og saa til Chur. S. af Bran(denborg.).

4. Ankom Ammerong som Envoié Extraordinaire fra Holland ⁵¹⁾.

6. Lod Jeg Posten komme ud til mig paa Jagersborg.

7. Løb det Skib kaldet Oldenborg fra Bankstøffen, og blev halv staaende i Afsejningen; Mens om Aftenen kom den dog, Gud

⁵⁰⁾ Summen er utydelig, da noget er skrevet oven over Tallet 3000. Formodentlig er det snarere 300,000 end 30,000.

⁵¹⁾ S. ovenfor under 18de April; og 29. Sept. 1691.

stee Lov, udi Vandet; thi de havde gjort Stielmsstykker med en stor Bolt af Jern udi Kiolen („Kollen“) derved.

9. Beretter H. af Wirtenberg at de havde indtaget et Sted, kaldes „bellingharders“, og Capitain Putkammer og Capt. Wedel at være blesserett for det Sted.

— Havde Ammerong particulier Audience uden Ceremonie den første Gang.

10. Svarede Jeg Churf. af Saren, min Søster, paa tvende af hendes Breve.

11. Blev Garnisonen her „munsteret“.

— Underskrev jeg det Dont belangende Livrenterne, som er sendt til Abo i Amsterdam for at optage en Capital af 340,000 Rdl.

— Blev og adskillige Betænkende af det Danske Cancellie igien- nemført, og der paa af mig udi Conseil resolveret.

12. Badede („baade“) Jeg det første Gang paa Rosenborg.

13. Begierede Ammerong Commissarier, og blev hannem dem af mit Conseil dertil forordnet.

14. Beordres Villiekron at indgaae med Keiseren om de begierede 3 à 4000 Mand imod Elbtoldens Ophørsel, og Qvarteer i det Gutinske og Tyrsstelig holstenske, og for vores egen Contingent.

16. Kom de 12 Svenske Fregatter og Drlogskibe her forbi, med en V. Admiral og en Schouthynagt Flag, og satte Schouthynagten sig paa Glinterenden; Kom dog løs igien, og satte alle her ude paa Heden. De vare udløben den 7. Junii fra Carlskrone.

— Berettes at H. af Savoiën havde declareret sig imod Frankrige.

17. Badede jeg anden Gang paa Rosenborg.

18. Blev paa Nagels Betænkninger af det Danske Cantzeli re- solveret. NB. Saa og om Løven til Elefant-ordenen igiennemført, som den kunde bedst forbedres.

— 3 lige Maade G. M. Wibis⁵²⁾ Instrur igiennemført belangende de „Norje“ (Norffe) Grændser Nordenfielbs, og den Stridighed vi med de Svenske derom haver udi Herjedalene.

⁵²⁾ Joh. Wibe, Søn af den bekjendte Peder Wibe til Gierdrup, der 1633 og 34 var Resident i Frankrige, (hvor han blev adlet) siden i Sverrige, og tilsidst Rentemeister. Johan Wibe var uægte født i Frankrige; men blev lyst i Kuld og Rion, og 1671, som Oberst ved et næst Regiment, optaget i den danske Aelstand. 1685 var han

18. Seglede de 12 Svenske Skibe her fra Neden.
19. Passerede de 12 Skibe Sundet med ordinair Røsning, og ligesaa svaret.
20. Blev den første Conferents med Ammerong holden; bestod ifkun udi Complimenter.
21. Blev Lilienkron paa Ny beordret at slutte Allians med Keiseren, omendskiønt vi til efter Krigen var endt skulde hie at opbiege Gtoltolden, naar vi ifkun bekom strax en Keiserens Diploma derpaa, og noget af vores andre Begieringer.
21. Badede jeg tredie Gang paa Rosenborg.
- Berettes Feltmar. Comte de Roy Død udi England.
25. Ankom jeg til Vands til Cronborg.
26. Kom jeg over Frieriksberg hjem her igien. Der Jeg kom hjem, fornem Jeg at der havde været alarm mellem Baadsfolkene og de nye Gurländiske Soldater, hvorefter blev stillet (givet?) ordre, og alting stillet.
28. Badede jeg den fjerde Gang paa Rosenborg.
29. Blev nogle Sager udi Conseillet foretagne angaaende Norste („Norje“) Militie, saa og om Vægt og Maal.
30. Rynstrede Vi marinerne og Baadsfolket paa Skibene, efter den Fordeling, som de skulde være dette Aar, og paa den ene „suadre“ (Skvadre).
- Bekom Tidning, at de Franske ved Lurenborg havde slaget Waldeck, og taget Stykker og alting fra de allierede truper, eller Armee.

Julii 1690.

1. Badede Jeg det femte Gang paa Rosenborg.
2. Drog Jeg til „Hirkhollem“, og blev der en Nat; saa til Jagersborg.
4. Led Jeg posten komme til mig paa Jagersb: Berettes at

Generalmajor: blev siden Gen. Lieutenant over Dropperne i Norge. 1693 Ridder af Dannebrog, og 1708 i Dec. udnævnt til Vicestatthalder i Norge; men døde 28. Febr. 1710, inden han fra Trondhjem var kommen ned til Christiania. (s. Geneal. biogr. Archiv. I. S. 86—88.)

den franske Flaade laae i Sigt hos de Engelske og Hollandske om-
trent [ved] Insel Wigt.

— Beretter H. af Wirttemberg at alting var vel med Vores, og
at Kong Wilhelm var ankommen den 16. Junii udi Irland.

5. Badede Jeg det Siette Gang paa Rosenborg.

8. Deliberertes om hvad proposition der skulde gøres paa
Landdagen udi Slesvig Holsteen, og at Lente skulde tale med den
Gottorff: Ahlesel i derom.

— Spisede vi, med Dronningen, hos Christoffer Sehesteds
Huus.

9. Saae Jeg G. L. Pless Memorialer igiennem med „Ob. R.“
(Ober Rentemeister) Brandt og Harboe („Harrebo“), og derpaa
tagen resolution om ordre, at sætte det fort.

— Spisede Vi ude paa Flaaden.

10. Badede Jeg den ottende Gang paa R.

11. Bekom Jeg af min Søster Chur. F. af Saren et Brev, at
den marriage med Princes: af Sverrig og Gottorf er sluttet efter al
apparence („aparens.“) Brevet var dateret den 26. Junii.

12. Badede Jeg den niende Gang paa R.

14. Berettes Waldeks defaite („defete“) at have været den 1.
Ju.ii Ny St. Saa berettes og at den franske Flaade haver slaget
de andre Allieredes Flaade, og victorien haver og været den 1.
Julii gammel Stiil.

18. Berettes, at Borgemeister Meurer udi Hamborg er hastigen
død.

19. Svarede Jeg min Søster Churf. af Saren.

21. Beretter Hert. af Wirttemberg, at de have erhholdet victorien
imod Kong Jacob, som med sin armee havde retireret sig, og at
vores sig vel signaliserede. Bataillen haver staaet den 2. Julii.

— Var vores Svane-Jagt, og jagede dem ind imellem Dragö,
eller Umager og Saltholmen; fangede 252 Svaner.

24. Skrev Jeg en Instrux eller memorial for min Søn Prinds
Friderick, hvorefter han sig skulde selv rette og regulere, haade udi
Gudsfrøgt, hans Studier og Exercitier.

25. Beretter min Brøder fra Irland den Victorie, som de havt
over Kong Jacob.

— Berettes fra Paris, at Kong Jacob var der ankommen med „Loissing“ (Lauzun?) og andre Generaler. (Jvf. 13. Octbr.)

— Berettes at Schaffhausen er bleven Borgermester udi Hamborg.

— Berettes at Hollænderne op og anholder woriff Skibe, især „Severne“.

— Blev en Conferentz med Ammerong og Molesworth holden, mens intet avanceret.

26. Reiste Gûldenlew over Fladstrand til Norge, og C. Gûld. (Chr. Gylldenløve) med ham.

27. Forrettede jeg min Devotion.

29. Syarede jeg min Søster Frid. Amalia til Gottorf paa nogen Snak, der havde været int(et) om.

— Bekom min Søn P. Friderich mit opsatte Memorial, hvorefter han skulde rette sig.

30. Reiste Jeg til Frederiksborg; blev og ordre filltet om Søfolkets Betaling.

— Blev Ole Rømer befaleet at have Opshyn med Amalienborg Have, dens Arbeid.

31. Reiste Jeg til Cronborg, og besøgt alting vel der, og saa tilbage igien herhid.

August 1690.

1. Blev det projeterede tractat mellem os og England og Holland igiennemseet, som skal være defensiv, som følger: Engell. skal give os 10 Skib til „secur“.

3 Skib af 60 til 80 Stykker, à 400 Mand, er 1200.

4 Skib af 40 til 60 St., à 300 M. er 1200.

3 Skib af 36 til 40 St., à 150 M. er 450.

Sum. 2850. M.

Hollænder: 8 Skibe.

2 Skib af 60 til 80 Stykker, à 400 Mand, er 800.

4 Skib af 40 til 60 St., à 300 M. er 1200.

2 Skib af 36 til 40 St., à 150 M. er 300.

Sum. 2300. M.

Vi skulde give reciproke 6 Skib.

2 Skib af 60 til 80 Stykker, à 400 Mand, er 800.

2 Skib af 40 til 60 St., à 300 M. er 600.

2 Skib af 36 til 40 St., à 150 M. er 300.

Sum. 1700. M.

Engeland til Føds 5000 M., Holland til Føds 3000 M., og vi til Føds 3000 Mand.

2. Kom Ammerong og Molesworth ud til os paa Frederiksborg, og før man blev det vaer, reiste de bort igien til Kiøbenhavn.

— Underfrev Jeg 491 af de trykte („trügte“) papir før Abo til „Lisfrentene.“

4. Svarede Jeg min Broder paa den Notice af den erholdte Victorie udi Irland.

— Blev projectet af den defensiv-Alliance atter igiennemset.

5. Jagede vi førstegang udi Nar, og fangede en Hiort („Fort“) aff 12 Ender.

7. Fangede vi en Hiort af 14 Ender.

8. Kom Oberst Nils Gyldestjerne fra Kongen af Sverrig, som da var udi Skaane med høflig Skrivelse og formeldte [hans] Ankomst udi Malmö; hvilken og høfligen blev dimeret med skriftlig Svar tilbages igjen.

9. Affærdigede Jeg Oberstlieutenant af Garden, som og er Kammerjunker, Nils Krabbe⁵³⁾, til Kongen af Sverrig med Skrivelse og Compliment.

— Jagede vi, men fangede ikke.

12. Kom N. Krabbe tilbage igjen [med] usorrettet Sag; fik ei Kongen at see, for de vilde ikke lade ham komme til Audients, heller antage ham, under Skin at han ikke havde den Character som deres Oberst Gyldestjerne; hvilket er en ridicül Undskyldning.

13. Fangede vi en Hiort paa Landet.

14. Kom jeg til Kiøbenhavn, og berett(es) den Frygt og Dumsorg Gyldelew havde over de 12 Skibe af de Svenske, der laae i Gothenborgs Havn.

⁵³⁾ En Søn af Stattholder Gregers Krabbe; eiede Hverringe i Jyen, og døde som Brigadcer, Oberst for Livgarden til Hest, og Ridder af Danebrog, d. 13. Febr. 1708.

15. Beretter G. Major Wibe oppe ved Trundhiem, at der vil intet blive af den Commission paa Grændserne deroppe.

16. Kom Jeg til Friderichsborg igien.

20. Døde Stutmester „Jurg hendrig.“

— Fangede vi en Hiort hen ved „türk“ . . . ⁵⁴⁾.

22. Var Ammerong til Giest hos os udi den liden Grotte, kaldes spitzberg, saa som han dog er Midder af Elefanten, og af mig selv baroniseret.

23. Begierede Fran: (ste) Amb: Mortanji, at Gravelle som haver været for Frank: i Polen maatte arresteres, for at han var bleven forvirret udi Hovedet, og siden sendes til Frankrige, hvilket ham blev bevilget, dog at alting ske udi ambassadeurens Navn.

24. Blev Ammerong til resolution given, at naar defensiv Tractatet var sluttet, vi da vilde indgaae en Articul, for at fastsætte offensiv Tractatet, eller vilde forstikke, naar det ene først var giort, det andet og da vel følge.

— Berettes, at Engelland havde anholdt de Svenske Convoier og Cossardi Flaade, som var destineret til Frankrig.

— Hertugen af Wirtemberg melder om en Oberst og Ingenieur, som skal være heel capabel, at ville antage der, hedde la Mothe, som er og bleven bevilliget at antages.

25. Kom de 11 Svenske Orlog Skibe „tilbagers“ igien, og passerede Sundet, og ginge til Carlsrone igien.

26. Jagede vi to Hiorter, og fangede dem en efter den anden i Dronningens Nærværelse.

— Blev ordre given til vores Convoi, Svenske Falsk og Engelen, at komme hjem igien.

27. Reiste jeg til Kiøbenhavn.

28. Sad jeg for det første udi aar i høieste Ret, og reiste saa til Frideriksborg.

29. Beretter G. M. Wibe at de har maattet ophæve den Commission med de Svenske om Grændserne, for de vare ei at bringe til raison.

30. Jagede og fangede vi en Hiort.

⁵⁴⁾ Her synes at mangle eller at være bortskaaet maaskee et Par Bogstaver. Det kunde være mueligt, at Kongen har skrevet „Tyrtiet“. Saaledes i det mindste kaldtes endnu i vore Dage et vist Strog af Egnen om Frederiksborg, eller i Amtet.

30. Blev Ob. Sturcke og Ob. „Bige“ (Biegen) beordret at møde ved Colbing.

31. Blev Kammerjunker Scheel⁵⁵⁾ svaret paa hans Begiering, at gifte sig med Grevinde Ahlefeldt, at jeg det ei vilde consentere, efter hendes Faders testament det ei kunde tillades, og at Lige og Rige udi Stand bedst seiede sig tilsammen.

September 1690.

1. Sagde Jeg Gref „Revenklau“ og Jæssen mine Tanker beslangende en og anden precaution, man burde observere, inden man tog mesures med Engelland eller Holland, for ei at giøre en offensif tractat.

3. Drog Jeg fra Friderichsborg til Kiøbenhavn Luren over Cronborg og Hjørholm.

4. Blev G. Auditor Hübisch („Hupis“) og Borgemeester Bornemann beordret at være altid hos de reformerte her som deputerede, og dennem nu først foreholde deres Forsælsse, paa det de ei skulde komme tiere, og giøre noget imod eller over de dennem givne privilegier, saa og at ophøre at bruge deres Klokker, saasom de ei (sic) var dennem formeent at bruge.

8. Meldte H. af Wirtemberg, at vores holder sig meget vel der, mens at Engländerne havde ladet sig overfalde af de Irlander, og mist (mistet) under en Convoi deres Artillerie og Bagage, som skulde bruges for Limmerick („Lemrig.“)

10. Reiste vi til Corsör. 11. laae vi for „contrarig“ Vind stille.

12. Seglede vi om Efter Middag med temmelig Modvind udi 6 Timer til Nyborg. („Riborg“.)

13. til Odense („Odensöe“) hvor(fra) Dronningen drogesn dhe Veil til Hundslund Kloster⁵⁶⁾, og jeg med Br: Frid: om Aftenen til Hadersleb; 14. til Rendsborg, og den 15. til Glückstad;

⁵⁵⁾ Jørgen Scheel, til Estrup, (f. 12. Mai 1656.) en Søn af Geh. Raad Christen Ekeel, holdtes for den rigeste Adelsmand i Danmark paa sin Tid. (f. Bircherods Dagbøger, S. 301.) Han blev siden (1691) gift med Froken Ben. Margr. Brotdorff, og døde den 7. Mars 1695.

⁵⁶⁾ Hundslund Kloster i Bendsyssel, som Dronning Charlotte Amalia eiede, og som siden fik Navn af Dronninglund. Kongen skriver det „Hundsløff Kloster“.

16. Stille der, hvor jeg fandt Artilleriet („Artolleriet“) og Fæstningen udi god Tilstand.

17. Tilbage igjen til Rendsborg, og saae Dronn. Reg. først udi Glückstad, og undervejs Pr. Chr. Reg. til Tjehoe, og Pr. Georg udi Rendsborg, og de 5 Batailloner, som arbeide paa „rendsborg“, uden for campere, og besøgte dem vel. Der var og til Glückstad en Prinds af Gotha („Gotta“) hos mig, som haver Elefant-Ordenen, og offererte mig sin Søn udi Tjeneste, og blev hannem ret vel paa sin Carisse beegnet; dermed drog vi bort fra Glückstad.

— Der kom og Landgreven af Homborg til mig med sin Søn, og fulgte med til Rensborg, hvilken besøgte det nye Arbejde meget vel avanceret udi 4 Maaneders Tid, ifkun med 5 Batailloner.

18. Blev Bernstorffs Reg. til Hest, Levendals og Aderkas Dragon Regimenter mønstret, og besøgtes meget vel. Blev og Anstalt gjort, og Penge optagen til Militiens Betaling for den halve Deel af de 7 resterende Quartaler, og blev funden Raad at optage 80,000 Rdlr.

19. Kom min Søster fra Gottorff til mig med hendes ældste „Princess“. Jeg kunde ei faae at vide af min Søster, om sig det i Sandhed saa befinder, som Rygtet gaaer, at hendes Prinds skulde være forlovet med Prinsessen af Suerrig. De reiste om Eftermiddagen bort igjen til Husum, hvor den gamle H: af Gottorff var, hvilken lod sig undskyldte, for han gjorde sig syg, for ikke at komme til mig.

20. Begav vi os paa Hjemreisen og saae Prinds Georgs Gren. Comp: undervejs.

21. Efter Prædiken saae vi Riff Reg: til Hest; og saa om Aftenen til Colding.

22. Blev de 5 3ydske Regim. til Hest mønstret, og Ob. Wiogens Dragoner. Regimenterne havde meget forbedret sig siden sidste Gang, vi saae dem.

23. Lod jeg komme fra Fridericia 3 Comp: af det 3ydske Reg. til Tod til Colding, hos det ene der ligger, udi alt 4 Comp: og besøgte dem der, og var temmelig vel.

24. Saae jeg de 2 fyenske Reg. til Hest, som vare vel forbedrede; saa om Aftenen til Nyborg.

25. Kom vi over Belt udi 2½ Time; om Aftenen til Ringsted.

26. Saae jeg de 3 Siællandske Regimenter [til Hest], hvilke og havde forbedret sig noget, især Ob. Rangaus og Ob. Rabes Regim. Om Aftenen til Kiøbenhavn igien.

27. Fornam vi de Reformertes flette Forhold; paa den Befaling, deres Deputeret fra os dem havde anbragt, som de sig skulde her- efter forholde, haver de indgivet en heel spidsfindig Supplik, som dennem er igien given med en „Correx“, den at forandre.

28. Resolverte Jeg paa nogle tvistige Vota udi høieste Ret, som mig af⁵⁷⁾ blev refereret efter Instruren.

29. Blev de engelske og Irlandske Breve ude, og manquerer nu 7 á 8 Poster.

30. Svarede Jeg min Søster Churfyrst: af Saren.

October 1690.

1. Er de Reformeredes Supplique, som de skulde forandre, dennem igien tilstillet.

3. Bekom Breve fra Hertugen af Wirtemberg, at Beleiringen for Limmerik, („Lemrig“) er ophævet, og udi en Blokade forandret.

4. Leverede den Engelske Molesworth mig tvende Breve fra hans Konge Wilhelm, hvor(i) han notificererr hans Ankomst til London; i det andet roser han vores Følk overmaade, og udi sær H. af Wirtemberg egen person og Conduite og bravoure.

— De Reformerede her ere atter indkomne med deres anden Supplike, som er bedre indrettet; mens de bekomme dog ei det de vilde.

5. Saae jeg mit eget Dont igiennem med Jessen.

6. Blev de Reformeredes Supplik igiennem seet.

7. Svarede Jeg Kong Wilhelm paa hans Brev. Eftermiddag reiste Jeg til Cronborg og sandt alting vel der.

9. Over Frederichsborg, og til Copenhagen igien.

12. Blev Forordningen, hvorefter de Reformerede sig skal forholde, af Os underskreven.

⁵⁷⁾ Her er Navnet glemt. (Justitiarius?)

13. Beretter H. af Wirtenb. att „Tirconel“ og „Loessüng“ (Lauzun?) var gaaet til Frankrig.

14. Skrev jeg til min Søster Churfyrst: af Saren.

17. Reiste jeg til Kiøge, og bekom de Breve som var mist (mistede, udeblevne) af H. af Wirtenberg, hvor han melder af den 4. 7bris, at Beleiringen var ophævet for „Lemrig“ (Limmerik.)

18. Fra Kiøge til Møen. 19. fra Møen til „Nisøbing“. 20. fra „Nisøbing“ til Møen, hvor Posten henhom, bragte intet Nyt med.

21. Blev Garden „munsteret“, og henved 50 Hester casseret, ellers var det ret vel.

22. Til Gisselsfeld hos Ober Cammer Junker „Knud“ (Knuth).

23. Til Kiebenhavn, hvor Jeg atter bekom en „Suplike“ af de reformerte her, belangende en Oplysning over deres dem tilfillede ordonans.

— Imidlertid er Geheimeraad Ehrenschild bortreist for sin Sundhed ud til Hamburg den 21. Octobris.

24. Reverte mig den Engelske og holland: og brandenborger Envøider („anvojer“) hver sit Memorial, belangende de reformerte her i Byen. Sligt kom os fremmet for, at de vilde menge sig udi vores domestique Dont; hvorpaa dem er svaret af Gr: Reventlau og Jessen paa mine Vegne, at sligt dem ei vedkom at menge sig udi vores Dont; for, hvem det ikke behagede hvad vi ordonerede, de kunde gaae bort naar de vilde.

25. Løb min nye Jagt, [som] Admiral Span ordonneret, lykkelig fra Bankestoffen.

— Den Engelske og Hollandske [envoyé] skal have bekommet ordre, at slutte en defensiv Alliance med os.

26. Berettes at Sverrig haver offereret deres mediation overalt, og sig for tidlig prostitueret.

27. Resolverte vi at giøre en defensiv Alliance med England og Holland, som de os offererte, og at ratificationen maatte udi 3 Maaneder følge, og imidlertid afgiøre Commerce Tractatet og Præensionerne med Holland.

29. Passerede en keiserlig envoyé Starrenberg her [igien] som skal til Sverrig, og gjorde ingen Compliment til os, den gang han var tilladt, efter Begiering, at komme til mig.

30. Var Id løs udi Skipperboderne ved Holmen; ⁵⁸⁾ dog Gud være lovet igien slutt.

— 5. Wirtenberg melder at Cork var overvunden i Irland den 29. Septbr.

Novemb. 1690.

3. Berettes Kongsal var af vores udi Irland indtagen; og Kong Wilhelm vil komme i Holland.

NB. blev om Eftermiddagen den Defensif Alliance med Englandske og hollandske Minister og vores dertil deputerede med hverandre udverlet, til videre ratification paa alle Sider, og det udi 3 Maaneders Tid; og imidlertid at afgiere med holland Commerce-tractatet, saa og pretensioneree. Ammerong har ifskun villet undertegne sub („sup“) spe rati.

7. Berettes at Sverrig og Lüneborg har sluttet Alliance med hverandre.

10. Harde fr: Ambassadeur efter Begiering Conference med vores holden; mens intet ret proponeret af ham.

11. Blev min nybygte Sagt af Admiral Span besøilet, og har den holdt sig heel vel.

12. Reiste Jeg til Friderichsborg. 13. Fangede vi 3 Wildspinn. 14. til Kiøbenhavn.

15. Drog Feltmarskal Wedel til Norge.

17. Berettes, at Sverrig fortryder at have gjort proposition om mediation.

25. Berettes, at de vilde giøre Konge Wilhelm til Greve af Holland.

⁵⁸⁾ De ældre Skipperboder lod Christian IV. opføre i Begyndelsen af det 17de Aarh. lige overfor Gammel-Holm, paa denne Side af Canalen, paa en Grund, der forud havde været den Kongelige Slotshave. De vare oprindelige bestemte til Boliger for Flaadens faste Søfolk, og især for „Kongens Skippere“, eller Socapitainer og Officerer. Deraf dannede sig de siden saakaldte „Smaagader“, som „efterhaanden bleve beboede af andre, end som Søfolkene“; (Pontopidan Orig. Hafn. S. 259. 313.) da ogsaa Christian IV. (imellem 1606—1636) efterhaanden havde ladet opføre den største Deel af de saakaldte Rye Boder, som dog især vare bestemte for Flaadens Mandskab og Haandværksmand.

Decemb. 1690.

1. Beretter H. af Wirtemberg selv, af den 17. og 29. Octbr. at Kinsal i Irland er over (overgivet.)

— Forleden Fredag Nat blev Skibet Sæfepiben under Moen; og var den stærke Storm baade her, til Cronborg og til Friderichsø.

5. Berettes at til Wien intet er at giere for os.

— Keiseren haver nomineret „Windiskres“ (Windischgrätz) til at være hos Fredstractaterne, og skal reise til den Hag i Holland.

8. Haver jeg opfat mine Tanker om nærværende Conjunctioner, hvilken regul man bedst kan følge, enten paa en Maade, eller anden. Saa og et Evar, som Dronningen skulde gives belangende hendes proposition om de Mariager med det Brandenburg: Huus, hvor fornemmelig religionen er det største obstacul. („opstakel.“)

— Bekom og Breve af Wirtemberg fra den 12. Novemb. dateret Waterfurd.

— Berettes Demitz at være besat af 400 Svenske Soldater.

12. „bleff, efter tagen resolution, af de hollandske Schibe det første anholden af Sardam, oc skal en (en d) flere anholdis til woris undersaatte for satisfaction for deris Schibe og den Skade de lider; hos samme resolution er faststillet (festgestillet) ingen at anholde, som Segler paa Svenske haffner.“

14. „Communicerede Jeg.“

15. „war til Win intet at udrette, og saa (saae) wie [det] projet igennem, som med franje Ambass: schulde handles om.“

17. „Kom den brandenborg: Fallison til mig og Jessen allene om Alftenen, angande den Jalusi Curs: haffde, att Suerrig besatte heutzenburg, og mange resonnements, huor paa ham bleff nok juaret.“

18. „Tangede wie vdi Gelte 4 wildswin.“

19. „war ammerongen hoff mig, om de anholdte 5 hollandske Schibe, huorpaa han fik temlig fornøjelig Suar og reson.“

22. „Eskreff Jeg it Memorial for Prins Friderich, huorledis han schulde exercere sig med Sekreteren Jensen.“

23. „Bleff Dommen mellem Frans Jal og Kalmeien

(Kalnein⁵⁹) affagt, saa og vdi blodsagen, huilket de vdi høieste ret paa sig taget, och bekom de vdi høieste Ret en reprimande for de haffde lat F. Jul aff Slobsvagt føren de lod mig det vide, og Jeg det befalte: hvorfor og Mar. Goe, som haffde meret den først i retten som det proponerte, bleff strax anbefalt, at retirere sig fra hoffet.“⁶⁰)

— „Ammerong lessuerte mig it breff meget høfflig og complimentös fra h. Staterne, belangende slutningen aff det forrethauende ny deffensif tractat.“

— „G. L. Schak matte giffue Leutnanten, som haffde wagen vdi Slobporten høß F. Jul, en sterk reprimande vdi Officeres Nærverelse, att han haffde lat ham vden Ordere aff aresten.“

27. „Syniß att Frankrig begerer woris alliance, og [at] der war en (end) noget att giøre.“

30. „Iagde de hollandsk Cossordi Schibe wed 100 her vdi haffnen, som bliwer vmolesteret.“

31. „Kom Gildenlew fra Norge hjem igen med C. Gildenlew.“

⁵⁹) Oberstlieutenant Wulf Hans v. Kalnein blev 1635 af Christian V. sendt som Kongelig Over-Commisarius til Tranquebar, hvor han bialp meget til at bringe det forfaldne ostindiske Compagnie igien paa Fode. (Schlegel Samml. zur dän Gesch. II. S. 3 S. 180.) At Kongen her nævner en Franz Juul maa vare en Hukommelsesfeil. I Klevenfeldts Uddrag af Bircherods Dagbøger (den nu forkomne Aargang s. 1690) berettes den her berørte Omstændighed paa samme Maade, som i Kongens Dagbog; og Bircherods Ord ere: „Da man havde ladet Axel Juul (forfulgt i den betiendte store Sag) forrige Gouverneur i Ostindien, ante judicii promulgationem, gaae ud af sin Arrest vdi Slotsvagten“ o. s. v. I Stamtaavlen til Hoffmanns d. Adelsmand, v. Sandvig, II. p. 36, Tab. 1, findes Axel Juul, en Søn af Claus Juul til Vosborg, og Sonnesøn af Erik Juul til Hundeb, D. R. Raad m. m. og ved denne Axel Juul tilføies: „var Gouverneur i Ostindien.“

⁶⁰) Nemlig til Holland, hvor han var Amtmand. (Klevenfeldt tilføier: „Ordet gik, at Marcus Gise selv hjembragte Axel Juul i sin Carosse.“) Under 24. Jan. 1691 har Bircherod berettet: „Blev Gch. Raad Hr. Marcus Gise igien ved Rgl. Skrivelse tilbageskaldet, og den forrige Forseelse ham pardoneret; saa forfaren og klog Minister kunde man ikke lange til Fode undvære.“

Anmærkning og Tillæg.

S Anledning af K. Christian den Femtes egenhændige Dagbøger maa bemærkes, at disse paa et eller andet Sted kunne finde nogen Oplysning, eller dog Bekræftelse paa Almagthigheden i deres Optegnelser, ved Indholdet af den Dagbog over Kongens Foretagender fra den 17de April 1681 til hans Død den 25. Aug. 1699, som er ført paa Tydsk, formodentlig ved en af Kongens Kammerliener. Dette Dagregister er i historisk Henseende af yderlig Nægtighed og Ube-tydelighed (hvorefter man kan overbevise ved den i „Drion, historisk Quartalskrift“, af L. A. Becker, I. Bd. 1842, deels aftrykte, deels i sit Hovedindhold meddelte Aargang for 1698); da Forf. ikke har havt andet for sig, end Kongens Person og daglige Foretagender, og i at optegne disse, enten af Discretion og Pligtfølelse har indskrænket sig, eller i Følge sin Stilling maattet indskrænke sig til, hvad der foregik udenfor Cabinetet og Kongens fortrolige Kred. Man finder derfor lidet mere antegnet i dette Dagregister, end Stedet, hvor Kongen opholdt sig, naar han forlod det, og hvorefter han fra sine Værelser begav sig, ikke allene paa Reiser, men ogsaa fra Slottene i eller udenfor Kjøbenhavn, hvor Christian V. i længere Tid tog sit Opholdssted (s. Ex. Frederiksborg). Dog har Forf., som det synes, lige fuldstændigt angivet, hvilke Ministre, Secretairer eller andre Embedsmænd, der fik Afgang til Kongen — med Undtagelse af den daglige Betjening ved Hoffet; ligesom ogsaa naar Kongen gav fremmede Ministre og Prindsers Antients, m. m. Det synes saaledes, at Forfatterens egentlige Sted og Standpunkt har været det kongelige Borgemeister, og at han med Trofasthed og Almagthighed har kunnet berette, hvad han herfra som Dienstværdig kunde vide, eller med Sikkerhed erfare om Kongens Syssler. Holdt Kongen sig derimod inde i sit Cabinet, og Ingen Besøg modtog, hedder det: „at han var stille“, eller at „intet passerede.“ Forf. synes i øvrigt at have fulgt Kongen overalt, da enhver Reise, ethvert Stedstifte noie er optegnet. De senere Aargange ere i det Hele rigere paa Indhold; særdeles omstændeligt berettes i disse fornemmelig Alt hvad der hørte til Kongens Diæt, hans Svag-
hed og hans sidste Sygdom og Død. Vi komme andensteds tilbage til dette Dag-
register, der har været en Hovedkilde for Niegels. Men ligesom han overhove-
det (hvad allerede Hr. Becker har bemærket) har benyttet den „paa sin egen
velbekiendte Maade“, og bl. a. aldrig anført noget, der kunde vidne om, at Chri-
stian V. Liv bestod i andet end Udspredelser og Forlystelser: saaledes har Niegels
heller ikke givet en tydelig og fuldstændig Beretning om Kongens Sygdoms-
historie, og uden Tvivl urigtigt fremstillet hans Død som Følge af en Apoplexie
 („Kærelse“). Det kan blive Gienstand for en følgende Artikel i dette Tidsskrift,
 efter Dagregisteret og andre Kilder, neiere at oplyse Kongens Svagbed, Leve-
maade og sidste Sygdom.

„Memorial og Journal

for Anno 1691.⁶¹⁾

„Gud giffue Naade Lykke og junhed.“

Januar.

2. Berettes at Lüneborgerne begynder at vafle, som de Svenske og lader dem forlyde ei at wille agere tilkommende Campagne.

5. Skrev Ammerong mig et Brev til belangende de arresterede hollandske 5 Goffardi Skibe, og vilde have dem løs igien af den Arrest; blev ham mundtligent svaret, at naar vores blev løsgivne udi

61) Denne Aargang af R. Christian V. Dagbøger astryfftes her ordret og nøiagtigen i enhver af Originalens Ordformer, men uden at følge Kongens Skrivebrug; dog saaledes, at overhovedet de Ord, som ere strevne med latinske Bogstaver, giengives med samme Skrift (i nogle Tilfælde, hvor et Ord er strevet deels med latinske, deels med danske Bogstaver, er denne Forstieilighed dog ikke altid bleven iagttaget;) og at de forfortede, eller ikke heelt udstrevne Ord, saaledes ogsaa ere trykte. — Hvor Kongens Skrivemaade af en eller anden Grund ved et enkelt Ord er beholdt, angives dette ved Tegnet „—“.

Det vil findes, at denne Aargang, af ikke ubetydeligt Omfang, indeholder en heel Deel authentiske Bidrag til Oplysning af alle diplomatiske Underhandlinger, der førtes med fremmede Røtter i A. 1691; og at den i Særbesøshed belyser det særegne politiske Forhold, hvori Danmark stod til Frankrige paa den ene Side, til England, Holland og Østerrige paa den anden, i den Krig, som disse Magter fra A. 1688

Holland og Seland til satisfaction, da vare vi erholdig og dertil. Berettes at den brandenborgske Grumkov⁶²) skal være død.

(Noten 62 findes paa næste Side p. 177.)

7. Blev en Conferents med Ammerong holden, og hannem ret Sandheden sagt, udi Guldenlews Huus.

til 1697 førte med Ludvig XIV. Uden umiddelbart at sætte sig i Krigstilstand med Frankrige, havde Christian V. overladt K. Vilhelm af England et Corps af Hielpetropper paa 7000 Mand (s. Dagbogen s. 1689, 15. Aug., 1. Sept. og flg.) der bidrog saa betydeligt til at fordrive den af Frankrige understøttede K. Jacob den Andens Krigsmagt fra Irland, og bringe denne Under K. Vilhelms Herredømme. Ved at hielpere deres Statholder, Vilhelm af Dranien, til at bestige den engelske Throne, havde de forenede Nederlande indviklet sig i den europæiske Krig mod Frankrige; men skøndt de hverken kom i Krigstilstand til Danmark eller Sverrige, søgte Hollænderne dog alvorligen at hindre de nor diske Rigers Søhandel paa Frankrige ved, i Forening med Englænderne, (s. 24de Februar) at opbringe danske og svenske Kjøbmandsskibe paa deres Fart til og fra franske Havne. (Jvf. 12te Jul.) Christian V. greb da til Repressalier, ved at anholde hollandske Skibe i Sunbet, og forenede sig med K. Carl XI. i Sverrige om en bevæbnet Neutralitet, hvorefter man ved Convoier vilde forsvare den svenske og danske Søhandel, og overholde Grundsætningen: at frit Skib skulde give frit Gods. Herom udspandtes langvarige Underhandlinger, der omsider førte til, at Hollænderne tilstod Frigivelsen af de anholdte danske Skibe, og Erstatning for de condemnerede og solgte; (s. 20de Jun. og fl.) ligesom en provisorisk Convention imellem Danmark paa den ene Side, Holland og England paa den anden, (Kjøbenh. den 30 Jun. 1691) og yderligere definitive Artikler, (sluttede i Kbh. $\frac{1}{8}$ Dec. s. A.) paa en for Danmark ærefuld Maade frigav den umiddelbare Handelsfart for danske Skibe paa Frankrige; saaledes at disse uhindrede, og uden at maatte anholdes eller visiteres af noget engelsk eller hollandsk Krigsskib, kunde seile fra en fransk til en dansk Havn, men ikke undervejs anløbe nogen af de krigsførende Magters Havne. (*Dumont Corps Dipl. VII. Partie 2. p. 292. VII. P. I. p. 294.*) Til dette Resultat bidrog uden Tvivl ogsaa den imellem Danmark og Sverrige (i Stockholm 10de Mars 1691) paa fire Aar sluttede bevåbnede Neutralitets-tractat, blandt hvis mærkelige Artikler ogsaa hører den anden: "at begge Magter ikke ville paastaae at staafe deres respective Undersaatter andre Handelsfordele end saadanne, som de have Ret til at fordrø, i Kraft af Folkeretten og Tractaterne." (s. *Reedtz Repertoire des Traités &c. p. 148—49.*) Men i de selvsamme Dage den $\frac{1}{2}$ Mars) sluttedes det ikke mindre mærkelige hemmelige

10. Bekom et Brev fra Hertugen af Wirttemberg af den 12te Dec. forrige Aar, fra Irland, at Sygdommen hos vores der hørte op igien. Der skulde og tales med den Engellske Molesworth, („Mollisvorth“) lemsfædelig, dog ikke engageant, („angajente“) om Completeringen af vores trup(per) i Irland; saa at naar de kom over i Nederlandene, at vi da bedre kunde gjøre det, især naar „tractatet“ blev først sluttet med England.

— Med Ammerong, og Molesworth, og Fallison⁶³⁾ er af os begieret og anholdet om de 5 Skibe at løsgive og relaxere; saa er

Neutralitets- og Forsvars-Forbund imellem Danmark og Frankrige, hvorved begge Magter indgaae et gienfædigt Venkabsforhold under den i Europa herskende Krig, og Kongen af Danmark, imod en aarlig Subsidie af 200,000 Rbdlr. forpligtede sig til, ikke paa nogen Maade ved Tropper, Vaaben, Skibe, Provisioner ic. at understøtte Frankriges Fiender; ligesom ogsaa til ikke at forsøge Hielpetropperne i Irland, eller lade dem tage nogen direct eller indirect Deel i Krigen mod den franske Konge, enten i Irland eller anderskeds*). I disse Underhandlinger imellem Danmark og de ovenfor nævnte Magter tog vel det brandenborgske Hof ikke umiddelbar Deel; men havde dog sin Opmarksomhed idelig henvendt paa Danmarks politiske Forhold, og anvendte megen Umage for at drage Christian V. over til de mod Frankrige forenede Magter, hvilket dog hverken lykkedes Churprinsen (Frederik III., siden som Konge, Frederik I.) med Danmark, eller Everrige. (Jvf. C. F. Paulli allg. gemeine Preuss. Staatsgesch. VII. S. 98. 99. 115. 116.)

*) Jvf. Reed's Repertoire, p. 150—51, hvor denne Tractat første Gang er trykt. (Nebenfor: 20. 23. 27. Jan. 1. 3. Febr. 13. og 20. Marts.) De danske Hielpetropper fortes imidlertid fra Irland over til Nederlandene, hvor de sejtede for K. Wilhelm lige til 1697.

- 62) Formodentlig menes her den bekjendte og anseete Joach. Ernst v. Grumbkow, brandenburgsk Geh. Statsminister, Overhofmarskal, General-Krigscommissarius, Chef for Liv-Dragerne, m. m. (af en gammel pommerisk Familie, som K. Erik af Pommern forlehnede med Grumbkow og flere Godser i Pommern.) Christian V. maa da temmelig seent have faaet hans Dødsfald at vide, da Grumbkow døde paa en Reise i Nærheden af Wesel, d. 26de Sept. 1690. (Neues Preuss. Adelster. 1836. II. S. 284.)
- 63) Han var brandenburgsk Minister i Kiøbenhavn, indtil 1698, da han den 18de Marts havde Afskeds-Audient. (Maanedl. Relationer 1698. p. 209.) Hans Navn skriver Kongen snart Fallison, snart Fallisau. Den rigtige Skrivemaade er Falliseau. (J. bl. a. Paulli Allg. Preuss. Staatsgeschichte. VII. S. 99.)

dem det bevilget paa Condition, att vdi 6 Ugers Tid fra Dato, om de skulde give os satisfaction til vores Undersaatter, og løsgive deres Skibe.

13. bekom jeg Breve fra min Broder udi England, at han forbliver der udi Kong Wilhelms Traværelse, og vil det ei ret fort med vores Dont der, især med deres Penger at udgive.

— berettes at F.(eltmarskal) *Bielke* forstikker, at der ingen parti af marriage sluttet (er) imellem Sverrig og Gottorff.

14. Blev conferens mellem Amerong og vores Ministre holden, „belangen“ (de) vores tract(at) deffensif og Commers-satisfaction, og fri Negotie paa Frankrig. NB. Det om Negotien paa Frankr: saa og om neutralitet og mediation, kunde vel med Sverrige om negotieres.

15. Have Vores holdt Conferents med den brandenb. *Fallisau*, og som han vil hen til C. F. i den Hag, saa haver Vores informeret ham af (om) alt vores sentiment, hvad vi ere begierende, og vores gode Intention at remonstrere.

— havde den Gottorffske Cantzeler *Reichenbach* („reigenbag“) om Aftenen Audientz uden „seremonie.“

17. Sendte Jeg en Expres Laqvei med Brev til Dronningen min Søster udi Sverrig, og nogen medicin for hende af Doctor *Ringelman*⁶⁴). Grev „Revenklau“ skrev og til F. Marskallen om det bevidste Dont, med en Extract af et fært („fært“) Brev. Og Støfflet bekom tillige ordre, at tractere med dennem deroppe, efter forrige Nars Tractats Instruction, om Commers-Frihed.

— Skrev jeg til min Broder til Svar paa hans Brev, og

64) *Caspar Ringelmann*, en født Oldenborger, havde (efter en Optegnelse af Conf. Raad F. A. Müller) været Livslæge hos Dron. Sophia Amalia, og var 1691 Hofmedicus hos Christian V., i Anledning af hvis Fødselsdag man har Veligheds Skrifter af ham fra Aarene 1659, 1687 og 1695. (Worms Lex. III. 648.) I A. 1696 reiste han, som det synes for sin Helbreds Skyld, paa nogen Tid hjem til Oldenborg (s. Dagb. 28. Aug. 1696.) Han levede endnu 1699 (da han havde 1400 Rdlr. i aarlig Løn); og der skal gives et Portrait af Dr. Ringelmann (ved Joh. Friedlein, i Fol.) fra A. 1705. — Efter en mig af Hr. Dr. Mansa meddeelt Notice, har man endnu i den danske Pharmacopoe en Bryst-Elixir, som fører hans Navn, og formentlig er componeret af ham: Elixir pectorale *Ringelmanni*, eller „regis Daniæ“, som den ogsaa kaldes.

approbeerte at han havde taget den resolution, at blive udi Engelland i Kong Vilhelms Graværelse.

— Berettes Frantsøernes execution udi Braband, at de der skal have bekommet for 3 Million Rdlr. Contribution, som dem skal efter visse Vilkaar betales.

19. Viste mig den Svenske envoyé her en Ordre af hans Konge, at de vilde giøre eet med os, og det heel høflig skreven, og store Forsikringer; og man skulde ikke lade sig fravende den gode Intention, eller fere sig efter Snak; Mens at giøre Concertet rigtig om Commercien for vores Undersaatter.

20. Blev Fallisons (sic) 4 Propositioner igiennemseet, og resolveret hvad hannem skulde „suavis“ der paa.

— Meierkron melder, at de vil begynde for Alvor at slutte Defensif-Alliance med os.

— Udi Sverrige melder Stoflet, at de lader see stor genæghed at ville sætte sig med os, for at maintenere Navigationens Frihed for vores Undersaatter. De haver og svaret den hollandske Minister, der han begierte succurs af dennem til Sæes, at de det ei vilde giøre førend de havde deres Commercier fri igien; den keiserlige havde ogsaa begieret succurs af 3000 Mand mod Tyrken; svarede, at de det ei skyldig vare efter deres tractat, mens vel udi Tydskland, og de fik selv at forvare sig med deres Folk.

— Franske Ambassadeur⁶⁵⁾ prometterer sin Konges assistance mod Holland, om over den arrest af de arreterede hollandsche Skibe nogen Krig os skulde paaafomme.

— Udi forgaars begierte Ammerong at vi vilde hverve Baadsfolk i hamborg, og siden lade dem over til Hollænderne. Det var en alt for tidlig Spørgsmaal, og svarede, Jeg vilde tage det videre udi betænkende.

22. Tog den brandenborgske Fallison Afsted for at fortsætte sin Reise, paa en kort Tid at være her igien. Det faldt mig ind i det vi talte, at jeg holdte for godt, at der blev altid en tilbage, der kunde bevare Huset „contre de Laron.“ (des larrons.)

23. berettes P. Friderich August af Hanovers Død, som er bleven for Tyrken.

65) Marquis de Mortangis.

23. Blev resolveret at sige Amerong paa hans projet, at man ikke var her vant til at tractere noget, uden at han havde ordre og fuldmagt; naar han havde den, da vilde man videre resolve sig.

— Med den franske Ambassadeur skulde Tractats-puncterne adjusteres, og er en post tilsat for at vinde Tiden endnu paa 4 Ugers Tid ungefær.

24. Blev Ammerong suaret paa hans projet, og derhos intimeret, at saasom de Allierede mod Franfrige havde til fundament, at Sagerne blev sat paa den Fod af den Münsterfke Fred, at vi da og skulde nyde den samme Vilkaar af Sverrig, item at ophæve S.(verriges) Toldfrihed udi Sundet.

— Blev Piper til Regensborg sendt et Creditif til det hursfyrstelige Collegio, anlangende Elvtolden.

26. Berettes Kong Wilhelm at være ankommen ved Schevelingen, udi en liden Sted næst derhos, den 20de Januarii gammel Stil. ⁶⁶⁾

— Berettes og, at den Prinds, som nu er næst den ældste af Hanover, kaldes Maximilian, skal have de samme „Maxcimer“ som sin afgangne broder Pr. Frid. August, angaaende Faderens preterederede Successions primogeniture imod hans andre Princer(s) Retztighed og des Huses gamle statuter.

27. Saasom Jeg havde den 24de Januar dette inderværende Aar

⁶⁶⁾ Da K. Wilhelm den 16de Januar med en Flaade af 12 Skibe seilede fra Gravesend til Holland, hvor han i Person vilde bivaane den berømte Congress i Haag, og første Gang efterat have bestøget den engelske Threne vilde vise sig i kongelig Glæds: reiste der sig en Storm, som hindrede Flaaden fra at nærme sig den hollandske Kyst, i en Afstand af kun halvanden Mil. Kongen blev utaalmodig, og gik om Eftermiddagen med 6 eller 7 af sine fornemste Herrer i en Jisserbaad, som man traf paa, for hurtigen at komme i Land. Men Stormen var imod, Mørket faldt paa; ved Kysten mødte man Drivis, og Kongen med sit Selskab kom i Livsfare, som han dog med stor Kulde og Altlighed giennemgik. Efter at have maattet tilbringe hele Natten, og i alt 18 Timer, paa Bølgerne, kom hele det høie Selskab omsider, giennemblødt og sive af Kulde, om Morgenen Kl. 8 i Land ved Goree; hvor Kongen, efter et kort Ophold i en Jisserhytte, atter satte sig i en Baad, som førte ham til Maeslandsstuyss; og herfra kom han først til Haag Kl. 6 om Aftenen.

opfat mine Tanker, pro & contra den Alliance med Frankrig og Sverrig⁶⁷⁾, iligemaade den Alliance med de allierede: saa finder jeg det saa, at man ikke vel kan slutte derom, før end Effecten deraf sig udi tilstundende Campagne det grandgivelig vil udvise, hvilket Partie vil blive den Mægtigste og stærkeste; saa haver jeg dog i saavidt resolveret, om mueligt at bibeholde Frankrig som udi en Neutralitets-Alliance, og dog slutte den Defensiv-Alliance med England og med Holland, afgiere Commerce [-Tractaten] og Pretensionerne, og naar Keiseren giver os satisfaction af Riget, eller Elbtolden, for vores 4000 Mand, da vilde vi ikke pretendere subsidier af Frankrig; og naar vi kunde afgiere „Commer:“ (Tractaten) med Holland, da at „degajere“ os med sassen fra den „Conser!“ med Sverrig; mens skulde det ei afgiores om „Comers“ med Holland, saa saar vi at sætte os, og giøre et Consort med Sverrig.

28. Var vi ude med Princerne paa Jagersborg, og blev udi Gildenlund 33 „rewer“ (Ræve) stødte. Imidlertid havde Amerong Conferens med Vores, og blev hannem alvorligen foreholdt om relaxationen af vore Skibe, og des dedommagement, saa og vores der anholdte Skibe, som trafiquerer hos dennem, deres Løsladelse for den Hvervning af Søfolk. Dog derhos hannem, Ammerong, forstikkende, at vi agter at holde den hannem af mig givne parole. i Forhaabning at de jo giøre det samme; Ellers var man nødt til at tage andre Messures, saa fremt man ikke blev fornøiet efter givne Løfter.

29. Denne Declaration om Skibenes Løsgivelse blev hannem idag igien udi vigoureuse terminis repeteret.

30. Udi Forgaars, i Gaar og i Dag er Garnisonen mhyflret her udi Kiøbenhavn.

— Blev den franske Ambass. projet, saa og voris projet, igien-nemset udi voris Conseil.

— Blev ogsaa resolveret at sende *Stokflet* en ny fuldmagt, og derhos beordret ei at slutte noget før end vores Willie derom vides og først indhentes.

67) Denne Kongens Betænkning habes nu neppe; derimod hans egenhændige „Gedanken bei itzigen Conjunctionen, December 1690,“ der overhovedet oplyse hans Meninger om Danmarks politiske Forhold til de friggende Magter, og i Bilagene ville blive meddeelte.

31. Det berettes af *Ammerong* og *Molesworth*, at „*Trump*“ (*Tromp*) skal commandere den engelske Flaade og *Russel* den hollandske Flaade, og at *P. Georg*, min Broder, skulde commandere de begge Flaader. — Det synes ei at *Br: (indsejlen)* af „*tremullie*“ (*Tremouille*) vil holde sin Accord; hvilke Udflugter nok kommer de andre Arvinger til Bedste; og blev derhos berettet, at hun lader hendes Søn informere udi den reformerte Religion.

— Blev en Ordre expederet til *Guldenlew*, at lade arrestere en *Widdelborgsk* saa og 2 *hamborgske* Skibe udi Norge.

— Blev *Ammerong* declareret, at Farten til *Franrige* angaaende, vi det ei vilde lade ankomme paa 5 à 6 Skibe mindre eller meer, naar ellers det øvrige tillige bliver afgjort; saa og at Vi vilde paa os tage at afgjøre mellem os og Staterne satisfactionen for vores *Underfaatter*.

— I denne Maaned blev og en *Convention* med *Lybek* om *Underfaatternes* Fordring giort.

Februar.

1. Blev *Ambassad. Mortangi* vores contra projet extraderet.

2. Kom ingen synderlig Tidning, som kunde være behagelig om vores *Tractater* med de allierede; blev dog med *Ammerong* *Commers-tractatets* projet i saa vidt med hannem adjusteret.

3. Blev den fran: *Ambass: declareret*, at vi ikke vilde slutte noget mod *Fran:* indtil han kan faae Ordre paa vores *Contra-projet*, og kan den Tid aff 4 à 5 Uger afbides, og svaret derpaa erwaites.

4. Blev mig sagt at *Entrepreneur Pelt* var ei endnu expederet til hans Arbejde ved *Rendsborg*, Marsagen for *Caution*, han skulde sætte for sig; da i Steden blev ham indeholdt 5000 Rdlr. af de Penge, som han skulde have for *Cronborgs* Arbejd, som han dog er forpligtet til at staae for endnu udi 3 Mars Tid. Jeg reiste samme Dag til *Fridriksborg*.

6. Kom Jeg hjem til *Kjøbenhavn*.

7. Vores trende vdi den *Hag* værende ministri, som *Haxthausen*, *Lente*⁶⁸⁾ og *Ahlefeld*,⁶⁹⁾ haver havt *Conferentze* med *Nottingham*

68) Om *Lente*, s. ovenfor N. Hist. Tidsskr. I. S. 506. Not. 38. — *Haxthausen* (Anton Wolf v.) af en gammel *westphalsk* Familie,

og Pensionarius og Hoppe; og have de iffun den første Gang igiennemløbet alle posterne, Os og Engelland (og) Holland imellem værende puncter og poster.

— Kom den udsendte Laqvey, til Dronningen af Sverrig, min Søster, tilbage igien, og haver iffun været 4 Dage og Nætter undervejs; bragte og Breve til Svar igien, og nogle smaa presenter til min Dronning og mig, og haver den Sending ikke været utienlig tillige at faae at vide, hvorledes det er fat med dem deroppe

(f. i Zienhausen i Paderborn, den 11 Jun. 1647, og optraget ved den sidste oldenborgske Greve, Anton Günthers Hof) kom efter hans Død 1667 til Danmark, blev Kammerjunker under Frederik III., og af Christian V. sendt paa Reiser til Frankrige og England, tildeels for at indkøbe Rideheste til den kgl. Stald; hvorefter han 1673 blev Staldmester, udmærkede sig fortrinligt i de den Tid hyppige Carrousseller, og kom i megen Yndest hos Christian V., som han fulgte baade paa Reiser og Felttog. 1680 blev han Overstaldmester, og havde Fortieneste af at indrette det Frederiksborgske Stutteri i dets nyere Stikkelse. 1684 fik han Danebrogsordenen, og blev siden i en Række Aar (tildeels, som der sigtes, ved Indflydelse af en af Kongens Indlingger, [Hahn?]) der søgte at fjerne ham fra dennes Person) idelig brugt i udenlandske Gesandtskaber (saaaledes 1687 i Sagen, 1688 i Berlin, 1690 til Congressen i Haag, 1692 (i Lentes Sted) til Berlin, hvorfra han fulgte Churfyrsten til Brabant. Samme Aar blev han udnævnt til Gouverneur eller Landdrost i Oldenberg; men blev dog paa sin Post i Berlin, hvor han døde den 19de Nov. 1694. (Om hans bekendte Væddemaal paa Jagersborg Slot, med den engelske Minister Molesworth, og hans Ordstrid med denne, som blev en Anledning til at N. forlod Danmark: s. D. S. Møller von dem gräf. Geschlecht von Haxthausen. 1784. S. 14. 15.)

- 69) Hans Henr. v. Ahlefeldt til Søstermüh, (en Søn af Bendix v. Ahlefeldt til Neuenhof, kgl. dansk Oberst, d. 1676, og Elif. v. Thienen) f. 1. Marts 1656, blev Landraad, og var i nogle Aar Minister, først i Berlin, siden ved det engelske Hof (med 7000 Rdlr. om Aaret) indtil han 1691 blev hjemkaldt og af Christian V. udnævnt til, som Kammerherre eller Overhofmester, at ledsage Kronprinds Frederik paa dennes Udenlandsreise (8. Jan. 1692 til 15. Apr. 1693. S. nedenfor, d. 1. Oct. 4. Decbr. 9. Dec.) 1693, d. 8. Nov. blev han Ridder af Danebrog, og 1695, d. 3. Dec. Geh. Raad; under Frederik IV. var han Overhofmarskal, fik Elefant-Ordenen (26. Oct. 1717) og døde d. 23. Marts 1720. (D. S. Møller vom Geschlecht der von Ahlefeldt. 1774. 4to. S. 319.)

om Hiertet; og synes det nok af alting, at de ere dem altid selverlig, og kan man aldrig bygge paa dem. Det fornemste er, at vi nu ere bleven forfikkret om den foreværende mariage imellem Princessen af Sverrige og den unge Prince af Holstein Gottorf.

9. Havde G. Reventlow („Revenklau“) talt med Ammerong, som havde tilligemed Molesworth bekommet Ordre om adskillige poster, hvorpaa dem er fuldkommeligens svaret paa alting, og at vi vilde hie til Fallison var der i Hag ankommen, og hvad han udrattede med vores fuldkomne resolution.

12. Brugte jeg medicin.

13. Blev Ammerongs Project igiennemseet, og vores project derimod, belangende Commers tractatet eller farten paa Franfrig, confereret udi mit Conseil; mens saasom Ammer: og Molesw: ingen Fuldmagt endnu haver det at slutte, og den engelske Ratification ei endnu er ankommen om den defensiv tractat, uden af Holland allene, saa haver vi ladet os det behage, at afbie dens ankomst, omendkient terminen er ude.

Udi Commers-projectet haver vi tilføiet en punct for Sverrig, som vi par „biensiense“ (vienséance) maatte gjøre, som ikke lidet har allarmeret Amerong.

14. Som Ammerong og Molesworth gjorde difficultet over vores Contre-project til at sende det til deres Principaler, især for den Articul, som Sverrige angaaer: saa haver vi ladet dem vide, at de kunde gjøre hvad dennem behagede, og blev dem derhos declareret, at naar Sagen ei endtes udi 16 Dage, at vi ikke længere vilde være forbunden til de Conditioner af samme Contre project, anlangende Farten paa Franfrig.

15. Bekom Efterretning, at de Hollænders her liggende Fregatter og Skibe havde indtaget og hvervet 200 Mand her; saa haver vi ladet ved Trommeslag det forbyde, og skal Skibene ei bort lades førend de Folkene igien restituere.

16. Blev Elefant Ordens Love og Ceremonier igiennem seet.

18. Blev de hvervede Folk igiengivne af Hollænderne, og derpaa Bommen aabnet.

19. 20. Blev Krigs og Civil-reglementerne igiennemseet, og saameget mueligt derudi menageret.

20. Havde vores Minist: Conference med Amerong og Molesworth over Ratificationen, den sidste sluttede Alliance-Tractat angaaende.

21. Blev dennem svaret, at vi vilde ratificere samme Tractat, saaledes dog, at de puncter, som endnu skal afgjøres, inden 6 Ugers Forløb fuldkommelig termineres.

— Berettes af *Kirkering*, at Hanover alt for 2 Maanedes Tid med Frankr: haver sluttet en vis tractat.

— Er for godt befundet Stoffet at beordre, med *Suerrieg* det tractat om fri Commerce til Frankrig det første han kan at slutte; dog 2 Articuler dertil at sige: at det skal blive paa begge Sider frit, med *Engell*: og holland sig derover at forlige; dog at det tilførend den anden communiceres; 2, at dette tractat skal være saa længe som vores sidste giorte alliance med *Sverrige*.

— Blev det forlig med Staden *Lübeck*, angaaende vores *Undersaatter(s)* Fordring hos dennem, af os ratificeret.

— Kom og et *Skrivelse* fra *Ehrenschild* og *Hansen*, at *Bielke* bliver derved, at *Mariagen* imellem *Princess*: i *Sverrig* og *P.* af *Gottorff* ikke endnu skal være sluttet; og at han har vist *Hansen* et *Brev* af *Kongen* i *Sverrige* egen Haand des angaaende.

24. Seer nok af alle relationer, at det er luttet amusements med den *Engelske* og holland: affaires med os; og at de daglig optager vores *Undersaatters* *Skibe*, og nu nesten her og af *Norge* henved 24 *Skibe*, som kan regnes henved 200,000 *Mdlsr.* med *Ladningen*.

25. Blev resolveret at forpagte *Tolden* her og i *Norge*, saa og *Salt*, *Viin* og *Tobak* til den *Best* bydende.

— Sagde jeg *K. Tott*⁷⁰⁾ at jeg vilde employere *Giöe* udi *Spanien*⁷¹⁾.

70) *Knud Thott*, til *Knudstrup* og *Gavnöe* (f. paa *Næs* i *Skaane* 1638. 23de Dec.) en *Søn* af *R. Raad Otto Thott* til *Næs*, blev oplært i *Soröe Skole* og ved *Academiet*, og reiste 1658 til *Heidelberg*, hvor han studerede i halvirede *Ar*; tilbragte *Marne* 1661—1664 paa *Reiser* i *Frankrige*, *Schweiz* og *Tydsland*; og ægiede 1665 *Sophie Brahe*, *Datter* af *Sten Brahe* til *Knudstrup*, (d. 1671) efterat han 1664 var bleven indført i det *svenske Ridderhuus*. Under den *svenske Krig*, efter *Skaanes* *Indtagelse* af de *Danske*, maatte han, for at redde sit *Liv*, med begge sine *Brødre* *Holger* og *Thage Thott*, 1677 forlade *Skaane*, hvor deres *Gods*er *confisceredes*, og hvor de in *effigie* bleve henrettede paa samme *Tid* (Jan. 1678) som den *rige Baron Jørgen Krabbe*, der stode paa sin gode *Sag*

— Blev resolveret paa Ny at anholde de hollandske Skibe, som ei har ligget inden Bommen udi Vinter, for vores Undersaatter at contentere, indtil de faaer satisfaction af Holland; og skal anholdes udi Alt 24 Skibe.

23. Haver Vores udi den Hag havt Conference med Nottingham, Pensionaren og den brandenborgske Schmettau, og have de leveret vores iffun et protocol, hvad der var passeret, hvilket de have overseet. Substanten bestaaer derudi, at de begierer af os 5 à 6000 Mand til Hielp imod Frankrig.

— Der blev paa resolveret at naar først tractaten, her senest sluttet, med tilhørigt puncter var afgjort, var vi genegen mod den nem os videre der over at fornemme.

— Blev Anmerongen sagt, at vi var tilfreds, at vores 45 Skibe, der skal fare paa Frankrig, tilsammen ikke meer end 4500 Ræster skal føre, een mindre, anden mere; saaledes dog at de maa gjøre aarligen saa mange Reiser, de bedst kan.

og ikke vilde flygte, ved privat Had og egennyttig Jorsfølgelse af Generalen Baron J. Sperling og andre Svenske, blev dømt fra Livet og herettet i Malmö. (De herom udgivne Skrifter, s. Hielmstiernes Begsaml. I. S. 483. Jvf. Friedenreich Christian V. Krigshist. II. 127.) Ved Fredsslutningen fik Knud Thott en Deel af af sine Eiendomme tilbage, men blev med sine Brødre i Danmark. (Jvf. J. C. Barfod Märkvärdigh. rör. Skånska Adeln. Sth. 1847. p. 22—24.) Christian V. udnævnte ham 1680 til Etatsraad, 1682 til Geh. Raad i Conseilet, og 1684 til Ridder af Dannebrog. Frederik IV. gjorde ham 1699 til Præsident for Krigs-Commisariatet, og 1701 til første Deputeret for Finantserne; men Aaret efter døde han, den 18de April 1702. (Ligpr. af Chr. B. Worm. Kbh. Fol.)

- 71) Den bekjendte Geh. Raad Marcus Gise til Brahesborg, Afsesfor i Høieste Ret (1685 Stiftamtmand i Volland, og 1695 Overhofmester ved det ridderlige Academie i Kbh. død 1698; (Jvf. »Uddrag af Bisshop Birkerods Dagbøger.» 1846. p. 302. 349) havde i sine yngre Aar været udenlands fra 1655—1660, og fra 1661 til 1683 jævnlig været brugt paa diplomatiske Poster i Frankrige, Holland, England, og endelig i 5 Aar i Spanien. Han var anden Gang gift med en Datter af ovennævnte Geh. R. Knud Thott. Om hans af Kongen her omtalte Sending til Spanien forekommer intet i hans Ligprædiksen af P. Jespersen Kbh. 1704, saalidt som i Universitetetsprogrammet i Anledning af hans Død; formodentlig er dette Kongens Jorsæt gaaet tilbage, eller M. Gise har undskyldt sig.

Marts.

1. Blev os af Ammerong selv berettet, at han var heel confus over sine ordres, i det hans og Molesworths ordres ei accordere med hverandre. NB. heraf er noksom at slutte, at det er ei endnu deres Alvor at slutte noget med os.

2. Blev fuldkommelig resolveret om Toldens Forpagtning, og Toldbrullen at faststille.

— Den Keiserlige envoyé *Gödens*⁷²⁾ havde sin Audients hos mig uden Ceremonier, og begierede 4 à 5000 Mand *gratis* til *Succurs*.

3. Blev Neptunus, Falken og Mynden („Münde“) uden Bommen lagt, for at anholde nogle Hollændere, som ikke haver havt Vinterleie her i Havnen; de andre udseglede ubehindret, uanset de Hollændere ikke har holdt deres parole.

— Blev svaret vores Ministri udi Hag paa den Begiering, den nem var skeet af England og Holland om nogle flere trupper, at naar først de andre Sager var afgjort, vilde man sig videre derom fornemme; og kunde imidlertid af den enen en projet overgives af deres Begiering, og hvad de derimod vilde præstere.

— Havde vores med den Keiserl. (Envoyé) Conferenz over hans proposition, som der udi bestod, at overlade Keiseren nogle tusinde Mand, og underhandlede os selv.

6. Kom den Svenske Feltmarskal *Bielke*⁷³⁾, som forsikrer meget om Sverrigs sinceritet.

— Blev Staffeldt tilsendt vores remarquer over det Svenske

72) Formodentlig har dette været den samme Baron Freytag v. Gödens, der forhen havde været østerrigsk Gesandt i Berlin, og som en duelig Diplomat brugt af Leopold I. ved adskillige Underhandlinger med det brandenborgske Hof. Saaledes bragte han den for Keiseren vigtige og fordelagtige Tractat med Churf. Frederik Wilhelm i Stand, (25de Dec. 1685) hvorved denne forpligtede sig til at stille 6000 Mand Infanterie og 2000 Ryttere til Keiserens Disposition som Hielpetropper mod Tyrkerne; og desuden, til Fordeel for Øerrige, resignerede paa sine Præensioner paa Hertugdømmerne Jägerndorf og Liegnitz i Schlesien.

73) Niels Thureson Bielke (Søn af Thure Nielson Bielke, til Salestad, og Christina Anna Banér) f. i Stockholm den 13de Febr. 1644. Han deeltog, som Overste for Livregimentet til Hest, i den skaanske Krig

projet belangende fri Navigation, og derhos anbefalet at slutte saa godt han kunde.

7. Blev Churf: af Brand: suaret paa hans Skrivelse om de Trupper, de Allierede begierer, paa den samme Maade, som Vi vores ministri allerede haver beordret.

8. Blev os af vores Ministris berettet: at F. M. Bielke havde dennem det samme confirmeret, som han til Ehrenschildt til Hamborg havde sagt, især at den marriage med Gottorf og P. af Sverrig ikke vare afgjort; saa og at Sverrig var inclineret at give S. af Gottorff Bremen imod Pommeren, og at os Slesvig og Holsten allene forblev, om vi vilde træde derover udi tractater med Sverrig.

9. Blev Feltmarschall Bielkes Projet udi Conseillet debatteret, om adskilligt tilfamsensættelser (sic) tienligt imellem Sverrig og os; hvilke Poster jeg selv havde quæstionsviis opfat⁷⁴), og blev resolveret efter nu værende Conjuncturer, at forene os

under Christian V., blev 1677 Gen. Major og 1678 Generallieutenant. Carl XI., som satte megen Priis paa Bielke, sendte ham, i Anledning af Fredsunderhandlingerne 1679, som Ambassadeur til Paris, hvor han blev til 1682, skøndt han selv yttrede Mistillid til sine diplomatiske Evner. 1684 gif han, med Kongens Tilladelse, i keiserlig Tjeneste, udmærkede sig fortrinligt i Krigen mod Tyrkerne i Ungarn, og blev af Keiser Leopold 1685 udnævnt til Feltmarskal-Lieutenant, og Chef for Rytteriet; efter Slaget ved Harzau den 22de Aug. 1686 til commanderende General over Cavalleriet og Rigsgreve. Carl XI. udnævnte ham den 20de Jan. 1687 til Gouverneur i Esthland, og den 19de Apr. f. A. til Gouverneur i Pommern; den 7de Mai til General en chef og den 10de Decbr. til svensk Greve. Imidlertid vedblev han endnu nogen Tid at staa i keiserlig Tjeneste, og at anføre det østerrigste og baierste Cavallerie. 3 Nov. 1687 synes han at være kommen til Stettin. (jvf. Cronholm i Sv. Biograf. Lexikon 1836. II. p. 275.) Om den Unnaade, hvori Bielke faldt under Carl XI. sidste Leveaar, og den haarde Maade, hvorpaa han, ved Hof-Intriger, blev behandlet under Carl XII., saaledes at han omsider blev dømt fra Liv, Ære og Gods, og, benaadet paa Livet, af sine Godser kun beholdt sin Grevindes Gien-
dem: sammest. S. 283—85. General Bielke døde den 26de Nov. 1716.

74) Disse, af Kongen selv opsatte Punkter have endnu, (i Originalen) og lyde saaledes: „Nachfolgendes im Conseil vorzu nehmen.
1) Ob einige reflection auf Bielkes Vorschläge zu machen, und wie

med Sverrig efter Forlaget, dog alting til nærmere Bielkes sincere Intentions fuldbgyrdelse, udi sært („Seert“) at kunne rumpere Mariagen med Gottorf.

— Stofflet melder, at tractatet med Sverrig og Ds, Navigation belangende Frihed (sic) var udi Bærf at sluttes.

— Blev Conferens holden med den Eng. Envoyé om Farten til Frank: og hannem tilkiendegiven, at saa som Engl: og Holl: til Sverrig haver tilstaaet et frit Commere: vi det samme og saaledes pretendere, og desforuden ikke kunde os forbinde eller engagere („angajere“) til et vist Tal Skibe eller Ladning.

— Blev den Keiserl. Envoyé Gødenß Begiering igiennem seet, mens intet Essentiel derudi befunden, hvorfor vi kunde overlade 500 Heste og 500 D. (Dragoner?) til Keiseren, især at det skulde være gratis.

11. Var Felt-M. Bielke ude med mig paa Jagten ved Jagersborg, og var hos mig sammesteds til bords.

12. Tog F. M. Bielke Afsted⁷⁴⁾; var heel fornøiet, og takkede for hans present af Heste, han af mig bekommet⁷⁵⁾.

— Tog Gødenß ogsaa Afsted, og skulde alting videre udi Hamborg der ved Ehrenschild („Grendskildt“) og hannem afhandles om Conditionerne med Keiseren, belangende 1000 M. assistants.

13. Blev efter veloverveiet *raisons pro & contra* („conter“) resolveret, endeligen at slutte Neutralitets-tractatet med Frankrig;

„alsdenn das werke anzufangen, um zu wirklichen handlung zu kommen, worbey wohl wird zu considireren sein: 2) Was zu thun, um völig die Mariage zwischen Sueden und Gottorp zu rumpiren? 3) Ob es rathsam, Sueden zu ganz Pommern zu verhelfen? 4) Was für avantage wir dagegen stipuliren könnnten. 5) Wie es mit Wismar zu halten, so vor uns eine gute barriere wäre. 6) Was für sicherheit und precaution zu nehmen, daß S: sich darnach nicht auch, Meister von Preussen und Mekelnburg machte. 7) Ob nicht alles mit „Frankrig“ zu concertiren, um einen gegen den andern, sowohl als über der Sache selbst garant zu seyn. 8) Ob über obiges alles so fort zu handeln, oder ob man nicht erst durch die obhandene tractaten einen guten Grund, so wohl mit Frankreich, als Schweden legen wolle, um nach grade ferner zu seinen hüt zu kommen.“ (Uden paa et skrevet med Jesens Haand: „Proponirt im Conseil d. 9. Mart. 1691.“)

75) Efter den forhen (N. Hist. Tidsskr. I. S. 530) omtalte tydske Dagbog fandt denne Afstedsaudients Sted den 13de, om Eftermiddagen.

dog sig forbeholden at give Keiseren 1000 M. udi aar, og mere trupper tilkommende aar; Mens derimod skulde de franske Subsidier da ophøre, hvilket sig efter Conjunctionernes Tilstand da vil udvise sig.

— Om Eftermiddagen blev herover med Ambassad: af Fran: conferens holden, og som han ikke havde nærmere ordre, end sit projet udviste, blev resolveret at slutte med ham, det bedste man kunde.

— Bekom Breve af Churfyrstinden) min Søster fra Saren, hvor hun melde, at den yngste Prinds har usforvarende blefferet Chur-Prin: paa Jagten; dog har det, Gud være Lov, ingen Fare. Berettes og at den yngste Prinds af Saren skal være prometteret med Princes: af Bareuth („barreit“).

— Berettes og, at Chur-Fyr: aff Brandenburg Syster skal være prometteret til Fyrsten af Curland, og hans, Ch. F. af Brand: Datter til Landgrevens ældste Søn.

16. Berettes at Kongen af Frankrig havde beleiret Mons udi Nederland, og alt Hoffet havde fulgt med Kongen.

— Kom Landgreven af Homburg til mig. ⁷⁶⁾

— Bekom H. af Würtemberg(s) tvende Breve fra Irland af den 19. Jan. og 14. Febr. formelder 1336 Mand at være vacant af vores trupper.

18. Sendte Stokket ⁷⁷⁾ [den] Svenske tractat hid til videre ratification, angaaende Commerce-Frihed for vores fælles Underfaatter at maintainere.

— Blev og de Deputerede ved Land: saa og de af Sø-Estaten Forslag om Bagning og Proviant-Væsenet af mig approberet.

76) I den tydske Dagbog findes: „15. Mart. (en Søndag) Nach Mittag hatte der Hr. Landgraff von Hessen-Homburg Audients „ 16. Mart. „Vormittag war der König im Rath. Nachmittag speiste der Hr. Landgraff mit an Ihro Königl. May. Tafel.“ (Han reiste, efter denne Dagbog, den 2. Marts; efter Kongens Optegnelse den 3die.)

77) [Beretning af Stokket den 21de Marts 1691.] „Vielke venttes her i Morgen Aften; roctet er alt gaaet forud, om den store Velsagnet oc gode Medhandling, han (haver) møtt i Danmarc.“ Tilføedes den 1ste April: „Jeg var i Gaar hos Vielke, oc som hand efter en ample Berømmelse aff den Raade, Eders Maj. hannem bewiste, contesterede i høieste Maader sin Devotion, saa referrerede jeg dertil“ o. s. v. A. Fryxells Handlingar rörande Sverges Historia. III. S. 239, 240.

19. Blev toldens Forpagtning resolveret paa 160,000 Rdlr. til *Lars Eskilsen*, og Wiin og Salt og Tobak for 8000 Rdlr. her udi Copenhagen til *Ed. Kruse* af Consumption, uden den forrige Forpagtnings accord ⁷⁸⁾.

20. Kom andre og bød 10,000 Rdlr. høiere paa Toldens Forpagtning, hvilket blev *Lars* foreholden, at give det samme; erbed han sig ved sin Ged, at beregne mig alting som overskød de 160,000 Rdlr., og paa den Maade at Underfaatterne ei skulde besværes („besuergis“) som trafiquerer. Derpaa har jeg skriftlig resolveret, at *Lars* skal forblive ved Forpagtningens accord.

— Blev Ratificationen af det franske tractat underskreven, og med det nye Segl forseglet.

— Blev Stokflet beordret at fornemme Sverrigs Mening om Convoi-Skibe, naar og hvormange der skal bruges, saa og at conferere med dem om declarationens Indhold, som af Os og Sverrige skulde gøres til de frigende partier.

21. Svarede Jeg min Søster udi Saren paa hendes Brev, og som Churfyr: af Saren havde skrevet mig belangende Aegtepakterne mellem C: P: (Churprindsen) og min Datter P. Sophie at ville her lade afhandle ved en Besending, havde Jeg suaret, at Jeg conformerte mig efter Chur. Fyr. egen god Befinden, naar hannem det behagede.

— Blev for nogle hamborger Grønlandsfarere, paa deres Ansøgning, efter vores udgangne Placater, nogle Passer udfærdiget, at de maa fare dette Aar paa Grønlands Hvalfiskefang, imod en vis recognition, hvorved vores gamle Rettighed paa samme Land i saavidt er renouvellet.

78) Justitsraad Edvard Kruse blev den 1^{te} Jan. 1692 General-Toldforvalter (Forpagter) over Consumptionen i danske Kiøbstæder. (Vircheros's Dagbøger, S. 245.) I et Budget over Statsindtægt og Udgift for 1692 forekommer under Rubriken: Kiøbstæderne: „Consumptionen svares af Consumptions-Directeuren *Edwart Kruse*: 1) Kiøbenhavnschall hand giøre Regenskab; Mens imidlertid staar „aartig fast for 120,000 Rdlr. 2) For Wiin, Salt og Tobak af „Kiøbenhavnsch og de andre Kiøbstæder i Danmark giør hand og Regens:(skab) og imidlertid staar aartig for 21,000. 3) De andre Kiøbstæder i Danmark, naar Affortninger ere fradragen, har han forpagtet „aartig for 107,325 Rdlr.“ (3 Alt 151,325 Rdlr.)

23. Blev tractatet med Sverrig af mig ratificeret, og med Stokkholms Søn oversendt til Sverrig.

— Blev og resolveret at svare Ammerong og Molesworth, saavel skriftlig, som mundtlig, følgende Dag.

24. Blev saa udfærdiget en declaration til dennem og *Goes*, at de her værende holland: Skibe ikke kunde relaxeres, førend vores vare fri udi holland. 2) at fra dato Commerciens igien skulde være overalt fri. 3) at om ikke udi fire Ugers Tid vores Undersaatter blev Satisfaction given, da vilde vi sælge dem (Skibene) ved auction.

Mundtlig blev dennem, saa og Engelsen: insinueret, at vi ei kunde give dem positivt Svar, for at lade dem trupper over, for man vidste Conditionerne; 2) for at facilitere ratificationen af defensiv Alliance og Commerce Væsenet, saa vilde vi udstille vores prætensioner til videre.

— Blev med fran: Embass: talt, og Meierkrone tilfæven om Equipage til Vands⁷⁹) inod usformodentlige Tilfælde.

25. Blev resolveret belagende recruter til Irland, at man ei kunde gjøre det, og at det var mig ubiendts, om de kunde bekomme noget enten af Curland eller fra Norge underhaanden, som ei er virkelig udi vores Tjeneste; hvilket Brig: *Ellenberg* for sig i Stilhed kunde gjøre, og overbringe lade.

26. Var jeg paa Jagt til Jægersborg med Landgreven af *Homborg*.

27. Blev Ammerong og Gos declareret, at saafremt de ikke skulde fra sig levere Certificationerne og Cognossementer af de her anholdte Skibe, at de herefter ei videre skulde antages eller attendes. Gos svarede (at han) ei kunde gjøre det før end Ordre af Staterne („Statten“); hvorpaa resolveertes at løse nogle af Varene udi visse Folks og Notariens Nærværelse, for at conservere Resten til videre.

— Blev af vores Ministri udi holland berettet, at der var resolveret at afgjøre alting med os; mens deres Minister her lader dem af intet formerke, at have nogen ordre.

30. Berettes det samme; men intet endnu af bemeldte Ministri til os proponeret.

— Blev resolveret at rapellere *Lillienkrone* fra Wien, og en Secretair *Urbich* did at sende, til Correspondencens Underholdning.

79) Udruining til Svæs af Krigsskibe. (Jvf. 7. og 21. April.)

Aprilis 1691.

2. Blev Raad *Hansen* skiftet op til *Sverrig*, under *Skín* for *Königsmarks* affaires, og efter *Feltmarsk. Bielkes* Begiering. Blev ingen skriftlig Instrux af os selv; mens blev hannem i *Pens*nen dicteret hvad han der skulde forrette, nemlig at fornemme af *Bielke*, hvad videre udi den nærmere Forening mellem os og *Sverrig*, hvorom med hannom her var talet, siden hans Opkomst vdi *Sverrig* var passeret, og os derom til videre at referere.

3. Berettes igien, at de her værende hollendske ministri haver faaet ordre, i Mindelighed at afgjøre Sagen med os; mens de forvarter nærmere ordres.

— Reiste Landgreven af *Homborg* bort igien.

4. Medicinerede Jeg om Formiddagen. Blev Lente anbefalet, at besvære sig over Resid:(enten) *Gos* og Pension:(arius) *Hope*, som allene er Skyld til de brouilleries imellem os og *Holland*; blev ham og befalet at opponere sig imod Staternes Forehavende, over vores Underfaatters opbragte Skibe der at lade domme.

— Blev Stoflet befalet at communicere *Sverrig* de *Hollenders* intention, at de ei vil tilstede Fremmede hos dem negociere, saa længe de deres egen Fart haver formeent eller forbudet, hvad der imod var at giøre.

— Blev og godt funden og resolveret at rapellere *Liliencrone* fra det Keiserlige Hof, og Raad *Urbich* („*Urbig*“) igien derhen at skifte.

— Berettes at den *Gottorffske Reichenbach* („*reigenbach*“) vil giøre en Reise til *Odense*, („*Odensöe*“) for at „*abuschere*“ sig med deres President *Ahlefeld* om den Nye Unions Befordring imellem os og sin Herre.

5. Befalede jeg Ob. Rente *M: Brant* at lade opsætte enhver under sin rubricke, hvad hver Maaned til Indtagt kommer, og til Udgiften udskræves, for selv herafter Betalingerne at ordinere.

7. Blev Kong *Wilhelm* svaret med *Labarre* paa hans Begiering om recruter, at Brigadier *Ellenberger* skulde videre mundtlig giøre rapport derom. I midlertid blev *K. W.* tilkiendegiven om vores der udi *Irland* værende truppers Betaling, paa det de ei videre maatte desertere.

— Blev Ob. *L. Weier* et Compliment-Skrivelse med sig til Kongen i *Sverrig*.

— Blev Lilliencrones avocation expederet, og hannem anbefalet ved Alfsted hos det Keiserlige Hof om Mediation at sondere.

7. Blev Meiercrone beordret at pressere Frankrig om resolution angaaende *Se=*Equipagen, saa og at hindre at Frankrig ikke noget med Hannover indgaaer angaaende det Saxenlauenburgske.

9. Holdt jeg min Devotion. Eftermiddagen beretter Stoflet at ratificationen af den sidste tractat med Sverrig og os var fuldkomnellig udverlet.

10. Holdt min ældste Princ: *Sophie* hendes første devotion og communicerede hos Doct: *Masius* ⁸⁰⁾. Blev berettet at Mons udi Hennegau var til Franckrig med Accord overgangen den 29. Martii efter vor Stil.

11. Beordres Lente udi Holland, saa og til La Foulereuse udi Engelland, at notificere tilligemed den Svenske Minister ved en Memorial vores med Sverrige giorte tractat til fri Commerciens Maintinens; ellers blev Lente og anbefalet, at derhos mundtlig declarere, at samme tractat os ei hindrede at afgiere det hvorover hid indtil med Holl: og Engelland er tracteret.

— Blev og resolveret at lade convoiere vores og svenske Skibe til den 20. Mai næstkommende.

13. Beordres Stoflet at insistere paa conjunction af deres Convoier med vores, saa og at takke Kongen for ordre til Regieringen i Stade given, at lade passere franske Vare, som med vores passer ere forsynede.

14. Meierkrone skulde ikke bestaae paa banco Daler, for ikke (at) opholde Betalingen.

15. Giorde Rector Academiæ en Oration, og takkede for den nye Kappe, de af mig bekommet.

16. Havde den engelske *Selkirk*, („*Silkerke*“) som var hidsendt fra K. W. at giøre Compliment, sin audients.

— Blev og den Commission om Helsingörs Magistrat igien-nemset, og der paa resolveret.

80) Hun var født den 28de Aug. 1677, og faaledes endnu ikke 14 Aar gammel. Om de to Gange feilslagne Underhandlinger om hendes Giftermaal, see nedenfor: 1691. August. 20, 23, 28. Septbr. 3, 13. Decbr. 11, 12, 18. og Dagbogen for 1696. *Sophie Hedevig* døde ugift paa Charlottenborg, den 13. Martz 1735.

17. Paa Ammerongs proposition, at relaxere de her anholdte Skibe, blev resolveret, at det ikke kunde skee førend han sig nærmere til satisfaction af vores Undersaatter vilde explicere.

18. Blev samme resolution til Lente udi Holland stiftet; blev og Ammerong hans Memorial hannem igien tilstillet, saajom den ikke var med tilbørlig Courtoisie underskrevet.

— Led jeg mig første Gang Kopsætte paa Tødderne.

20. Besom Efterretning at Frankr: (havde) resolveret Ratification(en), her gjort, at slutte, og at Frankrig, uagtet det ei er meldet om udi tractatet saa klart, saa dog vil assistere os contra quoscunque.

21. Blev Meiercrone beordret at acceptere med tractats Nærberøelse (sic) forommeldte declaration, og at ikke videre insistere om Frankrigs Concurrence til en Gs-Equipage for dette Aar.

— Til Haxthusen, at gjøre et Compliment til *Meinders* fordi han igien bliver brugt til affairerne hos Brandenburg⁸¹⁾, og at give ham tilkiende, hvor høit det var fornødent at Holland sig i Tiden bedre mod os maatte comportere, og at alle Churf: Ministri, i Særdeleshed *Fallison* fik Ordre, den fortrolige Correspondens imellem os og Churfyrsten vel at cultivere⁸²⁾.

22. Reiste jeg til Frideriksborg og Esserum. Blev om Aftenen berettet, at Toldforvalter Lars Eskilsen var hastig død i Kiøbenhavn.

81) I Kongens Skrivelse til Haxthausen af 21de April hedder det: „Vey welche Gelegenheit du dan auch dem von *Meinders* en particulier zu „témoinniren hast, wie uns zu vernehmen besonders lieb gewesen, daß „er wiederum zu den publicq-affaires gezogen worden, In dem wir „uns daher die hoffnung machten, daß die Sachen auch bald wieder „auf den alten Fuß zwischen uns und seinen Herrn würden gesetzt, „und die eine Zeithero fast ganz niedergelegene vertrau- „liche communication völliig erneuert und restabliert „werden.“

82) Saa tilfreds Kongen er med den brandenburgske Minister v. *Meinders*, saa misfornøiet er han med *Fallison*: „Das die auswärtigen „ministri in Zeiten dahin angewiesen..... und insonderheit dem „von *Falliseau*, dessen vornehmste Verrichtung aniso nur darinnen zu „bestehen schiene, unsere Consilia undt die actiones unserer Ministren „zu taxiren, und anstatt den hiesigen Englischen und Holländischen „Ministris favorable Sentiments beizubringen, Sie in Ihren präven- „tionen und Opiniatretés noch mehr zu stärken.“

23. Kom jeg igien til Kiøbenhavn, hvor Reventlau og Jessen havde holdt Conferens med Ammerong, og haver han ladet sig ud om at give satisfaction, saa at udi gros kunde handles derover, og sig forlybde henimod 135,000 Rdlr., dog uden ordre, mens af sig selv; men vores insisterede paa 200,000 Rdlr.

24. Blev Raad Hansen udi Stokholm beordret at confirmere („conformere“) Bielke udi den gode Disposition, han er udi, i Særdeleshed at befordre repressalier imod Holland, og conjunction med Convojerne.

— Blev ogsaa resolveret at Stokket skulde notificere Sverrig, at Neutralitet mellem os og Frankrig allerede var sluttet for dette Aar.

— Bekom Breve fra Irland, hvor det ei seer ret vel ud for vores trupper.

— Repeterede den franske Ambassadeur declarationen om en illimiteret assistance fra Kongen i Frankrig, som til Meiercrone er gjort.

— Blev resolveret at lade Von Støcken i Oldenborg sondere Bissen af Münsters disposition om neutraliteten.⁸³⁾

— Tog den Engelske Selkirk („Silkirk“) sin Afsted, bekom en Kaarde med Demanter til present.

81) Den frigeriske, og i flere Henseender udmærkede Biskop af Münster, Christianstoff Bernhard von Galen (1650—1678) havde i sin Tid taget virksom Deel i Europas politiske Forhold, sluttet Forbund med K. Carl II; ført en Krig med Holland (1665—66), og siden deeltage med Jver i Krigen imellem Ludvig XIV og Nederlandene, som de sidste Fjende. I A. 1677 sendte han Christian V. Hielpetropper i Krigen mod Sverrige, (s. herom bl. a. Bist. Bircherods Dagbøger, S. 185. 197) og vedligeholdt sin Regjerings mere militaire, end geistlige Charakter, endnu i sin høie Alderdom og lige til sin Død. De to paafølgende Biskopper i Münster gjorde sig mindre bekendte i Europas politiske Historie; men den til Biskop i Münster (29. Jul. 1688) valgte Fr. Christ. von Plettenberg tog derimod atter betydelig Deel i det tydske Riges Stillingen, holdt paa Keiserens Parti imod Frankrige, og leverede ham Hielpetropper i Ungarn. Hans forskellige politiske Forhold til Danmark kunne her blot antydes. Han indgik den 18de Dec. 1692 et Forbund med Christian V. som Hertug af Holsten, til Forsvar for de rigesyrstelige Rettigheder i Tydskland, i Anledning af den nye hannoverske Churfürstelighed; hvorpaa fulgte et næiere Defensions-Forbund, sluttet den 24de Marts 1693 imellem Danmark, Münster og Brunsvig-Wolfenbüttel, hvilket atter i Aarene 1698 og 1699 blev fornyet. (s. nedenfor 2 Jun.)

25. Blev ordre given om Vins(ier) at afbryde, og betale dem, som vil bygge igien udi Rensborg.

— Løb den liden Fregat Maagen fra Bankestof.

27. Besom Stofket ordre at tale om mediationen med de svenske Ministris, og derhos dem notificere vores sluttede tractat med Frankr: til den Ende, for at sondere Overrigs Tanke derover.

— NB. Notificerede Churky: af Brandenburg den sluttede Mariage mellem hans Søster og Hert: af Gurland.

— Blev Meierkrone anbefalet at takke Kongen i Frankr: for den declaration, som Ambassad: her haver gjort, saa og at give dem der tilkiende, hvad vi udi Overrig lader negociere for at engagere dem med os og Frankrig⁸⁴), saa og det samme om Bispen af Münster.

29. Var jeg paa Jagt, og fangede en Hiort. Samme Dag havde vores Min: med den brandenburg: Fallison Conferens, hvorudi han sine officia til at afgjøre de Sager med Holland tilbød; her ved bleff ham discursviss insinueret om vores mediation, hvilket ham syntes at approbere, og vilde fornemme sin Ch.(ur) S.(yrstes) Tanke videre derom.

30. Blev den nye Soldrulle revideret, og i vores Nærværelse forandret og faststillet.

— Havde vores Min: om Eftermiddagen Conferens med Ammerongen over de opbragte Skibe og Tarten paa Frankr: og bleve saa godt som enig derom, uden hvad Overrig angaaer, hvorfra vi os ikke vilde separere.

Majo 1691.

1. Beretter Meierkrone at have bekommet Fran:(ste) ratificationen over den her sluttede tractat, saa og at de vilde betale den første quartal, mens ikke in specie.

— Blev udi vores Nærværelse Ammerongs Project examineret om Tarten paa Frankr:, og for godt befundet, att staae fast paa Overriges inclusion ved en sær articul, som og strax blev forfattet;

84) Jvf. Stofket Rapport af 18de April (Trycks Handlingar. III. p. 241) angaaende »den affaire at faae Overrig og Frankrige nærmere sammen, som i disse Dage er bragt paa Tapetet — sub auspiciis Diecke.«

saa og at articulen om certificationen af de fremmede Minist: som Engel: og Holl: pretenderer at give Skipperne, var prejudiceerlig, og bedst at udelade, eller og noget bedre at indrette. Eftermiddag reiste jeg til Frederiksborg;

2. Kom om Eftermiddagen hjem igjen. Imidlertid blev den Brandenburg: [Minister] foromrørte articul tilfilslet, som interponent om Sverrigs inclusion; men det synes, de den ei vil imodtage; hvorfor Lente udi Holland blev befalet, saa og Haxthausen og „La follery:“ [Fouleresse] i England at deducere Marsagen, hvorfor vi os ei fra Sverrige kunde separere.

— Bekom vi en Memorial fra Resident Goes, hvorudi han tilkiendegiver, at have faaet nærmere ordre om Commers-tractatet, og at imidlertid det maatte blive ved præliminair-tractatet, og ingen Vare forbydes. Vi resolveerte herpaa, at lade med ham og Ammerong derover conferere, og skulde imidlertid det blive ved preliminair-tractatet indtil videre, som hannem og Lente i holland blev notificeret.

4. Blev Stockflet beordret at give tilkiende, hvorledes vi have kunnet afgjøre vores Tvistighed med Engell: og Holland om Tarten paa Frankr: i det de afftaaer af de pretenderte Condition(er) paa en vis Tal Skibe eller Laster; mens at Slutningen sig paa den Articul om Sverrig(s) inclusion havde accroscheret, som de ei vilde indgaae; saa og at forestille dem, hvor nødvendig det var, at vi og Sverrig os ei fra hverandre separerede, mens i Alt de concert gif.

— Om Eftermiddagen havde Vores [Ministre] med Bra:⁸⁵⁾ Falliseau Conference om den articul om Certificationen angaaende, som den Engell. og Holl. Minister pretenderer at give vores Underfaatters Skibe, som segle paa Frankr:, og kom i Forslag, at i steden for certification kunde gives en Skrivelse en forme de recommendation. Saa blev og tracteret om (den) articul om Sverrig, mens kunde ei derover forenes, i det Falliseau af Sverrigs inclusion kun vilde gjøre et Compliment⁸⁶⁾.

85) Brandenburgs Gesandt.

86) Kongen var nu dog bleven gunstigere stemt for Falliseau: „Bey welcher Gelegenheit die mehrbesagten Churfürstl. Ministris (von Meinders og Dankelmann) zu erkennen geben, wie seit unsern an „21. an dich ergangenen Befehl, der von Faliseau seine conduite

— Bekom vores Convojer deris Instrur paa den Maade, som med Sverrig concerteret, som skal tillige med deris convojere paa Frankr:

5. Blev Haxthausen befalet at sige Chur-*Thyrsten*, at vi paa hans begiering vilde lade Fallison (*sic*) see vores tractat med Sverrig, om endstigndt os ikke endnu er communiceret den tractat, Churf: med Sverrig 1689 angaaende Gottorf havde oprettet.

6. Skod vi til Maals med Bøsser paa Rosenborg.

7. Bekom Efterretning fra Stokflet at de nu vil lade Convojerne med vores conjungere, og at dertil 2 Fregatter skulde equiperes, saa og at de ei vil separere sig fra os udi denne Commerce-Affaire med Engell. og Holland.

8. Bekom Efterretning fra Irland af H. af Wirttemberg fra den 8. April, at vores trupers tilstand var temmelig vel, og at de havde faaet en Deel af deres resterende „leeninger.“

9. Blev resolveret at gjøre en tractat de commerce med Frankrig, saa og en med Portugal, og blev projectterne igiennemseet, og af os approberet.

— Blev og den Engel. og Holl. M.(inisters) recommendation-Skrivelse, som vores Underjaatter Skibe skulde have, examineret, men ikke for godt befunden at antage, for ikke at prejudicere sig selv, eller Sverrige, som sig saa vel anstifter, til Wiistanke Anledning at give.

— Blev *Linker* anbefalet at tale med Borgermester Schafhausen i Hamborg, at lade den franske Ambass: Breve ubehindret passere.

— Blev til *Lente* udi Holland skreven om at Ammerong ikke under hans memorialer Curtoisien vil sætte, at give der tilkiende, at Keiseren, Sverrige og alle Chur- og *Thyrster*(s) ministri deres memorialer med Curtoisiet underskriver, og Ammerong saaledes ingen Skiel haver det at difficultere.

11. Blev Stockflet tilskiffet et extract: protocolli over hele Handelen med Engelland og Holland om Garten paa Frankr: med Befaling det at communicere, for at vise dem, at vi intet udi denne Sag, uden de concert, foretage. Saa blev ham og tilskreven, at

„der gestalt geändert, daß in Fall Er auf solchen Fuß continuihren
 „solte, wir uns über Ihn nicht weiter zu beschweren, sondern vielmehr
 „dessen gute intention zu rühmen Ursache haben würden.“

det var os kiart, at Sverrige havde resolveret at conjungere deres Convojer med vores, hvorover vi havde anbefalet vores at opsætte sin Rejse til videre.

— Havde vores Conferens med Fallison anlangende articulen om de Skrivelser, som den Eng: og Holl: Min: vil medgive vores traficanter(s) Skibe, og blev ham foreviist en ny articul, hvorudi om Convojerne, som Vi og Sverrig vilde lade medgaae, var giort Melding, efter den derom i Conseilet forfattede projet. Mens han vilde ei, sigendes at Engl: og Holl: ikke kunde tilstaae, at om den Concert mellem os og Sverrig udi deres Dont giordes Melding; hvorover Vores projektet igien til sig tog, med den videre Erklæring, at saasom man ei kunde forenes om de foromrørte articuler, bedst var at tænke paa andre expedienter, om Articulus scopum at convenere, som han videre vilde eftertænke.

— Om Aftenen vare vi til Giest hos *Guldenlew* udi hans Have.

12. Lod Jeg lade mig Aaren paa den høire Arm.

— Saasom Fallison (*sic*) intet siden forebragt, fik Lente ordre at remonstrere i Holland, hvorfor Man ikke kunde overeenskomme over forskrevne articul, og derhos at declarere, at vi var genegen til at lade udgaae en Befaling til Cantzeliet, ingen Pas til Nogen at udfærdige, førend Suplicanten sin corporlig Ed haver aflagt, at være vores rette Undersaat, og Skiberummet med des Ladning hannem at tilhere, Mens endog at have ei ladet (ladet) nogen Vare af Contreband; for desbedre at forekomme alt Lurendreieri, som er scopus af hele tractatet, derom nu handles.

— Blev og Meierkron notificeret, hvorledes Fallison sig havde ladet formærke, at Engell: og Holl: vare findet at ei respectere voris eller Sverrig(s) Convoyer, saa fremt der var nogen af Skibene, som førte „Pich“ (Veg) Liare og desligeste, uanset disse Vare i tractaten (*sic*) med Holland fra Contrebande vare exciperende, som han ei formeente med Engell: saa at være. Derhos blev Meyerkron befalet at tale derom med Croissy og Franfr.(iges) Tanke at fornemme, hvad derved var at giere, naar sligt skeede. I lige Maade blev Meierkron et projet afen Commers-tractat med Franfr: tilsendt, og Ambassadeuren her Copie deraf tilstillet; saa blev og vores Consul i Lisbon tilsendt et projet til en Commerstractat med Portugal, med en Fuldmagt den at slutte.

13. Holdte vi Conseil over Alt, som hidindtil med den Gottorffske Canzler, de Høystendommer concernerende, er bleven negotieret, og som han vilde reise paa nogle Ugers Tid til Thur=Saren, blev Hovedsagen, den nærmere Union med Hertugen og en *commun Militie* angaaende, til hans Tilbagekomst opsat. Saa blev og Oberste Thomas Bülaus og Cammerraad von Feldens Betenkende om Reductionen af visse Betienter udi Oldenburg os forelæst, og derom en vis resolution at tage til videre udsat.

Eftermiddag blev Forpagtning af Provianthuset foretagen, saa og adskillige indlandske Sager, især Kiebenhavn angaaende, om Canalens Renselse,⁸⁷⁾ foretagen.

— Beretter mig G. Reventlau at den Svenske envoyé havde temoigneret en stor Fornøielse, og derhos Taksigelse for vores Communication om den sluttede Neutralitets Allians med Frankrig.

14. Reiste Jeg til Frideriksborg; imidlertid gjorde vores Toldforpagtning med Jens Lassen og sine Interessenter klart, saaledes at han skal give for dette Aar 160,000 Rdlr., for det tilkommende 165,000 Rdlr., og det der næste Aar 170,000 Rdlr. til vores videre approbation, hvilken Jeg kan nok lade mig behage, saa som ingen er, som høiere derpaa byder.

15. Bekom Stockflet atter ordre at insistere paa Conjunctionen af Convojerne, saa og at dirigere det derhen, at Sverrig sig noget nærmere vilde explicere over Mediations-Værket.

— Tog den Gottorffske Canzler Reichenbach („Reigenhag“) sin Afsted ad interim, og bekom et Brev med til Thur=Høysten af Saren.

— Beretter Stockflet, at Sverrige ei var endnu fundet, at gjøre nogen Neutralitet-Tractat med Frankrig; dog at blive neutral med alle Partierne, i hvor vel der gives til Keiseren 3000 Mand, efter deres tractat med hannem; saa og at Beg, („pøf“) Tiære, („teer“) Hamp og deslige Vare, ligesaa vel med Engell: som holland, fra Contrehande ere exciperede.

16. Kom Ammerong her til mig og berettede at have faaet ordre, og kunde afgiere alting, som var stridigt imellem os, udi 2 Timers Tid.

87) Formodentlig menes her Nyhavns Canal eller Vasin, som blev graven 1681. (s. bl. a. Bircherods Dagb. S. 207.)

17. Lod Jeg mig kopsætte („copsette“) paa Fodderne om Aftenen.

18. Blev Stokstet paa hans Beretning, at Kongen i Sverrige ikke var ugenegen at conjungere sig med os udi mediationen, anbefalet at sondere de Svenske Ministre, paa hvad Maaner det bedst kunde skee, saa og at det var Lid nok at engagere andre der til, som dog ikke syntes nødvendig at være om vi vare eens; saa blev han atter beordret at insistere paa conjunctionen af Convoierne.

— Havde Vores Conferens med Ammerongen udi Frederichsborg, og declarerede han ei at kunne tilstaae, at Sverrige skulde includeris udi tractaten om Farten paa Frankrig. Om Satisfactionen for vores Undersaatter deres Skibe, de Selandiske Capere havde opbragt, offererede han først 30,000 Rdlr., og siden 60,000 Rdlr.; mens blev ikke imodtaget, saasom Skaden sig vidt heiere) beløber beløber, som Vores miste(mistete).

— Bekom jeg et Brev af min Broder P. Georg, at han havde permission, og var resolveret at gaae i Spen med den Engelske Flaade, som en blot Volontair og uden commando.

19. Beordres Lente udi Holland, at saasom vi ei kunde separere os fra Sverrig, og Staterne ei vilde indgaae des inclusion: Saa var bedst at søge, ved andre expedientier at forekomme de fluckrier (sic) og Underslæk, hvorfor Tractaten skulde gøres, og blev hannem tilsendt et projet af en ordre, som vi til den Ende vilde lade afgaae til vores Cangelier, hvilket Ammerongen ei havde disapproberet. I lige Maade skulde Lente insistere paa en heiere Summa, anlangende Satisfactionen for vores Undersaatter.

— Blev Churf: af brandenburg svaret paa hans besværinger mod Dr. Masius; blev og Haxthausen tilsendt Copie af D. Masius Memorial, og Svar paa forbenævnte Besværinger, derudi bestaaende: at han med Uffiel er angiven hos Churf: at have i sine Skrifter injurieret nogle potentater af den reformerte Religion^{ss)}.

ss) Om den hyperorthodox-lutheriske, af Christian V. meget affholdte Hofpræst, Dr. P. G. Masius, og hans flere Controvers med de Reformerte i Tydskland, hvori ikke blot C. Thomasius, der var Masius (i meer end Navnet) overlegen, tog saa alvorlig Deel, at Christian V. siges at have ladet Thomasius' polemiske Kritik i „Monatliche Unterhaltungen“ 1689 brænde ved Boddelen; men hvori omfider ogsaa Churfyrsten af Brandenburg deeltog, ved en skarp Besværing over

— Bekom jeg Skrivelse fra min Broder P. Georg; at han som Volonteur vilde gaae paa den Engelske Flaade.

— Reiste jeg til „Efferumb,“ og blev der om Natten.

20. Drog jeg til Cronborg, og om Aftenen til Friderichsborg.

21. Begyndte jeg at bruge Melk om Morgenene, for at drikke den 14 Dage.

22. Bekom atter et Brev fra min Broder P. Georg, hvorudi han beretter, at Kongen og Dronningen i Engelland ei haver for godt befunden, at han sig skulde embarquere paa Flaaden⁸⁹).

— Kom Neve igien fra Irland, som var hendsendt for at vide vores Truppers Tilstand, som beretter at være vel, og havde bekommet Betaling.

— Havde Vores Conferents med den brandenburgske Fallison over det projet, som Ammerong selvst var tilfjället, som han ogsaa

Mafius til Christian V. (18. Apr. 1699) jvf. bl. a. Pontoppidans Dän. Kirkenhist. IV. S. 643—49. Zwergii Siall. Cleresie, I. S. 705—710. (Nebenfor, under 13. Jun. sees, at ogsaa Landgreven af Hessen-Cassel har besvaret sig over Dr. Mafius.)

89) Prinds Georg synes at have haft nogen Tilbøielighed for Marinen, endskiøndt Wilhelm III., der overhovedet behandlede ham med stor Kulde og Egegyldighed (ligesom han ogsaa af Jacob II. blev betragtet som en ubetydelig Person) ikke vilde give ham nogen, til hans Stand svarende Post ved Flaaden; og som man seer, ikke engang skjøttede om at han skulde være med paa noget Sætog. Dette Forsæt var opstaaet hos Prindsen, tildeels af Fortrydelse over den Tilfidsættelse og uansændige Behandling, der var væst ham under Felttoget i Irland, hvorhen han var fulgt med R. Wilhelm. Denne svarede Prinds Georg ikke et Ord, da han foredrog sit Ønske for Kongen, inden han tog over til Flandern; men Wilhelm gav sin Dronning de fornødne Instructioner; hun skulde søge at bringe det derhen, at Prindsen af sig selv opgav sit Forsæt. Dronn. Maria søgte først at overtale Lady Marlborough til at bringe Prindsen hertil; men hun afflog at ville gjøre det paa sin egen Haand. Fr. Georg, der allerede havde sendt sin Equipage ombord, vilde nu ikke trække sig tilbage. Da sendte Dronningen (efter den modtagne Anviisning af Kongen) en formelig Befaling til Prindsen, ikke at begive sig ombord paa Flaaden. (S. Account of the conduct of the Duchess of Marlborough. Lond. 1742. p. 39. 40.) Saasnart Dronning Anna beslog Thronen, blev Prinds Georg udnævnt til Stor-Admiral (Lord high Admiral) og Warden of the cinque Ports, m. m.

approberede, og tilfagde at ville hos Kongen af England og i Holland en god resolution derpaa befordre. Det samme blev Lente notificeret, og hannem derhos om satisfactionen for vores Undersaatter tilskreven, at dersom dermed endnu længe skulde traineres, kunde vi ei forbigaae at lade de her anholdte hollandske Skibe og Varene auctionere og forkiøbe.

— Maatte „Güldenlew“ skrive [til] Ples, at søge at dissuadere min Broder P. Georg at gaae til Islandern, og at det var bedst, han sig efter nærværende Conjunctiones indifferrent udi Alt beviste⁹⁰).

— Blev adskillige Puncter angaaende J. Lassens Toldforpagtning resolveret, og dermed Forpagtningen faststillet.

— Bekom Baron Jul, Harboe, Günter og Kruse Ordre at eftersee Regnskaberne, som vores Undersaatter gjør paa de Severne, og at de med dennem om en vis quantum havde at liquidere og siden os det at referere.

— Blev den Forslag, som Regjeringen og Kammeret udi Oldenborg havde givet, om det øde Godssets Besættelse imod nogle Aars Frihed, af os approberet.

— Beordres Commandeur(en) paa vores Convoier til Frankrig, at ei bide længere efter svenske Skibe, end til den 13. Junij, saa og at bruge Vimpel, om endstkiendt Sverrig det ei gjorde; saa og om Varene af Contrebande, for vores Undersaatter at forstaae, skulde være Beg, Hamp, Liare, Maister; mens i Henseende af Sverrig forblev det efter deres Tractats Indhold med England og Holland.

90) Prindsen fulgte dette Raad. Han holdt sig fremdeles, saa længe Kong Wilhelm levede, ganske i Baggrunden, skönt han kom regelmæssig i Parlamentet, og ofte ved Hoffet. En samtidig Forf. (*Spring Macky's Memoirs*), som beretter dette, føier til: „He diverted himself with hunting, and never openly declared himself of any party.“ Han havde den 12te Mai tilskrevet Kongen følgende Brev: „Wie wohl ich lehtens geschrieben, ich werde diesen sommer als volontaire mit auf die Flotte gehen, es hat aber der König aus leicht zu verrathenden ursachen durch die Königin solches verhindert, wie Ludolf an Graf Reventlow ausführlicher berichten wirdt. Für dieses mahl „submittire ich mich; ist aber mein trost, das ich gezeiget, das ich habe nicht lust zum stille sitzen bei einer so importanten conjunctur.“ Cw. Königl. Maytt. Gehorsamer Diener *Georg*.“ (London. 12. Mai 1691.)

— Bekom Breve fra min Broder P. Georg, at hans desseim at gaae paa den engelske Flaade var hannem af Kongen og Dronningen contremanderet⁹¹).

— Bekom et Brev af H: Wirttemberg, af 23. April.

— Bekom Tidning at Stalden paa Nykøbing var affbrændt den 21. Mai⁹²).

25. Gik jeg Skrivelse fra min Søster Gurfyrstinden af Saren, at Gurfyrsten og Gurfyrstinden havde været upasfelig.

26. Skrev Jeg til min Broder P. Georg, anlangende hans Forehavende at gaae som „Volunterer“ med den engelske Flaade: at mig syntes det var nok, at han havde tilkiendegivet sin gode Willie og inclination dertil, og at han fremdeles kunde holde sig indifferrent udi alting, beraabendes mig paa (det) som Jeg med Guldenslev og „Reventklau“ havde ladet skrive til Pless og min Broders Secretarius.

— Blev Meiercrone anbefalet, at insistere paa Subsidierne Betaling Quartalsviis; eftersom vi vores Estat og reglement der- efter formeret (have); saa og at communicere *Croissie*, at Sverrig var vel tilfreds, at vi os med dem udi Mediationen associerede; dog foruden noget Concert; og at det var godt og tjenligt at Frank(rige) nogen Ministre til Sverrige sendte, for at confirmere de vel intentionerede Ministre udi deres gode disposition.

— Blev udi Regensburg *Piper* anbefalet, at give Rigsforsamling(en) Efterretning om vores sidste sluttede tractat med Sverrig, paa den Fod, som Sverrig det allerede havde gjort.

27. Giorde jeg en Tour hen til Cronborg.

28. Vilde jeg segle til Kiøbenhavn med min nye Jagt; men Vinden og Strøm var imod, saa jeg kiørte til Lands til Copenh:

29. Begyndte min Fod at giøre mig ondt.

— Berettes at Hamborgerne var snart udi allarm og hange, at vi vilde bombardere dem.

— Blev Hansen tilskreven, at svare Grev Bielke paa hans proposition, at overlade nogle tusend Mand til administratoren, H. af

91) Dette Sted er oversireget med Blyant; da Indholdet allerede ovenfor er anført.

92) Alle ovenstaaende 11 Artikler ere anførte under 22. Mai. Mueligen har Kongen glemt at sætte et sildigere Datum ved nogle af de senere.

Wirttemberg, for at maintainere Neutraliteten, at vi ei dertil vare „ugeneigen," naar Sverrig vil give Halvdelen.

30. Blev det bedre igien med min Fod.

— Blev *Linker*⁹³⁾ beordret at detrompere Hamborgerne om deres Faux bruit. („brut.“)

— Blev til den Engelske og hollandske Minister communiceret extract af vores instruction for Commandeuren af Convoyerne; saa og tilkiendegivet, at han med de hos sig havende vores og svenske Skibe den 13. Junii tilkommende skulde bortgaae, og sin Reise gien- nem „Canalet“ til Frankrig, Spanien &c. fortsætte.

— Dette samme blev Lente og Foulерesse („Folleres“) sendt, med Befaling det paa sine Steder at tilkiendegive, paa det at Far- ten desto mindre (mere) umolesteret kunde blive, og (Skibene) des- sißtere passere og repassere.

Blev Regieringen udi Tyrstendommerne anbefalet at inquirere om de allerede obtinerede Sø-Passer, under ForegIVEN at være voris Underfaatter og Borgere udi en eller anden Kiøbsted, om de og ere bosiddendes sammesteds, og hvor deres Skibe sig befindet, og om de dennem selv tilhører.

— Berettes at *Trump* var død udaf en Steen i Nyren som et Høne-Æg, og udi Galden 19 Stene, stor som en pistol Kugle.

Junius.

1. Blev Stocfflet beordret, videre at tale om mediationen, og dennem Nødvendigheden at forestille, og derom nogen vist (sic) Aftale imellem os begge indbyrdes at giøre; saa og om Conjunctionen af Convojerne, saasom vi denne Gang udsendte vores, at de da en anden Reise vilde medsende en af deres; denne Gang havde vi anbefalet vores Convojer deres Kurs den 13. Junii at fortsætte.

— Blev resolveret, at de Skibe, som en fransk Fregatte havde taget under Norge, skulde fri declareris, saasom det var steet paa vores Sø og Strøm.

— Gav de Engelske og Hollandske Ministri en Memorial til

93) Georg Linker (s. ovenfor 9. Mai) var under Christian V. i en- deel Aar „Resident ved den nedersaxiske Kreds“ med 2500 Rdlr. om Aaret.

os, for at arrestere forskrevne franske Fregat udi Sundet, som dem blev afflagen.

— Beretter H. af Wirtemberg fra Dublin d. 13. Mai, at G. L. „Ginkel“ skal commandere der i Irland en Chef.

2. Blev franske Ambass: communiceret, hvad Stoflet om Mediation var bleven anbefalet, saa og at Von Stöcken skulde giøre en Rejse til Münster for at sondere Bispens intention over nærværende conjuncturer; saa og at Meiercrone skulde insistere paa det med H. af hannover, om det Saren-Lauenburgske Dont intet maatte tracteres, om ellers Frankr: nogen raisonable Forslag vidste at giøre, Sagen at forlige, vilde vi os derover med Frankr: gjerne fornemme (forene?)

— Svarede Jeg min Søster, Churfyrstinden af Saren, paa hendes Brev om Churfyrst: og Churprindsens Sygdom.

3. Var jeg med Dronningen og Prinds.(essen) paa min nye Jagt om Middagen, og seglede til Gölldenlund; ⁹⁴⁾ saa om Aftenen igiennem Gölldenlund til Copenh.

4. Var jeg om Morgenens udi høieste Ret. Efter Middags skrev jeg til min Søster, Dronningen udi Sverrige, med Grevinde Schack ⁹⁵⁾. Udi Brevet blev saa in generalibus noget om en nærmere Fortrolighed (skrevet), beraabendes sig paa Grevinden, at hun skal om alting med Dronningen tale; i Særdeleshed hvor det staaer med Princessindens Ugteffab med den unge H. af Gottorf.

5. Til Stoflet ordre at commun:(icere) de Svenske hvad Ammerong angaaende Satisfaction for vores Undersaatter(s) i Seland opbragte Skibe havde proponeret, og derhos tilkiendegive, at saasom Holland og skal være inclineret at contentere Sverrig, vi vilde formode, saafremt det skulde skee førend vi kom til Enden, Sverrig jo derhos dennem lader declarere, at om vi ikke skulde naae

94) Hvad denne Jagt kostede at bygge, lod Kongen udrede af sin private eller Chatol-Casse, hvoraf til denne Post i Maret 1690 udbetaltes 2090 Rdlr. og i A. 1691 endnu 2419 Rdlr.

95) Den her nævnte Grevinde Schack maa vel være Enken efter Kammerherre Grev Otto Diderick Schack til Schaffenburg (Feltmarsk Hans Schacks eneste Søn, død i Jul. 1683) Sophie Amalie Marschall, (f. 1656) som Grev D. Did. Schack i sit andet Giftermaal ægtede 1674. Hun døde 10. Nov. 1707. (S. Stamtablen i Hofmann om D. Adelsmænd. III. 359.)

vores satisfaction, han ei kunde forbigaae os at assistere, hvilket vi reciproe til at declarere og at prestere vare geneigen og resolveret.

— Om Eftermiddagen havde vores med den franske Ambassadeur over en ny Commerce-tractat Conference, og blev af hannem hos vores projet intet af importance erindret, foruden hvad articulen om den paa vores Side ubi disse Tider af Krig stipulerede Remission af Halvdelen paa „Satgell“, ou 50 sols par tonneau, angaaer, som han til Frankr: remitterede.

— Saa blev aftalt med hannem, at i Steden for Prætentioen af franchise for Told og Consumption, hannem aarligen et vist quantum skulde godtgøres.

— Insisterede han paa at denominere, hvor vidt vi vilde extendere Frihed og Rettighed af vore „Guster“ (Kyster).

5. Beretter Lilliencron at have taget sin Afsteds-Audience hos det Keiserlige Hof, og i saa vidt fornummet, at naar de ubi Fremtiden inclinerede til Fred, at de da gierne fremfor Andre skulde admittiere os til mediatorens.

6. Blev Lente i Holland befalet, at insistere paa høiere Summe for vores Underjaatter, end, som Ammerong hidtil havde offereret, thi deres Skade sig over 100,000 Rdlr. effective beløber; saa og at desforuden alle Skibe, som ikke ere distraherede, skulde restitueres.

— Gik vores Raad *Urbich* ubi Wien ordre at acceptere den Keiserlige Erklæring om vores mediation; nemlig at Keiseren selv var betænkt, naar det kom saa vidt, den os med at offerere eller overdrage.

— Bekom og ordre at udløse Diploma primogenituræ paa Greyffaberne O: D: (Oldenborg og Delmenhorst) og til ViceRigs Cantzeler en discretion paa 1000 Rdlr. derfor at presentere.

— Brugede Jeg Melken denne gang for det sidste, og til Beslut.

8. Blev den brandenb: Minister, efter Vor befaling, forelæst Vores seneste tractat med Suerrig, og af hannem derimod til vores ministri-igien communiceret den tractat, som Churbrandenb: med Sverrig haver gjort ann. 1686, dens substans bestaaende ubi en

defensiv Forbund, og til at maintainere Freden og religionen i Thydsland.

— Blev resolveret, hvorvidt vi vilde forstaae vores Søhyster, nemlig saa vidt Sigtet af Landet naaer udi Søen; saa og Alt hvad begribees imellem Neusen (o: Næsse, Lindenes) i Norge og Harboøre i Jylland („Jutland“) at det til vores Stremme og Dominio hører.

— Blev og for godt befunden at blive ved den Forpagtning, Commissariat af Sæet: [Etagen, eller: Søen] havde giort om proviant-huset, og skal Hollegaard („hollegar“ Gulegaard?) demitteres, mens og hans forstrakte Penge hannen betales igien.

9. Badede jeg første Gang paa Rosenborg.

— Gik ordre til alle vores udlandske Ministri og Betiente, at vi have taget den resolution at blive neutral først for dette Aar; og at vi derom med Francker og Sverrig havde conveneret.

— Blev Meierkrone tilsendt hvad med ambassadeuren udi den sidste Conferens var passeret, og at vi vel kunde tilstaae, at ambassadeuren paa en Maanedes Tid blev depescheret til Sverrig, til at befordre den nærmere forening med samme Krone.

10. Blev tvende 24pund: Jern Stykker prøbet, 1 Gang med 16 P. Krud og en enkelt Kugle; 2. Gang med 12 P. Krud og dobbelt Kugle; 3 Gang med 9 Pund Krud og en Knipfugle, hvilken prøve de holdt vel ud.

— Blev Toldens Forpagtning udi Norge af de der til Committerede igiennem seet.

11. Badede jeg „det andet“ Gang paa Rosenborg.

— Blev efter vores Godtbeftindende *Masius* Rector Academiæ declareret, og med Ceremonier i Vor Frue Kirke celebreret, som i forrige Tider haver været praxin⁹⁶).

96) Det synes heraf, at Kongen maa have havt nogen umiddelbar Deel i, at Professor Masius dette Aar fik Rectoratet. Han var altid i megen Indest hos Christian V. til hvem han først var bleven anbefalet af Storcantsleren Grev Fr. Ahlefeldt, og blev af Kongen 1682 udnævnt til Professor theol. designatus ved Kiøbenh. Universitet; men imidlertid samme Aar kaldet til Legationspræst i Paris, hvor han gjorde sig meget yndet af Geh. Raad Meiercronen, ved hvis Søsterdatter han siden blev gift (4. Sept. 1691.) 1686 udnævnte Christian V. ham til tydsk Hofpræst og Professor i Theologien; og ligesom han var Kongens Confessionarius, (og tilfæde hos ham i

12. Bekom Breve fra C. Gyldenlöve og Ob: *Tramp*, at de vare ankomne til paris, og vilde saa videre fortsætte deres Rejse til den franske armee i Flandern.

— Blev *Trampe* (sic) tilsendt den Instrux, som er givet Walter, for at rette dem efter, til han kommer til dem igien.

— Bekom ogsaa Brev fra Hertug: af Wirtemberg om Trupernes Tilstand i Irland, hvilken endnu er temmelig, dateret den 23. Mai; og saasom Jeg havde fornemmet den unge „Labarris,“ ⁹⁷⁾ som var hidsendt, sætte comportement udi hans Tilbagerejse, saa og at han skal ville søge at debauchere („debojere“) G. M. *Tetau* fra Os og til Kong Vilhelm, saa haver vi befaleet at give det H. af Wirtemberg tilkiende, og at han ikke burde taales hos vores truper.

— Eftermiddagen blev Conseil holden over Forpagtningen udi Norge, og af os resolveret den Nordensfeldts paa 3 Aar at fastsætte, imod 80,000 Rdl. det første, 90,000 Rdlr. de begge andre Aar ⁹⁸⁾.

— Blev og resolveret om Satisfaction med Holland for vores Undersaatter, naar det ei høiere kan bringes, da at lade det blive ved de offererede 80,000 Rdl. for at afgjøre den Sag.

13. Refererede vores om den Conferens, de havde havt med Fallison, som (har) sagt, at Ammerong ei havde videre instrux end til de 30,000 Rdlr. og derhos at England og Holland var begierendes,

hans Hælsot og ved hans Dødsfeng) saaledes satte Kongen ham ogsaa 1692 til at være Grevinde Moths Stristefader i den afd. Dr. Laaseni Sted. Foruden at han var en boglærd Theolog og meget arbeidsom Forfatter, gjaldt han ogsaa for en god Taler. Hans academiske Disertationer og Taler udgav Prof. Søren Lintrup i to Dels, 4to. Hamb. 1719; og har her i sin Fortale givet en meget berømmende Skildring og Charakteristik af Manden, hvoraf man ogsaa seer, at Mafius ikke har manglet Misundere og Uvenner i Danmark. Mafius eiede Ravnstrup i Sjælland, hvor han døde, 2. Sept. 1709. (Han var født i det Lauenborgske 1653.)

97) Labarre nævnes ovenfor (den 7de April) som den, der i et Slags diplomatisk Vrende, eller i Anledning af de danske Sidelpetroppers Reclutering, havde været sendt fra K. Wilhelm til Christian V.

98) Indtægten af den Nordensfeldtske og Bergenske Told i Norge (den første fra 1691 af) hørte til dem, der flød i K. Christian den Femtes private eller Chatol-Casse.

at tillige noget om contrebande Vare, saa og om ei at handle fra een fiendtlig Plads til den anden, om Maaden af repressalier i Fremtiden, og ellers en og anden (Sag) maatte aftales.

— Herpaa gik ordre til Lente i Holland, at om deslige at indgaae fornøden var, Commers-tractatet at slutte; at vi (til)lige mundtligten os vilde forklare, ikke at tilstede at af vores Undersaatter Beg, Liare, Hamp skulde føres til Frankrig for dette Aar, saa og at dennem skulde forbydes at trafiquere fra en fiendtlig Havn til en anden for dette Aar.

— Badede Jeg om Morgenens den 3die Gang; om Efter-Middagen skød vi om en Dre.

— Skrev vi til Landgreven udi Hessen om D. *Masius*, at vi ei kunde formene hannem at skrive, saa længe de reformerede continuerede at skrive imod hannem og vores religion.

— Gik *Linker* Ordre med *Ehrenschildt* at forsøge at disponere Magistraten og Borgerstabet i Hamborg at deputerer nogle til os, for at afgjøre gravamina saa og at sætte sig med os, som de ved deres Skrivelsjer til os contesterer at ønske.

15. Blev paa Ammerongs Begiering, og den brandenb: (Ministers, samt) *Molesworths* („*Molisvort*") intercession af os beviliget, at imod de 4 Skibe, som af vores udi Holland ere løsgivne, 2 med Salt af de her anholdte hollandske Skibe i lige Maade skulde relaxeres.

16. Blev *Meierkrone* svaret paa hans sidste relation, at det var bedst at *Abbé Bidal* sig opholdt udi Rensborg eller Glückstadt, saa som han ei var sikker nok udi „*Altena*;" et eventual Concert imod Engelland eller holland om vores convojer af dennem skulde attaqueres, kunde udsættes indtil man saae, hvorledes de sig imod convojerne anstifter; at vi i Sverrig vilde lade søndere om en Besending af Frankr: der var angennem.

— Bevilligede Jeg, at *Gyldenlöve*, *Reventlau*, *Jul*, *Jessen*, saa og *Secretairen* udi Canzeliæt, maatte antage de presenter, franske ambassadeur til dem, paa hans Konges Begne, for den sidste giorte tractats Slut havde ordre at distribuere.

— Badede jeg „det" 4de Gang paa Rosenborg, om Aftenen, og med det samme lod mig kopsætte.

17. Havde vores med Ammerong og Fallison Conferens om de anholdte Skibe, og Farten paa Frankr: mens kom ei til Slut.

18. Saae Jeg den geheime Commission igiennem, anlangende reglementerne og Voris Indtægt og Udgifters repartition, og approberede Jeg Commissariernes Betænkende for dette Aar; mens for tilkommende Aar det at udsætte til man kan see, hvorledes det sig bedst vil passe, enten som mediateurs, eller paa anden Maade „*quarier*“ (*Quartaler?*) at bekomme, eller maagfæe andre Raad findes.

— Blev Krydsfærnes instrux paa de Norste og Sudste Custer oplæst, og approberet, som befæster vores Høihed og Rettighed udi Nordsejen; blev og for godt befundet at forordne nogle Commissarier udi Thyrsfærdommene og Grevskaberne, vores intrader udi bedre Ordre til Undersaatternes Bedste at sætte; saa og om de 4 Regimenteris bedre Inddeling for Furagen at indrette. I lige Maade om executionens Ophævelse og de mange Slags Rubriker af Skatter udi eet quantum at sammensøie; i lige Maade skulde det udi Dannemark og Norge ogsaa practiseres.

— Om Aftenen badede jeg det 3te Gang paa Rosenborg.

19. Blev Stofstet beordret, at hvad som med Ammerong her var tracteret, de Svenske at communicere, og for at giøre Communicationen saa meget confidenter, blev den svenske Envöie her Ordren udi originali forelæst, og af hannem med Taknemlighed modtagen.

20. Blev efter lange debat og difficulteter imellem Vores og Ammerong &c. accorden med Holland om de anholdte Skibe sluttet, og giver de os for de afhændede Skibe 85,000 Rdlr.; saa skal de derforuden og restituere 7 Skibe in natura, saa og Pengene for det Skib Sophie Amalia, som er solgt for 22,000 Rdlr. Derimod blive de her anholdte hollandske Skibe i lige Maade restitueret.

— Saa blev og med Engelland og Holland aftalt, ved en sær declaration, som vores ministri til den Engelske og Holland:(ske), og de derimod til dennem extraderte, at udi Fremtiden ingen repressalier skal gives Form efter 4 Maaneders Forsøb efter tractatet mellem Sverrig og Holland; saa og om nogle andre puncter, som under den 13. Junij findes anført.

— Gif ordre til Commendanten paa S. Thomas at hidskikke acta om den Sag, som det Churbrand: Compagnie med vores her

haber havt og tabt⁹⁹⁾; saa og at suspendere executionen indtil videre, hvorimod det brandenburg: Compagnie skal stille caution her eller udi Hamborg de judicatum solvi (sic).

— Om Aftenen badede jeg det 6te Gang.

22. Beordres Stockflet, at give de Svenske til kiende, at vores accord om de udi Siælland (Seeland) opbragte Skibe var sluttet, mens ratificationen paa 6 Uger udsat, udi den Forhaabning at Sverrig imidlertid og skulde komme med Holland til Slutning; og hvis det ikke skeede, at vi vare genegen Sverrig til sin Satisfaction at hielpe, og derudi tractaten, (sic) sidst sluttet, vores accord med holland uanset, oprigtigen at efterleve.

23. Blev Nieherkrone anbefalet, at give det samme de Franske tilkiende, og derhos at insinuere, hvorledes vi ved fornævnte accord havde kuldkaftet den fameuse Convention imellem Engelland og Holland, i det de ere bleven nedt til, at lade vores Undersaatter uforhindret til Frankrig negociere. Saa blev ham og tilskrevet, at approbere Croisy(s) sentiment om mediationen, at den ei burde at skee med esclat, og at det var at ønske, om Sverrige kunde disponeres derover med os og Frankr: noget at concertere.

99) Den St. Thomas var (egentlig allerede 1665) taget i Besiddelse af de Danske, som et forladt Land; i den Anledning oprettedes (11. Marts 1671) et Bestindigt Compagnie, der jævnlig omtales i Christian V. Dagbøger, og hvori Kongen selv havde Actier. 1685, 24. Nov., blev et Handelsforbund indgaaet imellem Danmark og Brandenburg paa 30 Aar, i Folge hvilket et brandenborgsk Compagnie tilstedes at indrette sig i Byen St. Thomas. Heraf opkom baade Uleiligheder for de Danske, og Uenighed med de Fremmede. Churfyrsten af Brandenburg sendte endogsaa 1690 en Fregat til Væn (G. Høst Esterr. om St. Thomas, S. 34.) Det brandenborgske Compagnie klagede over ubillig og ulovlig Behandling af den danske Vice-Commandant Joh. Lorenz, som havde negtet dem Appellation til Kiøbenhavn, m. m.; og der udgik under 20. Jun. 1691 en Befaling til ham fra Christian V., at indsende alle Acter i Sagen, og i Folge den Caution, Brandenborgerne havde stillet, at udlevere dem de Vare, hvorpaa Lorenz havde lagt Beslag m. m. Gienpart af Brevet blev samme Dag tilsendt Gesandten Farthausen i Berlin. (S. nedenfor den 31. August.)

— Beordres Brandt at lade mynte 2000 Ducater af vores Mynt, til at bestienke den franske ambassadeur.

— Blev resolveret at lade ved Raad *Hansen Felt-Marsk:* *Bielke* give tilkiende, at den Svenske minister i Wien og Regens-burg sig ikke saaledes comporterer, som den Fortrolighed, som er imellem os og Sverrig det udkræve.

24. Reiste Jeg til Trideriksborg, og kom

25. tilbage igien.

26. Blev der skrevet til *Hansen* at komme tilbage igien; saa fremt *Bielke* ei expres skulde begiere, at han endnu noget skulde blive udi Sverrige.

— *La Foulereuse* skriver, at de Officerer, H: af Wirttemberg vilde sende til Norge, for at afhente Folk til recruter, vare contremanderet af Dronningen i Engelland, med Formelding, at for denni campagne ingen recruter behøves.

27. Gik ordre til *Haxthusen* at continuere sine officia til at befordre en god Fortrolighed imellem Chur-Saren og Brandenburg, og særdeles en Concert om det Saren-Lauenburgske Dont, og til den Ende at offerere dennem vores assistentz, efter den Forklaring, som Lente derom tilforne havde gjort.

— Blev *La Foulereuse* beordret at besvare sig hos Dronning af Engelland over deres Convoiers insolens paa vores Strømme og Kyster udi Norge, og derover begiere Satisfaction, og at protestere imod deris Admiralitets-Domme imod vores Undersaatter, saa som de ingen Jurisdiction over dem have, og at deslige Sager behøver at blive foretagen og revideret udi Conseillet efter tractaten.

— Blev Lente i Holland tilskreven om den nye Tolbrulle, at den var i mange Stykker formindsket, og udi Alt forrige Tractater conform indrettet, saa at de Holl: havde at glæde sig „stelsff“ derover.

28. Gik Ordre til Regieringen i Glückstadt, at inquirere imod de Glückstadtske Lurendreiere.

— Saa blev og Commandanten sammesteds Oberst *Harbo* anbefalet at anholde dennem, naar (de) paa Elven kommer, indtil videre.

— Blev paa Bergen By, i Norge, Supplik, fremmed Rug udi Tolden at formindskte, resolveret, at det dennem paa nogle Maaneders Tid kunde bevilges, og at derom en Befaling skulde projekteres.

— Om Morgenen tidlig excercerede vi vores bombarderere,

og kastede de 60 granater udi 20 Minuter; de længste faldt 3800 Alen, af de to 50pd. Mørser.

29. Blev Stodfflet beordret at communicere de Svenske, at vi paa 8 Maaneders Tid til de Engelske og Hollandske havde bevilget, at Beg, Hamp og Master af vores Undersaatter ei skulde føres til Frankrig. Mens hyad (de) Svenske angif, at de blev ved deres tractaters Indhold med Engelland og holland. Blev hannem og anbefalet at formidle det derhen, at der maatte, efter den fletteste Førdrag, udnævnes Commissarier paa begge Sider, som kunde udi Mindelighed convenere over *Thot's* og andre vores Undersaatters particulier gravamina imod de Svenske. Det samme blev og den henværende svenske Envoyé insinueret.

30. Gif Meiercrone ordre at være tilfreds, at Subsidierne her- efter ikke quartaliter-viis, mens maanedlig bliver betalt, efter Frankrigs Begiering.

— Gav vi ordre til Admiralitetet at relaxere de hollandske Skibe, efter *Ammerongens* Begiering. Mens tillige gif en geheime ordre til Admiral Span, at trainere med des execution indtil videre, for først at see, om Engelland og Holland skulde og ville approbere Accorten, giort med Ammerong og Molesworth.

Julii.

1. Reiste Jeg med Dronningen og Prinds Friderich til Corsør, og embarquerede os mod Aftenen, og blev paa min Jagt om Natten; Kom i Land anden Morgen Klokken 7 i Nyborg.

2. Til Odense.

3. Reiste Jeg over Assens med P: F: og Dronningen over Melfart til Dronn: Lund.

4. Kom jeg til Rensborg om Aftenen.

6. Reiste jeg til Glückstadt; anden Dagen blev de Deputerede fra Hamborg admitteret til at giøre Opvartning, og som de derhos anholdte, at deres arresterede Skib udi Bergen maatte relaxeres, saa og deres Commerce af Os favoriseres, blev dennem af vores tilkiendegivet, at derover her, for Tidens Kortheds Skyld, ei kunde handles; mens de kunde følge til Kiøbenhavn, (og) der videre Bøffeden forvente, som de deputerede ad referendum antog.

7. Gif ordre til regeringen, saa og til Commendanten og

Vice-Admiral *Paulsen*, at anholde alle Skibe paa Elben, som føre Vores Flagge; og de som der under giver sig an for Glückstädter eller Altonauer ei at løslade, førend de have sig obligeret, ved Caution eller Bodmerie, at ville continuere Farten sammesteds paa 10 Uar, og skal imod dem, som det refuserer at giøre, som imod Lu-rendreiere procederis.

— Saaom H: af Götterff og min Søster havde ladet mig complimentere, saa sendte Jeg Camm: Junker *Wind* for at complimentere dem igien paa mine Begne.

— Om Aftenen afgik et kient lidet Byrværk.

8. Reiste Jeg til Rensborg igien; om Middagen var Jeg til Gæst hos *Rumohr* paa *Hanerau*.

9. Gik vi Breve fra Stockfleth, at Kongen i Sverrig var af lige Mening med os, at vi og Sverrig allene blev partes principales udi Mediationen; derhos blev og berettet, at Sverrig med *Hanover* vilde indgaae en Garantietractat over Neutraliteten.

— De Afstikkede fra Zelle og *Hanover* havde deres audience, og congratulerede mig til Ankomst udi *Holstein*; og som den *Hannoverske* sig imod Vores Ministris noget haver ladet formærke om en Til sammensættelse med hans Herre til Fredens retablering, er hannem bleven insinueret, ligesom Ambassadeuren af Frankrig forhen var fæet, at naar Hertugen nogen Minister til Kiebenhavn stikkede, og sig om sin Mening noget nærmere explicerede, vare vi i lige Maade genegen, med hannem os derover at indlade, og til Sagens Befordring Alt hvad af os udfræves kunde at contribuere.

— Den anden Prinds af *Hanover* lod mig og complimentere ved Moltke, og sig recommenderede til Ihukommelse; hvilket er uden hans Gr. Faders Vidende. Den *Hannoverske* og Zellske bekom deres receditiver, og intet videre.

10. Lod jeg mig en stor Tand, som var løs, udtrække af min Mund.

— Blev *Span* beordret at lade uden hommen passere de anholdte hollandske Skibe, uden videre Ophold. Derimod gav *Ammerongen* sin skriftlige Caution for Betalingen af de udløvede Satisfactions-penge.

— Arbejdet ved Glückstad og Rensborg, samt Cavall:(erie) og

Dragoner befandtes meget vel, saa og Infanteriet i holskenske Fæstninger og til Arbeid commenderte udi god stand.

11. Reiste Jeg fra Rensborg og til Haderslev.

12. Befulm Efterretning fra holland at de Hollenders esquadre, ved Dünkerken liggendes, havde anholdt vores Convojer og Coffardi-Skibe, og 4 af dem til Seeland sendt, under pretext at de havde Contrebande Vare inde. De andre havde de ladet deres cours fortsætte, saa og imod Convojerne intet foretaget. Herpaa gik ordre til Lente udi holland at anholde hos Staten, at samme 4 Skibe, undtagen contrabande Varerne, strax maatte løs gives; saa og at besværg sig over den hollandiske Commandeur, at have fordristet sig at anholde og visitere de Skibe, som sig under vores Convoi begiver; og om der var nogen af dennem, som havde pecceret imod Neutralitetet og Vores mandater, at det os allene competerer dem derom behørig at straffe, som og skulde see, naar de anholdte vare relaxeret. Denne Aften kom Jeg til Colding.

13. Gik en Ordre til Regjeringen udi Glückstadt, at ei videre expedere Passer til dem som trafiquerer til Spes; og reiste Jeg om Morgenen fra Colding til Skanderborg; den 14. til Hobro; den 15. mynstrede Vi „Sthrkis“ Reg: som nu Brokdorff bekom; og Vigens Dragoner, som var ikkun stielig godt; Mandskabet vel nok.

15. Kom Dronningen paa Hjemreisen til mig udi Randers.

16. Om Middagen hos Grev Reventlau paa Clausholm; om Aftenen til Skanderborg; den 17. mynstrede og exercerte Vi Oberst Prin's og Ob. Jürg. Ranzau Regimente; befandtes udi god Estat. Den 18. kom vi til Colding igien.

19. Mynstrede og exercerede vi Oberst Swanwedels og Ob: Bassums Regim: befandtes udi god Estat.

— Gik vi Efterretning fra Irland, at vores med de Engelske havde par assault emporteret Athlone („Attalone“) og at G. M. Tetau en particulier og særdeles sig havde signaleret.

— Gik ordre til Regjeringen udi Glückstadt, at Cautionen for de Skibe, som vil fare med vores Passer og Flagge, skulde heres ter saaledes see: for et Skib til 50 Ræster 1000 Rdlr.; fra 50 til 80 Ræster 2000 Rbdlr.; fra 80 til 120 Ræster 3000 Rdlr., og fra 120 til 200 Ræster 4000 Rdlr. Caution (skulde) bestaae derudi,

at samme Skibe skal blive i Farten i 10 Uar, og løffe og lade udi vores Havne.

— Blev alle Amtmænd, saa og Magistraten udi Riebstæderne anbefalet, Ingen herefter frie Vogne eller Forspænd at give uden vores egen ordre og tilladelse.

20. Bekom to Breve fra S: af Wirtemberg; udi det første, den 30. Jun., hvor han melder, at de vilde attaquere Attalona, og det andet af 1. Jul: at de vigoureusement havde borttaget hele Byen Attalona.

— Om Aftenen kom Jeg til Odense.

— Bekom vi Efterretning fra Sverrig, at Kongen havde ladet afgaae ordre til sine udlandiske ministre, at declarere paa behørige Steder, at omendskjønt Vi, saa vel som han, havde for godt befundet det at tractere separatim med Holland om satisfaction for vores Undersaatters opbragte skibe, saa var dog Meningen ei, os derfor at separere; mens tractaten, sidst giort paa begge Sider, at continuere og ubrødeligen at efterkomme.

21. Mynstrede vi og exercerede Ob: Otto Rantzau og Ob: Sami's Regimenter, og besøgte dem udi god Estat; om Eftermiddagen til Nyborg embarquerede os paa min nye Jagt, og seglede udi 2½ Times Tid over til Corsør.

22. kom vi til Ringsted, og bleve der om Natten.

23. Mynstrede og exercerede vi Ob: Joh. Rantzau, Ob: Nummefens, Ob: Rabe's Regimenter; besøgte udi god Estat. Om Aftenen logerte vi paa Skoldnæsholm („scholneshollem“) hos Guldenlew.

24. Arriverede vi, Gud vere lovet, lyffelig om Morgenens tidlig til Kjøbenhavn.

— Bekom vi Efterretning og Confirmation, at Sverrig havde garanteret Hanover neutraliteten; blev af ambassadeuren af Frankrig proponeret, at om vi kunde bringe Sverrig til at træde udi en Concert med os om mediationen og Freden, og at formere en tiers parti, at Frankrig dertil med Subsidierne og ellers vil concurrere.

25. Gik der Ordre til vores udlandiske ministre, at tale om de separate tractater mellem os, Sverrig og Holland, ligesom de Svenske, og at continuere med dennem udi en god og fortrolig Correspondens.

— Befalede vi Regieringen udi Glückstadt at moderere Cautionen i Henseende til de Skibe, som ingen fremmede eller hamborger Redere haver; saa og at anholde de Skibe, som hidindtil have brugt vores passer og slagger, omendstiont de nu skulde ville bruge svenske passer og slagger; dog derom først at skrive til Regieringen i Bremen eller i Stade, for at advare dennem. I lige Maade gif ordre til dem udi Oldenborg, at anholde de Skibe, som føre vore Passer og slagger paa Weseren, og dem constringere, Caution, som forhen er meldt, at præstere.

— Der gif og Ordre til Commandanten udi Glückstadt og Vice-Admiral Paulsen, at anholde de Grønlandsfarer, som ei sig haver med vores passer forsynet.

27. Bepfahle Stoflet ordre, at give dem der tilkiende, at vores Ministre udenlands havde bekommet lige Ordre som deres, for at underholde al god fortrolighed og Correspondens mellem hverandre. Saa skal han og paa ny Grindring giøre om et concert anlangende mediationen; saa og at anholde de Lurendreiere, som hidindtil med vore passer og slagger haver negotieret, [at de] ei udi svenske protection maatte tages.

28. Blev Meiercron Efterretning givet om det, som vi om mediationen til Stoflet i Gaar rescriberet [havte]; saa og at give de Franske tilkiende, at vi og Suerrig, den paa begge Sider med Holland separatim imodtagne Handling (Underhandling) uagtet, fast var resolveret, os ei at separere; mens til commerciens manutenez fremdeles for een Mand at staae.

29. Seglede Jeg til Croneborg, med et temmelig haardt Veir for at komme udi Landet fra Jagten. Om Eftermiddagen drog Jeg til Es:erum, og Natten var Jeg paa Frederiksborg.

30. Var jeg paa Jagersborg, og havde om Morgenen alt udsæet en Plaine, („Plene“) hvor Jeg vilde lade campere nogle af vores truper for at exercere dem paa nogle Dage.

31. Bepfahle vi Breve fra Hertugen af Wirtemberg, at den Irlandske Armée var slagen, og at vores truper havde sig derved særdeles signaleret, saa og at Ob: „Mungard“ var udi bataillen med nogle andre officerer bleven.

Sif vi og en Skrivelse fra Magistraten i hamborg, at de vilde

sende herhid Deputerede, til consequens af det, som var dem declareret til Glückstad.

— Blev af Ammerong tilkiøndegivet, at de vilde læsgive de anholdte Eskibe; og at contrebande Vare skulde sælges, vores til bedste; mens at vi straffer dem, som imod Befaling gior.

August.

1. Bekom Lente i holland ordre at declarere, at vi ei vilde underlade at bestraffe Interessenterne, som imod vores ordonnans havde forset sig i saa vidt med contrebande Vare. Saa og om ratificationen af den sidste accord, at vi consenterede i de af Holland derhos begierede elucidationer, undtagen hvad angik extensionen af de stipulerede 8 Maaneder, saa og den Begiering, at ikke tilsiende de fran(ffe) „Comisfarere“ at komme i vores Havner; hvoraf det første til en ny Commerce-tractat henhører, og det sidste mod Neutraliteten skulde løbe. Saa og at drive paa Betalingen af de udlovede Satisfactions-Penge; item om Restitution af de Eskibe, som endnu ere i arrest, især det, som Soph: Amalia kaldes, og de penge, som af Ladningen er udløst for. Herhos blev Lente tilsendt vores Bepfærings-puncter imod den hollandske Commendeur Toll, til at communicere dennem til pensionarius, og at sege derfor Bestrafning og reparation.

— Marquerede Jeg hos Civil-Reglementet, hvad til enhver for dette Aar skal betales, af deputaterne, Gager og pensioner, for saa vidt mueligt at egalere Udgifterne med Indtægten.

4. Blev Meierkron skreven, at det var os kiært at fornemme, at Kongen i Franfrige var genegen til at explicere sig imod os, om Fredens Conditioner og mediationen, og at vi ei skulde efterlade videre udi Suerrig at poussere, paa det Kongen af Sverrige maatte disponeres med os og Franfrig derover udi en Concert at træde.

— Dik Lente i Holland ordre at insistere paa en general Frigivelse af Farten paa Norge, som en suite og effect af den sidste Accord, mellem os sluttet, saa og at urgere paa Betaling af Pengene for vores Undersaatter og h. vilde avancere (sic.)

— Consenterede Jeg at Ob:(erst) T. Bülow maatte tage i For-

pagtning Thyfjinden af *Nienburg* Livgeding, til at forekomme des ruin, som er at besørge (beskytte) ved hendes videre administration.

5. Var Jeg paa Jagt, og fangede en Hiort af 16 Ender udi Harreflov i Fuur Sø; løb $\frac{3}{4}$ Time.

7. Gik vi Breve fra Irland, at *Galloway* („*Gallowij*“) var ved accord overgivet.

— Beretter *Haxthausen*, at Churf: af *Brandenburg* var geneget til at renouvellere forrige alliance med os, saa og at Keiseren vilde sende en Minister til os, til samme Ende.

— Excuserede *Ammerong* paa sine Principalers Begne, at ratificationen endnu ei var kommen; med Forsikkring, at den med det første skulde følge.

8. Blev *Haxthausen* svaret, at contestere lige Disposition paa vores Side; mens at insinuere derhos, at vi vilde forvente, hvad os derom skulde blive proponeret; og imidlertid at det var fornødent, at menagere Tiden og at terminere Sagen med dette Mars Udgang, paa det vi kunde tage vores mesures derefter.

— Blev os berettet, hvorledes Churfyrsten af *Brandenburg* ikke videre skal høre vores Orden af Elefanten; derpaa er og godtsunden, at derom skulde skrives til *Haxthausen*, saa og her derom tales med *Fallisseau*, og remonstrere: at det var et lidet Tegn af Churfyrst:(ens) Venfkab og consideration imod os.

— Blev Rente i *Holland* anbefalet at insistere paa ratificationen af den sidste accord, saa og Betalingen, og om Skibet *S. Anna*, hvis Ladning i *Seeland* (er) solgt.

— Bekom Gyldenlove Ordre, at ei tilstede at priserne i Norge blev solgt eller oplagt, saasom derover *Engellænderne* og *Hollænderne* sig besværet.

10. Gik vi Efterretning fra *Holland*, at *Commercién* paa *Norge* nu aldeles var frigiven; mens at negotianterne sig befrygtede for de franske Capere, som sig opholde under vores Gust, og Frihed haver deres priser udi vores Havne at opbringe. Herpaa blev af os resolveret, at saadan Frihed, med Priserne at opbringe, sig ei skulde erstrække paa de Skibe, som negotierede paa vores Riger, Strømme og rivierer.

11. Var Jeg paa Jagt og fangede en Hiort af 16 Ender, har løbet $3\frac{1}{2}$ Time, udi Bagsver Sø.

— Blev det forrige om priserne den franske Ambassadeur, saa og de andre ministre, til deres Efterretning insinueret; ligesaa frezvet til Meiercron og Lente i Holland.

— Gik Regjeringen i Glückstadt ordre at antage den Hamborgske Caution, anlangende de Skibe, som med vores passer og Flagger hidindtil haver faret; dog at de cautionister derved deres foro renuncierer.

12. Var jeg ud at seile med min Jagt; mens for Orlog-Skibene vilde Vinden ei blæse nok; saa roede vi, og med fregat(ten) den den flyvende („flyvende“) Abe, som gik temligen afsted.

— Var vores ministre udi conferens over Moderationen af fortifications-Skatten.

— Gik ordre til Stockflet at notificere de Svenske, at vi havde „forbødet“ at opbringe priser i vores Havne, som paa vores Riger og Strømme negotierede; og at vi ei tvivlede, at jo Kongen af Suerrig skulde med os herudi være af eet sentiment, og det samme udi hans Havne lade forbyde.

15. Bekom Ahlesfelt ordre at besværges sig hos Kong Wilhelm, at uagtet vi havde strax erequieret den med Holland, saa og Engelland, her sidst sluttede accord, saa var den dog ei i nogen Maade af Engelland og holland efterlevet; omendstundt terminen til Ratificationen allerede for 14 Dage siden var forløben. Blev hannem, saa og La Folleresse og Haxthusen om vores udgangne Forordning om Caperne og priserne Communication givet.

NB. d. 13: Aug. lod Jeg mig om Aftenen kopsætte.

— Ordrene om det forhen meldte have vi selv befalet til Commandanter og Amtmænd udi Norge, og blev til Statholderen derom Notice given; hvilken methode fremdeles skal observeres.

16. Forrettede Jeg min devotion.

17. Blev efter Vores Befaling Ammerong tilkiendegivet, at saas fremt ikke ratificationen over den sidste accord med Holland, med de udlovede Penge, med det første skulde indkomme: ei andet end ny broullerie deraf var at forvente; og at det var selsom, og imod la bonne foi, at slutte noget og det siden ei at ratificere.

18. Tog vi en Hiort af 10 Ender, som løb 1½ Time i Harefrov, og blev fangen i Fure Sø ved Frederichsdal.

— Blev *Amerong* extract af Ordren, som vi med den sidste Post til Norge om Caperne have ladet afgaae, communiceret, item til Lente udi Holland sendt; til de Negotianternes Efterretning.

— Gik ordre til *Vinker* at give Magistraten i Hamborg tilkiende, at de kunde giøre med deres deputation til os som de det godt fandt; mens at saafremt den blev ude, at vi det skulde ansee som en *Marque* af deres onde *Willie*, og derefter vores *Mesures* vide at tage.

19. Drog Jeg mod Aftenen ud til Jægersborg.

20. Besaae Jeg Situationen og Campementet(s) Sted mellem Lyngby og Gladsjæ; og (var) om Middagen i Kjøbenhavn.

— Ankom de Sariske Ministri, som ere destineret til at adjungere *Ugte-pacterne* imellem *Princes Sophie Hedewig* og *Chur-Prindsen af Saren*.

21. Giorde Jeg for mig selv en ballance af Indtægt og Udgift for dette og næstkommende Aar, og befandt ikke stor Forskiel, naar af Gielden iffun betales hvert Aar 200,000 Rdlr.

— Approberede vi *Harthusens* conduite, at have par complaisance for *Churfyrsten*, og paa hans Begiering, saavelsom de andre fremmede ministre i Berlin, gjort den Anordning hos sine *Laqueyer*, ei videre at bære Kaarde.

22. Blev os af den *Churbrandenburg: Minister* en assignation fra Keiseren til *Churfyrsten*, udstillet paa vores *Grevskaber*, presenteret, mens ei annammet; fordi vi ei havde difficulteret at stille vores *Contingent* udi natura, mens iffun derimod, som billig begieret, at os satisfaction blev given for vores pretension paa det Rom: Rige. Den *Churbrand: minister Falison* gjorde ei difficultet, assignationen igien at tilbagevende. Der gik og ordre til *Harthusen*, saa og til vores ministre ved *Engelske, Keiserlige Hof*, saa og i Holland, sig over denne uvenlige Medfart at besværgе, og at remonstrere, at det ei var den rette methode om („um“ 3: for) os i deres parti at engagere.

— Blev paa den proposition, som nogle *Hamborger* til *Regiering(en)* i *Glücksstadt* havde gjort, nemlig i Steden for caution en à to Rdlr. fastgælt for de Skibe, som med vores passer farer, at erlægge, resolveret, at lade det forbibe ved cautionen, og lade og

Losning i vores Hafne, saasom derved bedst Commercierne i vores Lande kan stadfæstes, og Hamborg afstrækkes.

23. Harde de Cariste Committerede, som de kaldtes, den første privat audience ¹⁰⁰).

24. Tog vi en Hiort af 12 Ender, som løb 2 Timer; blev anjaget i Harrefov, og fanget paa det Tørre ved „Gaunlös auere.“ (sic) ⁰¹).

— Befom og samme Dag Efterretning, at de Keiserlige under Brinds Louis af Baden have slaget Tyrken.

25. Blev af os ubi Conseilet confirmeret den ved Admiraltetet projekterede Dom over 3 franske priser, og 2 deraf frie erkiendte, mens den ene bonne prise at være, og Ambassadeuren den (Dommen?) at restitueres.

— Blev og over nærværende conjuncturer delibereret, og godt funden derhen Consilia at dirigere, Commerce-Væsenet med Holland at adjustere. 2. den sidst(e) uratificeret alliance-tractat med England og Holland at perfectionere. 3. At hyde de Allierede („Allierterne“) 4000 á 5000 Mand for vores Contingenter af de forrige Aringer; imod satisfaction for vores pretensioner ved det Romerske Rige; eller 4. at stille vores løbende contingent, saa fremt vores trupper i Irland derved kunde recruteret; og 5. at sætte sig med Suerrig til at være mediatorer; 6. til den Ende at afskifte Bar: 3. Juul til Sverrig; dog først Kongen af Suerrigs disposition ved Stockflet derved at lade sondere. — Blev og godt funden ved Meiercron at lade i Frankrige til Kiends give, at vi til denne extraordinaire Affending var resolveret, i den Forhaabning, at blive secunderet derudi af Frankrige, ikke alleneft ved en lige Affending til Sverrig, mens og ved de dertil behørige Midler.

26. Blev projectet om Danebrogs Ordens Lov igiennemseet, og

100) I den tydske Dagbog findes: „Des Nachmittags, nach der Predigt, hatten die 2 Ehursächsische Abgesandte, als der Geheimrath Hänniche und der Geh. Rath Hr: beim Könige, ohne einige Ceremonien, Audienz. Sie waren durch Hrn. Ehrenschild in seinen Wagen geholt; doch giengen sie zu der Königin und Prinz Friderich.“

101) „24. waren 3bro Majtt. auf parforce Jagd; die Königin war im Schießwagen; und speiseten zu Friederichsdal, und komen des Abends spät in Copenhagen.“ sammest. „Gaunlös auere“ er formodentlig en Skov, som endnu hedder Gandsløse: Dre i Gandsløse Sogn.

af os approberet, og derhos gott befundet, at forandre det Tegn, de bær paa Brystet, og Kapperne, som er broderet.

27. Var Jeg ude og besaae Møllerne ved Naen, som falder igiennem Lhngby, og gaar igiennem Dyrehaven til Stranden ved Papir-Møllen — hvorledes man bedst kan passere defiléeerne naar vi exercere trupperne.

28. Bekom Efterretning fra Holland at ratificationen af den sidste her sluttede accord var resolveret, saa og til Pengenes Er-læggelse hos „General-Untfanger“ Anstalt gjort.

— Blev den første Conference med de Sarisse committerede holden over Hgte-Contracten med Chur-Prindsen, og af Vores be-gieret til Chur-Princessindens Entretien 5000 Rdlr. mere, end min Søster Churfyrstinden i det første haver havt.

28. Kom en Courier fra Keiseren med notification af den er-holdene Seier imod Türken¹⁰²).

29. Blev resolveret ved et patent, saasom 1658 i Holland er fteet, at lade forbyde, at ingen priser maa sælges i vore havner og strømmer.

— Gik ordre til Regjeringen udi Glückstad og Oldenburg, at lade svinge tedéum for Seieren mod Tyrken, saa og til Commen-danten i Glückstad og Oldenburg, at lade give 3 saluer med Styk-ferne til samme Ende.

— Blev Lente, saa og Haxthusen og Ahlesfelt, instrueret paa de 3 første puncter, som vi resolveerte den 25. Aug.

30. NB. Gik Jeg Svar paa min sidste Skrivelse til Dronnin-gen af Suerrig, anlangende Mariagen imellem Prinsessen af Suer-rige og den unge Hertug af Gottorff, og synes det at være en sluttet og afgjort Sag.

31. Blev refereret om den Strid mellem vores og det bran-denborgske Compagnie paa S. Thomas; er godt befunden, Sa-gen til Commission, og siden til Høieste Ret at henvise; og skal imedens vores Compagnie stille Caution til de brandenborgske for det (de) paa St. Thomas sequestrede og siden konfiskerede Varer, saa og for Processens Bekostning.

102) Slaget ved Salafemen, den 19de August, hvor Prindsen af Baden, som anførte den keiserlige Armee, seirede, og den tydske Storvizir Kiuprili Mustapha faldt.

— Blev Elucidation(s) puncterne refereret, som Hollænderne ved den giorte Convention over Harten paa Franfrig begierer at adjusteres, og godt funden først at afgjøre Sagen om de opbragte Skibe, og da om det andet venligt at convenere med Ammerongen.

— Bekom 3 Breve fra Hertugen af Wirtemberg, en udi Jullii Maaned, en af den 3. August og en 9. August, om „Atellona,“ og Batalillen, som de havde vundet.

September.

1. Besaae Jeg situationen af Frid: Dal. (Frederiksdal.)

— Havde vores med Ammerong Conferens, og blev eens at udverle Ratificationen om de opbragte Skibe, og de andre Poster saaledes at adjustere, at derom en Neben-reces giortes, og Conventionen som den er ratificeredes.

3. Gav Jeg begge G: Lieut: Schaf og Ples Parol paa tre Dages Tid, at bruges til en Begyndelse af vores Exercis-Campagne.

— Blev ovenbemeldte ratification om bemeldte opbragte Skibe udverlet, saa og de Verler paa de 85000 Rdlr. satisfaction af Ammerong extraderet, og tillige en projet (om) de Elucidations-Puncter, som Holland endnu begierer, forfattet og af os approberet.

— Blev paa anden Gang Conferens med Chur-Sariske [Committerede] holden om Wgtpagterne, og de forrige difficulteter om Princes(sens) entretien, Virgedings-quantum, deres Betienters Annammelse og renunciationen. De Sarer proponerede at udsætte disse Poster til en Neben-reces, jaasom de derover ei vare instruerede.

4. Marcherede alt Infanteriet og Cavalleriet udi Leiren mellem Lhyngby og Gladsfars, („Glaxsax“) Næst ved Jagersborg.

— Bekom Jeg Breve fra min Søster Churfyrstinden af Saren, at Churfyrsten var dødelig syg til Tübingen, og hendes Søn, Pr: Frid. August til Nürnberg.

5. Marcherede Artilleriet ud til samme Leir.

— Gick ordre til Urbich i Wien, at takke den spanske Ambassadeur for sin offerte til at befordre den længe siden med Keiseren projecterede alliance, og at recommandere hannem Værkets videre Befordring; i Særdeleshed at til den Ende en minister af Keiseren til os maatte affikkes, og hvad man var intentioneret at giøre, hasteligen førend dette Aar gif til Ende [maatte] slutes og

afgiøres. I lige Maade fik han ordre at sondere Ambassadeuren om at renouvellere tillige correspondentzen mellem os og Spanien.

— Blev Lente udi Holland saa og Ahlesfeldt Efterretning givet om den giorte Udbyrting af forbenævnte ratification, og derhos anbefalet, paa den instance, som England og Hollænderne paa ny (have) giort, at forbyde vores Havne til alle Capere („Capper“), at demonstrere, hvorledes det ei saa brusquement kunde skee, saa som vi engang havde declareret, at vores Havne skulde være frie for enhver; mens at vi vare genegne os derover med alle partier for tilkommende Aar at fornemme og forene.

— Blev af os resolveret at udsætte de poster til en Nebenreces, hvorover de Cariske Committerede ei er instrueret, og at slutte Ugtepacterne efter deres Begiering med det første.

6. Efter Prædiken begav Jeg mig ud til Jægersborg, for at være i Nærvarelse hos vores Exercice-Campagne.

7. Var revuen af Trupperne, udi Dronnings og Princernes Nærvarelse, og bleve de saluteret med Canoner og salver trende Gange.

— Beretter Ahlesfeldt, at Kong Wilhelm havde ladet afgaae ordre til England at efterleve Conventionen, som her med Engelland og Holland om Farten sidste blev giort.

— Gik ordre til Stockflet at give de Svenske tilkiende, at vi vare genegne til at concertere med Sverrig, hvorledes Farten imod de Ostender Capere bedst kunde mainteneres, og satisfaction af dennem for de allerede tagne Skibe erlanges.

— Blev os refereret, at Hertugen af Gottorff gierne saae, at det Landgericht maatte, i Stedet for Kiel, udi Slesvig holdes, for selv derudi denne Gang at presidere, som vi og samtykte.

— Bekom ogsaa et Brev fra Hertugen af Wirtenberg, af dato den 17. August, for Limmerik, formentendes det at ville attackere.

8. Havde vi stillet trupperne i to Linier; marcherte („marserte“) saa au front med den høire hele Flügel og begge Linier; saa Infanteriet paa samme Maade, saa og den venstre Flügel au front og stillede os igien for „Leiret.“

— Gik ordre til Ahlesfeldt at declarere til Kongen af England, at vi iligemaade allerede havde ladet exequere fornævnte convention, uanset den samme endnu ei var ratificeret.

9. Marcherte trupperne links af med begge Linier, saa det strax kan komme i bataille-Ordning, og sætte „weien“ (?) igien for Leiren.

10. Var Jeg paa Jagt, og fangede en Hjort af 14 Ender; løb $1\frac{1}{2}$ Time, blev fanget udi „ganhlosauere,“ i en liden Dam.

11. Træffede med 2 Linier imod 2 Linier, baade med Artillerie, Infanterie og Cavallerie tillige, med 3 Salver paa begge Sider, og det saaledes 3 Gange.

— Beretter Haxthusen, at Churfyrsten af Brandenburg var begierendes at renouvelle alliancen med os, mens at derover i Berlin („Berling“) maatte tracteres.

— Beretter Stöfflet, at Drenstierne hannem havde tilkiendegivet, at det var bedst, at med den af os forehavende extraordinaire Besikning endnu noget indeholdtes, for „Allierternes“ Skyld, som lettelig skulde tage Jalousie deraf, og difficultere herefter mediationen.

12. Excercerte vi Fyrværkerne at kaste med Morternerne og Haulbiger („Hoviger“) til en liden redoute, kaste(de) heel vel med Granaterne i samme redoute; saa excercerte sig ogsaa 6 Granader-Comp: som kaste heel vel af Haanden.

— Gik ordre til Haxthusen, at declarere til de brandenburgske Ministri, at vi i lige Maade var til renouvelle ring af det forrige tractat eller Alliance og des extension genegen; mens at det bedst her kunde skee, hvor Engelland og Holland allerede havde begyndt deres tractat til samme Ende.

13. Efter Formiddags-Prædiken havde de Churfærfste Commiterede deres Afskeds-audience hos os paa Jægersborg, og svarede vi samme Dag Churfyrstinden paa 3 af hendes Breve.

— Om Eftermiddagen var Liv-Garden til Fods udi deres parade med nye Klæder, og vel munderet; gjorde ogsaa deres manie-ment heel adroit.

14. Marcherte trupperne udi een Corps, dog udi 3 „Columner,“ som den høire Flügel Cavallerie begge „Linier“ udi een „Ring“ en efter anden marcherende en suadron lige ved bataillonnen; Bataillonerne gior(de) den mellemst(e) Columne, og Cavalleriet paa venstre Flügel gior(de) det samme, som den høire, og „marserer“ (marcherede) paa den venstre Side af bataillonnen; det gior(de) det

3. Columne, og marcherede saaledes over det liden Moras ved Lyngby, og saa igjen i „Xeiret“¹⁰³⁾.)

— Gik ordre til Stokflet at approbere de Suenstkes Sentiment om den af os forehavende extraordinaire Skifning, for ei at lade formærke nogen defiance imod Sverrig, fordi den ei blev modtagen.

— Havde vores Ministri med Ammerong og Goes over Commerce-tractatet den første Conference.

15. Deelte vi Trupperne udi 2 Træfning(er) imod hverandre, og hver udi 2 Linier, og marcherede med den ene Deel over 3 passager, 2 Møller og en Løbebro. Den anden Deel marcherte („marserte“) over Friderichsdal og satte dem ved Virum, hvor de andre rencontrerede, dem og træffede engang udi bataille rangée huer 2 Linier, siden marcherede den ene den andens Bei til „Xeiret“ igjen, som de vare komne fra.

— Blev Meyerkron anbefalet at insistere derpaa, at Commerce-Tractatet med Frankrig her afgjordes, hvor den var begyndt, og blev derhos annecteret, at saa længe Frankrig ei havde en Minister i Sverrig, vores extraordinaire Skikkelse, did destineret, apparentlig af ingen stor effect skulde være.

15. Blev Uddelingen af de hollandske satisfactions-Penge til Ridsmændene gjort, efter vores ministres Forslag, som vi havde allernaadigst approberet.

— Gik ordre til Regjeringen udi Oldenburg at suspendere

103) Denne ordret aftrykte, knap forstaaelige Beskrivelse over Dagens Manoeuvr, bliver især utydelig ved Ordet „Ling,“ som dog formodentlig kun er en Feilskrift for: „Linie“ (skøndt det rigtige Linier, gaaer umiddelbar forud.) Efter den Oplysning, en militair Videnstabsmand har havt den Godhed at meddele mig, maa Kongens Beskrivelse forklares saaledes: Tropperne marscherede i eet Corps, eller udførte, hvad man nu kalder et Linie-Manoeuvr; og det opmarscherede Corps har staaet i to „Linier,“ eller som det nu hedder Træfninger, med Infanteriet i Midten, og Cavalleriet, ligeledes i to Træfninger, Halvdelen paa høire, og den anden Halvdeel paa venstre Fløi af Infanteriets „Linier.“ Ved Afmarschen formeredes af begge Infanteriets Træfninger een Colonne i Centrum med Bataillons-Front („den mellemste Columne“) medens Cavalleriet paa høire Fløi dannede med begge sine Træfninger den 1ste Colonne, med Eskadronfront; og Cavalleriet paa venstre Fløi en lignende Colonne, hvilken var den tredie.

executionen mod de Skibe, som med vores Flagge og passer paa Beseren ankommer, indtil videre, og det af Marsagen, for ei at pre-judicere vores Sold-Mettighed til Gæflet ved denne inquisition.

16. Lod vi Cavalleriet fouragere, og blev kast af Mortererne og „Hovitzerne,“ hvoriblandt nogle skarpe Granater paa samme Maade som forrige Gang efter den liden redoute. Lod vi og en liden mine, gjort under en Hvi (Springe), hvilken ei gjorde sin rette effect som den burde. Var vi om Middagen hos G. L. Pless til Gæst.

— Havde vores Ministre atter Conferents med Ammerong og Goes, udi Fallisais Nærværelse.

17. Marcherte vi udi 6 Columner, som „trupperne“ stode udi 2 Linier en bataille, først den høire Fløi „suadronviis“ med den forreste („forderste“) Linie, og den anden jævnsides med dem, som og Infanteriet med begge Linier columneviis; ligesaa den venstre „Flügel“ Columneviis med Infanteriet, og marcherte saa i 6 Columner.

— Lod vi og lægge nogle granater af Pap, fyldte med Sværmere, og lod nogle af Cavallerie(t) marchere derover, til Forsøg om Hestene vilde blive skye; mens de holdte vel deres Prøve.

18. Giorde vi atter en Trækning med hverandre, 2 Linier imod de andre 2 deres Linier, og træffede hver Linie 3 Gange med hverandre, baade med Artilleriet, Infanteriet og Cavalleriet.

— Om Middagen tracterede vi os og alle Officererne udi Teltet, til Beslut af denne Exercits-Campagne.

— Havde vores den 3. Conference med Ammerong og Goes; mens kunde ei med dennem overeens komme, anlangende defensions-Skibene, judicaturen, Lagie paa Species, og deslige flere puncter.

— Arriverede de Hamborgske deputerede til Kiøbenhavn; og om Morgenen reisde de Chur-Sarkte bort, efterat hver havde faaet sit present, nemlig 500 Ducater.

19. Skiltes „trupperne,“ enhver til sit Sted, og kom Jeg til Kiøbenhavn igien, med Dronning(en), Princerne og Princessinden.

— Haathusen fik ordre at insistere derpaa, at tractaterne om alliancen her afgjordes („afgiørtis“), og derhos at declarere, at vi for det øvrige vare genegen med Churfyrsten os at sætte over

Alt, som kunde til begges convenience tienligt eragtes; især om det Saren-Lauenburgske og Ostfrisiske Væsen æ.

— Blev Ahlefeldt anbefalet at komme tilbage, og hannem til den Ende en avocations-Skrivelse til Kong Wilhelm tilsendt.

21. Blev hamborgske Deputerede permitteret om Afstien til deres Opvartning og Audientz.

— Blev af os udi Conseil resolveret, at det Skib som udi Narva af en Engelske er gjort til en Svenske, uanset der er stor appearance at det er en Lurendreier, skal dog fri passere, og det paa hans producerte Svenske passer og Søbreve, som ere efter Pagterne indrettet. Derimod gif ordre til Stofset, at „besværges“ sig hos Kongen i S.(verrige) over denne Lurendreieri, og at begiere, at inquisition om Sagens Bestaaffenhed maatte anstilles udi Narva, og Contraventeurerne tilbørligen straffes.

— Blev og resolveret, at vi ei vilde eller kunde tilstaae, at de Hamborgske Skibe, som med vores permission og Passer paa Grønland haver faret, eller som med vores troe Underjaatter interesserer, og derpaa vores passer haver erlanget, af de brandenborgske Caper(e) skulde opbringes, og at denne vores resolution her den brandenb: minister, og ved *Haxthusen* hos samme Hof skulde tilfiende gives.

— Blev og Vice Admiral Paulsen ordre given at lade 2 af Jagterne til Glückstadt equipere og lade, saaledes som de 2 derliggende Fregatter og skulde udredes, for at lade see, at det er vores Alvor at maintainere Respecten af vores Passer og Slager.

— Blev og for godt funden, at vores Underjaatter maa tage af den Engelske og hollandiske Minister Skrivelser til Commandeurerne og Commissarerne efter den projet, som derom skal oprettes, paa det intet deraf os skulde kunne komme udi Fremtiden til prejudice.

22. Gif ordre til *Meierkron* i Frankr: at give tilkiende, at det var os kiært, at Frankrig nu havde resolveret, at skikke en minister til Sverrig, og at *Bethune* udi Polen bedst dertil kunde bruges.

— Gif *Meincke* Befaling at imodtage den af den hannoverske minister Grot foreslagne preliminar Conference om de Delmenhorstiske og Harbstiske Limitz og Jagt-Ævigtigheder.

— Beretter *C. Guldenlew*, Ob: *Bielke* og Ob: *Trompe* den action, Duc de *Luxenburg* haver gjort, og havde Victorie imod de Allierede med en stærk cavalcade i deres arriere-garde.

— Kom og tvende Breve af Hertugen af *Wirttemberg* af 23. og 28. Aug: og beretter, at de vil attaquere *Limmerik* og Ob: *Donep* var ihjelskudt; begierer og regiment for sin Broder, *H.* af *Wirtenb:* hvilke(t) Jeg hannem ogsaa haver promitteret(promitteret.)

23 og 24. Var Jeg paa *Frideriksborg*, og lod mine *Foler* brænde med deres Mærker.

25. Kom Jeg hjem igien; kom Efterretning om *Churfyrsten* af *Saren* Død.

— Blev og forelæst projectet af en Skrivelse, som den Engelske og hollandske Minister vores Undersaatter, som paa *Frankr:* segler, skulde medgive; er af (os) og saaledes approberet.

— Blev og de hamborgske deputerede ved en Secreterer insinueret, at de ei kunde admitteres til Conferens, før end posten udi *Allena* Kuds, med de Penge, som hannem udi hamborg frattagen (ere), er paa fri Fod sat, og reparation skeet om denne ny Attentat imod vores respect og Høihed.

— Om Aftenen efter Maaltid blev Ob. L. „*Suertzel*“ og „*Junffer borstelin*“ (sic) troloved.

26. Bekom notification af *Churfyrstinden*, Min Egeter til *Dresden*, om *Churfyrsten* af *Sarens* dødelig Afgang til *Kübingen*, som var den 12. 7bris.

— Svarede vi paa samme Skrivelse, og approberte *Churfyrstindens* Forslag at legitimere vores *Geheimeraad Rumohr* til vores Minister hos den unge *Churfyrst*, som og skulde skee, saasnart hans notification om Regjeringens Antrædelse indkommer.

— Svarede vi og den unge Hertug af *Beck*, *Friderich Ludewig* af *Holsten*, som er G: Lieut: hos *Brandenburg*, at vi vilde conferere hannem Ordenen af *Elefanten* ved den første Solennitets-Act, som vi var findet i kort Tid derover at holde, efter de om Ordenen forfattede Statuter ¹⁰⁴).

104) Hertug *Frederik Ludvig* af *Slesv. Holsten-Sønderborg Beck* (f. 1654 død 1728), i *Churfyrsten* af *Brandenburgs* Tjeneste og Gouverneur i *Preussen*, blev, tilligemed 4 tydske Fyrster, Ridder af *Elefanten* den 5te Jul. 1694.

29. Om Natten tilforn døde *Ammerong*, som var envoyé, og havde været her tilforn Ambassadeur; var og Ridder af Elefanten ¹⁰⁵).

— Gik ordre til *Meyercron*, at give *Croissy* tilkiende, hvorledes vi allerede vare betænkt paa at bringe den unge Churfyrste af Saren til at declarere sig med for Neutraliteten og Freden; mens at det var nødvendig at Kongen af Frankrig sig saa vel om Conditionerne, saa(som) hvad han Churfyrsten derimod i subsidier og ellers var intentioneret at bevillige og præstere, noget nærmere at erklære: som i Særdeleshed os i Tiden at lade vide, om han var findet med Churfyrstens declaration at blive neutral, ei videre imod Riget noget at foretage, eller nogen invasion derudi at gjøre; saa som det var at befrygte at Churfyrsten, forinden denne stipulation, skulde ville gjøre difficultet sig med os og Frankrige at sætte, og Riget at abandonnere.

— Herom blev Rumohr tilskreven, at han ved Leilighed kunde sondere dispositionen af det Chur Saxiske Hof om Neutraliteten; dog ei nogen proposition derom at gjøre, førend han var forsikket at man havde inclination dertil.

— Blev om de Brandenborgske Gaper eller Fregatter, som endnu continuerer, ei allene de Hamborger, som med vores passer farer, mens endog vores tro Undersaatters Skibe bort at tage, den forrige ordre til Haxthusen derhen extenderet, at saafremt det ikke med det første blev redresseret, om (sic) ei kunde efterlades, Gevalt med Gevalt at repussere.

— Kom vores Convoier Falken og Loffen hjem igjen fra Frankrig med høshavende Skibe.

105) Han kom først som Ambassadeur fra General-Staterne til Frederik III. 1665, og havde høitidelig Audients hos Kongen paa Rosenborg den 5. (15.) Mai. (Bircherods Dagb. S. 100.) Den 25. Mai 1671 blev han af Christian V. ophøiet i den danske Friherresstand. (S. Kongens Bemærkning herom d. 22. Aug. 1690.) Han ankom sidste Gang til Danmark, som Envoyé extraordinaire, den 4. Jun. 1690. (s. N. Hist. Tidsskr. I. S. 516.) Efter det noksom bekjendte Verlienske Skrift: „Der Elephanten-Orden, u. seine Ritter“ xc. S. 78, skulde Ammerongen først have faaet denne Orden efter sin Død, nemlig den 9de Jul. 1692; og han lader ham leve ikke mindre end paa 12te Mar efterat han døde, eller til den 1ste Febr. 1703,

October.

1. Giorde vi med Ober Rentmester Brant en general projet til Reglementerne for tilkommende Aar, og hvorledes Commissariatet herefter skulde indrettes og administreris; saa og at vi var fundet, hver Maaned „stelsff“ udi et extraordinair Conseil, som Jeg efter Sagernes Bessaffenhed vil lade sammenkalde, og (at) eftersee Estaten af vores Financer, og Udgifterne af hver Maaned da at ordinere.

— Talte Jeg til Prinds Friderich, at Jeg vidste at han havde Øyst til engang at giøre en Reise udenlands, saa havde Jeg ladet kalde Hans Henrik von Ahlefeldt tilbage igien for at være hos ham som Ober-Cammerer, og at give Agt paa hans Dont, og gaae ham til Haande i forekommende Sager; forbad ham ei at lade sig mærke om sin Reise, for den fik at stee incognito, naar Tiden og Leiligheden det vilde tillade.

— Gik Ordre til Stockflet, at komme tilbage, og at give Secretair Grüner Commission til Correspondentens Underholdning, indtil hans successors Ankomst.

— Blev os af Ob: Secretair Jessen refereret at de hamborgske deputerede havde givet ham tilkiende, at deres By var resolveret at engagere sig med os, og give, for vores protection til deres Commerciers Fremtary, os en aarlig recognition; dog at den homagial Sag blev udsat, hvorpaa vi beordrede Grev Reventlau at tale med dem videre derom, og at vi var nok inclineret til saadan engagement.

2. Om Eftermiddagen var vores ministri med Resident Goeß udi conference om Commerce-tractatet, til at giøre et projet og det til holland at forsende til videre approbation eller Forandring.

3. Blev Raad Urbich udi Wien anbefalet at dirigere det underhaanden derhen, at Rigs-Vice-Cantslere Søn fremfor andre til os maatte affikkess, saa og at tale med den spanske ambassadeur om de østindiske Capere, og om deres insolentier mod vores Undersaatter.

4. Kom Lindormen igien fra sin Krydsning imellem Christiansand og Harboøre.

5. Holdt vi Conseil over det hamborger Dont, og blev resolveret, med samme By udi en protections-tractat (at entrere), imod en aarlig recognition, ungefær til 50,000 Rdlr., varende Krigstid, og 30,000 udi Fredstid: dog med reservation af vores Rettighed paa Byen

efter den Pinnenbergſke Reces, ſom os ogſaa blev forelæst, ſaa vel ſom Hylthingens Formular.

6. Sidt *Hazthusen* atter Befaling at declarere Churfyrſten af Brandenburg, at ſaaſremt de to i Embeten opbrugte hamborgſke Grønlands-Farere, ſom med vores paſſer ere bleven forſynet, ei ſtrar relacheredes, vare vi foraarſaget i lige Maade de brandenb: Skibe og effecter at lade anholde, og at dertil allerede eventuel ordre paa behøvrige Steder var ſtillet.

7. Blev udi vores Cabinet efterſeet reglementet af nærværende Aar 106), om (o: for, I. um) derefter det tilkommende Aars Reglement at indrette, ſaa og (naar) ſamme (var) ſaſt ſtillet, at giøre Forandring hos Commissariatet og Ober Rentmesteren derfra at dechargere, paa det han paa Kammeret des flittigere kan være, og Finantserne iagttage funde. Til deputerte ved Commissariat blev af Ober Rentmester foreslagen: v. Felden og Rosencreutz, og at i hans Sted udi Norge Land-Commissar: Hoffmann igien kunde beſtilles. Blev og foreslagen, i Steden for en Sal-Meſter at beſtille en Casserer; ſaa og Ob: Rentm: tillægges 2 Bogholdere, paa det Udgiften og Indtægten deſto bedre udi Rigtighed kunde bringes og holdes.

9. Blev pure resolveret, at lade til vores paſſers og Reſpectis maintenentze anholde alle Chur Brandenb: ſaa og Gndiſke Skibe og Effecter indtil videre, ſaaſom Churfyrſten ei vil relaxere de i Gnden opbrugte Skibe, førend han haver erlanget Satisfaction paa ſine Pretentioner imod Hamborg.

— Blev os omſtændelig reſereret, hvorudi det her opſatte projet af en ny Commerce-Tractat, og Hollænderne med deres ſidſte Contre-projet, discreperer, udi 14 Puncter beſtaaende; og blev godt fun-

106) Der findes (med Jeſſens Haand) et Protocol-Udkast paa Tydiſk, over Hovedmomenterne af de i ovenfor omhandlede Conſeil-Møde forhandlede Finants-Sager (i 16 Poſter) hvoraf ſees, at Kongen i ſin Dagbog dog kun har noteret enkelte Hovedpuncter. Bl. a. har han forbigaact den tagne Beſlutning: om at udftribe for A. 1692 en Dvæg- og Kopſkat, ſom i det mindſte „die Fürſtentümer und Graſſchaften mit einberechnet,“ maatte indbringe 300,000 Rdr. Man maatte vel indrette Skatten i Overensſtemmelse med den forrige Forordn. om Kopſkat; men ſaaledes, at „die dabei vorgekommene Beſchwerde und Ungleichheit remediret;“ og Kongen tog erholdt det for diſſe Statter beregnede Beløb uſormindſket,

den, samme vores project Residenten at lade tilstille, saa og ved Lente i Holland at lade overgive, om Staternes resolution derpaa at fornemme. De største difficulteter angaaer Judicaturen, Vistationen, lagie af species, Taxen af Varene, som ei ere udi Tolds Rollen specificerede, defensions-Skibe, Renouvellation af det speyerste Tractat, hvorpaa Holland insisterer, om endskiøndt denne Tractat paa nærværende Tid ei er applicabel.

10. Blev Lente om alt dette udførlig instrueret.

— Gik ordre til Ob: Rente M.:, saa og Günter udi Sundet, og Vice-Admiral Paulsen, at lade anholde de brandenb: og Embiste Skibe og Effecter, som før er sagt.

— Kom C. Guldenslew hjem igien fra franske Campagne hos Luxemburg.

13. Blev resolveret at equipere tvende Fregatter til at slutte Havnene ved Königsberg, indtil Churfyrsten af Brandenburg os haver givet satisfaction for de af hans Capere udi Embden opbragte Hamborger Skibe, Grønlandsfarere, og andre vores Undersaatters Skibe.

— Gik Ordre til Haxthusen at give Churfyrsten tilkiende, at vi ei har fundet os med hannem over vores Rettighed, Søpasser til Hamborgere at udgive, og hvad for requisita ved Passernes expedition udtrævedes, at indlade; mens at dette til Tractaterne med de Sømagter henhørte: saa skulde og Haxthusen ei videre om de opbragte Skibe tale, mens Sagen paa de extremiteter, hvorhen det syntes at det pretenderte Chur Brand: Admiralitet det søgte at dirigere, at lade ankomme.

— Der blev Rumohr communiceret, hvorledes efter Baron Gädens Beretning det Lüneborgske Huus skal søge at forhindre det Afgteffab mellem vores Datter og Chur-Saren, for at vigilere derved, i hvor vel ei synderligt: kan være at denne rapport nogen fundament kunde have.

— Blev af os godtfunden, at bestienke Borgemeester Schafhusen i Hamborg med 500 Rdlr. i Ducater til den med samme By forehavende protections tractats Befordring.

15. Havde vi atter i vores Cabinet conferens over Reglementet, og communicerte Ob: Rentm: Brant os, efter hvilket Opsat Sø-Estaten dette Aar haver bekommet saa nær henved 500,000 Rdlr.

efter den dem tillagte repartition, som vi godt fandt at lade eftersee af „Sæ-Deputerterne.“

— Gik vi Efterretning fra Holland, at *Limmerik* i Irland havde capituleret, og Hertugen af Wirttemberg meget til des reduction contribueret.

16. Blev os af Sverrig communiceret, hvad Kongen for vores Undersaatter, saavel som sine egne, til Kongen af Spanien og Gouverneuren udi Brüssel imod de Østindiske Capere havde skrevet; og befandt vi for godt, paa samme Maade til begge at skrive, og deraf reciproquement til Sverrig communication at lade give.

17. Blev disse Breve expederet og derhos vores Commissarie udi Brüssel, saa og vores ministri og Betiente udi Holland, Engelland og paa det Keiserlige Hof tilskrevet, der at declarere, at saafremt os og Sverrig satisfaction imod de spanske Capere længer skulde negtes, vi vare nødt til at tage andre mesures til Commerciernes manutentionz og ommeldte satisfactions Erholdelse.

19. Blev atter resolveret, at en af Fregatterne, Hummeren eller Dragon, som ligger ved Glückstadt, skal strax equiperes for at passe paa brandenborgske Skibe og deres insolentzier at repussere og forhindre. Til den Ende blev en Lieutenant herfra sendt med ordre til Vice-Adm. *Paulseu*.

— Saa blev og godt befunden at informere den Sueniske envoyé om det Dont, saasom en casus foederis, om deraf Vidtløftighed sig skulde reise.

20. Gik ordre til Haxthusen, at vi aldrig skulde eller vilde consentere, at af de(n) pretenderte Churbrandenburg: Admiralitet til Embden vores Undersaatters Skibe skulde visitere(s), og over deres kvalitet dømmes; mens at vi vare findet saadant affront paa høieste Maade at revangere. Det samme blev her den Churbrand: Envoyé insinueret.

21. Gik ordre til Regiering(en) udi Oldenb: at devalvere alle fremmede Mynt og Penge paa den Fod, som de Naboer havde gjort; mens at lade vores egen Land(s) Mynt in statu quo indtil videre.

22. Var vi paa Fiskeri paa Christiansholm ved Dyrehaven.

23. Gik vi Efterretning, at vores Jagter havde opbragt til Glückstadt en Øndisk Convoi med 3 á 4 andre, saa og 3 Brandenborger

eller Embder udi Sundet at være anholdt. Blev en ordre expederet til Günter i Sundet, at omendfynt Engelske, Hollandske eller andre Effecter kunde være i de Churbrand: eller Embdiske Skibe, han dog dennem skulde anholde, mens over de, som vare ganske befragtet af andre Nationer, da at indhente nærmere ordre.

24. Blev Haxthusen beordret at give de brandenburgske, saa og de allierede Ministre til Kiende, at saafremt de allierte sig skulde ville meslere udi querelle imellem os og Churfyrsten om de udi Embden opbragte Skibe, vi paa vores Side i lige Maade skulde være nødt til at sege Venner, og at det os ei paa assistance skulde manguere.

— Ellers blev den brandenb: „Fallison“ her insinueret, at naar først restitutionen var steet af de opbragte Skibe, vi da vilde concurrere til at forskaffe Churfyrsten Satisfaction fra Byen Hamborg paa sin pretension; dog at vi ei kunde intervenere i Sagen publice for ei at prejudicere vores Rettighed over samme By.

— Blev os af Grev Reventlow berettet, at de hamborgske deputerede hannem havde tilkiendegivet at deres By sig ei videre til noget kunde engagere, end til det, som den pinnenbergske reces formeldte; hvorpaa dem skal svares, at saafremt Byen ved saadan resolution skulde forblive, vi da og saadanne mesures skulde tage, som vare convenable imod Folk, af hvilke man intet godt, mens alt Ondt sig have at formode.

26. Beretter Haxthusen, at Churfyrsten af Brandenburg var findet at relaxere de anholdte Skibe i Embden, hvorpaa af os blev resolveret at revocere de udgangne ordres at arrestere alle Churbrandenb: Skibe og effecter; dog at de, som allerede ere anholdte, skal udi arrest forblive indtil relaxationen af de opbragte Skibe i Embden virkelig er steet.

27. Blev denne vores resolution Haxthusen notificeret, og her den Churbrand: envoyé, det samme tilkiendegivet.

— Gik ordre til Meierkron at insistere paa de sædvanlige Sø-Marimer, at saa som usri Skib gior usri Gods, saa fri Skib burde at giøre fri gods; og om Fran(krige) det ei skulde ville samtykke, da derhen at see, at paa det mindste vores Undersaatter, som deres Skibe til Engländer(e) eller Holländer(e) kunde have befragtet,

deres Fragt, naar de opbringes, godtgieres; anlangende Commerce-tractaten, saa skulde han fremdeles anholde, at det her maatte stee.

28. Reiste vi til Friderichsborg; imedens havde vores Ministre Conferens med den Engelske, som derudi 4 Ting begierte: 1. at ratificationen, saavel af den sidste defensive alliance imellem os, Engelland og Holland, som af conventionen om Harten paa Frankr: paa een Tid stee. 2. vi os vilde erklære om vores Mening om en nærmere engagement. 3. Kongen af Engelland 5000 Mand imod billig Condition overlade; og 4. at vi vores trupper udi Holland maatte rekrutere.

29. Var Jeg hen og besaae Croneborg, hvor de haver flittigen arbeidet.

30. Blev forømmeldte propositioner af os udi Conseillet til Frideriksborg examineret, og derpaa godt fundet, 1. at vi vare tilfreds at ratificationen af begge tractater paa den proponerede Fod stee; mens at derhos om Commerce-Tractatet stipulertes, at den efter den 7. Secret Articul inden Paaaste tilkommendes skulde i lige Maade afgiores. 2. at vi vilde Kongens i Engelland nærmere Mening om deslige engagement først afvente; og syntes os imidlertid, at det ved den sluttede alliance, som var noksom obligatoire, indtil videre kunde forblive. 3. Mere Folk kunde vi ei give, uden det stee under det Navn af Rigs-Contingent, for ei at give Frankrig Anledning at bryde med os (hvorum først med Keiseren vilde conveneres, og os derimod satisfaction af Keiseren og Riget gives.) 4. Tilgemaade kunde vi ei obligere os til den begierte rekrutering; mens vilde dog underhaanden hjælpe og concurrere, saa meget giørligt var.

— Herhos resolveerte vi endnu, at saasom Værket, at convenere med Keiseren en Satisfaction for de forømrte 5000 Mand syntes at være de longue haleine, vi for vores løbende Contingent vilde overlade til Kong(en) i England 2000 Mand; nemlig 1000 til Fods, 500 (til) Hest, 500 Drag(oner.) Med disse Vilkaar, at os af Keiseren derimod quittans skriftlig skaffes paa Contingentet, angaaende saavel det fyrstelige, saavelsom vores Andeel udi Høsten; trupperne paa samme Fod, som vores andre, af Kong(en) af England bliver underholden; 3. og os fristaar, dennem naar os behager at rapellere.

31. Blev det af Ob. Secretair Jessen den Engelske envoyé til Svar paa „sîn“(e) Propositioner insinueret, og med stor Fornøielse af hannem ad referendum antaget.

— Blev og de hamborgske deputerede paa vores ordre ved Grev Reventlau declareret, at saafremt Byen ei skulde imodtage vores proposition og Anbydelse, at ville tage deres Commercier i vores protection imod en aarlig recognition og Forbindelse, vores Fiender i Fremtiden imod os ingen Hielp eller Forstud at giøre, efter pinnenbergske recessel(s) Indhold, at vi det ei anderledes kunde ansee end som en Marque („Markue“) af en ond Villie imod os, og „par consequentz“ skulde søge Byen alt Fortræd og Skade, som muligt var, at giøre. — Det samme blev Ehrenschildt tilskrevet, at declarere Borgemeister Schaffhausen, som „deputerterne“ selv begierede, for at giøre deres relation des eftertryffeligere.

November.

2. Var jeg (om) Middagen paa Jægersborg, hvor jeg lod Posten henbringe, og drog imod Aftenen til Kiøbenhavn.

— Udi Conseillet blev talt om, at overlade et Regiment til Fods til Hyrsten af Ost-Frisland, dog at han som „Oberste“ sig derimod i vores Tieneste engagerede, og det Værk til videre resolution udfillet.

3. Havde Baron *Herberstein*, som af Chur-Saxen (var) hidstiftet, hos os samtligen audience, hvorudi han undskyldte, at Notificationen saa silde var steet.

— Gif ordre til *Meierkron* at forstikke de Franske ministre, at vi intet skulde lade intenderet, for at engagere den unge Churfyrste af Saxen; mens at det ei skulde være uden difficultet, fordi han nu nyder af Keiseren og Riget store avantages, og allene i Penge henved 6000 Rdlr. Om Farten til Nord- og Østersøen fri for Caperiet at giøre, vilde vi lade skrive til Engelland og Holland, og at vi gerne havde fornummet, Frankrig dertil ei at være ugenegen.

3. Gif ordre til G.ückstadt, saa og til Günter i Sundet, at saa snart Efterretning indkommer, at relaxationen af de i Embden med vores Passer opbragte Skibe var steet, hvortil ordren af Churfyrsten allerede skal være afgaaen, da og at løslade de her anholdte

Churfyrstelig Brandenburgske, saa og Embdiffe Skibe; hvorhos vi os haver reserveret, at igien lade anholde de Embdiffe, saafremt inden 4 Maaneders Forløb vores Betiente og Undersaatter ei bliver betalt eller tilfredsstillet, for deres Fordringer hos samme By.

4. Havde vi Reglementet og Cammer-Væsenet igien for udi vores Conseil i Cabinettet, og blev Brandt beordret at formere en exacte Balance af Udgift og Indtægt af nærværende Aar, som skal være færdig næstkommende Onsdag¹⁰⁷).

6. Sik vi Breve fra Engelland, at vores Ostindienfarer Ulven skal være bleven for Compagniet under Engelland ved Plymouth, dog Folket og meste Varene salveret af en Bisp sammesteds.

7. Bekom *La Fouleresse* udi Engelland ordre at takke Kongen af Engelland for den Hielp, vores Compagnie af hans „Officianterne“ er skeet. Saa blev og hannem og *Lente* i Holland udførligen tilskrevet om Fartens Frihed til Norden og Østersøen, paa det de Engelske og hollandske ministri her ved vores Hof maatte med det første anbefales, derover med os og den franske Ambassadeur at convenere.

— Blev det hamborgske Skib, som en Tid lang haver været udi Arrest udi Bergen, løsgivet, for at facilitere derved det forværende¹⁰⁸) nærmere engagement med Byen Hamburg, i Reservation at igien anholde flere, om os og vores Undersaatter for deres pretension ei inden 4 Maaneders Tid ingen (nogen) satisfaction skulde skee.

— Saa blev og paa den Efterretning, at de danske Skibe til Embden allerede var relaxeret godtfunden, at lade i lige Maade strax bortgaae de her anholdte brandenb: og Embder Skibe; og blev det samme Aften brandenb:(orgske) Envoiën, som saa indstændig den Relaxation anholdte, hannem notificeret.

— Blev Oberste Bielke depecheret til Churfyrsten af Saren, for at condolere og gratulere til sin Regiering.

107) I Zessens Protocoll-Udkast (s. den 4. Oct.) findes: „Ihr Königl. May. allergnädigste Wille ist, daß von dem Ober-Kentemeister eine „richtige Specification oder balance formiret werde, was I. Kgl. May. Hebung und Intraden de ao. 1691 betragen, was davon eingekommen, und noch in Restanten begriffen; wie auch was davon, „sowohl auff das militair, als civil Reglement, bezahlt worden, und „noch zu bezahlen restiret.“

108) Under Forhandling værende.

9. Bekom Breve fra Hertugen af Wirtenberg af den 29de 7bris for Limmerik, at de havde alt accorderet, og at de vare beordret at transporteres til Flandern, og udi sær, at vores truper endnu vare udi god Tilstand.

— Blev F. Ambassadeur tilkiende givet, at omendstiondt vi nu funde forvente at erlange satisfaction fra Keiseren og Riget [for] vores Pretensioner, imod Levering af vores Contingent, saa vare vi dog findet, det ei videre end for dette Aar og de (det?) følgende at furnere, saa freunt Frankr: os derimod, til nogen Erstatning af hvis vi saaledes hos Keiseren og Riget kommer at tabe, vilde bevilge en „ulimiterede“ garantie, imod alt Tiltale af Riget for Contingenternes Skyld; saa og aarlig forhøje Subsidierne; herhos blev Ambass: insinueret, at vores ordinaire Contingent sig vil beløbe hen til 2000 Mand.

10. Lod vi en ny Docke, hvor endeel Skibe kan efterhaanden udi repareres og renouvelleres fra Kiølen op til, afvinde fra sin Bankestok, der den var paa bygget; samme er inventeret af Admiral *Henr. Span*.

— Understrev jeg 50 trykte Obligationer for Abo udi Amsterdamm paa de Livrenter, som han der for os optager.

— Blev det samme til Meierkron skrevet, som Ambass. var her sagt, og gif vores intention derhen, at preparere Frankrig i Tiden, anlangende Contingenten og vores Forehavende, det med Keiserens Bevilling til Kongen af Engelland at overlade.

12. Vare vi sammen igjen om Finantserne og reglementerne; mens som der fattes den exacte balance for Indtægt og Udgiften for dett(e) Aar, befalede vi en balance af det forrige Aars Regnskabe at forfatte, saa og af de 3 quartaler af dett(e) Aar i lige Maade at forfærdige, paa det reglementerne for tilkommende Aar af os kan desbedre indrettes¹⁰⁹).

13. Havde den hidsendte Churfariste Baron von Herberstein sin Afst: Audientse, og blev bestienket af os med et Bager af Guld med mit Ciffer derpaa.

— Blev *Rumohr's* Instrux os forelæst, og hannem til Saren

*) Denne Kongens Optegnelse stemmer aldeles overeens med det, som af Jessen er ført til Protocollen i ovenanførte Udkaft.

hensén(dt), bestaaende: 1) søge Aegtepagterne fyldest at afgjøre. 2) en defensil alliance at oprette. 3) angaaende Sarenlaenburgs Dont er ham alt Underretning tilsendt. 4) at offerere Churf. af Saren vores mediation, med Begiering det hos sine allierede at befordre. 5) at sondere Churf: om en particulier Forlig med Franfr: 6) at tragte at giøre til vores Tieneste de ministre favorabel, som hos Churf: største Credit haver.

14. Gik ordre til Raad *Hansen* udi Glückstad, at indlade sig med den Svenske Feltm: *Bielke* i Correspondents over den franske Skikkelse til Suerrig, og om des veue og succes; saa og om den unge Hertug af Gottorf(s) Reise til Sverrig, for at sondere hans Mening derom, og om det ikke var tienligt at der giordes en nærmere Forbund imellem os og Sverrige, særdeles for Mediationens Skyld.

— Blev det Forslag af vores Ministri om Glückstads Havns reparation af os approberet.

17. Blev quæstionen an resolveret, at accordere nogle Følk til Hørsten af Ostfrisland, for at formere deraf et Regiment, som han skulde være Oberste af udi vores Tieneste, under det Oldenborgske Ravn, og som han udi Ostfrisland vilde underholde¹¹⁰⁾; men Quæstionen *quo modo* til videre accord og vores resolution udsat.

110) Christian Eberhard, Hørste af Ostfriesland, som da hans Fader døde 1665, ikke var et Aar gammel, stod i 25 Aar under Formynderskab af sin Moder, Christine Charlotte af Würtemberg, og tiltraadte først Regieringen den 23. Martz 1690. Under Moderens lange Formynder-Regiering opkom stor Uenighed imellem den kloge, men meget herskesyge Hørstinde og Stænderne. Det lille Land blev Skueplads for langvarige indvortes Uroligheder, Oversald af en Rabosyrste (Biskoppen af Münster) og mangehaande politiske Intriger og Bevægelser, hvori Churfyrsten af Brandenburg understøttede Stænderne (endog med væbnet Magt, 1682.) Hørstinden holdt sig til det brunsvig-laenburgske Huus; og hendes Søn sluttede endog 1691 en Arvepagt med Hertug Ernst August af Br. Lüneburg. Imidlertid havde Landet fra 1682 havt Besætning af brandenborgske Tropper; og Stænderne havde sluttet en formelig Forsvars- og Subsidiactat med Brandenburg og Münster. Men Følgen heraf blev, at Churf. af Brandenburg siden, hverken ved Hørstens eller Stændernes Begieringer, eller ved kejserlige Underhandlinger og Mandater, kunde bevæges til at trække sine Tropper ud af Landet. Disse Forhold kunne tiene til

— Kom Stokket fra Sverrig tilbage igien; temoignerede stor Fortrolighed, Kongen af Sverrige hannem havde paabyrdet at forstikke os om al Venstskab.

18. Proberte vi en af de 24pd. Jernstykker fra Norge imod en 24pd. Metal, og en Svensk Jern 24pd., og gjorde vi 13 Skud af hver Stykke efter hinanden, og holdt de fuldkommelig deres probe; og findes disse 24pd. Jernstykker fra Norge saa gode og lette som Metal-Stykker; de første af dette Slag har Admiral *Span* ladet støbe udi Norge.

— Gik ordre til Meierkron at repræsentere de franske ministri, hvorledes efter Neutralitets-tractatet vi angaaende bemeldte trupper ei videre vare obligerede, end dennem ei at rekrutere; men at for det øvrige Kong Wilhelm dem kunde transportere og bruge hvor det hannem lystede.

— At sætte os sammen med Hannover, derfra vare vi ei eloigneret, mens det burde ham at gjøre dertil det første pas; og naar han stikkede Nogen til os, vilde vi os saaledes videre paa hans proposition erklære, at Frankrig skal have Marsag, dermed at være content.

— Gik Rumohr Fuldmagt til Allianscens Afhandling med Chur-Saxen; saa og ordre at assistere Churfyrstinden udi hvis hun kunde have at desiderere, hendes entretien og Livgeding angaaende.

19. Kom Kammerjunker og G. Adjutant *Blom(e)* fra Irland med Breve fra H. af Wirttemberg, angaaende rekrutering af vores trupper, som havde mist udi disse tvende Campagner 1500 Mand i Alt.

— Havde vi atter Cammer- og Finants-Sager i vores aparte Conseil, og som det befandtes at (vi) komme til kort ved 400,000 Rdlr., blev saa for godt befundet, at Cammeret skulde være betænkt paa at udfinde en extraordinair Fond, paa hvilken man kunde gjøre Credit foruden Landet at besværges; og som udi Forslag at betale eller give noget for peruquer, Klæder, Sko *ic.*¹¹¹⁾.

at oplyse Grunden til, at den i øvrigt fredelige, legemesvage, i Landet almindelig afholdte Fyrste, som det synes, har tænkt paa at tage danske Tropper i sin Tjeneste.

111) »Den 19. Nov. 1691 ward in balancirung der Intraden und Ausgaben weiter continuirt, und soweit aus der von dem Ober-Rent-

20. Beretter Haxthnsen, at Fallisau (*sic*) skal beordres af Chur-fyrsten at tractere her, over renovationen af den expirerede alliance mellem os og Brandenburg.

— Til vi om Aftenen en Skrivelse paa Latin fra Sverrige, som var understrevet Status Regni sueciae. Indholdet var at sollicitere Hielp og Bistand mod deres egen Konge.

21. Svarede Jeg H. af Wirtemberg paa det Brev, *Blome* havde medbragt, at man gierne vilde recrutere saa vidt stee kunde, og Jeg saae gierne hans Hidkomst. *Tetau's* Patent som G. Lieutenant laae her færdig, naar han den vil afhente.

— Blev udsdiftet til vores udenlandsske ministri og Betiente en trykt Skrift imod Hamborg, anlangende nogle puncter, hvorover samme By sig hos Keiseren og Riget over os nyligen haver besværgt; særdeles den af os i Glykstad giorte Anordning om de Skibe, som med vores passer hidindtil haver faret og negotieret; saa og Varten paa Grönland, som dennem ei tilstedes uden vores special concession.

23. Beretter Meiercron at de Franske ei vil tilstede, fri Skib skulde gjøre Ladning fri, med mindre det i lige Maade af de Engelske og Holländer stee, og det i regard af Frankrig blev accorderet. Herpaa blev resolveret, at vores ministri ubi Engelland og Holland, saa og Meierkrou, skulde anbefales, al mueligt devoir at anvende, paa det paa alle Sider denne gamle Sø-Regal, (*sic*) fri Skib, fri Gods, maatte restableres. Saa blev og for godt fundet, den franske Ambassadeur at communicere, hvad senest om Varten til Frankrig med Engl. og Holl. her er sluttet og aftalt.

24. Blev forbemeldte ordres expederet.

26. Havde vi atter financer for at indrette, og blev af os resolveret hvorledes det tilkommende Aar, og herefter, med Commis-

„meister producirten balance de ao. 1690 ersichtlich, werden die In-traden dieses Jahrs (1691) nicht höher belausen können, als pp. **2,796,778** Rthlr.; dahingegen die Ausgaben bis **3,202,457** Rthlr. sich erstrecken, so daß bey 4 tonnen goldes annoch manquiren.“ (Zessens Protocoll-Udskrift.) Overrentemeesteren andrager paa, at der maatte tænkes paa nogle extraordinair Midler til, for Aarets Udgang i det mindste at kunne afserge paa dette Deficit 215,658 Rthlr.

sariatet, Cammeret og Zal-Cammeret, saa og Hof-Estaten skal forholdes og hvilke personer derudi skal bruges.

— Om Eftermiddagen saae Jeg med Brandt og Harbo Krigs-Neglementet igiennem ¹¹²⁾, for at see, om og hvormeget der kunde spares.

27. Blev af Stokflet til den tydske Officerer i Sverrig, som offererer os *Hamborg* at forskaffe, freven, sig her at sistere, for at see for 100 Dlr. om han er viis eller galen.

— Blev for godt funden, at lade holde Conferents med den Brandenburgske [Minister] over renouellationen af den expirerte alliance, og des Propositioner at fornemme.

— Gif vi Beretning fra Raad Hansen i Gylckstad, hvad Bielke hannem havde tilskrevet, at hannem syntes saasom vor alliance med Sverrig begyndte at blive noget koldfindig.

28. Gif ordre derpaa til Hansen at abouchere sig med Bielke i Hamborg, og hannem foreskille, hvorledes denne Koldfindighed ei fra os herrerte, og at vi intet mere onskede, end at see os med Sverrig til begges interesse uopløselig forbunden, og omendskiont Sverrig havde giort tractater med Andre, i Særdeleshed med Hannover, uden vores communication, blev vi dog persuaderet af Kongens i Sverrig fermeté, og vilde lige justice og Intention hos hannem forvente; thi begge vores Misundere kunde ingen større plaisir skee, end at see os separeret.

— Gif ordre til dem i Gylckstadt og Oldenburg, at publicere de nye Keiserlige avocatoria mod Frankrig.

— Blev dem udi Oldenburg anbefalet, at lade vores Underjaatter,

112) Man har en egenhändig Optegnelse af Kongen, dat. den 26. Nov. 1691, saaledes affattet:

„Militien udi Danmark refter til Ann. 91 Rdlr. 135,307; refter til Ann. 92 Rdlr. 987,448 Ved Marinerne Rdl. 32,000. Summa Rdlr. 1,154,755.“

„Militien udi Norge refter for Ann. 90, 91, og Avance (for) 92: Rdlr. 214,914.“

„Søestaten refter og for Ann. 92: Rdlr. 350,000.

„Danmark, Extra-Bygning for A. 92 [nemlig ved Fæstninger] Rdl. 120,000. Norge, Extra-Bygning for A. 92: Rdl. 42,379.“ —

„Naar nu denne Sum betales A. 92, saa refter Militien udi Danmark og Norge endda 4 Quartaler, eller et heelt Aars Gage.“

som recta fra Franfr: paa Weseren negotierer, betale dobbelt Told i Elsflet.

28. Gif en Monitorium til Hertuginde af Tremouille, at ratificere den her sidst sluttede tractat inden 6 Ugers Forløb, eller at forvente extrema, hvorhen det og synes at hun var mere inclineret, end til at afgjøre Sagen i Mindelighed; i Særdeleshed blev og om Religionen udi Skrivelsen Melthing gjort, og at vi efter (det) sidste grevel(ige) til Oldenburg Testament vare obligeret derhen at see, at den unge Greve af Altenburg i den augsburgske confession blev underviist og optugtet. Dette Skrivelse skal ved en Notarius til Oldenburg til Hertuginde stikkes, og derpaa Svar eller recipisse begieres.

— Skrev Jeg 50 af de trykte Livrenter for Abo udi Amsterdam under, som Ob. Rente M. Brandt leveret er.

— Var Jeg hos min Søn P. Carl, og fandt alting vel hos hannem, hans Vordom (Wachstum) angaaende.

30. Blev os en Memorial fra Ob. Rentem. indgiven, angaaende Intrad:(erne) udi Oldenb., og os forelæst, og derpaa godt funden, at alle Intrader paa een rubrik og quantum skulde sættes, saaledes at hver Quartal en Deel deraf blev betalt. Saa blev os og refereret, hvorledes det forholder sig med Grændserne imellem Pinnenberg og det Grevskab Rantzau, og for godt funden, med Grev Rantzau os i Mindelighed at forlige.

December.

1. Gif atter ordre til Meierkron om Commerſvæsenet og at insistere derpaa, at vores Undersaatter i „Zatgeld“ ei høiere end de Svenske maa graveres; hvorved hannem og blev anbefalet at forestille, hvor sensibel os haver været, at see, at der gøres distinctioner imellem os og Suerrig, eller med Andre, snart i den ene, snart i den anden Sag, og at vi havde den Tillid til Kongen i Franfrige, at det i Fremtiden jo skulde blive redresseret.

— Var og Ald løs udi Edward Kruses nye Møller, hvoraf trende opbrændte; de øvrige og Huset blev Gud være lovet salveret.

3. Blev udi vores Cabinet Cammer-Instruxen igiennemseet og godt fundet, derudi nogle Poster at forandre. Saa blev og fast-

stillet at afskaffe *Land-Commissarierne*, og i deres Sted at bruge en af de bedste *Amteskrivere* udi hver district.

— Vi befalede og at en *Instruction* for *Ob. Rentemeisteren* skulde opfattes, saa og for sine *Bogholdere*, samt en edelig *Revers* for dennem. Saa skal og imod tilkommende *Torsdag* os af *Ob. R. M.* leveres en rigtig *Specification*, hvad hver *Estat* endnu for dette *Åar* haver at fordrø, og hvad deraf uomgængelig vil betales ¹¹³⁾.

4. *Examinerede* Jeg *Ahlefeldts* *Opsats* om *Prinds Friderichs* *Reise*, og skal derover *Instructionen* forfærdiges, dog i nogle *Poster* forandres, saa vel i *Særdeleshed* hvad *Frankrig* angaaer, hvor *Reisen* paa hele *Sekusten* skal stee, for at informere *Prindsen* om *Sø-Estatens* og *Flaadens* *Veskeaffenhed* i samme *Kongerige*.

5. Giv ordre til *Lente* udi *Holland* med *Fuldmagt* at slutte en *Commerce-tractat* med den portugisiske *envoyé* sammesteds; saa og at comprehendere *Kongen* af *portugal* udi den sidst sluttede *alliance* med *Suerrig*, saafremt han det skulde desiderere og den *Svenske* bliver beordret dertil at concurrere. Blev *Lente* anbefalet at delibrere efter *Veilighed*, at vi nu med *Goes* bedre end forhen vare forneiet, og tage deraf occasion at pressere videre ordre til hannem om *commerce-tractatets* *Slutning*.

— Gav vi *Harthausen* *Forlov* at komme paa en kort *Tid* herhvid, for at give os rapport om *Ghurfyrsten* af *Brandenburg* *senti-mens* over *renouvellationen* af den *expirerede alliance*; hvorover vores *ministri* tilkommende Uge skal træde i *Conference* med *Falisson*.

113) »Ward von dem Hrn. Ober-Rentmeister anderweit eine balance der Ausgaben und intraden de ao. 1691 übergeben, wornach die Ausgabe dieses Jahres bis 302,532 Rthlr. überschiesse. Ist also dasjenige, so den 19. Nov. passiret in so weit geändert; wiewohl die balance vor Neu Jahr nicht so juste gemacht werden kann; weil alsdann erst zu erschen sein wirdt, ob alle angegebene intraden richtig eingekommen. Es wardt, occasione dieser balance, von Ihr Königl. M. nochmal allergnädigst befohlen, das richtig bei einem jeden estat specificiret werde, was dieses Jahr noch zu zahlen restiret, damit also wieder resolviret werden könne, woher die mittel zu nehmen, wordurch dasjenige, so bei einem jeden Estat für gegenwärtiges Jahr annoch unumbgänglich erferdert wirdt, bezahlet werden könne.« v. s. v. (Jesens Protocoll.)

— Gif *Urbich* ordre at contestere imod Rigs-ViseCantzler, at det var os kiært, at hans Søn var destineret til at være Envoié paa vores Hof, og at vi skulde søge at lade hannem see, hvor høit vi Faderen estimerede.

6. Holdt Jeg min devotion.

— Om Aftenen talte Jeg med Dronningen om *P. Friderich(s)* Reise, hvilket hen(de) meget vel behagede, at Jeg dertil vilde resolve.

— Ankom her en Envoyé i Byen af Persien, som vi lader defrayere.

7. Beretter Meierkron at have talt med *Croissy* („*Crossy*“) om vores sidste proposition anlangende Contingentet, og de os af Keiseren giorte offerter, at Frankrige intet havde at sige imod det ordinaire Contingent; mens at give mere subsidier, for ei at stille det hele Contingent for den forgangne Tid, dertil syntes slet apparence at være; dog havde *Croissy* det ad referendum optaget.

— Berettes fra Wien at Greven af *Königseck* var færdig at give sig paa Reisen herhid, med gode Instruction(er) anlangende vores Satisfaction fra Keiseren og Riget, og Elbtolden.

8. Gif atter ordre til *Urbich* at give de Keiserlige Ministrer tilkiende, at denne Beskikning os skulde være meget angennem.

— Til Meierkron blev given Efterretning herom, saa og svarret paa hans sidste relation, at vi vilde afvarte, hvad Ambassadeuren paa vores sidste proposition anbefalendes vorder; imidlertid skulde Meiercron inhædere sine forrige ordres. Derhos blev hannem og anbefalet at regalere dennem som subsidierne betale.

8. Havde vores ministri Conferens med den Engelske over den sidst sluttede Convention om Farten paa Frankrig, og des ratification.

— Om Eftermiddagen saae Jeg med *Jessen* min Reise-Journal igiennem, om (for) deraf at formere en Instruction for *Pr. Frid:* og *Ahlefeldt*, som med hannem skal rejse udenlands.

10. Havde vi Sø-Estaten og Krigs-reglementet for; og resolve vi at ordonnere til Sø-Estaten for tilkommende Aar 320,000 Rdlr., og for dette Aar skal dem contant betales 15,000 Rdlr. af Cassen og 28,000 af Land-Commissarius *Hiort* („*Jort.*“) Krigs-

reglementerne her og i Norge blev opfat til en anden Dag; dog skal *Brandt* og *Harbo* derover conferere.

— Om Eftermiddagen var vores *Ministri* i Conferents med den brandenborgske *envoyé* anlangende reuouellationen af den sidste alliance til at fornemme hans Anbringende til vores videre resolution.

10. Blev godt fundet at give de hamborgske deputerede tilkiende, at vi os ei mindre end paa 10 Aar med deres By kunde indlade; mens at vi derimod (den) af dem begierede annuelle recognition 100,000 Rdlr. vilde lade falde, og os aarligen med 40,000 Rdlr. forpæge; ultimatum skal være paa 30,000 Rdlr. ¹¹⁴⁾

11. Gik vi Breve fra Churfyrstinden af Sachsen, min Søster, med den uformodentlige Tiding, at Churfyrsten havde hende ladet tilkiendegive, at han ei kunde have Kiærlighed imod vores Datter *P. Sophie Hedvig* ¹¹⁵⁾. Vi tog derpaa strax denne resolution, for at

114) Kongen har forbigaaet ved denne Dag at optegne om et Cabinets-Conseil, som holdtes over Jaaants-Sager; hvor det ufgjordes, at af det, som endnu for A. 1691 resterede til Sø-Etaten, maatte uomgængelig staffles til Betaling for Holmens Folk 15,000 Rdlr. For Udgifter i A. 1692 til Sø-Etaten skulde 320,000 Rdlr. sættes til "de Deputeredes (Admiralitetets) egen Disposition." Der skulde foretages en Undersøgelse hos Land-Commissarerne („eine inquisition“) »warum sie mehr Schulden, zum Estat gehörig, bezahlet, als nach Ihre K. M. allergnädigst gemachte disposition geschehen solle.«

115) Churfyrsten af Sæxen, Johan Georg IV., en Dattersøn af Kong Frederik III., (f. 14. Nov. 1666) besad heldige Naturgaver, og havde ved en omhyggelig Opdragelse og paa Reiser i sin Ungdom, opnaaet en ikke almindelig Dannelse. Allerede nogle Aar inden Faderens Død havde han imidlertid fattet en lidenskabelig Kiærlighed for den unge Magdalena Sibylla Reidschütz (Datter af den saxeiske Gen. Lieutenant og Oberst Rud. v. Reidschütz og Ursula Margr. von Haugwitz) hvis siældne Skønhed allerede fra hendes 12te eller 13de Aar skaffede hende flere Tilbedere ved det saxeiske Hof, som dog fandt det raadeligt at trække sig tilbage, da det blev bekendt, at den unge Churprinds stod dem i Veien. Hans Fader, der snart skal have bemærket Sønnens tidlige Videnskab for den unge Skønhed, sendte ham i A. 1687 og 1690 paa Reiser, og indrettede disse saaledes, at Churprindsen ved sin Hiemkomst maatte følge Faderen til Rigsarmeen i Krigen mod Frankrige. Men neppe var Faderen (12. Sept. 1691) bortreven af en smitsom Syge i Tübingen, før den unge Churfyrste ilede til Dresden, hvor den nu 16aarige Prøken Reidschütz (hun var født den 8. Febr. 1693)

lade see, at vi ei findet var at give vores Datter til een, som ei havde Kiærlighed mod hende, at stifte Churfyrsten tilbage sine til Prinsessen givne presenter, og at ophæve al correspondens med hannem; og at revocere Rumohr og Secretair Grundt, uden Afsted at tage. Jeg remonstrerede Dronningen min resolution, hvilken [og hun] var af lige Mening med mig.

12. Gik herpaa ordre til Rumohr med en Expres, og skrev Jeg derhos til vores Søstre; til *Ane Sophie*, at hun ei vilde sig over denne Forandring afligere, mens befale Sagen Gud og Tiden; og til min Søster *Wilhelmine* om Presentens Overlevering til Churfyrsten. Der blev dog ved ordren til Rumohr denne Clausul annexeret, at saafremt Churfyrsten, som dog ei er at vente, [som] til bedre Tanker, og havde redresseret den begaaede abus, da presenterne os igien at tilsende, og i den Fald der at forblive og ei at

blev hans offentlig erklærede Maitresse, som han stienkede et Palais i Dresden, med egen Hofstat, to Landgøbser, en Lyshave i Plauen, o. s. v. Dette har været den sande (for Christian V. vel heller ikke ubekendte) Grund til at han lod tilkiendegive sin Moder, "at han ei kunde have Kiærlighed imod den danske Prindsesse." Imidlertid bragte hans Moder og Churfyrsten af Brandenburg det dog til, at han om Foraaret 1692 blev forlovet med den afd. Markgreve Johan Frederik af Anspachs Enke; men han behandlede sin Gemalinde med den højeste Kulde; Egtteskabet blev ulykkeligt, og Forbindelsen med Elskerinden uafbrudt. Efter Churfyrstens Døds blev hun d. 4. Febr. 1693 af Keiseren opkøbt til Rigsgrevinde af Rochlitz med et Baaben, hvori hun førte den saksiske Rude-Krone i Dierstedtsoldet; og ikke tilfreds hermed, tragtede hun efter at blive Rigsfyrstinde. Det ansaaes for afgjort, at Churfyrsten, som hun ganske beherskede, da vilde have stilt sig fra sin Gemalinde, og ægtet Maitressen. Men ingen af Delene opnaaede hun. Den fyrstelige Titul afflog Keiser Leopold, og i Foraaret 1694 blev Grevinden syg af ondartede Kopper, hvoraf hun efter faa Dage døde, d. 4. Apr. 1694, nitten Aar gammel. Churfyrsten, som under Sygdommen neppe havde fortabt hendes Værelse, faldt ved hendes Død i den dybeste Sorg, lod hende begrave med fyrstelig Pragt, og deltog selv i Bægerfølg; imedens han allerede gik med Dødens Spire i sit Legeme. Kopperne, hvormed han var smittet, brød ud med stor Hestighed, og 20 Dage efter Grevinde Rochlitz døde Johan Georg IV. den 24. April 1693 i sit 26de Aar. (Vfs. Samml. Vermischter Nachrichten zur Sächs. Gesch. X. Bd. 1775. S. 361 — 413. Büschings Mag. VIII. 461 flg. C. L. Weiße Gesch. der churfächs. Staaten. V. 269, 271, 295—97.)

lade sig formærke, at os om denne Hændelse noget var bekendtgjort eller berettet.

14. Havde vores Ministre Conferens med den franske Ambassadeur, og insinuerede hannem at vi vare findet at blive ved Neutraliteten, og ikke give vores Contingent af de forrige Aaringer til Keiseren; dog at derimod os af Frankrig noget mere til subsidier blev erlagt, eller os maatte fristaae at overlade til Keiseren 2000 Mand for at bruge imod Tyrken.

15. Blev det samme til Meyercron skrevet, og Summen af de(n) begierte augmentation af Subsidierne til 50,000 Rdlr. determineret.

16. Blev af os faststillet, at lade Prinz Friderich reise udenlands, og hvad suite hannem skal bevilges; saa og hvad Omkostning dertil udtræves betales af vores eget Cammer, og vil bebruge sig kvartaliter 116)

17. Havde vi atter med Reglementerne at bestille, og hvad især ved Krigs-Reglementet endnu kunde menageres.

— Om Eftermiddagen gave vi den Persianske Afgesandte audience, og beholdt han sin turban paa Hovedet, saa og de andre to som kom med hannem. Jeg sad paa en Stol med Hatten paa. Mons. Scheel svarede for mig paa Danske, og Tolken forklarede paa hollandsk, og siden igjen paa tyrkisk eller Persianske. Forebringende(t) bestod udi en Compliment; men hans rette Commission,

116) Summen er ikke udfyldt. Til Reisens Omkostninger var fastsat 10,000 Rdlr. for et Quartal. Af Kongens egenhændige Regnskaber over sin private eller Chatolascassés ("vores eget Cammer") Indtægter og Udgifter sees for A. 1692, at han har ansat: "Til Prinds Friderichs Reise, fem Quartaler 50,000 Rdlr." og til et Sølv-Taffel for Reisen 3228 Rdlr. (som Overkammerjunker Knuth sit Christian V. overtalt til at betosse. Riegels Frederik IV. 1ste D. S. 21.) Kronprindsen tiltraadte sin Udenlandereise den 8. Jan. 1692, og var netop 5 Fierdingaar borte. (14. Apr. 1693 kom han tilbage til København.) Hans Følge (foruden Ahlefeldt, og Kammerjunker L. H. v. Hahn, som Marschal, 3 Kammerjunker, hvoraf A. H. v. Holstein var den første, 2 Pager, en Livmedicus * * Wolf, en Chirurg, Tolken Hans Michelsen, o. s. v.) udgjorde, foruden Lakeier, 13 Personer, der næsten alle vare tydske eller Holstenere. (Riegels. l. c. S. 17. Hahns Breve paa Reisen til Kammerj. Knuth, S. 592—659.) Der gives af Frederik IV. en ubetydelig egenhændig Dagbog paa Tydsk over Reisen, som Riegels ikke har kjendt.

efter medhavende Breve ¹¹⁷⁾, skal være Satisfaction for et Skib og des Lading at begiere, som vores østindiske Compagnie de Persianer skal have frataget, hvorudover Comp. er befaleet at erklære sig.

18. Sif vi atter Skrivelse fra Gurfyrstinden af Saren, saa og Runoehr, med Confirmation af det forrige, og min Søster selv formener, omendstiondt hos hannem skulde være nogen retour at vente, det dog ingen Bestand skulde have, og min Datter dog bliver uhyggelig der; hvorfor min første resolution, som jeg tog, var den bedste.

— Samme Dag lod vi fuldkommen esclatere, at hendes marriage med Gurfyrsten af Saren var romperet. Notificerede det og til Dronningen i Suerrieg, saa og til min Broder P. Georg i Engelland.

— Vores havde Conferens med *Fallison* over *renouvellationen* af den expirerede alliance med Gurfyrsten af Brandenburg. Her hos blev hannem tilkiendegiven, at vi i det Sarenlaenburgske Væsen ei videre for Gurfyrsten, mens for Anhalt os vilde interessere. Er og bleven talt om Svenske transport, saa og om Greis-Oberstens Amt efter Hertugen af Zell Død, saa og det hannoverske dessein, at erlange Titul af Gurfyrst og at indføre Jus primogenituræ; hvorom *Falliseau* formeente at kunne giøres en secret tractat mellem os og hans Gurfyrste, og haver derover skrevet til hannem.

117) Den originale Skrivelse paa Persisk fra den daværende Schach til den danske Konge (som her kaldes *Christian IV.*) glemmes endnu i det Kgl. Geh. Archiv, tilligemed en latinsk Oversættelse, udfærdiget af *Raph. du Mans*, Capuciner-Munkenes Superior, „som i 40 Aar havde i Japahan oversat alle Documenter paa Latin, Fransk eller Portugisisk, der af kristne Fyrster vare sendte til det Persiske Hof.“ Sagen vedkom et Skib, der tilhørte nogle Armeniske Rishmand, boende i Japahans Forstad („in Suburbio Hispan“); hvilket Skib paa Farten til Ceylon, under hollandsk Flag, var blevet taget og opbragt til Trankebar; af „militēs & nautæ Serenissimi principis, *Yontiae* (Jutiae?), *Scaniae*, *Fioniae*, *Islandiae*, *Norvegiae*, *aliarumque multarum terrarum & marium potentissimi Regni Daniae Regis.*“) Ladningen, som man havde gjort til Bytte, opregnes i et eget Document, efter dens Indhold i rede Mynter og Barer efter sammes Værdi, som i det Hele beløber sig til 9000 Tomans i persisk Mynt, eller 192,140 Rupier. Rejsfærdighed, hedder det, fordrer, at Kongen maatte erstatte Armenierne Skibet og den tagne Ladings Værdi, m. m.

19. Expederede vi Instruxionen for Lürdorph, for at gaae som Envoyé til Suerrig i Stockflets Sted.

— Havde vores Ministri Conferens med Resid: Gøes over Commerce-tractatet, og blev eens, foruden om Defensions-Skibe, Skibsmaaling og lagio for Species. De to første puncter for-meente de dog at kunne udsættes til nærmere tractater og midlertid at blive in statu quo. Mens hvad den sidste Post belanger, vil Residenten ei accordere mere end 6 pro centum, hvormod vi haver beregnet 8 pro centum, hvilken difference dog ei er af stor consideration eller consequence, for derom at opholde Slutningen.

21. Blev Ratificationen for den sidste sluttede convention om Farten paa Frankrig her udverlet, og derhos endnu nogle elucidations-Puncter, efter den Engelskes og holland: Ministers Begiering af os tilstaaet.

22. Gik ordre til Haxthusen, at ei bivaane entrevuen imellem Churfyrsten af Saren og Churfyrsten af Brandenburg, fordi vi intet videre havde at tractere med Chur-Saren.

— Blev til Meiercron skrevet om titulaturen, at Frankrig os ei burde at negte samme titel og predicat af Majestæt, som til Suerrig gaves, med mindre at [de] vilde ophæve al skriftlig Correspondens med os. Anlangende „Vatgeld,“ nemlig 50 Sols par tonneau, at insistere i lige Maade paa samme Frihed med Suerrig, og derimod at offerere, at de franske Varer lige exemption her, som i Suerrig, skulde nyde.

24. Blev os forelæst „Opjattet“ af Cammeret om Kopfskat, og nogle andre nye Paalæg, som vi til Commissionen udi Raadstuen, om (for) der videre at udarbejdes, remitteret.

25. Gik vi Efterretning fra Dresden, at Churfyrsten var heel irresolu, og syntes at med Tiden ville komme til sig selv igjen; hvilket dog nu for sildig (er) for ham at redressere.

26. Dffererte Fallisau hans Herres interposition til at „recon-siliere“ os med Churfaren, hvorpaa vi tog denne resolution at lade ham svare, at saasom mariagen engang var brudt, („bryt“) var det bedst at lade det derved forblive uden retour. Mens vilde Churfyrsten af Brandenburg interessere sig hos Churf: af Saren for min Søster, Churfyrstinden af Saren, for at bringe ham til

at have tilbørlig differens og respect for sin Fru Moder, skulde vi hannem derfor høiligen være obligeret.

— Gik ordre til Lente i Holland at indlade sig, saavel for Kongen i Suerrig, som for os selv, med den portugisiske envoyé over hans Herres inclusion udi den sidste sluttede Commerce-Alliance mellem os og Suerrig, saasom Kongen af Suerrig den saaledes af os ved sin envoyé her haver ladet begiere; dog skal han ei slutte, mens vores og Kongens af Suerriges approbation over det, som saaledes afhandles, indsende.

27. NB. Blev mig sagt af G: R: ¹¹⁸⁾ der jeg begyndte at tale om en Forandring udi Finanserne, og vilde sætte Geheimeraad Ples med Brandt til samme Forretning, at Salig Wibe og Mentem: Brandt havde ved Skienk og Gaver alting været sal, saa og at de begge havde udmerget ¹¹⁹⁾ hele Landet ¹²⁰⁾. Den Døde kan ei svare: den anden „for“ (saar) der en Anden staae ved at bevise det hannem over, før der kan dømmes om Snak.

— Om Aftenen, efter Maaltid, talte Jeg med Geheimeraad Ples om at antage den charge af Finanserne. Efter nogle raisonnementens og protestationer fornam Jeg nok, at han inclinerede vel dertil, og begierede at jeg maatte considerere alting vel, og hans Gyne var svag; vilde dog, om det skulde være, antage det og gjøre hvad en tro Tiener burde at gjøre; hvorpaa Jeg sagde ham, Jeg vilde skrive til min Broder eftersom han ei havde ham Behov udi Engelland, og han her alligevel, som min Tiener, kunde dog gjøre hannem Tieneste. Det andet var, saa som Finanserne løber udi affairerne lod han sig forlyde. (?) Da sagde Jeg, at ville tage hannem udi Conseilet privé. Det tredie var om en honorable gage, saa lovede han, at tiene saa trolig og vel, at han vilde lade see

118) Grev Reventlow?

119) Ovenover dette Ord har Kongen skrevet „udskindet.“

120) Brandt's Bestyrelse af Finanserne (fra 1677) har fundet den skarpeste Daddel hos Kiegels (Christian V. S. 389. 392—394. 397. („Brandt erhvervede sig, som Ober Rentemeester, skønne Godser i Holland [bl. a. Pederstrup] og fik det sat i Hartorn som han lyffede.“) 549. („Han havde hverken Duellighed eller Redelighed; tænkte blot paa at berige sig og lægge Skatter paa.“ m. m.) Hans aarlige Løn som Ober-Rentemeester var 2000 Rdlr.

hans Nidklærhed og Flid, og ei vilde lade sig (som ei var hans naturel) hverken give eller tage Skient eller Gaver, eller have regard for nogen, ud(en) allene os, sit Liv, og blive ved sin Forretning; begierte og at hannem maatte adjungeres to à tre, som kunde have Videnskab med om hans Forretninger; han vilde tiene trolig og vel; mens om ham noget paakom, at da de andre kunde vide om alting, saa vel som han selv. Han havde, før Jeg talte om denne materie, meget at klage for min Broders Vegne over Brandt, og saa Jens Lassen for des Betaling, og faaer man at see at saa det flettet, haade eet og andet, før de kommer og bliver adjungeret hianden, Ples og Brandt.

28. Resolverede vi at adjungere Geheimeraad Pless vores Ober Rentemeister Brandt udi direction af vores Financer, som synes at falde Brandt for besværlig, allene derved at forblive¹²¹).

29. Notificerede Jeg dette til P: Georg min Broder, ei tvivlendes at han det sig lod befalde, saa som Plesse ikke desmindre kunde forrette hans Tjeneste, saa vel nu som forhen.

— Samme Dag gav Jeg Brandt det tilkiende, som syntes dermed at være vel tilfreds. Jeg gav og til Plesse en „Opsat“ af en Instrux for dem begge, som jeg har opsat, for at vide Plessis Betænkende derom.

— Resolverte vi og, at i Steden for de til Hert: af Wirtenberg tilfagde 400 Mand Norske Folk, hannem til recruteriug af vores truper i Irland skulde underhaanden overlades 600 M. af vores Militie i Oldenborg, og med de „Nordiske“ endeel, og (med) ny „Anwerbinger“ recruteret.

— Gif ordre til Meierkron at takke Kongen i Franfr: at han vilde bryde mariagen mellem Princessen af Suerrig og den unge Hertug af Gottorff, og naar det først var skeet, saa kunde man videre poussere Værket for vores Søn P: Friderich.

121) Geh. R. Christ. Sigfr. v. Pless tiltraadte formodentlig sit Embede, som Overdirecteur i Rentekammeret, d. 1ste Jan. 1692. (f. Riegels Christ. V. p. 588) og nedlagde det „med en jårlig Afstedstale i Rentekammeret“ d. $\frac{1}{2}$ Jan. 1700, efterat han „til det gemene Bedste og Undersaatternes store Fornøielse, berømmeligen havde ført det i 8 Aar.“ Bircherods, Dagbøger. S. 373. Riegels har noget om hans Finantsbestyrelse S. 588—595. (jvf. Memoires de Danemark, &c. trad. de l'Anglois. Utrecht. 1701. p. 230.)

— Bekom et Brev af G: Maj. *Tetau*, hvorudi han begierer sin demission, hvilket Jeg ogsaa strax har contenteret, og ham licentieret ved et Brev, og ei videre.

— Blev Ambassadeuren declareret, at vi sandt os foraarjaaget at insistere paa den begierede augmentation af 50,000 Rdlr. subsidier, imod vores Erklæring, Keiseren ei videre end med det ordinaire Contingent at assistere.

— Gik ordre til Glückstad, at relaxere de Varer, som Hertugen af Zell og Hannover fra Frankrig haver forskrevet; mens om derunder sig skulde befinde Kiebmænds Vare, dennem til videre at anholde.

30. Harde vores med de hollandske von Haren og Goes atter Conferens over Commers-tractatet, mens kunde for defensions-Skibenes Skyld ei komme til nogen Slutning.

— Underskrev Jeg endnu for Abo i Amsterdam 159 trykte Obligationer paa Liv-Rente.

31. Tog von Hahren sin Afsked i det samme Jeg vilde gaae ind og til Taffel.

Anmærkning til S. 145. 46.

Saa vel af de anførte Optegnelser i Dagbogen, som af Christian den Femtes egenhændige Papirer, sees det, at Kongen, uagtet sin kiendelige personlige Gunst for Overreniemester Brandt, meget har ønsket at faae Geheimeraad Plessen til at deeltage i Finantsstyrelsen, saaledes at han indtraadte i denne, som "Deputeret over Finantserne" ved Siden af Brandt. Der findes to herhen hørende udaterede Actstykker, som bære tydeligt Præg af at være skrevne ved denne Leilighed, og altsaa i December 1691. Det ene er en egenhændig tydsk "Memorial" af Kongen, i 12 Punkter, som han selv synes at have opsat med den Bestemmelse, at den skulde tiene til Grundlag for en Instruction til de Deputerede (han nævner udtrykkeleg Plessen og Brandt.) Kongen har imidlertid tilfattet den første dette Udkast, og uden Tvivl forlangt hans Betænkninger derover, hvilke Plessen har meddeelt og nedskrevet paa det samme Papir; dog kun til nogle af Punkterne, hvor han har fundet det fornødent. Ligesaa interessant som dette Actstykke (der i Tillægget vil blive meddeelt) er, som et Bidrag

til at kende Plessens Grundsætninger i Henseende til det rette System for Statsfinanfterne og deres Beskyrelse: ligesaa afgjørende er det for at bevise, at Plessen har været langt fra at ville trænge sig ind i den Post, hvori han siden skal have udmærket sig baade ved Talent og Integritet. Det viser sig ogsaa (af Christian V. Optegnelse den 27de Decbr.) at Kongens Memorial, og Erklæringen ere skrevne tidligere end denne Dag; da Plessen i dens Slutning med megen Jndstændighed anholder hos Kongen om at "forstaaes med en Charge, som er ham meget for svær, og til hvis Beskyrelse han hos sig selv ikke finder andet end Oprigtighed og en tro og redelig Intention."

Et andet interessant Bidrag til Finantshistorien under Christian V., og særdeles i Aaret **1691**, er velvilligen meddeelt mig af Hr. Translateur H. N. Klagenberg i Rendsborg. Det er en original Extract af et Finantsbudget for **1692**, saaledes som den har været indgivet til Kongen ved Ugangen af A. 1691. Ligesom den giver en nøiagtig og fuldstændig Udsigt over Statsindtagterne, Skatterne og deres Fordeling, baade i Kongerigerne og de øvrige Lande: saaledes ere ogsaa de beregnede Udgifter for det følgende Aar nøie specificerede under deres enkelte Rubriker, med Alsignation af de Indtagtskilder, hvoraf de skulle udredes. — Hvad vi derimod af dette Budget ikke nøiagtigt erfare, er Størrelsen af det Deficit, hvorom Christian V. paa flere Steder i Dagbogen yttir sig; men hvorom han der ikke synes tilstrækkeligt underrettet. Vi see her kun, at de ordinaire Indtægter ere anslaaede til 1,908,887 Rdlr. og Udgifterne i Alt til 2,201,447 Rdlr. Foruden de saaledes manglende omtr. 300,000 Rdlr. for 1692, opføres "**Gielden** til 1. Januar 1692, med resterende Summer i Beholdninger og andet efter Reglementerne, som ei er asseigneret": Til Militien i Danmark: 465,364 Rdlr.; til Hof og Civilstaten, 235,554 Rdlr.; tilsammen **700,918** Rdlr. Desuden staae følgende Rubriker aabne, uden Angivelse: 1) "Militien udi Norge." 2) "Ubetalte Alsignationer;" og 3) "optagne og bertstfylde Capitaler og Renter, efter Obligationer og Forskrivninger."

Dagbog.

1696.

Det er allerede tilførn bemærket (ovenfor S. 19), at den nedensfor aftrykte egenhændige Dagbog af Christian V. er kortere og ringere i Indhold, end de foregaaende (særlig den endnu utrykte for 1692.) Det Forhold, at Kongen nu førte, eller lod føre en maanedlig Journal over alle Regieringsfager, har vel ikke været uden Medvirkning hertil. Dagbogen for 1696 har imidlertid bl. a. endel Optegnelser om en i denne Konges Familiehistorie og politiske Forhold hertil næsten ubekendt Gienstand: de længe fortsatte Underhandlinger om Giftermaal imellem Keiser Leopold den 1stes Søn, den romerske Konge (siden Keiser Joseph I.) og den danske Prindsesse Sophie Hedvig (hvis ophævede Forlovelse med Churprinzen af Sachsen i Dagbogen for 1691 er omhandlet.) Denne Omstændighed har ikke hindret, at der fra det keiserlige Hofs Side er stæet alvorligt meente indledende Forslag, som efter al Sandsynlighed vilde have ført til et i flere Henseender paafaldende og mærkeligt Egetskab; dersom ikke Vanstieligheder, som rejste sig fra Prindsessens Utilboielighed til at stifte sin Tro, eller beqemme sig til at følge catholske Religions-sikke, havde lagt en Hindring i Veien for denne Forbindelse, som uden Tvivl er bleven forstærket ved hendes Moders, den ved sin reformerte Troesbekendelse strengt fastholdende Dronning Charlotte Amalias Indflydelse paa Datteren. Saavidt man kan see, har det allerede været i Foraaret 1694 at de første Skridt denne Sag angaaende ere udgaaede fra Wien¹⁾. I Nov. 1694 havde Christian V. af Theologi i Kjøbenhavn fordrøet deres Betænkning „efter Guds Ord“, om „Kronprindsen

¹⁾ Den 29de Marts 1694 modtog Christian V. den romerske Konges og den ærbske keiserlige Prindsesses Portraiter, som den unge Grev Narentsow havde medbragt fra Wien.

kunde gistes med Keiserens Datter, eller nogen anden catholisk Prindsesse, med god Samvittighed.“ Iaa Dage efter fik Kongen deres Svar, „hvor udi de stadfæste det i Guds Ord, at dette ei er tilladeligt, ei heller raadeligt“; hvilket, tilføier Kongen, „med vores Sentiment er conform, og aldrig bør at tillades, udi vores Riger og Lande, eller vores Efterkommere det at tilstaae.“ Om et catholisk Giftermaal for Prindsessen er her ikke Tale. Derimod sees, at der den 28. Decbr. kom Breve fra den unge Grev Narentlow og fra den danske Resident Urbich i Wien, at Jysken af Salm atter havde talt om et Ægteskab imellem den romerske Konge og Prindsesse Hedvig; men at hun da først maatte forandre sin Religion, og at dette maatte stee „ved en offentlig abjuration udi Havens Runcii Narværelse.“ -- „Vi tog derpaa (tilføier Kongen) den faste resolution, al verdelig avantage uanset, som ved saadan alliance var at forventes, ei videre paa sligt at tænke, hvorved vi vores Samvittighed i ringeste Maade kunde besvære.“ (Kongen havde samme Dag, ved Breve fra Holland modtaget den Efterretning, at Keiseren var findet at bevilge Ektoiden, og havde yttret Døstet, at en nærmere Alliance med Danmark med det forderligste maatte sluttes.) Den 31. Mai 1695 blev paa ny indberettet fra den danske Resident Raad Urbich, at man ved dette Bes endnu bestandig attraaer at giste den romerske Konge med den danske Prindsesse; og at man i Religionspunktet vel turde ville give saameget efter, at det kunde blive indført i Ægteskabscontracten: at Prindsessen ikke skulde blive trungen til at forandre sin Religion. Imidlertid fandt Kongen, „at Sagen endnu ikke var saaledes beskaffen, at han meente at have Grund til at fravige sin forhen tagne Beslutning; endskiøndt mange og store Fordele kunde ventes for det Kongel. Luus, af et saadant Giftermaal.“ 3 August 1695 tilmeldte Christian V. sin Søster Churfyrstinden af Særen, at han vel holdt det for nødvendigt at tænke paa sin Datters Giftermaal, hvortil han adskillige Gange havde modtaget indledende Forslag fra det keiserlige Hof; men Hensyn til Religionen havde bevæget Kongen til at give Slip paa en saadan Fordeel. Derimod havde nu Hertugen af Württemberg-Stuttgart under Haanden ladet gjøre en lignende Proposition, hvorom Kongen ønskede at erfare sin Søsters Mening.

Imidlertid indløb i November nye Meddelelser, angaaende det keiserlige Giftermaal, fra det Churfyrstelige Hof, i hvilken Anledning Kongen, der nu syntes betydeligt at have forandret sin tidligere Mening, raadførte sig, saavel med Hofpræsten Dr. Masius, Prindsessens Skriftefader, som med

sin egen Skriftestader, Dr. Peder Jespersen og med Biskop Bornemann. En her, efter Kongens Befaling, opsat modificeret catholsk Troesbekiendelse var bleven forelagt disse tre Theologer; de to sidstnævnte havde bifaldet samme; men Dr. Masius vilde i visse Punkter, især om Messen, ikke „bequemme sig.“ Ligeledes fik Kongen den 26. Nov. en egenhændig Skrivelse fra Hertug Anton Ulrich²⁾ i Wolfenbüttel, som meget tilraadede Forbindelsen med det østerrigste Huus; hvorpaa Kongen den 30te s. M. svarede: at naar der, som Hertugen meente, ikke skulde blive Tale om nogen Sambittighedsdvang eller Sandheds Fornegelse, vilde Kongen bidrage alt sit til at fremme den vigtige Sag; i det han tillige refererede sig til den her opsatte Troesbekiendelse. Han havde imidlertid baade selv talt med Dronningen, og ladet Hr. Weismar og den fransk-reformerte Præst La Placette underhandle med hende herom; og endelig ernaact, at hun havde erklæret, at ville forholde sig passiv i Sagen. Omfider blev ogsaa den omtalte Troesbekiendelse forelagt Ministrene i Conseilet, og blev, som en saadan Confession, hvorpaa Prindsessen i Tilfælde af Giftermaalet med den romerske onge, „i Kraft af Christi Værdslyb vel kunde blive salig“, understrevet af Statholder Gyldebove, Gr. Reventlow, Baron Zuel, Geh. R. Pleßsen, Geh. R. Rumohr, Hr. von Liliencron, Geh. R. Gise, Geh. R. Jessen, Conferentsraad Lente, samt af Biskop Bornemann og Dr. Jespersen. — Den 8de December, strax efter Kronprindsens Bryllup med den meklenborgske Prindsesse Lovise, meddeelte Kongen selv sin Datter denne Troesbekiendelse. Hun gjorde kun nogle faa Erindringer derimod, hvilke Kongen selv besvarede; hvorpaa Prindsessen aldeles overgav Sagen i sin Faders Hænder, i den Forvisning, at han i alle Dele vilde sørge for, at hendes Sambittighed ikke vilde blive foruroliget³⁾. Førend Aarets Udgang modtog Christian V. endnu en Skrivelse fra Hertug Anton Ulrich, og deri en Betænkning fra „den gamle Theolog Calixtus“⁴⁾, hvori han ligeledes bifalder den ham meddeelte Troesbekiendelse; men tilføier den Erindring, at Alt maatte forud nøie betinges, og at man især maatte forsikre sig i Henseende til den hos Catholikerne sædvanlige Adoration af Hostien

²⁾ Denne ved videnskabelig Dannelse, Lærdom og Skrifter belienbte Fyrste, (f. 1633) gik selv omfider i sit 77de Aar (1710) over til den catholske Religion, og døde den 27de Marts 1714.

³⁾ Hertil bærer den i Bilagene Nr. 11 meddeelte Copie af et Brev fra Kongen til sin Datter.

⁴⁾ Fr. Ulr. Calixtus (f. i Helmsødt 1622) var wolfenbüttelsk Consistorialraad, og Prof. theol. primarius i Helmsødt (d. 1701).

udenfor Messen og Communionen, da denne i det mindste maatte ansees som *„Idolatria materialis“*.

Paa denne Fod stod Ægteskabsagen ved Begyndelsen af 1696, og dens videre Fremgang erfares i Korthed af Kongens egenhændige Antegnelser i Dagbogen, som dog kunne modtage yderligere Oplysning af den udførlige maanedlige Journal for dette Aar. Man seer, at Churfyrstinden af Særen, ikke mindre end hendes Søster i Pfalz, ligesom ogsaa den førstes Søn Churfyrsten, stærkt anbefalede det østerrigske Parti; men Kongen meldte hende, i det han den 24de Marts assendte det af Churfyrsten ønskede Portrait af Prindsessen (s. nedensf. S. 159), at Sagen endnu fandt Hindring i *„Sacramentets Meddeeling under begge Skikkelser, hvori man ved det keiserl. Hof, men uden raison, var meget difficult“*; Kongen vilde nu overgive den til det Pfaltziske og Særiske Hofs Befordring, ligesom ogsaa Mediationen med Gottorp, hvortil han fremser Andre anbefaler Geh. R. Militz. Baron Merendorff, en Broder til den Churfaltziske Cantzler, blev i April sendt til Rom, for at underhandle om det vigtige Punkt med Communionen. (Jof. Dagb. 27. Jul.) Sagen gik imidlertid i Langdrag; og den 21de Aug. meldte Churfyrstinden fra Dresden, at hendes Søn, der opholdt sig i Wien, havde ladet hende vide, at man endnu bestandig holdt sine Hensigter hemmelige ved det keiserlige Hof, fordi man vilde skjule dem *„for det italienske Parti“*, hvilket dog baade Keiserinden og hendes Søn vare ganske imod. 3 September (s. Dagbogen d. 11. 12. 14. 15de og 18de Sept.) indløb der atter Breve fra Hertug Anton Ulrich i Wolfenbüttel, der iøvrigt tilraadede Christian V. ikke at lade sig ved den endnu ikke hævede Vanskelighed, med Hensyn til Sacramentet, afholde fra at indvilge i Ægteskabet, i hvilken Anledning Hertugen, iblandt endel andre Argumenter, henviser til Luther selv, som i sine Skrifter yttre sig angaaende Communionen *sub utraque*, *„dass er nähmlich, dem Pabste zuwider, die Communion sub una wohl permittiren wolte“*.

Kongen skrev nu den 14de Sept. herom til sin Datter, meddeelte hende Hertugen af Wolfenbüttels Brev, og forlangte hendes Erklæring: om hun var villig til fuldkommen at bekiende sig til den catholske Religion; i det han tillige foreskillede hende alle de Fordele, som af et saadant Ægteskab kunde ventes men anbefalede hende tillige indstandigt, ikke at aabnebære denne Sag for noget andet Menneske, men allene raadsføre sig med Gud, og derhos være ved godt Mod. Hun svarede Kongen (Jof. Dagb. 16de Sept.) at da hun hidtil ikkun kjendte lidet til den

catholiske Religions Væffenhed, kunde hun selv ikke erklære sig; men havde fremdeles den barnlige Tillid til Kongen, at han bedst vilde vide at sørge baade for hendes timelige og evige Vælfærd. Kongen fandt det da raadeligt, at tilsende Prindsessen den Troeskæiendelse, hvorom man (paa det Punkt nær om Communionen) var kommen overeens med den Pfaltziske Gesandt Baron Nierenborff; tilligemed en fransk Tractat „om den ringe Differens, som findes imellem den catholiske Religion og vores“. Geh. Raad Rumohr skulde være Underhandler i denne Sag, og give Prindsessen de fornødne Forklaringer (jvfr. Dagb. 22. Sept.). Da han nu efter nogle Ugers Forløb meldte Kongen, at han meente at have været ret heldig i sine Beskræbelses for at betage Prindsessen hendes Religionsscrupler, („Sie hatte sich, seinem Bericht nach, ziemlich wohl darauf erklärt“ jvfr. Dagb. 3. og 10. Oct.) tilskrev Kongen hende i den Anledning den 24de Oct.: at da han med Fornoielse havde erfaret hendes Sindelag i Henseende til Religionsforandringen, vilde han nu modtage hendes skriftlige Erklæring, hvorvidt hun saaledes var villig til, at lade sig undervise i den catholiske Religion, for at Kongen da kunde foranledige, at der ved et keiserligt Gesandtskab formeligt blev anholdt om Prindsessens Haand. Herpaa modtog Kongen fra sin Datter et uventet Svar (s. Dagb. 26de Oct.), hvori hun ikke vilde tilstaae at have billiget den hende forelagte Troeskæiendelse, og yttrede Tvivl, om adskillige Punkter i samme kunde ansees for at være grundede i Guds Ord; disse vare nemlig Skriftemaallet, Balsarter, Helgenes Tilbedelse, Confirmationen som Sacrament (die „Firmung“), den sidste Salvelse, og Messen. Da Kongen heraf troede at spore, at Andre havde haft Indflydelse paa Prindsessen og bragt hende et andet Sind, end hendes tidligere Ytringer lode formode: besluttede Kongen at give hende noget længere Tid til Betænkning, og derefter, i Stedet for videre mundtlig Underhandling, igjen at tilskrive hende. Dette Brev (s. Dagb. 4de Nov.) besvarede Prindsessen den 10de Nov., og erklærede nu ligefrem: at hun ikke kunde beslutte sig til Giftermaalet med den romerske Konge, under den Betingelse at hun forud skulde antage den catholiske Religion; hun vilde da heller ønske, snart at see Ende paa sine Dage o. s. v. Kongen blev herved paa en ubehagelig Maade overrasket, og lod først undersøge, om Dr. Masius ved sine „Insinuationer“ skulde have medvirket til Prindsessens forandrede Stemning; hvilket han dog baade mundtlig og skriftlig „under stærke Contestationer“ fralagde sig. Siden overdrog han Prinds Carls forrige

Hofmester, Landdrost Holstein (med hvem han, efter Dagbogen, 14de Nov. „talte noget haardt“) som en Mand, til hvem Prindsessen syntes at have Tiltro, og med hvem hun forhen havde talt om Sagen, at gjøre sit Bedste for at bringe hende paa bedre Tanter og hendes Sind i Ro: lighed („die Princeessin allmählig in Ruhe, und auf bessere Gedanken zu bringen.“) Tilseendes beslattedes, at give Kronprindsen, „der ogsaa skal staa i god Credit hos hans Søster“, den fornødne Underretning om denne Sag, og ved Grev Reventlow meddele ham den emtalte Troesbetiendelse, og flere til Sagen hørende Documenter (jvf. Dagb. 18. Nov.) Imidlertid modtog Kongen efter nogen Tid (s. Dagb. 7. Decbr.) Prindsessens endelige og bestemte Erklæring og „Deduction“, hvorfor hun ikke troede at kunne gaar over til den catholske Religion; og som Hovedgrunden dertil anførte hun nu Helgenes Tilbedelse, Offeret i Messen og Communionen under den ene Stikkelse; i det hun til Beskyttelse for sin Mening over disse og andre Punkter tillige havde samlet og anført en heel Deel Skriftsteder. Kongen fandt da for godt, indtil videre at lade Sagen beroe, og oppebie, hvad Weismar maatte indberette fra det Pfalziske Hof.

Ved Enden af Aaret (den 28. Dec. 1696) blev imidlertid, da man fra Churpfalz havde tilbudt at sende en Geistlig herind, som kunde undervise Prindsessen i den catholske Troes Hovedlærdomme, Sagen atter foretaget i Conseilet, hvor Kronprindsen blev tilkaldt, og underrettet om alle Omstændigheder og Underhandlingens hidtilværende Gang. Prindsen bifaldt ogsaa Kongens Mening, og paateg sig at forestille sin Søster, saavel Alt hvad der maatte tale for, at hun ikke modsatte sig et Forslag, hvis Udførelse kunde fremme saavel „Christenhedens Belsærd i Almindelighed“, som det Kongelige Huses og Statens; som ogsaa, at man med den attraaede Underviisning ikke tilsigter andet, end at overlade til hendes egen Betænkning, hvorvidt hun selv maatte finde den saaledes grundet, at hun med god Samvittighed vilde og kunde antage den Troesbetiendelse, som blev forlangt. En catholsk Geistlig, udsendt fra Pfalz, kom ogsaa virkelig i Januar 1697 til Kiøbenhavn, og Kongen talte den 26. Januar mundtlig med sin Datter, for at formaae hende til at betragte Ektekabsforslaget fra den romerske Konge som en guddommelig Tilskikkelse, hvilken hun ikke burde undslaae sig for, eller vægre sig ved at høre den hidsendte Geistliges Foredrag. Prindsessen svarede med Taarer, at hun var forud forvisset om, at hun ikke kunde finde Samvittighedsro ved at antage den

catholske Tro; og bad derfor, at hun ikke maatte blive tvungen til dette Skridt, endstøndt hun var villig til at modtage den Geistlige, som hun dog var vis paa, ikke vilde være i Stand til at overbevise eller overtale hende. Han kom da ogsaa til Prindsessen, men udrettede lidet, som kunde have nogen Frugt.

Imidlertid var i Slutningen af Januar (d. 27.) underhaanden blevet indledet et nyt Ægteskabsforslag fra Hertugen af Mecklenborg-Schwerin, som nu tillige var kommen i Besiddelse af den Güstrow'ske Andeel. Christian V. besluttede, ikke ganske at afvise dette; men heller ikke endnu reent at afgive Underhandlingen om det keiserlige Giftermaal. Der blev saaledes, med Kronprindsens Vitende (d. 30. Jan.) besluttet, paa ny at sende Geismar til det Pfalziske Hof, for at underhandle, og det i særdeleshed angaaende Punktet om Communien, som det, der udgjorde Hoved-Vanskeligheden i at bevæge Prindsessen til at gaae ind paa en Troesforandring, og allene kunde være nok til at afbryde det hele Forhavende. Det sidste blev imidlertid dog Tilfældet, som man allerede seer af en Skrivelse fra Kongen til Churfyrstinden af Særen (22. Marts 1697), hvori han meldte hende: at med Giftermaalsagen var det nu saa gødt som forbi; thi, uagtet den Churfalziske Geistlige flere Gange havde besøgt Prindsessen og „anvendt al sin Videnskab og eloquence“, var hun ikke at bevæge til nogen egentlig Religionsforandring; Kongen vilde heller ikke, som han oftere havde erklæret, tvinge hende til noget, der stred imod hendes Samvittighed; og saaledes var der intet tilbage, end at overlade til Tiden, om noget andet Ægteskab maatte være hende beffikket. Det Mecklenborg'ske Parti, som man kun halvt vilde indlade sig paa, gik ogsaa tilbage; da Hertugen (som den Schwerin'ske Minister v. Coplou paa en Giennemreise til Sverrige tilstod for Geh. R. Plessen) efter modtagne Tidender fra Wien ansaae Prindsesse Hedvig for at være bortlovet til den romerske Konge, og saaledes vendte sig til sit eget Huus, og friede til Prindsesse Augusta af Güstrow. Lige ubeldige vare de Beskræbelseser, som gjordes i Aarene 1697—99 for at opnaae et Ægteskab imellem den danske Prindsesse og K. Carl XII. (s. ovenfor R. Hist. Tidst. I. S. 492) og saaledes blev det Sophie Hedvigs Led, ikke at opnaae noget fyrsteligt Giftermaal; hvorimod hun, i Stedet for Keiserindes-kronen og Messen, siges at have valgt et hemmeligt Ægteskab med Geh. Raad og Overkammerherre Carl Ad. v. Plessen, til Gunterslöserholm, Salts, Jorslev, Hærsted, m. m. (som døde 1758 i sit 80de Aar; Prindsessen d. 13de Marts 1735 i sit 58de Aar.)

"Journal."

1696. *)

Januar.

2. „Ließ ich den Chur Pfälzischen [Gesandten] zu mir kommen, endt sagte Ihn ganz deutlich, daß wir nie absteigen würden P. Sophi, och beiderlig Gestalt daß (das) abentmal zu genießen.“

4. „Schreff Jeg til min Syster, og recommendede Rumors haffuz (havende?) commission for os, Iser gjorde vi den største reflection paa marriage Sagen mellem Rom: Konge og Vores Sophie.“

6. (Mandag.) „Gjorde Jeg min devotion, og Communicerede her vdi Kiekenhaffuen.“

11. „bleff resolveret om de Norske festningers bünningers reparation, og hviß der til skal ordoneris, vdi Stattholder Guldenleus nærverelsß og G. L. Guldenleus.“

14. „bleff resolveret at leg(ge) it Compeni aff Oberste bielkis regiment vdi altenau.“

15. „reiste den Cur Pfaltzische bort igen¹²²⁾ Med temlig forhaabning att den marriage ennu kunde ske.“

20. „Skreff Jeg til min broder P. George att wie ware ennu wel intentioneret herfor att tractere med dennem, menß de siß at holde os rygggen frij for Gottorff etc.“

27. „reiste Conferensraad Lente her fra til Berlin for den Gottorffske Saag schßl.“¹²³⁾

*) Dagbogen for dette Aar er affrevet bogstavret efter Originalen, og saaledes her astrykt, som længere Prøve paa Kongens Stavemaade.
¹²²⁾ Kongen har uden Tvivl i denne Ortegnelse taget fejl. Han var (i Folge den tydske Dagbog) den 15. Jan. hele Dagen i Beræggelse, spiste paa Jagersborg, og kom først om Eftermiddagen tilbage. Om Aftenen vare imidlertid Ministrene hos Kongen; og den Chur-Pfalziske Gesandts (Baron Nierendorffs) Afreise kan da være bleven omtalt. Denne havde først den 23de Januar Afstedsaudients hos Kongen, Dronningen, Kronprindsen og Prindsesse Sophie.

¹²³⁾ Han skulde, i Foræning med den danske Resident v. Hagen, forstte sig om Churfyrstens Bisland, i Folge den tidligere Tractat, der

31. „Suarde Jeg min Syfter Gur Thyrstinden aff Sarsen om det Giiftermaal med den Rom. Konge og P. Sophie, og rapporterte mig paa rumtor.“

Februar.

4. „Gick ordre til Admiral Paulsen att begiffue sig til ham-borg for att werue Søefolk, saasnart de Suenfke begynder att werffue, huortil hannem er ordoneret 3000 Rdlr. til begyndelsen.“

5. „reiste Oberhoffmester Geismar vdi voriß Comission til bispen aff münster¹²⁴⁾ og til Landgrefstuen aff hessen Cassel.“

14. „bleff resolveret vdi voriß Conseil belange(nde)s tractater hos brandenb. hoff, at wie ere dermed tilfreds, angaende Gottorffske stridigheder, huor de dett Reyseren og Sarsen det behager¹²⁵⁾; dog ey widere gottorff at tilstaa, en (end) den attenaste tractat medbringer, og ey widere; heller strax att resolve til Krigen og ruptur med ham og hans adherenter, Som det gud behager.“

19. „resolverte wie vdi Conseil att optage 2 à 4 hundrede tusende Rdl. imod pant i Syder Ditmarsken eller Weser tolden vdi Oldenborg, og att voriß Geheimeraad, saa og Landraadene vdi holsten, sig skulde derfor forskriffue til des bedere forsikring, og aff os og woris successor igen forsikariff.“

25. „lod Jeg leuere til G. raad Plesse eller Baskameret, for att betalle woriß betiente, bade sivil som militer, det som wie den-nem offuer reglementet haffuer tillagt, og sig nu beløber til 22000 Rdl.“

26. „reiste Jeg til friderighborg og fant Stuteriet og folkerne vdi god tilstand.“

27. „war Jeg til Croneborg og saa reparationen, og huad ennu burde gierriff, saa og att de Kloek wiß (sic) stykker bør att forbyttes imod Jernstycker: om natten til hirsholm.“

28. „Kom Jeg til Kiøbenhaffn om Morgenen.“

tilsagde giensidig Garantier og Hielp, dersom nogen af Staterne blev fiendtlig angrebet, eller frænket i sin Føihedsret (jura regalia).

¹²⁴⁾ Meningen er formodentlig: hvorledes det dem (Brandenburg), Reiseren og Sarsen behager.

¹²⁵⁾ Dgsaa til denne Thyrste sendtes Kongens Ultimatum i den Gottorpske Sag, og Geismar skulde, i fornødent Tilfælde, requirere hans Bistand i Følge Tractat.

Marts.

2. „bekom wie efterretning at Kongen aff Frankrig vilde giøre en dessante (descente) i Engeland, og att Kong Jacob stilsfuer gic offuer med, og att i Schottland war en revolte mod Kong Wilhellem.“

7. „Vnderskreff Jeg patentet for brigadier Trampe som General Major, for at comendere voris truper vdi Bugarn, hos den Kæhserlige armé.“

9. „fornemmiß att Cong Jacobus Dessein er bleffuen tilbage for at gaæ offuer til Engeland.“

13. „fornemmiß att den Suenjske Vice Admiral taube war ankommen til hamborg og vilde der werbe Sæefolk.“¹²⁶).

16. „Denne Post bleff vde for det Suare Clemme Weyerlighed sckyl aff Kulb og frost.“¹²⁷).

20. „Ankom tuende post paa engang. Melder Voris V. Admiral Paulsen att den Suenjske Vice Adm. taube haßde begynt att werbe i ham: huorfor hand og haßde begynt att werbe, og besomet 400 Mand.“

21. „gic ordere til vor V. Adm. Paulsen att bliffue med att werbe til (Ham)bor m. for dette første, og lige Som de Suenjske gjorde, saa skulde hand og giøre, og fare fort med werbningen.“

23. „Ankom den unge Landgreff aff Hessen Cassel P. fridrich¹²⁸). bekom wie efterretning fra Carlserona att der ingen arbeide sckede ved deris flaaede, men well att de for 4 vger sterck arbeidede der paa.“

24. „Suarede Jeg Gurfyrstinden min Syster til Sarsen paa

¹²⁶) Kongen skrev d. 14de Marts egenhændigt til sin Broder Pr. Georg, og anmodede ham om at give Kong Vilhelm hans Tresord paa, „at hans Intention ingenlunde var at forstyrre Roligheden i Norden; men at man i Tide maatte styre de Svenskes Forsæt“, om dette viste sig at være krigeris.

¹²⁷) I den t. Dagbog, den 18de Marts: „In diesen Tagen haben wir große Kälte, und grausame Sturmwinde von Nord, und Süd-Ost gehabt.“

¹²⁸) Han havde (efter d. tydske Dagb.) endnu samme Aften Audients, og spiste ved Tasselet. Kort tilforn (den 15. Marts) var en Prinds af Baden-Durlach (Carl Vilhelm) kommen til Kiøbenhavn, og havde den 19de Aftedsaudients, for at reise til Sverrige. (Jvf. Virkerods Dagb. S. 315.)

hindiſſe breffue, og ſente hende P. Sophie Conterſey vdi Email giort, ſaa got ſom det var ¹²⁹⁾. Recommenderde hende en Milditz, om Gurfyr. wil bruge ham vdi det gottorſſche ſtridighed mellem of.

25. „bekom Jeg it memorial aff Geheimeraad Plessen, huor vdi hand foreſtiller mig ſin ſuaghed og Sygdom, tillige en kort forklaring aff hanſ forretning ved Kameret paa rigtigſte Maade, og endelig handſ demission fra ſchargen, og wil dog, om hand igen bekom Krefſtier, da altid at giſſue Sin ſantimens ſom hand kan.“

26. „var jeg for denne første dag i tuende Sager vdi vorig høheſte rett.“

30. „bekom wie eſſterrettning fra Luxdorff fra ſtockholm, hele tilſtanden aff de Suenſkes deriſ ſlaade, og at den er ey i tilſtand at funde ſſaa de noget vdi aar, menſ byger ſlittig.“ ¹³⁰⁾.

31. „bekom V. Adm. Paulsen ordre at høre op med bodsfolkiſ werbing i hamborg for wie haſſuer alt nock i de 600 Mænd, der er werbet der.“

April.

2. „lod wi igen vdløbe bombarder pramen, ſom war repareret paa landet.“

6. „lod Jeg leſſe vdi Conseil mine tan'er, ſom Jeg ſielf haſſde (ſtreffuet) om Alliancen med Engl. og holl: og fant wie for gott, att ſette of med de allierede det beſte man kan, Iſer for at ſaa henderne fri imod Gottorf og Suerrig.“

8. „reife Jeg om eſſtermedagen til friderigſborg.“

9. „Bleff Jeg til Friderigſborg, og Comunicerede P. Friderig og P. Louiſe hvø Doctor Jeſpersen, det første gang eſſter bilageret vdi Coppenhagen, og ſom D. Peder Jeſpersen om aſſtenen til Friderikſborg.“

¹²⁹⁾ Churfyrſtinden ſkrev den 25de Apr., at Portraitet var ikke af den Beſtaffenhed, at det meriterede at ſendes videre. Hun havde derfor ladet tage en Copie af et andet, ſom hun ſelv havde, hvilket Churfyrſten ſelv medtog til Wien, hvor det havde behaget.

¹³⁰⁾ Luxdorf melete, at ikke før henimod Sept. eller October, vilde man kunne bringe 20—24 ſtorre og mindre Skibe af den ſvenſke Flaade i ſeilfærdig Stand.

10. „Comunicerede Jeg og holte min Devotion; Efter Medag drog Jeg til Copenhagen igen.“

13. (Mandag.) „forrige dag bleff P. Louvise suag vdi Kirken, og aborderede denne Effermedag. Gud giffue hende bedre lycke i fremtiden.“

15. „Giorde Dronningen it artigd Divertissement paa min fødselsdag.“¹³¹⁾

17. „Offuerlagde Jeg mit Memorial angaaende alliantzen med de Allierede med g. r. Plesse, som reiser vd til haadet, og saa til holland og Engl: for att see, huor wit det wil gaa an.“

18. „tog g. r. Plesse sin affsæd for att reise.“

19. (Søndag.) „bleff Christianhaffens Kirke inuiet, og kaldis saluatoris eller vor frelsers Kirke, huilken inauguration warede hend ved 7 timer.“¹³²⁾

20. „tog voris Camerher Greff Carell Allefeldt sin Demission, for att gaa til voris Søn P. Carel vdi holland, for att reisse med ham paa fremede steder, huorfor hand og haffuer afflagt Sin Ged for os, igar eftermedag.“

27. „war Dronningens fødselsdag som wie holte vdi rosenborgs haffue, og holte den seete hele dagen igennem.“

28. „lod Jeg mig affmalle aff en aff de tou Mallere, Cur Pfaltz haffuer hidsent,¹³³⁾ for att affmalle voris Datter Prinß. Sophi hedewig for den romerje Konge.“

¹³¹⁾ Dronningen tracterede om Aftenen i det røde Gemak ved et herligt Taffel, og „under Taffelet blev præfenteret en Comœdie og en Dands af Børn.“ (Den tydske Dagb.)

¹³²⁾ Biskop Bornemanns Indvielsfestale allene varede to Timer, foruden hans Prædiken fra Prædikestolen. Jvfr. Udbr. af Bircherods Dagbøger. S. 317. 18. (Dagen er her urigtigt ansat til den 20de April.) Hoffet holdt (efter den 1. Dagb.) ud fra Kl. 9 til henimod halv fem: „und die Herrschaften hatten den ganzen Tag weder Essen noch Trinken genossen.“

¹³³⁾ Kongen fandt (hedder det i Journalen), at han „for Bienseance's Skyld“, ikke allene maatte sende Prindsesse Hedvigs Portrait, men ogsaa sit eget, tilligemed Kronprindsens og Kronprindsessens; hvilke derfor samtlige skulde sidde for de Pfaltziske Malere. Prindsesse Hedvigs Portrait blev affendt til Dresden den 7de Julius.

29. „reiste Landgreff aff Cassels Søn P. friderich her fra til Campan: hoff sin Fader.

Drog Jeg til Frid. borg for att bese mit flutteri.“

30. „forbleff Jeg til Fridrichsborg.“

Mai.

1. „Slogiſ Staahesterne løſ vdi wangerne til hopperne.“

„Kom Jeg om afftenen her hid til Kiøbenhaffuen igen, og fornam Jeg at Voris Søn P. Friderich war syg aff en feber siden forleden onsdag afftiſ.“

„bleff Oberſte Gam G. Maj. til et Raadiſ tegen; qviteret ſit Regim. for Euaghed ſkil.“

4. „tog Stattholder Gùldenlew og G. L. C. Gùldenlew deriſ affſked for att reiſſe til Norge.“

5. „qviteret den unge Gref rewenſlau ſit Regim. Dragoner i holsten, og Labatte bekom det igen. Lød wie V. Admiral Paul: merbe : O W. til Skibenis reparation vdi Glyckſtadt; beordrede wie Lenten Sim Persen med 4 timmermand at gaa til Gzaaren i Muſſau.“

11. „Gick begge Guldenløwerne til Segeliſ fra Drefund til Norge.“

13. „begynte wie att bade herude paa rosenborg for den første gang vdi dette aar.“¹³¹⁾

18. „bekom vie efterretning, att Stattholder W. (Wria) J. Guldenlew med G. Leut. Christian Guldenl: ware lykkeligen ankommen til Larvigen.“

22. „bekom wie efterretning af V. Christian Guldenlew att den fransſke ſlaade war lykkelig gaan fra Tulon til brest, hvor han formente at de ſkulde affſtaele udi aar.“

30. „hørte wie op att bade her til rosenborg, ſom war den

¹³¹⁾ Kongen drat denne Morgen Kl. 4 ſin Melk, med Jennitel-Band; gik Kl. 8 i Badet, og blev deri en halv Time. Efter Badet hvilede han nogen Tid; og ſpiſte derefter allene paa rosenborg. (Tydſk Dagb.) Den 30. April var han første Gang efter ſin langvarige Svagheit af Podagra (fra Jan. 1695) ſteget til Beſt paa Frederiksberg, og havde redet i Dyrehaven, med nogen Beſværlighed. Den 15de Mai red han fra rosenborg til Grønland, hvor Gården til Jords øvede ſig i Skiveſtydning.

18de gang, og beffant op Gud were loffued naaget bedere vdi kneet og laarene."

31. „war P. friderich Gud were loff ganste retableret igen."

Juni.

5. „bleff det 11. orlogß Skib tilhallet og repareret, som er sæd vdi 6 vgerß tid, foruden 18 smaa fregatter og andre Cofferdi Jar-teug til it og andet att hente til holmens fornødenhed."

8. „begynte vie vdi gudß Naffn att bruge Melck Kuren, her paa rosenborg."¹³⁵⁾

9. „Sckreff Jeg Churfyr: aff Carsen Min Syster til, og tackede hende for hendis og Ch. F. gode Intention for vorisß huß; skreff hende om de Mallere (Malere) fra Curpsaltz og recomenderede hende Mildis."

26. „war Jeg vde roet for att see it Skib, som en Købmand haffuer ladet komme fra Stockhollem til vorisß tjeneste i floden, om den ellerß kan føre sine Stycker som han bør, for 10,000 Rblr.

29. „Entisß vorisß Melck Cour, og begynte wie att faa mad igen, og er alting Gud were loff wel affgangen."¹³⁶⁾

Juli.

8. „bekom Jeg it sterck flod paa mine Drener, med et sterck Susend."¹³⁷⁾

9. „haffde wie ladet fordele vore Smaa fregatter i tou suadre

¹³⁵⁾ Denne Guur bestod i at Kongen 3 Gange om Dagen, imellem Kl. 5 og 6 om Morgenen, Kl. 12 om Middagen, og imellem 6 og 7 om Aftenen, drak nymalket Melk; og ellers intet andet nød om Dagen, undtagen en og anden Gang lidt „Fransbrød" til Melken. Kongen spadserede i denne Tid baade Formiddag og Eftermiddag (endogsaa i Regnveir) i Haven; og hver Aften kom Dronningen og den kongelige Familie, efterat have holdt Taffel, til Rosenborg, for at besøge Kongen, og undertiden at spille med ham. Postens Expedition, og Ministrenes Forsamling og Referat hos Kongen, blev imidlertid som sædvanlig udført. Da Dronningen en Dag (den 26de) var noget upasselig, besøgte Kongen hende om Form. paa Slottet.

¹³⁶⁾ Kongen nød for første Gang, efter Melckcurens Slutning Hønseskød-suppe, og drak Vin, blandet med desilleret Brøndvand, ligesom før Curen. (Tydsß Dagb.)

¹³⁷⁾ For dette Tilfælde brugte Kongen hele Jul. og August Maaned næsten dagligen Damp, som anbragtes til Prene; undertiden „med Svampe."

(Eftadrer) før (at) Segle mod huerander, før icke at vinde vinden, en fra den anden."

10. "Seglede de tuende suadre mod huerander, paa den (ene) var V. Admiral Gede, og paa den anden V. Admiral von Stöcken, buer med 8 fregatter, hvor aff Von Stöcken want Winden, og beholt den helle dagen." ¹³⁸).

14. "Drog Jeg fra Rosenborg til Jegerþborg, der it tag at were." ¹³⁹).

18. "lod Jeg mig aarelade paa den venstre Arm, her paa Jegersborg."

20. "lod Jeg aff P. Frid. Regim. 8 Compenir Exercere at sdyde til maals, saa og Marinere Regim: 11 Compenier i lige made."

21. "lod Jeg aff det Selandiske Reg: 9 Compenier i lige maade sdyde, saa og G. Leut. Schack Reg: allesammen 13 Compenier sdyde."

22. "lod wie Garden til fods 13 Comp: i lige Maade sdyde til Maals og siden giøre alle deris exercitier: saa Jeg og 3 Comp. aff artilleriet vdi hel slet tilstand, som før (saaer) at endris."

23. "var Jeg vde paa min Jagt, og saa Boris sma Fregatter Segle, 15 vdi tallet, huilke B. A. von Stöcken den dag Commenderet og gik det hel ordentlig og vel aff, V. A. Gede haffde og vel forrige dag seglet."

24. "Gffter Posten var lest og expederet, reiste Jeg mod afften til Friderigsborg."

26. (Søndag.) Giorde Jeg min Devotion og Communerede til Friderigsborg, reiste mod afften til Cronborg Ladegaar."

27. "Om Morgenhen lod wie exercere garnisonen til Cronborg med sdyden til maals, og saa (tog?) Medag hos G. Revenklau. Kom posten om afften til Jegerþborg, og fornemmis at Reiseren og Passuen icke vil tilsta P. Soph: at nyde Communionen sub utraque."

28. "Om saa er, at hun ey kan nyde Sacramentet vden

¹³⁸) Kongen var kiørt ud til "den store Dyrehave" for at see disse Evolutioner.

¹³⁹) Den 15de var Kongen om Formiddagen i Dyrehaven, og saa e paa Jagten. Den 17de derimod "kierte han til Dyrehaven og jagede i Skoven."

adskilt, Saa kan wie effter vorisj samvittighed ey consentere Eller tilstede nogen mariage paa den maade."

31. „gidt tou aff vorisj fregatter fra Sundet til Norge, for att hente Stattholder Gùldenlew og G. L. Gùldenlew fra Norge."

August.

1. gjorde wie Provest D. Revenklow¹⁴⁰⁾ og hugo Lente til Vorisj geheime raad, og reisser dermed foronmelte Lente til pinneberg for tractatet med gottorf wed mediatorerne att til endebringe, tillige med Ehrenschildt og Christoffer blome."

4. „tog G. r. hugo Lente sin affsæd, oc vilde begiffue sig paa reisen til de pinnenherje tractater effter ordre."

11. „Den Dag reiste wie fra Jegersborg til Croneborg for att were en tid lang."

15. „Jagede wie og fangede en Jort af 12 Ender, løb 2½ time, og fangedes i Gurre sø."¹⁴¹⁾

21. „giorde Jeg en tur hen til Rjøbenhaffuen for at se huor der arbeidisj paa holmen og teughuset."

22. „Drog Jeg, effter Posten var Expederet, til Croneborg igen mod afftenen."

25. „Jagede wie en Jort Dagen effter bartolomei aff 22 ender vdi Stranden wed Gebergis wange, løb 2 timer."

27. „Jagede wie en Jort an wed Esserum, aff 22 Ender, og fangede den i Nore Eckou offuer for gurre Wang paa det tore, (Tørre?) løb 1½ time. NB. welste wie med vorisj Calesche, og haffde hafft en stor vlycke, om gud icke haffde bewaret os, med Ober Cam. J. Knudt."

28. „Er begge Princsessers fødseldag, P. Lovises og P. Sophi Hedvig¹⁴²⁾. Doctor Ringelman tog sin affsæd for at reise

¹⁴⁰⁾ Detlev Reventlow til Schmoel, (f. 23. Aug. 1654, d. 4. Nov. 1701) Ridder af Danebrog (1693) var Klosterprovst i Preech. Han var Broder til Storcantæleren Gr. Conrad Reventlow, og til Fr. Reventlow t. Neuendorff, Klosterprovst i Jægehe. (f. 10. Sept. 1648.)

¹⁴¹⁾ Første Gang, at Kongen i denne Dagbeg omtaler sine Parforce-Jagter, som han nu dog ikke mere fulgte til Hest, men i en af de dertil indrettede lette Jagtvogne eller Calescher, hvori man paa en saadan Jagt dog ikke var sikker for Livsfare. (s. nedenfor, 27. Aug.)

¹⁴²⁾ I den Anledning blev om Middagen „extraordinært tracteret“ (paa Cronborg.) Effter Taffelet holdt Kongen Conseil, i Anledning af

til oldenborg, og wil come tilbage igen, naar han kan come til sig self igen." ¹⁴³⁾

September.

1. „Jagede wi en hiort aff 16 (Ender) og fangede den vden for Laperne hen ved Schiberns, (Skipperens?) vdi en $\frac{1}{2}$ time, og siden en (af) 10 Ender, som løb $1\frac{1}{2}$ time, fangede ved Egebergs mang. Efttermiddagen sked Jeg en aff 6 Ender, huor P. Louuis og P. Sophi var høp.“

4. „Kom Statholder Gùldenlew og G. L. Gùldenlew fra Norge tilbage igen, som haffuer hafft it hel hart wer i tre dage og Nætter.

7. „Jagede vie en Jort, som icke haffde opsat det ringeste af et gewey, ey heller hafft naaget tilforen, en(d) 2 Knuber, som war løpe paa høffuedet; løb 7 fjerdendel time. Kom vie til Triderighsborg med alle om aften.“

9. „Jage(de) wie en Jort igen vdi Gurre wange, en Jort af 14 Ender, som haffde den wenstre Stange halff affbrud vdi Kempning med andere hiorter; løb 5 fjerding time, og (blev) fanget paa det tere, faste land.

11. „Giorde Jeg en tour til Copenhag: Kom der en Expres Currerer fra Chur Tyrsten aff Pfalz med it breff til mig, att Jeg matte erklere mig, att P. Sophie hedewig wil antage den Catolsche Religion.“

12. „Drog Jeg til Frid-bor Igen, for att tage den proposition i betenkende. Iser som Churhysten inted Suarer op paa Naagen aff de puneter, wie haffuer ladet opsette, den gang Nirendorff fraa Pfalz war her vdi Januar maaned.“

14. „Skreff Jeg til vor datter Sophia hedewig omstentlig om

Postens Ankomst. Imidlertid „begav det unge Hershaf sig til Dands,“ og den kongelige Jagt var „prægtigt udjiret, og syrede om Aftenen med sine Stykker, da Staaerne udbragtes.“ (I. Dagbog.)

¹⁴³⁾ Om Dr. Ringelmann s. ovenfor, d. 17. Jan. 1691. (I den I. Dagbog findes antegnet, at den 15. April 1695 holdt Biskoppen, i Anledning af Kongens Fødselsdag, en Oration i Audientz-Salen, hvor Ridderne af Elefanten og Dannebrog vare tilstede i Ordensdragt; og om Eftterm. holdt Dr. Ringelmanns Søn sammesteds en italiensk Oration)

dette her dont, for att wiede hendiß 'santiment og innerlig Inclination om denne Sag, huad Jeg kunde igien Suare G. Hvr. fra eller til."

15. „Resolwere(de) Jeg at lade expedere Curieren og giffue ham breff med igen, att wie eh kunde Suare faa hastig i Skriff, Menß wilde Sende en egen person for att offuerlege alting deß bedere, og iser tacke hannem for hans gode Intention og affection."

16. „war Jeg til hest, og Skød en liden Jort fra hesten, tou jskød med pistolen, siden drogß hunden pacan lenge med Jorten i en liden Dam i lile Dürhaffue."

18. „bekom wie woriß datterß Suar, daterit Frid. burg den 16. 7br, som war Swaret paa mit aff den 14. 7br, som war meget fornusttelig og wel aff hende opfatt."

19. „Jagede wie en Jort af 12 ender wed Myrup wed Gurre wang, løb to timer: bleff og den Cur paltzische Currier igen affferdiget."

21. „reiste wie samtligen fra Fridrichsborg igen til Copenhagen for det onde wer schyl, og fant wie g: r: Rumor her for op.¹⁴⁴⁾

22. „blef resolveret att G: r: Rumor schulde talle med Pr: S. h. om puncterne af confessionen og forneme hendiß tandter der offuer, huor til Jeg gaff ham et liden breff med til P: som eet Creditif."

23. „Jagede wie en hiort aff 14 ender vdi Jegersborg Dyrhaffue, løb 2 timer."

24. „bleff debatteret med Rumor huorlediß alting best kan forebringeß P: S. hed., i lige Maade Geismar's Instrur til Cur Pfaltz igennem seet."

26. „Sente wie en expres Lagey her fra til Francfort, med ordre til g: r: og Oberhofmester Geismar til att forsøye sig til Cur pfaltzische hoff."

30. „Jagede wie en Jort vdi Dyrhaffuen wed Jegersborg aff 12 ender, war hel liden, og forte stenger, løb 5 kvarter, (blev)

¹⁴⁴⁾ Ministrene vare den Dag to Gange samlede hos Kongen, baade om Formiddagen, efter hans Ankomsf fra Frederiksberg, og om Eftermiddagen, da ogsaa Geh. Raad Rumohr var tilstede. (I. Dagb.)

fanget i aæn. Dronningen og samtlige Princesser vare til Midag paa heremitagen."

October.

1. „Suarte Jeg voris Statholder V. F. Guldenlew paa hans Memorial, som hand os offuergaff for hans bort reise til Norge den 2. Maj. 1696. hvoraff vie haffuer tagen Copie bade aff hans memorial, saavel som mit Suar, og forwaret den vdi mit Scliff Skab."

2. „tog Jeg anden gang piller in om afftenen, for de igaar afftiß opererede intet."

3. „haffuer g: r: Rumor talt med P: Sophi hedevis voris datter om den secrete store mariaje, og synis att det werk endeligen regeris aff Gud allene Effter som hund sielff saa vel kan finde Sig derudi. Gud regere hende videre effter sin naadige willie og behagelighed."

4. „tog Jeg den tredie Gang om Afftenen piller in igen for det Sterke blod og Susen for mine ørene."

7. „Segelede vie med det nytt Skib Louise, oc beffant det meget vel; til Medagen kom dronningen og alle Princesser omborde til os, og Spisede med os paa Skibet Louise."

10. „Gaff P. Sophie hendiß poster offuer, huilke hund begerte at were informeret offuer aff Rumor, paa huilke hand skulde igen Suare skriftlig."

14. „holt wie saint hubert for att ende Jorte-Jagten vdi aar. Jeg Jagede ei med for veiret var for kaalt, menß saa til paa heremitagen vdi Durehaffuen; de fangede en Jort aff 8 ender, løb 3½ time."

15. „lod wie tuende Skibe løbe fra hantse-stocken paa den ny hollem, huer aff 52 stycker, den ene kaldet P. Carel, den anden P: Wilhelm, som Gud were loff løbe hege lyckelig og vel i wandet."

16. „bekom vie effterretning aff Rumor, saa og fra Dresden, att en yng Cur Prinz war fød lyckelig og vel, til min Systerß sterste fornøielse, den 7. Stober Klocken i mellem 3 og 4 Efftermedag."

24. „Screff Jeg it bref til P: Sophi: huilcket Rumor hende bragte, og lenge med hende resonnerle etc."

26. „Suarede P: Sophi mig igen, Naaget foranderlige en hund er wantt til, og war ey hendiſ egen ſtil, huilket tillige med mit Concept er gemmit vdi mit ſylff Eckab.“

November.

4. „ſkreff Jeg igen vdførligen til P: Sophie hedevig, i huad resolution hund wilde tage vdi den bewiſte Saag, tillige blef hende alle behørig bøger og documenter tilſtillet.“

6. „Kom beretning att Geismar war ariveret til Cur Pfaltſ hoff, og ſom det ſyntiſ, Saa den bewiſte Sag naget willoſtig vð, ſaaſom den forrige confession, ſom war accordert, war ey ſuffiſant nock for dennem.“

11. „haſſde vi her paa Slottet til Mortenſ afftens lyſtigheb en bonde bryllup, huor Db: Osten og la forein¹⁴⁵⁾ war brud og brudgom.“

13. „ſkreff Geiſmar fra diſſeldorff att de ſlod paa plat att bliſſue Catolick vden exſeption. Suarte mig P: Sophie, og war hund ganſcke foranderet aff andere.“

14. „talte Jeg naaget hart med Landdroſt holsten om den bewiſte Saag med P: Sophie.“

17. „bleff ordre giſſen til Geismar att forſøge ſagen nærmere, om de icke wilde eſterlade naaget aff deriſ haarde begering.“¹⁴⁶⁾

¹⁴⁵⁾ En beſynderlig Feilſtrift af Kongen. Man finder i den t. Dagbog: „Gegend Abend verkleidete ſich die Königl. Herrſchaften, theils in „Nordiſcher, theils in Amager-Bauren Tracht, und wurde eine „Bauren-Fechzeit gehalten. Der Bräutigam war der Hr. Obrifter „v. Osten, und die Braut die Obrift-Lieutenantin v. Rothſtein. „In dem rothen Gemach wurde Tafel gehalten; nach der Tafel in „der Königin Gemach getangt.“

¹⁴⁶⁾ Han ſkulde ſøge at foreſtille Churfyrſten, hvor ubillig den Fordring var, at Prindſſeſſen uden videre ſkulde bekiende ſig til den catholiſke Religion, da man hidtil kun havde meddeelt hende den i Overeensſtemmeſe med den af Baron Nierendorff affattede Troesbekiendſe, hvilten man nu havde forkaſtet; og da der icke engang endnu fra det keiſerl. Hof var indløbet nogen formelig Egteſkabs-Propoſition. Man maatte give Prindſſeſſen Tid og Leilighed til ſelv at ſøge fuldtommere Underviſning i den catholiſke Troeſlare, hvilket bedre end her, kunde ſtee naar Egteſkabet førſt var fuldbyrdet o. ſ. v.

18. „talte G. revenklau ogsaa med Prin. Sophie om det bemiste Dont, for att bringe hende til reson og rolighed igen.“

19. „talte Jeg atter med Hoffmester eller Land Drost holsten for att Søge at bringe P. Sophi vdi bedere humor og paa rette weie igen.“

20. „bleff posten vde for hart og contrarig wind schyl. Om aftenen offuer bordet fant Jeg stor forbedring for mit øre. Gud giffe widere sin Nade der til.“

21. „ankom posten mod Medagen, saa og bressue fra Geismar lige lyhendis som de forrige“.

23. „Kom posten og bragte atter bressue fra Geismar, som melder att Cursyrsten haaffde jent en Expres til vien om bemelte saag.

Om aftenen leverede Jeg Vldrig Christian Guldenlew sin bestilling som vice president og Admiral ved Admirallitetet.“

27. „var Chr. Guldenlew bryllupsdag, og bleff copuleret, vdi voris og P: friderigsz Nerwerelse, med stattholder Guldenleusz Datter Charlott Amalia vdi sitt huß om aftenen Kl. 6 à 7.¹⁴⁷⁾

28. „Effterrettning fra Geismar lyder lige som de forrige.

29. „bekom Nels Krag geheime raadß bestilling, Effter G. L. Admiral Nels Julis instendige begeringß Schylb.“

30. „Vaare vie samtlig hoß stattholder Guldenlew til Medagß Moltid vdi hanß huß.“

„Posten kom først effter Medag, og berettig tractatet att were slutet i holland med oss ved g. r. Plesse; tidning fra Geismar lyder naaget bedere.“

December.

3. „beffant Jeg mig gud were loffued bedere og wel igen vdi mine øren.“

4. „var der atter bressue fra Geismar som lyder noget bedere en tilforen, og bekom wie tractatet mellem oss, Engeland og holland slutede.“

6. „Communicerede Jeg her vdi Riøbenhaffuen.“

¹⁴⁷⁾ Esterat Bielsen var forbi, kiorte Kongen med Kronprindsen strax tilbage til Slottet. (I. Dagbog.)

7. „Om aftenen bekom Jeg Suar paa de poster som P. Sophie var giffuen att suare paa, huilke hund aff schriften hel fundamental besuarer, og ey lader sig bevege.

8. „haffuer Geismar suaret paa den Ordere aff den 17. Novemb. og att de der bliffue og opiniater og ey det ringeste wil relaxcere.“

10. „Saa wie med statholder Guldenlew og med Gr. Ch. Guldenlew worisß Norste festninger igennem, og huad der skal bygges neste aar, sa og regementerne og hele militær Estaten saumme stedß.“

15. „ankom G. r. Plesse fra holland her til bage igen, saa som tractattet med Engeland og holland og os war slutet.“

18. „bleff posten vde for isß vdi liden best.“

19. „bleff den og vde, men ankom Klocken 10 om aftenen.“

20. „war breffue fra Geismar at de til Diseldorff sente til Wien Expresser fra og til; Saa og fra hamborg att det dont om trupernes kvarter war til ende sa wit.“

24. „Viste Jeg Geh. rad Plesse Militær Reglementerne vdi Dan. Norge og See Estatens Extracter for Anno 1697.“

26. „Kom breffue fra Geismar til Disteldorf, (Düsseldorff), att de wil sende en her hid, vnder pretext aff Freden, dog en Catolig, for den bewiste Sag; skal beorderis Geismar att komme her tilbage igen, og lade alting der vdi god forhaabning.“

28. „Rod Jeg om aftenen Klock 5 kalde Vorisß Sen P: friederich til mig, vdi vorisß Conseil, for att Informere hannem om den Mariaje imellem den Rom: Konge og vorisß Datter P. Sophie hedewig, huilket berode allene paa hendis resolution, om hun kunde antage information vdi den catolich religion, og om hun kunde Sig dertil resolve.“

29. „Vnderskreff Jeg tractaterne med Engeland og Holland oprett, og skal i Morgen en Expres aff vorisß laqueier offuerbringe dem til vorisß anvojé Lente vdi holland til videre ratification.“

Tillæg.

A. Utrykte (egenhændige) Bidrag til Christian den Femtes Historie.

Forerindring.

Til de meer eller mindre urigtige, eller løse og mangelfulde Foredstillinger om denne Konges personlige Charakter og Egenkab, saavel som om hans Regiering, der især som Følge af den bekendte Bog af Niegels (fra 1792) have dannet og forplantet sig, høre ogsaa følgende: 1) at han som Regent var uvirksom, sløv, sorgløs, og overlod Alt til Ministre, Yndlinge, det ham omgivende Hofpartie, o. s. v. særdeles i de ti sidste Aar af hans Regiering. (Niegels S. 431. 35. "Christian regierede ikke selv" — "Ministrene, det Mørke og det Knuthske Partie, høstede Enevældens Frugter i Christians sidste ti Aar" — "Ingen vendte sig til ham, Alle til hans Secretairer" — "Kongens egen Villie spores ikke" — "Enevælden bestod i at Kongen vilde det, hans Collegier, eller Hofpartierne vilde" — "Udspreddelse, Ustabilitet, Sandseløshed havde udvirket Acceptet af hans Haand, og Hoftryk var strax tilrede, for at føre sig det til Nytte," o. s. v.). Hans egenhændige Dagbøger og de vidtløftige Aarbøger eller maanedlige Journaler over alle afgjorte Regjeringsager, som han dels selv førte, dels lod skrive af Andre¹⁾, modbevise tilstrækkeligt en sliq Uvirksomhed og Sløvhed hos Kongen; og det netop i hans sidste ti Regjeringsaar. Man vil tværtimod erfare, at Christian V. havde en stærk Lyft og Tilbøjelighed til politisk Virksomhed, og i diplomatisk Underhandlinger udviklede en vedholdende Aarvaagenhed og Opmærksomhed. Hans energiske Optræden

¹⁾ Jf. N. Hist. Tidsskr. I. S. 485. Her kan tilføies, at de sidstnævnte (for 1695—1699) ere indrettede af løse Afskrifter eller Hefter for hver Maaned, som først ved Aarets Slutning ere indsatte i et Bind. Dette er skeet, fordi kun den sidste Rubrik "Geheime Cabinets-Sagen" er indført med Geh. Raad Jessens egen Haand; alle øvrige Rubriker for inden- og udenlandske Sager i hver Maaned derimod med en anden, sjældig, mig ubekendt Haand. At Aarbogen for 1699 savnes, beviser derfor ei engang, at den ikke har været ført i Maanederne Januar til Julius af Kongens sidste Leveaar, da disse Maanedshæfter, der endnu have været løse, kunne, ligesom saa mange andre Papire, være forkomne. At disse maanedlige Journaler, hvis Indhold mest gaaer ud paa udenlandske Sager, ere førte paa Tydsk, ved Jeszen, eller under hans Tilsyn, forlares i øvrigt let deraf, at disse Sager den Tid og endnu længe derefter, laae under det tydske Cancellie, hvis Oversecretair Jeszen var.

imod Hertugen af Gottorp i forskellige Stænger, imod Lüneborg og Brandenburg, og selv mod den forenede engelsk-hollandske Overmagt under Krigen med Ludvig XIV. (1690. 91), og den Kraft og Værdighed, hvormed Danmark, forenet med Sverrige ved Alliance-Tractaterne af 1691 og 1693, kunde have sin frie Handelsfart mod de store Sømagter²⁾, tale i det mindste hverken for den Handelsløbhed, den Ligeegyldighed og Ulyst til Regjeringsfager, man i Almindelighed har tillagt Christian V., eller for den Udygtighed, som overhovedet forudsattes hos hans Ministre, efter Griffenfeldts Tid. Endvidere kan dette Beviis bekræftes ved en heel Deel af Kongens Papire og egenhændige Udkast og Optegnelser, som endnu ere bevarede, skøndt efter al Sandsynlighed kun som Levninger af mange flere efterladte Brevstaber. Det er af disse jeg nedenfor har meddeelt et Udvalg af forskellige Slags Udkast, baade paa Dansk og paa Tydsk, tildeels saadanne, der af Kongen ere forelagte i Conseilet, eller deres Indhold der foredraget. De kunne afgive et Beviis paa, at Christian V., uden at have Stilen i sin Magt i noget af disse Sprog, dog ret vel var i Stand til (hvilket ogsaa Aarbøgerne endnu meer lægge for Dagen) at kunne overtænke Regjeringsfager af forskjellig Natur, og samle sine Tanker og Meninger om samme; ligesom at Kongen ikke allene befattede sig med Krigsvæsenet til Lands og til Søes, og den udbortes Politik, men ogsaa med Finantserne og Landets indre Tilstand, i sine egenhændige Udkast og „Memorialer“. At i øvrigt Sagerne gik igiennem Collegier, Ministre, Oversecretairer o. s. v., var jo Administrationens indførte Gang, dengang, ligesom endnu; at Kongen havde en stor Deel af Dagen tilovers til Udspreddelser, Taster, Jagt, Reiser m. m. kan ikke negtes; men Regjeringsvirksomheden var ogsaa uendeligt mere indskrænket paa en Tid, da f. Ex. Biskoppen i Aalborg Stift i et heelt Aar (1702) modtog 7 Breve fra Kongen og fra Cancelliet. (Fort. til J. Bircherods Dagbøger, S. XVII).

2) At Christian den Femte „end ikke forstod Dansk“ har G. L. Baden skrevet i sin Danmarks Historie (V. S. 214) og gjort det tvivlsomt, om han i yngre Aar talte Dansk, og „om han var Sproget aa mægtig, at han kunde skrive det“. Da Udtrykket, „at kunne skrive et Sprog“, kan modtage saa forskellige Udtydninger, maa man vel sige, at Christian V. ikke kunde skrive Dansk i en correct stilistisk Form,

2) Jf. herom den interessante Afhandling: „Danmarks og Sverriges Forbindelse til de neutrale Handelsrettigheders Beskyttelse i A. 1690—1693“ af H. E. Reedtz. (Stand. Lit. Selsk. Skrifter. XXI. Bd. 1826. p. 99—106).

hvor det kom an paa et længere og sammenhængende Foredrag; men at han ikke desmindre skrev Dansk som det Sprog, hvori han fra Barnommen har været vant til at tale — saavel som i det Tydske; men saaledes, at han dog altid naturligt og lettest udtrykte sig kristligt paa Dansk; og at, naar man vil finde noget Eiendommeligt eller Charakteristisk i Kongens Udtryksmaade, maa man søge det i hvad Christian V. skrev paa Dansk. Om orthographisk Rigtighed kan her ikke være Tale; i den Henseende er Kongens Dansk og Tydsk omtrent lige slet; men endnu slettere staves i Almindelighed franske Ord, saa vel som Steders og Personers Navne. Af de ikke ganske sjældent i Dagbøgerne forekommende latinske Udtryk og Former, tør man vel slutte, at Kongen, uagtet hans, som det synes, temmelig forfæmte Ungdomsunderviisning, dog maa have lært noget Latin, hvoraf et og andet har fæstet sig i Husommelsen. De nedenfor meddeelte Udkast og Optegnelser med Kongens egenhaand (som, paa Stavemaaden nær, ere afskrevne med al Noiagtighed) ville tilstrækkeligt oplyse, hvad her er sagt. I øvrigt maa erindres, at de næsten alle tilhøre de sidste ti Aar af hans Levetid, i hvilke hans legemlige Svaghed begyndte og udbillede; ligesom man ogsaa kan lægge Mærke til, at hvad Kongen vilde nedskrive for sig selv (Dagbøgerne, Regnskabs-Udtog m. m.) blev skrevet paa Dansk; hvad han derimod vilde meddele Consejlet og Ministrene, oftest paa Tydsk; dog ikke hvad der angik Sø-Etaten, ligesom for en Deel ogsaa Landmagten.

3) At Christian den Femtes Sorgløshed og Uvirkomhed i Regieringssager ogsaa strakte sig til Statens Pengevæsen; at en almindelig Uorden derfor herskede i Statsfinantserne, og at Kongens egen ubegrændsede Dødselighed, (thi saaledes omtales den ved hver Leilighed hos Riegels) fornemmelig i Naadegaver og Foræringer til Indlinge og Fortrolige, var en Hovedgrund til Landets Forarmelse og til den gjeldbundne Stand, hvori Statscassen fandtes ved Kongens Død. Denne, efter den anførte Forfatter optagne Forestilling finder vel allerede Bestyrkelse i Molesworths Udtryk om den i Tiden imellem 1680—90 herskende Svaghed i Danmarks Finantser; ligesom i den af Christian V. efterladte, skøndt dog ikke betydelige Statsgjæld, i Trangen til gjentagne overordentlige Skatteudskrivninger, og andre historisk oplyste Omstændigheder i Landets indre Forfatning. En nøiere Undersøgelse af Kilderne til den danske Finantshistorie under denne Konge vil dog upaatvivlelig begrænse Forestillingen om en saa almindelig Forvirring, Uorden og Dødselighed i Statens Huusholdning, som man

maatte tænke sig den under Christian den Femtes Regiering, i følge Fremstillingen hos Riegels, hvilken dog, som bekendt, mere bestaaer i Declarationer og Beskyldninger, end i factiske Beviser. — Vi erfare nemlig, at i det mindste fra 1680 til 1699 have de aarlige Finantseguiskaber, Budgetter og Reglementer været førte med Nøiagtighed og i en god Orden; at man vel ikke har kunnet bringe Udgifter og Indtægter i Balance, og snart ved extraordinaire Paalæg, snart ved Laan, har maattet hjælpe paa det aarlige Deficit; ligesom at det har været de sædvanlige Hovedkilder, nemlig Statens Kræfter overstigende Udgifter til Land- og Sømagten, samt til Hofstaten, hvoraf Underbalancen i Finantserne især har havt sit Udspring. Man kan derimod hverken med Grund besylde Christian V. for sløv Sorgløshed og Egegyldighed ved hiin vigtige Deel af Statsstyrelsen, eller for en saa stor Tilboielighed til overdreven Ødselhed, som Riegels tillægger ham. Det første modsiges allerede ved Kongens efterladte Papirer, hvoriblandt findes en Deel egenhændige Beregninger fra forskellige Aar over Statsudgifterne, Udkast til Budget og Reformer i Udgifterne, m. m., som viser, at Kongen idelig selv har været sysselsat med denne Gienstand. Jeg henviser i øvrigt til hvad forhen er oplyst om de Midler, hvorved Kongen søgte at være nøie underrettet om Forholdet imellem de aarlige reglementerede Statsudgifter og Resourcerne til at udrede dem (I. S. 21—25) og vil her (da en fuldstændig Oplysning af Finantstilstanden vilde udfordre en egen Fremstilling) kun tilføie nogle Ord om Gielden og Finantsernes Deficit, ved Begyndelsen og Slutningen af Plessens Administration; ligesom en Oplysning om Tilstanden af Kongens private, eller saakaldte Chatel-Casse, under hans hele Regiering; da selv ved en saadan Oplysning Beskyldningen for Uorden, Egegyldighed og grændseløs Ødselhed hos denne Konge kan giendrives.

Det er tilførn, paa ovenanførte Sted, viist: at i A. **1681** (da det hele Udgifts-Budget udgjorde 1,897,993 Rdlr.) var, saavidt skønnes kan, Beløbet af den egentlige Statsgæld 1,021,500 Rdlr. og den aarlige Rente heraf 50,928 Rdlr. Efter den (ovenfor S. 258) omtalte originale Extract af Finantsernes vel ordnede Budget for **1692**, som er det Aar, hvormed Plessens Bestyrelse begyndte, vare Indtægterne anslagne til 1,903,887 Rdlr.³⁾, Udgifterne (313,454 Rdlr. højere end i 1681) til

³⁾ Af Danmark: 959,485 Rdlr.; af Norge med Island: 434,000 Rdlr.; Hertugdømmerne: 261,392 Rdlr. og Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst: 154,000 Rdlr.

2,201,447 Rdlr. 4). Her blev saaledes et Deficit paa noget under 300,000 Rdlr., som man har behovet at dække ved de »extraordinaire Paabud» og »Kopffatten», der findes anførte bagefter Totalsummen paa de ordinaire Statsindtægter, men uden at nogen forud antagen Sum paa hine Paabud er tilføiet. Heller ikke har dette Budget nogen Angivelse af den udenlandske Statsgieldes Beløb i 1692. Derimod findes her — bag efter de bekiendte Udgifters Hovedrubriker — ansat »Gielden til 1ste Januar 1692»; her saa vidt den bestod i Restancer, som Regieringen var skyldig i de civile og militaire Besoldninger, nemlig til de Militaire i Danmark 465,364 Rdlr. og til Hof- og Civil-Etaten 235,554 Rdlr., i Alt: 700,918 Rdlr. Har det kunnet lykkes Plessen, at faae — som Kongen selv kalder det — »dette Hul stoppet», og den øvrige Capital-Gield (i det mindste indenlands) ikke har været større i A. 1699, da Christian V. døde, end omtr. 550,000 Rdbdlr., saa maa den Rees, som tillægges hans taaarige Jinantsbespyrelse, vel ikke have været ufortient.

Et af de Midler, man maatte anvende for at bøde noget paa det Manglende i de ordentlige Indtægter, var den 1694 udfrevne saakaldte »Forstrækning»: et indenlandsk rentebærende Laan, som fordredes af rige eller formuende Embedsmænd, adelige og uadelige Godsseiere, enkelte offentlige Stiftelser, Biskopper, Præster og Andre. Samtlige Creditors Antal var i det Hele 348, Laanesummen var forstikkelig efter Stand og Formue hos Laanerne, der vare inddeelte i 9 Classer, efter deres forudsatte Gyne (nemlig til 4000 Rdlr., hvoraf Antallet kun var 12; til 3000 Rdlr., hvoraf findes 15 paa Listen; dernæst til 2000, 1500, 1000, 800, 500, 300 og 200 Rdlr.). Den betydeligste Creditor var Kiøbenhavns Universitet, hvis Laan, deels i Specie, deels i Kroner, udgjorde 63,000 Rdlr.; de saa andre taxerede Stiftelsers Bidrag til dette tvungne Laan var ikke betydeligt. Geistlighedens var heller ikke stort (en stor Deel Præster have uden Tvivl af Mangel paa Gyne maattet fritages); s. Ex. af hele Tyens Stift 1400 Rdlr., af Aalborg Stift 1500 Rdlr. o. s. v. Hele Laanesummen steg til 325,993 Rdlr., hvoraf et Aars Rente til 5 pCt. saaledes som den udbetaltes i 11te Junii Termin 1696, er beregnet til 16,259½ Rdlr. Desuden betaltes i samme Termin endnu 2579 Rdlr. i

4) Heraf til Landarmeen i Danmark allene: 1,116,207 Rdlr. — altsaa noget over Halvdelen af samtlige ordinaire Statsindtægter; Armeen i Norge: 235,240 Rdlr. Sø-Etaten: 320,000 Rdlr. (altsaa ikke 1/3 af Armeen i Danmark); Hof- og Civil-Etaten: 530,000 Rdlr.

Rente til andre indenlandske Creditorer fra A. 1694 og 1696, hvis Fordringer udgjorde 41,821 Rdlr. i Capital. Herunder er hverken indbegrebet Renten af anden og ældre indenlandsk Gæld, eller af den udenlandske og i Hertugdømmerne stiftede, hvoraf Renten betaltes i Kieler Omflag, og hvis Beløb mangler i ovenmeldte Budget for 1692. Der findes uenigelig Spor til, at Plessen har forbedret Finantsernes Tilstand, og formindsket den indenlandske Gæld, uden at der senere, efter 1694, er blevet udfiret noget tvunget Laan, eller "Forstrækning"; den udenlandske Gæld synes derimod 1699, eller ved Christian V. Død, at have staaet ved det samme Beløb (een, eller maaskee halvanden Million), som i A. 1681. Man seer derimod af de sidste Renteanvisninger under Christian V. (til 11 Jun. 1699), at det 1694 udfirene "Forstræknings-Laan" var i sin Capital bragt ned fra omtrent 326,000 Rdlr. til 118,450 Rdlr., og Renten (5 pCt.) fra 16,251 til 6018 Rdlr. Derimod udgjorde Capitalen af endel ældre og nyere indenlandske Gældsposter fra A. 1672—1698 i Alt 230,000 Rdlr., hvoraf den anviste Rente (6 pCt.) var 13,843 Rdlr. I øvrigt seer det af Protocollen over Gælden og Renteanvisninger, at ogsaa under Christian V. skeete der jævnlig Afdrag paa mindre indenlandske Gældsposter ved Overdragelse af Kongetiender, af Kaldsrettighed, og ved Afhændelsen af enkelte Bøndergaarde af Krongodset.

En videre Undersøgelse af de i Archiverne bevarede Statsregnskaber og Gælds-Protocoller har jeg maattet forbigaae. Hensigten var her ikke, at levere Danmarks Finantshistorie under Christian V. Regiering; men kun et Bidrag til at berigtige Forestillingen om en almindelig Nørd i Statens Pengevæsen under denne Konge, som vi modtage af Niegels, og om Christian den Femtes personlige Vigepligtighed og Odselhed i sine Udgifter; særdeles i Foræringer og Naadegaver. Hvad de sidste angaaer, da viser Reglementet for Civil-Staten, til hvilken Grad Pensioner endnu paa den Tid vare indskrænkede her i Landet; saaledes at man, efter vor Tids Skik og Indretninger, ikke let kan gjøre sig Forestilling om, hvorledes det i Slutningen af det 17de Aarhundrede er gaaet de civile Embedsmænd, som for Alderdoms og Svagheds Skyld maatte afstediges, eller deres efterladte Enker og Børn. Hvad Kongens private Gavnildhed imod Indlinge og Fortrolige angaaer, da er det ikke usandsynligt, at denne Egenskab har hørt til de naturlige Træk i hans Charakteer; men Udøvelsen af dens Virkninger og Følger har Niegels, efter sin Sædvane, overdrevet indtil den højeste Yderlighed. Naar han saaledes f. Ex. vil foregive, at

Christian V.'s Maitresse, Jomfru Moth, siden Grevinde af Samsoe, modtog af Kongen over 100,000 Rdlr. om Aaret, imedens den regierende Dronning Charlotte Amalia ikke havde meer end 20,000 Rdlr. aarlig i "Deputatpenge" (Enkedronningen, Sophia Amalia, derimod 50,000 Rdlr.), saa er dette en reen opdigtet Forudsæining, der mangler al historisk Grund, ja endog enhver Muelighed. Der gaves ingen anden Rilde, hvoraf en saa enorm Pension kunde tilflyde bemeldte Frue, end Christian den Femtes private, eller Chatol-Casse, hvis Tilstand og aarlige Indtægts- og Udgifts-Budget med den største Nøiagtighed, kan lægges for Dagen, efter Kongens egenhændige Regnskabs-Extractor, lige fra 1670 til det sidste Quartal før hans Død. Den eneste Post i disse Extracter, hvorunder Udgifter af den Art, som den her berørte, kunde henføres, er den aarlig gienkommende Rubrik: "**Endnu udgivet**", hvis Formaal ikke nøiere angives. Denne aarlige Udgifts-post, der maa indbefatte Alt hvad Kongen umiddelbart har ladet sig udbetale af sin Privatecasse, er meget ustadig, og varierer i disse 29 Aar imellem 19—20,000 Rdlr. og 30, 40, 50—60,000 Rdlr. (Kun et eneste Aar, 1681, har den, af ubekjendte Aarsager, naaet den ganske usædvanlige Sum af 114,900 Rdlr.) Man seer heraf (om end ikke Tingen selv var alt for urimelig) Umueligheden af at Christian V. (som desuden havde sine to Sønner Gyldenløverne, der uden Tvivl aarlig have modtaget et anseeligt Tilskud af Chatolcassen) har kunnet anvende en Tønde Guld om Aaret allene paa deres Moder.

Endskiødt vi dermed ingenlunde ville negte, at Forholdet imellem den under Christian V. til Hofholdningen, Appanagerne og Chatolcassen tilsammen anslagne Sum, og den hele Statsudgift, maa ansees som meget usordeeligt og byrdefuldt for Staten, naar det f. Ex. sammenlignes med vor Tids Forhold¹⁰⁾: ville vi dog derfor endnu ligesaa lidt tillægge Christian V. overbættets Dødselighed, naar Hensyn tages til Tidsalderens almindelige Skik og Hofpragt, (i Sammenligning med det Sariske Hof kunde det danske vel endog kaldes sparsomt) som han overhovedet enten kan tillægges Uorden og ligegyldig Skjodesløshed i Pengesager, eller lav Egoisme i Anvendelsen af sine Indtægtskilder. Det første

¹⁰⁾ Vi kunne tage et enkelt Aar (1694) til Exempel. Reglementet for den hele Hofstat, Hofholdningen og alle Hofset vedkomende Udgifter udgjorde for dette Aar 190,345 Rdlr.; Appanagerne 124,966 Rdlr. og Chatolcassens Indtægter 154,400 Rdlr., tilsammen 469,711 Rdlr. eller noget meer end 1/3 af den hele Stats-Udgift, naar man fraregner Udgifterne af Chatolcassen (2,242,777 Rdlr.) I det sidste Udgiftsbudget under **Christian VIII.** for 1848 udtædere bemeldte 3 Rubriker (iberegnet Bygnings-Udgifter) tilsammen kun noget over 1/12 af alle Statsudgifterne,

kan bl. a. modbevises ved det uoiagtige Tilfyn, han sin hele Regiering igiennem førte med sin private Casse; (man kunde paa en vis Maade kalde det hans „Civilliste“, da den havde sine egne, bestemte Indtægtskilder). Det sidste ved de betydelige Summer, han af denne Art af Civilliste hengav til saadanne Statsgjenstande, der især vare ham magtpaaliggende, og det fornemmelig Marinen, paa hvilken han lige fra 1673 til 1690 af sin egen Casse aarligen anvendte Summer fra 10 eller 20,000, lige indtil 118,000 Rdlr. i eet Aar. I enkelte Aar anviste han ogsaa af samme Kilde et ikke ringe Beløb til Landmilitien (s. Ex. 1677 i Alt 108,000 Rdlr.); undertiden maatte „Zahlsammeret“ eller Statscassen hjælpes ved umiddelbare Tilskud af Chatolcassen (s. Aarene 1692, 93, 94 og 96¹¹). Af denne Casse udrede Kongen endvidere en Deel af sin Søster Vilhelmines Udstyr i 1671, og 1692 Kronprindsens Reiseomkostninger med 50,000 Rdlr. foruden 3,200 Rdlr. til et Sølv-Reisetaffel, 1690 og 91 Udgifterne til en Lyst-Jagt, som Kongen lod bygge; ligesom der af Chatolcassen aarligen anvendtes større eller mindre Summer paa de kongelige Bygninger. Fra A. 1683 eller 84 lige til Kongens Død finder man desuden en mærkelig Forøgelse i Rubriken „Nytaar, Qvartaler og Benaadninger“. Vi skulle nedenfor meddele den foresundne Liste over et Quartals Udgifter under denne Rubrik for Kongens sidste Leveaar (1699): hvoraf sees, at han deraf deels har tildeelt Prindsferne og Prindsesserne Tilskud til deres reglementerede Deputat eller Appanage; deels lønnet sin Overbygnings-Inspecteur, sine Hofpræster og Livlæger, Kammerjunker, Kammertjenere, Hofgartnere, m. fl., og pensioneret enkelte Videnskabsmand (den berømte D. Rømer s. Ex. med 1,500 Rdlr. aarlig), Malere og andre Kunstnere. Vi ere dog i det mindste ligesaa befoiede til at sige: at Christian V. var berettiget til en saadan Anvendelse af Penge af sin Privatcasse¹²), som Riegels, uden noget egentligt Beviis, kalder Chatolcassen „alle de kongelige Indtægters Skuffe“.

¹¹) Man finder yderst sjældent, at noget er tilbagebetalt fra Rentekammeret eller Statscassen af blaae Kongens Forstrækninger; i det Hele kun 16,000 Rdlr. i de to Aar 1690 og 91.

¹²) Det er, som nedenfor vil sees, omtrent fra A. 1686 lige til 1698, at Udgiften under denne Rubrik er mærkeligt forøget; hvortil Grundene maaskee kunne findes, hvis mueligen engang de egentlige Aarsregnskaber for Christian V. Chatolcasse skulde opdaages i Arkiverne. Jeg har kun foresundet en enkelt Liste paa den saakaldte „Nytaars-Rulle“ (samtlige Kongens Udgifter til Færdigheder i Julen og til Nytaar) for 1699; hvis hele Beløb er 15,151 Rdlr. Deraf udgjorde **Dronningens** Gulegave: „En Deel Galanterier, saasom Baand, Palatine, Muffer og afstillet Emaatøi“: 178 Rdlr.; og hendes Nytaarsgave 5000 Rdlr. **Kronprindsen** fik til Gule-

Den kongelige Privatskassens Hoved-Indtægter under Christian V. bestod i Prebunds-Told,¹³) samt Indkomsterne af Bergens Told og af de nordenskioldske Stifter i Norge; desuden en aarlig Afgift af Staden Altona, og enkelte andre ubest. Indtægter; f. Ex. Hamborgernes Recognitioner for meddeelte Sø-Passier til at seile under dansk Flag i Karene 1691—96. Hele Indtægtssummen for Kongens Privatskasse udgjorde i de 28 Aar fra 1670 til Slutningen af 1698: 4,587,515 Rdlr.; (saaledes efter et Middeltal 163,839 Rdlr.) Udgiften i bemeldte Aar tilsammen 4,376,971 Rdlr., hvilket gav et Overskud af 210,544 Rdlr., hvoraf Frederik IV ved sin Faders Død dog kun foresandt i rede Beholdning 202,000 Rdlr. (som vi erfare af hans egenhændige, nedenfor aftrykte Afregning og Anmærkning.) Herved maa ogsaa bemærkes, at Christian V. ved sin Thronbestigelse foresandt i Privatskassen efter Frederik III. 372,375 Rdlr. i Guld- og Sølv-Mynt. — De aarlig forekommende Udgiftposter i Kongens Regnskab frembyde en og anden interessant Jagttagelse, foruden de allerede bemærkede. Saaledes finder man, at (for sig) Trolle i A. 1670—1679 aarlig (med Undtagelse af 1673 og 74) har modtaget forskellige Summer (fra 1000 til 5100 Rdlr.) til „Kundskaber“ (Spioner), som uden Tvivl især have været anvendte i Skaane, hvor For sig Trolle, allerede fra Krigsaarene 1658—1660 havde Forbindelser og Slagt paa sin Fries Side. Den aarlige Udgift til „Juweler, Guld og Sølv“ er meget forskjellig (fra 2200 til 30,7000, i A. 1680); og den kan vel tilbeels (ved Siden af Udgifterne til den kongelige Huusholdning, hvilke

gave et Par Pistoler og en „Lisique“: 71 Rdlr.; Kronprindsessen en Seug, 145 Rdlr., „foruden Paulunid, som var af Engelske Moor, og er i Schuys Regnskab for 256 Rdlr.“; Prinds Vilhelm: „et forgyldt Service, bestaaende af Saltkar, Skee, Kniv og Gaffel“, og intet videre; Prindsesse Sophie Hedevig, en Haarnaal: 400 Rdlr. Enhver af disse forskellige Personer, undtagen Prinds Vilhelm, fik tillige en Rytaarsgave af 500 Rdlr.; Prindsessen af Hesse-Homburg: 200 Rdlr., uden anden Foraring. Desuden er anført, uden noiere Bestemmelse: „Udgivet 5000 Rdlr.“ Endelig udgjor den egentlige „Rytaarskulle“ — eller Lifen over Rytaarsgaverne til Hoffolket, ligesaa Overkammerjunker Knuth (300 Rb.) og Dronningens Overhofmesterinde (100 Rb.), ned til „den blinde Snekter i Haven“ (10 Rb.) 78 Pagar og Laqueyer „à 4 Rdlr.“ og til 20 Postvognstude „à 1 Rdlr.“ — i Alt 2657 Rdlr. (Blant en Mængde andre Personer hørende til denne Rytaars-Kulle, findes ogsaa „Byens Skole“ 20 Rdlr.; Gotfrid Konsthreier 12 Rdlr., Pagersnes Hofmester 12 Rdlr. og Præceptoren 8 Rdlr.; en Gartner i „Lysghaven“ og en paa Amalienborg, („Mester Adam“) 4 Gartnere, i Risselshaven, i Dronningens og Kronprindsens Have og paa Jagereborg, 6, 8 til 12 Rdlr.; Hans Kongel. Høiheds „Fiolons“, 12 Rdlr., „Skalmelblæserne“ ved Jørgarden, 8 Rdlr. osv.

¹³) Kongens Regnskabs-Udtog frembyde en mærkelig Ustabilitet i Beløbet af denne Told, der falder lavest i A. 1672 og 1673 (nemlig 22,000 og 23,000 Rdlr.) højest: 1679 da den indbragte 131,000 Rdlr.

findes ansatte undertiden til hverved 90,000 Rdlr. aarlig)¹⁴⁾ henregnes til det, som kunde give Anledning til at tillægge Kongen Ødselhed. Men endnu mere paafaldende, og knap forklarlig, er Udgiften til Klæder, som umueligen kan have været for Kongens Regning eller Forbrug allene, da denne Post hvert Aar har udfordret Summer, fra 2—3000 Rdlr. indtil 9—10,000, ja endog 14,500 Rdlr., som i A. 1681. Imidlertid maa det vel antages, at hvad der ved nogle Aar udtrykkelig er anført „for Klæder og Lintoi“, maa gielde for alle Aar, hvilket noget nedsetter denne Udgifts for hiin Tid uforklarligt høie Summer, hvis vi skulde tænke os dem anvendte allene til Kongens egen Paaklædning.

1. "Memorial des Civil=Wesen und reglements betreffend."

„Den 23. November 1689.“¹⁵⁾

1. Die Reduction im Oldenburgischen, und das bei allen überflüssigen, große und kleine Bedienten.

2. Daß solche reductionen ebenfalls in unsern Theil von Slesvig und Holsteinischen ergingen, und alles unnöthige abgeschaffet. (Die Reglements im Sleswigischen und Holsteinischen, und darzu gehörige Posten, sind auch in so weit reducirt; bis es noch einß wird durchgesehen werden.)

3. Allhier in Denemark und Norwegen were ebenfalls solche reduction zu machen (derjenigen) so unnöthige Pensions und Gage bekommen.

4. Reducirung der überflüssigen Bedienten bei der Cammer und Cantzleien, so nicht nöthig, und gar der andern Collegien-Bedienten.

¹⁴⁾ De reglementerede Summer ere i denne, som i andre Poster, meget afvigende i forskellige Aar. I 1694 er i det originale Civil-Statens Reglement opført til Klokkeneet, Extra-Erliisning paa Reiser og Koffpenge, i Alt 57,700 Rdlr., til Viinsfælderne 18,500; til Ol 5000; til Bageriet 5000; til Conditoret 4200 Rdlr.; i Alt 90,400 Rdlr.

¹⁵⁾ Der forefindes et andet egenhændigt Udskrift af Kongen dat. „den 8. Nov. 89“, som har den Udskrift: „Memorial angaaende Kammer- og Landtvesenndt, 1689, den 8. Novemb.“, og i det Væsentlige er overensstemmende og næsten ligelydende med det her meddelte. Et Par enkelte Puncter, som ere noget afvigende, eller mere ufuldstændige i den førnævnte Memorial, ere afskrevne efter denne.

5. Reducirung der überflüssigen Ober-Kriegs, Land- und Unter-Commissarien, Ober-Unter-Proviantmeister, Amtschreibers, Schreibers, Bögte etc.

6. Die Bestrafung der Commissarien, so bei der letzten Transports nach England nachlässig gewesen, und Anderer Ihrer schlechten Haushaltungen genau zu examiniren.

7. Daß Sie auf der Cammer alle diejenigen, so die Intraden in Händen (haben) zuhalten, daß sie es richtig eintreiben, und jährlich Ihre richtige Rechnung einliefern, und sie strax wieder expediren.

8. Was die Avancirungs-Gelder, so die Commissare an die Regimenter liefern, thun sie nicht von den Ihrigen; sondern der Bauer, und theils Proprietarien, bezahlen es wohl voraus; und sie genießen doch ein ansehnliches von den Regimentern zu Pferde, als zu Fuß. Ob sie nicht billig solches wieder ersetzen sollten? Und ist wohl zu besorgen, daß daher die vielen Executionen, und daß bald der eine Beamte, bald der Commissar sie ruiniret: und ist zu bedenken, wie solche Executiones zu moderiren.

9. Daß alle die kleine Auflagen, wovon wir selber kein Nutzen haben, sonder andere Leute beschweren, mehr als die Contributiones, deshalb alle dergleichen abzuschaffen.

10. Daß alle ausgegangene Verordnungen durchgesehen, sowohl von der Cammer, als Ganglei; die welche hochnöthig zu observiren, muß stricte übergehalten werden; dagegen wiederum alle die so schädlich den Städten, und dem Lande zu ruin, und uns zu keinen Nutzen, abgeschaffet. NB. Verordnung wegen der Brauerei ist schädlich. NB. observirung der Maaße und Gewichtes wäre nöthig.

11. Auf was Weise der Credit wieder könnte retabliret werden? Und ob es nicht wie eine Banco. konnte eingerichtet werden?

12. Wie die Zahlkammer könnte eingerichtet werden, daß man richtig für der Banke bezahlte, und alle Gelder erst hie her kämen; doch daß die militie ihre assignation behielte.

13. Wie das Loch erstlich wieder zu stopfen; nemlich was wir schuldig an die Militie (zu bezahlen), wie auch vornehmlich der (den) See-Officiren und Bedienten — ist höchst nöthig; sonst kommen wir niemals recht in unsere Einnahme und Ausgaben.

14. Daß man allen Fleiß thäte, so möglich, daß wir unsere eigene Manufactur=waaren, so im Lande sich finden, beneficiren, auf daß man das Geld, so viel möglich, im Lande behalten konnte; insonderheit wie die Wollen manufactur im Stande kann gehalten werden, wodurch unsere militie und Matrosen könnten in guter Kleidung erhalten werden.

15. Ob nicht die Zölle könnten verpachtet werden, wie die Consumtion; und wie es kommt, daß es nicht bereits geschehen?

16. Wie das Salzwesen am besten einzurichten, entweder mit Termöllen (?) oder mit dem Lüneburgschen Salz?

17. Daß keiner ohne expres Bewilligung seine Gage sich selber abkürzen darf in den Abgaben von seine Güter oder Contributionen.¹⁶⁾

18. NB. Hiebei ist nöthig, daß wenn nun eine reduction vorgenommen, daß aller und Jeder, so bei der Expedition, oder solche unter Händen (hat), alles ins Geheim, so viel möglich, gehalten; und mir hernach nicht überlästig fallen mit solliciren für ein oder Ander, so durch diese reduction cassiret; viel weniger etwas schriftliches deshalb expediren lasse. NB. Luxdorph wegen der Expedition zu Kolding angehend der Priester.

2. "Ungefährliche Gedanken bei igtigenConjuncturen, December, Anno 1690." *).

Man sollte fast ballanciren, ob der Friede oder Krieg prevaliren sollte, indeme man in einen oder in andern, auff gewisse Weise, seine Sachen wol machen könnte. Im Frieden ist Alles sicher und kann man das seine conserviren; man kann aber auch durch stetige Jalousie von den benachbarten sich consumiren. Im Kriege gehet es nach dem was Gott und das Glück will; wenn das mit ist, und eine gerechte Sache, Gute Alliance, worauf zu bauen, erwirbet man gloire, conserviret das Seine, und gewinnet mehr dabei. Wenn aber nichts darbei zu erwerben, oder sonsten avantages zu verhoffen, ist es besser den Mittelweg zu halten, sich

¹⁶⁾ Ingen maa selv anvise sig sin forfaldne Gage, ved Afdrag i Landskat eller Contributioner. (I det andet Udkast staar; „Daß keiner selber seine Gage aus seinen eigenen [Abgaben] suchen darf, ohne expres ordre.“)

*) Inf. Dagbogen, 1690, d. 8de December.

nächst Gott auf sich selbst verlassen, und die Coniuncturen weiter ansehen wie die sich werden anlassen.

1. Unsere affaires seint darhin gerichtet, erstlich eine defensiv-Alliance mit Engelland und Holland zu schließen, das Commerce-Wesendts und die pretentionen mit Holland abzuthun, dem Keiser gegen gewisse Conditiones 4000 M. unter dem Namen von Coniunctent zu Hülfe zu senden, und denn (dann) nachgehends mit Frankrig (NB. wenn Er gewisse jährliche Subsidien gebe) einen Neutralitets-TRACTAT zu schließen.

2. Wie wir mit Schweden, oder auch allein, die mediation unter den kriegende Theilen übernehmen.

3. Wenn wir mit Frankrig und Schweden einige Messures fassen könnten wegen der Mediation, würde man dadurch Gelegenheit haben, ein oder andertheil nach gutfinden preferablement vor Schweden zu obligiren.

4. Wan nun Engelland und Holland die forseiende Tractaten nicht terminiren wollten, zu versuchen, ob nicht anstatt gegen Frankrig, wobei keine Conqueten zu hoffen, sondern nur eine ruin der armee zu erwarten, gegen Schweden auf den Fuß wie Anno 1674 sich zu engagiren, daß wenn Schweden sich zu Frankrig würde schlagen, wir die Alliirten alsden assistiren sollten, und die Alliirten uns in Frieden=Zeiten NB. gewisse Subsidien geben, um allezeit fertig und in guter postur zu sein.

5. Sollten aber die Alliirten sich damit nicht begnügen, sondern uns platt gegen „Frankreig“ zu brechen obligiren wollen, wäre es fast besser, stille zu sitzen, und die Coniuncturen was ansehen, bis das man eine sichere Neutralitets-tractat mit Frankreig schließen könne, es sei conjunctim mit Schweden oder jemand im Reiche, auf dem Fuß der Condition, so dem Franz: Ambassadeur albereitß proponiret worden, oder auch daß man solche mesures mit Andere, oder (mit) Frankr: nähme, worbei wir einige reelle avantage zu hoffen.

6. Stünde auch noch zu bedencken, wenn Schweden, durch Frankr: getrieben, sich vertraulich mit uns einließe, und eine offensiv tractat machte, so Frankr: garantirte, worin getheilet würde, was jede party vor avantage bekommen sollte: solche Sachen seint wohl mehr zu wünschen, als zu hoffen; wäre eine

amusement vor eine Zeit lang; Gott muß man aber den succes aller Sachen einstellen.

3. Projet

Was der Königin könnte geantwortet werden, auf dero Proposition angehend die double mariage und die avantage, so unser Sohn P. Christ: insonderheit dabei haben könnte, mit des Churf. von Brandenburg eigene Tochter.¹⁷⁾

1. Wird inebrennablenment („In Ebrandnablenment“) festgestellt, und kan nicht mit guter conscience, noch nach raison d'Estat, noch mit honneur zugelassen oder permittiret werden, daß ein Prinz so dieße Cronen besitzen soll, eine Princessin heirathe, so nicht (von) unser wahren Religion wäre, oder sich zu derselben völlig („völlig“) erklärte und erkannte, nach brandenburgs eigen Exempel in ihre Religion.

2. Diese reflection ist auch bei dem andern Prinzen zu haben, so lange der älteste Prinz noch nicht verheirathet, und mit Erben von Gott beseelet. Wenn solches geschehe, könnte der andere Prinz desto sicherer und ehender solche oder dergleiche Partey versuchen, und eine Princessin so eben nicht unserer religion, alsdan wohl heirathen.

3. Sollte dennoch die Königin vermeinen, daß die von Ihr gethane Proposition eine Condition sine qua non wäre, daß Prinz Friderich auch des Churf: Schwester haben sollte, ohne daß Sie ihre religion changirte,

4. So wäre best, es allerdings plat abzusagen; jedoch könnte wohl, um Zeit zu gewinnen, wegen P. Christian (erstlichen welche Fragen geschehen¹⁸⁾), und zu sehen, ob die avantage nicht mehrentheils in chimären bestehe; als

¹⁷⁾ Saavidt af dette Kongens Udcast kan forstaaes, har Dronning Charlotte Amalia villet foreslaae Kongen en dobbelt Forlovelse, baade for Kronprinds Frederik (19 Aar gammel) og hans Broder Prinds Christian (som var i sit 16de Aar) med brandenburgske Prindseser; den første med Churfyrstens Søster (Elisabeth Sophia, f. 26. Marts 1674; første Gang gift 1691 m. Frid. Casimir, Hertug af Curland; død 1748); den sidste med Churfyrstens Datter (Louise Dorothea, f. 14. Sept. 1680; gift 31. Mai 1700 med Frederik, Arveprinds af Hessen-Cassel; død 1705.

¹⁸⁾ Først: „gethan werden“, og dette udflettet.

5. Was Holland zur Statthalterschaft sagen werde, ob sie nicht den Pr. von Nassau darzu schon destiniret, oder vielleicht gar keinen sich aufdringen lassen wollen; und ob die republicaner nicht Scheu („scheuwe“) tragen werden, einen mächtigen Prinzen, oder einen, von souverainen Hause abkommen, für ihren Chef anzunehmen. Wie auch ob König Wilhelm in Holland als Graf von Holland angenommen werden, wird er alsdann die Statthalterschaft doch nicht verlassen, sondern suchen England und Holland so zu verknüpfen, daß es bei der Engl. posteritet continueren.

6. Im übrigen wenn eine so wohl als das ander impracticabel wäre, müßte man die Sache mit aller Höflichkeit suchen zu hemänteln, und die Königin vor ihre Vorsorge danken, und zu verstehen geben, daß weillen es nicht hätte für uns gelingen wollen, so wünschten wir, daß dero Hr. Brudersohn das Loos möchte zufallen, welche(m) wir es so gerne gönnten, als uns selber.

7. Es ist zwar wahr, daß der Churfürst große „Mitteln“ und Gouvernements hat auszugeben; es stehet aber darhin, ob er nicht alles selber bedarff, denn er hat noch 3 à 4 Brüder zu beneficiren; seine Schwester Mitteln bestehen wohl in Barschaften und Juvelen, welche halbe consummiret können werden; mit Seiner Tochter wird es eben so sein. Sollte man auch wohl wissen, was Sie nach Absterben des Königs in England von dessen Domainen und Verlassenschaft zufallen werde.

8. Was das Vertrauen („fertruen“) und alliance naturel mit dem Churfürsten angehet, so gründet sich selbe mehrentheils auf eine mutuelle defension gegen Schweden und andre böse Nachbarn; dies ist das rechte Interesse beiderseits, daß man sich precautionire conjunctim, und ein wachendes Auge haben anff unsere Widerwärtigen, ob schon wir keine alliance hätten, oder nähere Verbündniß mit mariage.

9. Sonsten wäre wohl zu observiren und in Consideration zu ziehen, daß alles so wir bisher von dem Churfürsten begehret und mit Ihme durch Fuxen geschlossen, nicht gehalten worden; NB. der (die) Schleswigische Sache, Hamburgische und andere, wie auch das Elbezoll-Wesen, so noch da hin stehet¹⁹⁾ ob sie es recht meinen, oder nicht.

¹⁹⁾ Saaledes at det endnu er uafgiort.

Sehr übel wenn solche(r) Freunde Kopf folgen, die nichts gutes einen gönnen, ohne daß man „fast“ (fest) eingehen muß, was Ihre Fantasien seindt; doch ist aus allen Bösen das beste zu erwählen, und sich nicht allemahl dupiren zu lassen.

[Udenpaa har Kongen frevet: „Angande (angaaende) Dronningens Proposition. an. 1690, vdi Dec.“]

4. "Gedanken wegen Administration oder Einrichtung der Financen."²⁰⁾

1. Ist von Nöthen daß der Ob. Rent: Brand sich dechargire von andern affairen, und des Commissariats, auf daß er bey den Financen bliebe, und als ein Controleur general die Einnahme und Ausgabe berechne, und zu dem Ende 3 als Buchhalters hielte, als einen zur Einnahme, einer zur Ausgabe, und der dritte zu den Schulden; oder als ein Cassirer wäre.

2. Und weissen wir uns selber vorgesetzt, zum wenigsten alle Monat, des Ob. Rent. M. Berechnung mit etliche, so wir zum Conseil de finance mit zuziehen wollen, durchzusehen und selbige uns vortragen lassen; der Tag könnte Monatlich gesetzt werden, der erste Mittelwoche („Mittelweg“) in einem Monat.

3. wurde als den zu deliberiren sein bey der rechnung 1. der Abgang eines oder andern Monats, wie das zu ersehen. 2.

4. wie der Credit bey zu behalten und conserviret. 3. wie die Intraden am best könnten vermehret; 4. und dasjenige verbessert, so bis anhero nicht wohl administriret, oder auch negligiret worden.

5. Mußte auch allemal bey der Rechnung die in jeden Monat ausgegebene assignationes produciret, um zu wissen was bezahlt oder nicht; auf daß wir in diesem Conseil de Finance resolviren können, was nöthig zu bezahlen im nachfolgenden Monat, und dann dasjenige so wir resolviret, in unser und des Ob. Rentm. protocol zu notiren.

6. Wenn wichtige relations oder Memorialien von der

²⁰⁾ Saavel denne, som den folgende Artikel, ere uden Tvivl frevne i Slutningen af A. 1691. (s. ovenf. S. 145, 46.)

Cammer, Commissariat oder Holm („Hollem“) einkommen, könnten auch nachgesehen, und von uns dar auf resolviret werden.

7. Wann etwa „extra ordine“ Auflagen, oder da einige Capitalien aufzunehmen, wie auch einige extraordinair Ausgabe vorfiel, kann selbiges auch in deliberation kommen.

8. Können auch die jährliche 3 reglements, und derer repartitions, nachgesehen werden, nemlich des Hofes-, See- und militair-Estat. Die Instructiones für jeden der Kammer, wie auch Generalprocureur, kan nach („nag“) den Conjuncturen und zeiten von uns confirmiret oder reguliret werden.

NB. Daß ohne die nothwendige assignationes alle Gelder und Einkünfte erstlich ad Cassa gebracht, und eingeliefert, bevor sie ausgegeben oder verassigniret werden, bis unsere resolution, so wir monatlich nehmen, ergangen. Wäre auch wohl nicht undienlich, daß alle geldmittel, sowohl der militie, als See- und Hof-Estat, in ein(e) massa kämen; und daß ein Deputirter von jeden der 3 Estaten committiret wäre dem Ob. R., und die andre Deputirte Acht hätt(en) was von Nohten anzuschaffen von materialien, und alle Beschwerte zu recht hülfsen, und für die regimenter richtigkeit machen, ic.

NB. wer ist capabel, dies Werk recht einzurichten und zu administriren: welche Ich in diesem Conseil nehme in meiner Gegewart; denn viele, ist nicht gut, und andre die nicht mit kämen möchten sich formalisiren.

Alle die alten restanten aufzuheben von gewisse Jahren her: die Contributions egal zu machen: alle unterschiedlich(e) Art(en) von Schatzung einen Nahmen zu geben, und die andere cassiren; denn die könnte man vermehren und verringern unter einem Nahmen. 1. Contribution; 2. Provision; 3. Matricul-Estat; 4. Tolden og 5. Consumption, und keine mere Nahmen.

(Inden i dette Document, uden Aarskal, ligger følgende, ligesledes udaterede, Memorial, der synes at høre til det foregaaende, og formodentlig er skrevet paa samme Tid.)

5. „Memorial,

wor über die Instruction der Deputirten über unsere Financen könnte eingerichtet werden: welche sollten seyn Geheimder Rath Pless und der Ob. Rent. M. Brandt."

1. Zu suchen eine richtige Balance von Einnahme und Ausgabe zu machen für künftigh Jahr.

2. Auf Mittel und Wege bedacht zu sein, wie der Überschuß an ausgaben, es sey durch Credit oder sonsten, in Zeiten ersetzt werden möge.

3. Zu dem Ende mit einander täglich auf der Cammer fleißig zusammen kommen und mit einander communiciren, und was beschlossen und verrichtet wird, durch die „buchhalter" und Cassirer (welche sie selbst darzu vorzuschlagen hätten) protocolliren zu lassen.

4. Von allem, und insonderheit in was Zustand sich die Financen befinden, und wie Debet und Credit beschaffen, uns selbst im Conseil de Finance monatlich conjunctim relation zu thun, über dasjenige so den künftighen Monath zu assigniren, und unsere ordre und Gutfinden einzuhohlen; neben deren Vorschlägen, was am Nothwendigsten auszugeben wäre. Sollte die Zeit von einem Monath zu lange sein, so haben sie es an Uns zu erinnern, daß die Sache pressant wäre.

5. Die assignationes allemahl beiderseits zu unterschreiben.

6. Keine auszufertigen, da man nicht weiß, oder vorhin versicheret, daß sie bezahlt werden könne.

7. Gleichfalls („gligtsat") alle Briefe und Ordres an die subalternen Beamten beiderseits zu unterschreiben und durch die Buchhalter oder Cassirer contrasigniren zu lassen.

8. Ein Mahl oder zuo in der woche bey dem Land-Commisariat zu erscheinen, und was darinnen von denen dazu specialiter Deputirten, als Nummensen und Rosenkreutz, verhandlet worden, zu revidiren, und in einem und andern nebst denselben nöthige Verfügung zu thun, auch was speciale weitere Veränderung erfordert, darüber relation an uns conjunctim abzustatten.

9. Denen deputirten bei der See haben wir eine gewisse summa von 320,000 Rdlr. vor dies nächstkünftige Jahr assigniren lassen, worvon sie zum Schluß des Jahres Ihre Rechnung eingeben werden.

10. Auf die Cammer-bedienten fleißig Aufsicht zu haben, damit von einem Jedem was Ihnen zu thun obliegt, gebürentlich verrichtet werde.

11. Die Sessionen auf der Kammer zu continuiren bis weiter ordre, und so ofte thunlich zu Beförderung unserer Dienste und Verbesserung der Intraden mit beizutwohnen; und (in) solche, wen Er gegenwärtig, das præsidium führen; in dessen Abwesenheit der Ob: Rentm: wie bisher gewöhnlich gewesen.

12. Schließlich sich mit allem Fleiß angelegen sein zu lassen, wie der Credit wieder retabliret werden möge, damit bei begehenden extraordin. Ausgaben man nicht nöthig habe, allemahl zu extraordin: Auflagen zu schreiten; sondern durch Credit, gegen leidliche Zinße, die nöthige Summa beigebracht werden könne.

Scheimeraad Plessens Erklæring.

„Diejenige welche Ihr Königl. Mayt. als Deputirte über Dero finances zu verordnen entschließen werden, wer oder welche dieselbe auch sein möchten, solche würden wol unmaßgeblich bevor sie nützliche Dienste leisten können, bei dem gnädigst communicirten Memorial folgendes zu erinnern haben:

Ad 1^{um}.

Müßte nothwendig derselbe, welche die finances unter händen gehabt, einen Aufsat, oder gründliche Nachricht, herausgeben: 1) was Ihr Mayt. bis zum Schluß dieses Jahrs schuldig. 2) Die Balance der sinnansen welche in dem negstkünftigen gewiß zu setzen; und 3) wie hoch er weiß, daß dagegen die Ausgaben nach dem jetzt reglirten Estat sich belaufen, oder Ihr Maytt. bereits extraordinair geordnet haben; worin dan solcher gestalt die revenues solche dépenses, folglich auch die Schulden, zu stopfen nicht zureichlich sind, darin muß entweder der Estat eingezogen, oder durch extraordinaire Mittel Rath dazu geschaffet, sonst wegen der Schulden durch Credit es also zu machen versucht werden, daß von denen, welche zu fordern, wo nicht ganz, doch zum theil, für der Hand angestanden, und man inzwischen sich bewiise, wie auf eine oder andere art darauf zu kommen.

Ad 2^{dum}.

Wenn nun dernach die Balance auf das negste jahr fest gestellt, kan sodan erst der Buchhalter sein Buch nach selbige einrichten; und muß solches auf die art geschehen, daß Er à part in ein ander Buch

monatlich und alle quartale unter eben solche titeln, als im Hauptbuch sein, die Extracten davon einführet, welche von dem Buchhalter unterschrieben, Ihr Königl. Mayt. sodan nicht allein (monatlich), sondern so oft Sie es verlangen, mit dem Hauptbuch können vorgewiesen werden; Wolten auch Ihr Königl. Mayt. auff die weyse jeden Tag wissen der Zustand Ihrer Financen, können Sie so fort völliges licht haben. Alle Special-Rechnungen der Bedienten, item des Cassirers, sind auff gleichen Fuß einzurichten, und wird dergleichen bey einer jeden wol eingerichteten Cammer ohn dem præsupponiret.

Von Monath zu Monath aber mittel zu ordnen, laßt sich gar nicht thun; es sey dan daß bald hie bald da, ohn unterschied diejenige (Mittel) dazu genommen würden, welche schon vorhin zu andern außgaben destinirt, darauß aber nichts anders als Confusion entstehen und große Wechsel-lagien verursachen muß; was aber in jeglichem zu bezahlen verfallen, oder sonst zu heben ist, muß obbesagter Extract auß dem hauptbuch ohn dem weysen.

Ad Sextum.

Soll nicht aller Credit gänglich verfallen und irreparable gemacht werden, ist zu verhüten, daß nimmer einiges assigniret werde, den wo die Zahlung zuverlässig ist."

Ad 8 & 9.

Ist eben so zu observiren wie oben beim Isten punct angeführet.

Ad 12.

In allen vorigen aber ist nur angeführet, was etwa das Cammerwesen en general und ins gemein betrifft, worauf aber hauptsachlich zu reflectiren ist, daß jedes en detail untersucht, und consideriret werde, woraus die Mittel sollen einfließen, wie weit solches practicable und den Untersassen so erträglich fällt, daß man sie nicht nur auf einige, sondern so viele Jahre, als die conservation des Estats es erfordert, zum Beitrag herbeiziehen könne; hingegen auch keine andere Ausgabe geschehe, als nützlich, und das nothwendige dem nöthigen vorziehe.

Soll nun hierin etwas thunlich und erträglich sein, erfordert der Cammerbedienten Pflicht, in Zeiten darauf bedacht zu sein, wie am ersten der landman, folgendes die Städte, so dan ein jeder in seinem Stande, etwas verdienen, erwerben und vor sich bringen könne, davon er wieder zu geben habe, und daß solche mittel mehr ins land fließen, als darauß gehen; dan sonst es nicht fehlen kan, die armuth stets zu nehmen, und das unvermögen præstanda zu præstiren überhand nehmen muß. Wan ein baum wenig safft hatt, sind auch schlechte fruchte davon zu hoffen, so daß, nach gerade als er solchen verlieret, gar verdorret und ausgehet.

Wie nun obiges alles wol zu consideriren und einzurichten, nicht nur die innerliche wolfsahrt der Reiche und lande, auch die erhaltung

derfelbe betrift, fonderu auch frembde und auswärtige puiffances mit offerir- und fchließung einiger Alliancen, tractat- und Bündnüßen, auch fonft nehmenden mesures fih darnach richten, fo daß felbige nur mit denen, wovon man einiges wieder zu hoffen vorzüglich getroffen werden wollen, folglich die gloire des Königs und die ficherheit des Estats darauff beruhet: als wird fo viel mehr nötig fein, zu folcher importanten, wichtigen und fchweren function nicht leute von ordinairem talent, fonderu nebst der integrité, treuer redlichkeit und desinteressement, Subjecta von ungemeiner Capacité, auch folche die wegen Ihrer honnesteté und droiture fih recomendiren und bei der welt in Credit feßen können, und dan leglich ehender viele, als wenige zu choifiren. Meines geringen orts laffe mich an dem allergnädigften und ganz unverdienten Vertrauen mit allerunterthänigft dancknehmigen herzen gerne vergnügen, und bitte nachmahlen in tiefftem gehorfam mich allergnädigft zu verfchonen mit einer folchen charge, die mir viel zu fchwer, weil von allen was dazu erfordert wird, nichts bei mir finde als aufrichtigkeit, treuw und redliche Intention, womit auch außer folcher employ. als lange mir gott luft und edem gönnet, verbleibe

EW. Königl. Mayt.

allerunterthänigfter treuwer

Diener und Knecht

C. S. v. Plessen.

6. Memorialer. 1691.

Memorial, Rentekammeret vedkommende.

1691. 10. Januar.

1. Commission at fætte alting udi Rigtighed paa det Crediten igien kan vore og intraderne kan formeres paa bedfte Maade, efter Coniuncturernes Tilftand.

2. At Ob. Rentmester hver Quartal mig foreftiller en rigtig Indtægt og Udgift, hvoraf Jeg fely kan under min Haand underregne hvem der ſkal betales, og hvem der ſkal hie noget længere. Mens ellers kan vel maanedlige Extracter indleveres, og ſaa efter Tidens Tilftand paa lige Maade udgives.

NB. Om Conſumtionens Indrettelse udi Slesvig.

3. Om ikke paa Blogen 12 Rdlr. (?) udi Holften noget kunde ſættes, i Steden for Kopſtatten her. NB. Lehnghods udi Holften 100.

4. Hvad Conſumtion af Vin og Brandevin.

5. Hvad Saltet, naar det var forpagtet.
6. Hvad (af) Tobak, naar det forpagtes, kan komme.
7. Hvad der kunde forbedres ved Biergværterne og adskillige rare Stene ic.
8. Om ikke en Banco, som i Sverrige, kan oprettes.
9. Om Bispens Forslag, at bekomme en summe Penge*), saa og en Inrollering af Landsfolk.
10. Toldens Forpagtelse overalt, og Told-Rollens Indrettelse.
11. Commerciernes Fortsættelse og Privilegia, saa og at søge Farten ved „weygattet“ ved Nova Zembla.
12. Defension-Sstyr.
13. Om Toldens Forpagtning overalt i Rigerne.

Memorial, Militien til Lands og Fæstningerne
vedkommende.

1. Militien rigtig at betale til Hest og Fods ic.
2. At holde dem complet, udi Mandskab, mundering og Exercice.
3. Magasinernes Indrettelse de guerre & de bouche, udi Fæstningerne her og udi Norge og holsten, saa at naar enten paa en eller alle 3 Steder skulde behøves Magasin for armeen, der kunde være udi Forraad paa et Aars Tid til Fæstning(erne), saa og Armeen, at forsyne med.
4. Fæstningerne at inddele, „Artilleriet“ og des Tilbehør, saa og lade bygge de behørigte Krudtaarne, Møller og Bager=Dyner, paa det paa hver Sted, efter sin proportion, alle Slags requisita kan findes.
5. Og saasom vores Lande mest bestaaer udi Der, saa er det, om en Ulykke skulde være, det værste at Communication kunde betages; saa er det høit fornøden, at alting blev saa anordnet, at ingen Sorg derfor behøvedes, og at det paa en rigtig og god Fod sættes.

*) I en af Kongens Memorialer for 1696, „Cammer og Financer belangende“, (hvori endel af de her forekommende Artikler gientages) forekommer ogsaa: „Den forrige Bisp Bager's Forslag om Penge og Dragt.“ (Dragt?)

6. Cronborg(s) Bygning(s) Fuldfærdning og achevering.
7. Rensborg Arbeid med alt Magt at fortsætte.
8. Om muelig, Noget ved Copenhagen at arbejde, i det mindste til Krudtaarnet i Castellet, og smaa reparationer paa Volden og Broerne.
9. Gevær at indkøbe af alle Slags, og Hammer-Møllens Bedligeholdelse, eller forpagte for „gewiß“ Antal Gevær om Aaret af alle Slags.
10. At lade støbe 2 smaa Metal Mørser som Gaubitzer („hovitzer“).

Memorial, Søe-Estaten vedkommende.

1691. 10. Januar.

1. Søfolkene's rigtige Betaling og Underhold, Klæder og hvad ellers behøves, og deres Completering efter forrige Aars reglement.
2. Siethusets Indrettelse, eller Forpagtning, eller slet til participanter overlade, strax at lade støbe 5 24Pd. Canoner.
3. I lige Maade lade bestille udi Norge flere 18Pd. (Canoner) og lade probere, og giøre 2 à 3 24Pd. Jernstykker efter Adm: Spans Forslag.
4. At indkøbe Krud til Flaadens Forraad, saa og salpeter.
5. Adskillige Materialiers Anskaffelse til Flaaden.
6. At bygge et nyt Skib paa 76 Stykker, og et af 50 Stykker.
7. En Escadre af 12 dygtige og 12 smaa Skibe at equipere, og holde dem her, som forrige Aar, udi Beredskab.
8. Den Fregat „Dragon“, og det andet sma*) faaer endelig equiperes i Sommer paa Elben.
9. De smaa Fregatter i Norge faaer og at være færdige, at dække Norge(s) Kyster („Koster“).
10. Provianthuset(s) nødvendige reparation.
11. Den nye Holm at continuere færdig at giøre.

*) Ulydeligt.

12. At give vel Algt paa Havnens Conservation og Forbedring, og udi Særdeleshed uden for Bommen ved Lønderne, at der altid laae et Skib eller Bram, at ingen maatte blive liggendes der af fremmede Skibe.

7. "Raisons, at Militien ei bør at formindsses. 1692."

1. At man ei bør bygge paa Sverriges Venstfab, saasom den ei kan troe, at vi kunde glemme de Lande, som de os fra-tagen (have).

2. Det giver deres dagelige Forstærkning af deres Militie os til fiende, at de venter iffun en god Leilighed.

3. Gjører derfor uformærkede og hemmelige pacter og alliancer med Gøttorf.

4. I lige Maade tracteret med Lyneborger(ne) saa og „Mekelb. Güstrau“, og paa saa Maade environerer os paa alle Sider.

5. Hvad de udyortes potentater vil dømme om os, naar vi udi disse Conjunctioner gjorde nogen Forandring i vores Militie.

6. Hvad for Figur vi skulde gjøre ved Mediations Barket, om vi ei bliver i Postur.

7. Om icke Hollanderne og Engellanderne skulde søge at hindre desmere alt vor „Commers.“

8. Hvad Frankrig skulde dømme om os, og hvorledes han (Kongen?) vilde tage det op, naar vi lod reducere af vores truper, som siden kunde komme de Allierede til bedste.

9. Naar vi nu havde reduceret, og Sverrige gjorde en transport, og satte en considerable Corps („Cor“) ud i Thyssland, for at soutenir sin Mediation: var vi da icke nødt til at hverve igien, og sætte os i postur paa Grændserne, og for at lade os see?

10. Kunde icke da besørge [betrygtes] for en usformodentlig Overfald, om vi ei var i Estat?

11. Kunde Engl. og Holland icke betage os vores Commerce.

og Søfolt? Var vi da ikke environneret overalt, at faae*) Hølf tilhørende?

12. Naar Fæstningerne og Flaaden skulde besættes med Land-Militie, da vilde der komme en meget ringe „Corpo“ tilsammen for at hindre en Fiende, at han jo kan gaae midt i Hjertet af Landet.

13. Tilmed er store og hastige Forandringer farlige, i en Hæst at omsætte Regimenter og Compagnier, især naar Fienden („Fjenden“) er for Døren; og meget slet Fægtning, naar Officeren ei kender soldaten, ei heller han sin Officerer, haver vi erfaret af experienceen; og naar man fægter med Bønder, saa pleier man faae Sug med Bønder.

14. Vores „Corpo“ under Hert. af Wirtenbergs Commando, naar det bliver conserveret, er det vel at forlade sig paa, naar vi dennem skulde behøve engang; Mens der kunde komme sliq Tilfælde, at deraf ingen Hielp kan forventes; som om de nu blev understuften iblandt hverandre, og det skulde continuere en eller to Campagner, saa var det altsammen ruineret og creveret; og om sliq en Ulykke, som jeg tilforn ommeldte, skulde paaafomme, da, omendstiondt de endda vare i god Postur, kunde Naboerne nok giøre dem saa megen Ginder, at vi ei kunde have nogen Gavn udaf dennem.

1.

Naar vi nu giør en Fordeling af vores militie, som den nu staaer, og hvorledes den da skal være, da skal nok fornemmes, at vi et lidet eller ingen Corpo kan føre i Marken at imodstaae en Fiende, som os med andre Naboer vil usformodentlig overfalde, og vi nødes at gaae defensif.

2.

Saa og naar Overslagen giøres af det, derved udi Penge menageres, vil det, paa hvilken Maade det steer, svar lidet bedrage, især mod den Fare, som man udi disse conjuncturer skulde sig udi sætte naar sliqt skee.

*) Og hindrede fra at faae.

8. Over Secretair Harboe's Bearbejdelse af Kongens egenhændige Udkast. (Nr. 7.)

(Ordret efter Harboe's egen Haandskrift, hvorpaa Kongen har tegnet hans Navn.)

„Raisons

Hvorfore Militien nuomfiunder fornemmelig ei for meged formindstes burde.“

1. „At mand, som erfaringen fra mangfoldige Aar udbiist hafver, ingenlunde bør at bygge paa Sverriges, som voris farligste og Mægtigste Naboes bestandige Venfkab, at det jo ved leilighed, især naar vii for meged var disarmerit, Interessen for alt andet foredrage skulle.“

2. „Den diffidence Sverrige altid til os haft hafver, oc mueligen vel icke ilde sunderit er, i det vii gierne det ville igien hafve, som os med all rette tilhører, oc Sverrig derimod at beholde det som Conquerit er, Er icke at formode, nu ganste at være forsvunden oc opheved, at det jo, naar vii aftackede oc gaf os blott, icke skulle søge at træde os for nær, for at gjøre os end meere Svagere, oc derved at conservere sine Conquester med saa megen meere Siderhed, oc gjøre sig tillige mægtigere og considerabler paa den Tydske Baand. (Vund.)

3. „Siiden Sidste i Lund sluttede fred, har Sverrig jo meere end aldrig tilforn, og det icke lidet til en Dehls undersaaters ruin, augmenterit sin Krigsmagt, formodentlig vel icke til anden ende, end til at skade os dermed, naar occasionen sig præfenterede dertil, og at sette os i Saadan stand, saa vii i mange aar icke skulde kunde reise os; og naar Sverrig derudi kunde reussere, kunde det med desto meere sickerhed indbrage sin nu saa Siore hafvende Kriegs-Magt, og med Rolighed og magelighed, som intet befrygtende, soulagere siine undersaatte, og bringe dennem udi en florisant tilstand.“

4. „Vil mand ansee dette Gottorfske Huus, som jo meere og meere af Sverrige til sig drages og forbindes, saa det nu snart icke anderledes end som for Sverrig selff maa considereres, (og) hvad fare fra den kant kan komme, naar Sverrig vil os ilde, og Venfskabet begynder at opføre, Er det meget betænkelig sig for meget fra sinn Kriegs-Magt at degarnere.“

5. „Skulle det fiøre Verk snart til Mediation komme, da maatte mand siige, er Mediator icke vedbørende armerit, mens tæker nu af, af sin Krigsmagt, og i saadan tilstand ei at kunde med eftertræd og force, om nøden galt, appuyere Verket, kunde Considerationen muelig icke blifve maadelig, foruden at det de udi Krig begrebene partier fiøre øyen

vilde gjøre, om vii nu, der muelig samme Mediations Bercks forsettelse for døren er, i Hænderne er, (sic) nogen esclatante reduction gjorde: hvilked om saa skeede uden al Tvivvel satte os udaf all Consideration, som vi hid til dags har været ubi, og Sverrig derimod, som saa Mægtig armerit forblef, alleene derudi som det meste gausn i saa maade deraff ville tilfalde, og os apparentlig det mindste; foruden at der kunde siges, Frankrige selff andere tander maatte satte, Seende os derhen at vere bragt, at vii, der Bercked i sin høieste Crisi staaer, vilde afaacte."

6. "Om det end maatte saa være, at Sverrig nu for haanden intet andet end som Et Stadigt Venfkab med os at underholde søgte, Hvortil Commercii Væsened muelig nu det Største contribuerer, Saa er dog vel at reflectere negst paa, om Sverrige, seende vii os fra voris Kriegsforce nu tout d'un Coup blottede, icke derved og for den Skyld fornemmelig skulde faae nogen appetit til at foredrage den ved en hastig ofverrumpelse formodende gausn for al tilforn forsikrede Venfkab: Thi Leiligheden letteligen forandrer Gemøtterne, og drifver tanderne paa det hen, som tiit og ofte aldrig tilforn bleff tenkt paa, naar ingen leilighed dertil gafvis."

7. "Danmark, som nu om stunder med saa mange Mægtige Armerede, Ja mueligen oc nesten alle Jbde intentionerede Naboe omgisved er, Rand med een liden force, om noget findtlig i een Hast paakom, sig meged besverlig redde; thi om for meged afaadis oc Fæstningerne, andre nødige plager, oc slaaden først vedbørende besettis stulle, ville vel være liidet ubi Marken att sette, oc er der ikke."

8. "Ett Considerabel Corps at sette ud paa grengerne, som behørigen kan gjøre Teste, og i det Ringeste sikkerligen dede landet, især der endnu ingen rette fæstninger, som i behørig defention ere, og hvorpaa vii os kand forlade, hafves, Sees snart icke hvorledes vii een hastig ankommende Finde ville afholde, at hand jec til mit i hiertet aff Landet kunde trenge; og lodedis een Finde, fornemmelig Sverrig, hvorpaa altid øyed faar at hafvis, saadan Et Coup, naar ingen behørig resistance kunde giøris, behøvede det icke Synderlig til Søes siiden at agere, Mens idun søge viidere at indtrenge i Provincierne; hvorved vii udj den Estat snart kunde settis, icke at faae slaaden een gang i Søen aared dereffier, naar ellers rupturen Binteren tilforn skeede; thi mand da saa meged mindre kunde hindre, Sverrig Jo meere og meere transporterede, og satte sig paa et eller andet Sted saa fast, at de icke saa let ved voris egen Magt var at fordrifve."

9. "Tænk vii fer meged aff, hvor er Goldene igien saa hastig at komme? De spørgis, om Naboerne altiid for os saa vel maatte være Intentionerede, at de os ville tillade nogen Hverfving hos dennem at anstille, eller og om een Klaag og forsigtig Ginde icke i det ringeste strax og for det første betoog os alle leilighed ved grengerne dertill; foruden at det icke er saa got og døgtig, som igien faaes, som det som astadis. Aff voris egne lande er icke meged at tage, og om endelig i nødz fall noget kunde hafvis, Saa hør der dog lang tiid til, inden det i saadan stand kand komme, Saa nogen rett nøtte deraff er at forvente."

10. "For en hastig ofverrumpling har Danmark mest at besrøgte, som besverlig er at hindre naar foren er for liiden; og om en skönt een liiden goed Stod kunde være udi forraad, hvoraf en Størrere kunde formeris, saa staaer derhen, om vii altiid saa lenge tiid kand hafve, at saa den behørig indrettet og i saadan Stik, som i saadan fall behøvis. Thi fiøre forandringer og Omsetninger med Regimentter og Compagnier at giøre, naar Ginden er for Døren og man skal fægte, er farligt, og naar officererne ei kiender Soldaten, eller Soldaten officererne og des Væsen og Maneer, følger selden noget gott deraf."

11. "Om Saa meged astades, saa vii ej udi nødzfall i Marken med en fornøden Armee i en Hast kunde comparere som ssee burde, Saa følger joe deraff, att alting i sæstningerne, i hvordan de og ere, til desention faaer att inkastis, Mens hvad sæstninger i disse tiider ere (end skönt de vare i vedbørende Stand, som vii dog saa af hafve) naar ingen Armee i Marken derhos er, eller hastig komme kand, lærer de daglige erfaringer all for meged; foruden att den gamle Størke, man havde, blef separerit, som icke da Saaledis kunde indrettes, som ellers, om den samlet var, med tiid og Etund ssee kunde."

12. "Tænk nu for meged aff, og Evertig imidlertid af Franckrige derhen kunde formaaes, at giøre en considerable Transport af Troupen, om end skönt det aldrig til Ruptur maatte være anseet, Mens idun til at giøre een figur for diversion slyd: vil da icke Politiequen udkrefve, vii og et Corps paa Grengerne faar at udsette, enten for at giøre figur med, eller og af Jalousie for saadan nær kommende Magt, ligesom Con-juncturerne og Alliancerne da falder. Har vii i Saadan fall, at en Transport ssee af Consideration, som Venner med Evertig værende, inte nogen force tillige med, som er considerabel, ansees vii icke hverken at kand stude eller gafne; og staa vii icke all for vel med Evertig, og fuld-

kommen fand flaa troe til det Venfkab, Mens hafve aarsage at frøgte, at de lettelligen kunde tage leiligheden ved haarene og ofverfalde os: Maatte det da icke lettelligen til faadan Resolution udfalde, at vii fick at anhverfve igien det, som fortelig tilforn muelig kunde vere aftadt? Og faar Sverrig først en considerabel Armée igien paa den Tydske baand (Lund), gaaer det icke lettelligen saa Stille tilbage med den igien, uden noget at udrette; og kunde da vel og i Conjunctionerne faadan erindring komme, at vii hastig udj vittløffighed paa een eller anden maade med kunde blifve indvickled.“

„Saa det derfor ved disse vit udsende og underlige Conjuneturer heel betendelig kunde være, nu for haanden nogen Stoer reduction at foretage, Saa herudi høist forsigtigen og varligen vel vil handles, at icke, for at giøre noget gott, værre deraff maatte følge; Mens ere Sagerne Saalebis beffaffede og cituerede (situerede), at udi nogle Aar intet er at befrøgte for nogen Krig eller Uroe, behøvis vel ej lenge at balanceris deruti; Mens joe før jo bedere til reduction at træde, saa landet kunde vorde soulagerit. Thi Endelig og hvorum alting er, naar Militien ingen lunde som den nu er fand underholdbis, og albetis ingen anden Midde og udbye dertill paa nogen Sæt eller Maade er at udfinde, end som ved reduction alleeniste, faar mand af Nød at giøre en Dyd, og træde til faadan reductions middeles, som ellers, prudenter og forsigtigen at handle, nu omstunder icke fce burde.“

Kiøbenhavn, d. 29. febr. 1692.

9. Christian den Femtes egenhændige Instruction angaaende Angrebet paa Røgsborg, m. m. (1693.)

Vores Rejse begyndes den 19. Julii, og kan vi være udi Rensborg om Gud vil den 23. Julii, hvor sammesteds vi videre erfare, hvorledes affairerne staae. Imidlertid er Vores Feltmarskalk Wedell her til Oldisloh for at samle vores Truper der til sammen, som ere udi marsch og embarquerede, som om Gud vil der imod den 1. à 2. Augusti, med „Artollerie“ og Alt, der kan være. Vi gior imedens en liden tour til Glyshtadt inden „Artolleries“ og des Infanterie derfra kan „marsere“, og begiver mig strax til „Rensburg“ igien, for at see trupperne marsere

igiennem „rensberg“. Midlertid fornemmes nok, hvad Lüneborgerne vil gjøre, enten fra eller til; og faaer man sætte dem en ført termin, (om det ei burde at stee ved en expres Besending) til at quitere Ratzeburg; hvis ei, reiser Jeg lige til vores truper for at gjøre Revuen og beordre strax vores Feltn: Wedel plat at attackere Ratzeburg om det lettelig stee kan; hvis ei, saa den at bombardere og derved at ruinere. Skulde det hændes sig, at de gif over Elven udi de 4 Lande og occuperede Bergedorff, da faaer man sætte sig for dennem, om man ei kan attackere dem der, og imidlertid blive ved bombarderingen af Ratzeburg. Skulde de og ville sætte sig ved Ratzeburg med al den „Førse“ (force) de haver, faaer vi at „marsere“ med heel Corpo (med hele Corpsen) til Elben, for at betage dem deres Communication og „subsistans“; NB. er at sige, om de sig saa fast der eller andensteds kan sætte, at man ei med avantage dem kan attackere, førend vi der ankommer; ellers kan vi des snarere ende Værket, naar man dem strax kan „attackere“ uden at lade dem lang Tid at fastsætte sig, enten paa een eller anden Steds; uden det hændede sig, at de dem fast retrancherede førend vi alle vores truper og Artilleri havde samlede tilhobe; forinden man ei hør nogen mouvement at gjøre til virkelig action. Bedækning af vores fæstninger og Stæder udi Holsten er armeen og de Fregatter paa Elben tilligemed Jagterne og Gverterne armeerte, som for Glückstad, „Altenau“, og hvor behøves for at ligge, og naar det kommer til ruftur at de da kan være parat til at brænde de Lüneburger Fæstøi, eller ruinere, eller med sig tage. Udi Oldenburg og Delmenhorst faaer de at være allert, og især udi Delmenhorst. Udi Norge var nødig at være sur sa garde, saa vel (som) her udi Kiøbenhavn; saa og vores transport-Skibe, om de, imedens transporten var stekt, skulde gjøre en Tour frem og tilbage, uden at have Folk og Stykker paa, for at hente deres proviant, faaer i lige Maade deres „Commendör“ advares at være sur sa garde. Om ikke var bedst at de sig lagde, naar de havde giort transporten, ved Friderichsort hos Fæstningen, hvor Havnen er heel god, og bedre end paa Reden af Lübek eller Travemünde.

Det Dont, som „Bretenau“ haver under Hænder, var heel nødigt at det kunde komme ud, baade i Tydskland, som i holland

og England. Skeel bliver vel ei for velkommen hos Kong Wilhelm; imidlertid er det dog godt for apparancen; i lige maade naar Lente dem udi Holland remonstrerer, at det Dont dem ei i nogen Maade kan lusehere, uden at de vil have endnu mere Uro og intet derved at vinde, uden at følge K. W. (ilhelms) aveuglement. Saa var og vel godt, at Ehrenschilt Borgemeesteren i Hamborg om vores Forehavende, og hvad vi videre intendede, Efterretning gav, ic. I ligemaade om Lente udi Lübeck det samme kunde der udrette (NB. om deres Vand der at afløbe lade.) Saa var og vel godt, at Juul noget deroppe forblev udi disse conjuncturer, og udi det mindste at Lüdorff derhen kom før end hans Bortreise derfra; var og godt at Hansen i disse Tider hos Bielke forblev, og at Geismar sin Reise ogsaa befordrede. Skulde nu denne Sag med Rauenborg komme til Forlig, da var at ønske, at Franske Ambassadeuren havde Ordre at offerere os Krigs-subsidier, saa og titulaturen, inden vi kom til Slutning med Lüneborgerne, og have Militien samlet. Saa veed jeg ei, om man ikke skulde forsøge at gaae over Elben, og lade baade accorden med Ratzeborg fare.

(Uden Datum; synes at være afbrudt.)

10. Copia Thr. Königl. Maytt. andtwort

auff die Zweifel, so sich P.(S.) machet in der bewußten Sache.

- | | |
|--|--|
| <p>1. Wegen der Elevation in der Messe beizuwohnen.</p> | <p>1. Nach der Bekanntniß, undt dem inhalt der Gebether, so wir alhier wollen aufsetzen lassen, kan solches ohne verletzung m. L. gewissen wohl geschehen, undt Sie also der Elevation wohl beywohnen.</p> |
| <p>2. wegen des Abendmahls unter beeder gestalt zu genießen.</p> | <p>2. Ist eine condition, worbey m. L. leben undt sterben wirdt. Solte man abseiten der andern darin difficultät machen, kan aus der ganzen sache nichts werden.</p> |
| <p>3. wegen des Pabsts vorder Kirchen haupt zu erkennen.</p> | <p>3. Meiner Tochter kan dieses indifferant seyn, wer der Erste Bischoff, undt in so weit das haupt der catholischen</p> |

Kirche ist. Indessen ist die sache keine glaubens articul, undt kan folglich M. I. Ihr gewissen nicht beschweren.

Meine vielgeliebte Tochter hat an meines väterlichen vorsorge nicht zu zweifeln; Insonderheit für Ihre undt meine beruhigung undt tranquillitet unser gewissen werde alle thunliche precaution nehmen. Gott wirdt alles anheim gestellet, wie Er es weiter dirigiren wirdt. Meine Tochter verbleibe bey Ihrem löblichen vorsatz, undt lasse sich von niemandt, wer es auch sey, nicht irre machen: denn Ich versichere meiner Tochter, daß Ich lebens Zeit verbleiben werde dero ganz getreuer Vatter.

Copenhagen den 10. Decembr. 1695.

11. "Memorial Sœ-Estater belangende. 1696. 30. Mart."

Sœ-Estater er tillagt ordinaire og extraordinair 260,018 Rdlr. og skal endnu udi dette Aar tillægges apart . . 100,000 — desforuden vil de hamborgske Baadsfolk koste . 50 à 60,000 —

1. Burde de Skibe af Flaaden, som ikke saa stor Kølhaling og reparation behøves, at tilrustes og færdig gøres, for allehaande surprise Skyld; dog ei at sætte deres Stænger oppe, men være parat.

2. Dertil saaer et Overslag gøres, hvad Mandstabs og Folk til des Besætning behøves, og det, som feiler dertil, anskaffes og anshverves.

3. Saa og deres Magasin og „provision de busche“ at være parat naar de bleve lagt uden Bommen.

4. Siden at angribe Flaaden med al Magt, den at kielhale og reparere, som og i lige Maade at opbygge de tvende nye Skibe paa 54 Stykker.

5. At der flere Jernstykker fra Norge anskaffes, af 24 Pd., 18 Pd., 12 Pd., saa og Nogle af 36 Pd. efter den nye Afrids, saa og „Jern-Skraab“ og Rugler. („Kuller.“)

6. Krubbedets Anskaffelse, og om mueligt at gøre Heste-Møllen her, saa den kan bruges som en Veir-Mølle, for at gøre Krud.

7. Altid at have her en Magasin af Salpeter, Svovel og

Kul, for at gjøre Kruddet naar behøves, hvilket ei er saa farlig, ei heller kan fordærves.

8. Materialiers Anskaffelse af Tømmer („Timmer“), Planke, Knæer, Hamp, Beg, Tiære, etc. og hvad nødvendig til Flaaden behøves i dette Aar, og tilkommende Aar, til et stort Skibs Bygning af 50—60 Stykker, og en (ei) af 40 til 50.

9. Flint, Gevær eller Rustet til Skibene, saa og Huggere og Kaarder („Kaarer“).

10. Om ikke de tvende Fregatter paa Elben ved Glyktsødt at lade reparere og færdig holde, der at besætte naar behøves.

11. Om man ikke kunde tilforhandle sig af de bedste defensions-Skibe til vores Flaade, og siden at sælge dem igien, naar vi tilbygge nye Skibe; saa vare de og gode at bruge til Norges defens(ion), eller og siden til Brandere at bruge.

12. At lade bygge („bygge“) en eller „tou“ prammer for at lægge udenfor paa Grundene, for at hindre Synkning og bombardering.

13. At Holmens Admiral haver Tilsyn med Havnen og Canalen her i Kiøbenhavn, tilligemed de, det nu gjøre eller inspection haver.

14. At gjøre et fuldkommen „Opsag“ af Søfolk, som vare at bekomme af Derne, af Byerne, fra Norge, (og) fra Skibene, som farer, og hvad der kunde udskrives og anhverves („anwerbis“), saa og Sø-Officerer, fra Lieutnanter til Skippere og Styrmænd.

15. At forsyne Søfolkene og Bøffestytterne vel med Klæder, saa og (at) Marinerne og Andre af Infanteriet, som til Søes ud commanderer, bleve forsynede med Verrits Kiorteler, for at staaene deres mundering.

16. Christians-Des observation og Jagttagelse, naar nogen ruptur skee, saa og Bornholm.

17. At lade vores Sø-Kort ogsaa fuldfærdige.

18. Løds-Gallioter at anskaffe imellem Norge og Fladstrand for Communication(s) Skylb.

19. Søfolkene baraquere her at formere, og om muelig at anhverve Maanedstjenere, og give dem Gaarde paa Landet og Derne, med Frihed at segle hvor de vilde; mens Halvdelen ikkun hver Aar, og naar behøves altid at være færdig at møde.

20. Om noget paakom, da at observere Stockflets re-marquer om de Svenske Havne.

21. Om Orlog skulde paakomme, da at søge at ruinere alt Fartøi og „baader“ overalt langs de svenske Søfuster, i hvor man kan tilkomme.

22. Saa og naar Flaaden kom i Søen, eller „til Slags“, at erindre Officererne, mere at forfølge deres Fiender, („finder“) end at giøre priser, Naar Gud giver dem Lykke; siden „findes“ Byttet („Bytten“) sig vel, naar gloiren er vel endt.

23. Sø-Folks placat, i Krigstid om priserne, at publicere.

24. At der og i Tide tænkes paa det store Magasin og provision, naar hele Flaaden engang skulde gaae i Søen, at der da intet skulde feile.

25. „Om Islænder att bruge til Søfæ, eller om de var bedre til landfæ att bruge.“

26. NB. Der skal være en Havn i Holsten, de kalder „Labojen“, ikke langt fra Kieler eller Friderichsorts Fjord.

27. At lade bygge flere prammer for at lægge uden ved Lønderne, med Stykker paa.

28. En stor Dokkes Bygning for de store Skibes reparation.

12. "Pro Memoria. 1698."

Indtægt: Summa 1,729,316.

Udgift.

Hoff: 683,450.

Land: 1,072,084.

Sø: 357,956.

Cre(dit) 208,150.

Summa: 2,321,640.

fattis . . . 592,336.

Su retransjiren som Hoff 183,450} 208,450.

Land Et: 25,000}

At paalegge Contrib: og Udleg: 300,000.

My reglement:

Hoff: 500,000.

Land: 1,060,000.

Sø: 345,000.

Cre:(dit): 109,000.

2,005,000.

„Nar til Integtt en lidelig Skat pabydis og Udleg etc. skedde, som vngesser paa 400,000, saa er Integten(s) Sum 2,129,316.“

B. Christian den Femtes egenhændige Extracter af
Regnskaberne over hans private eller Chatol-
Cassés Indtægter og Udgifter. 1670—1699.

Indtægt.

1670.

Kandies ubi Forraad ubi	
Guld- og Sølvs-Mynt	372,375 Rdl.
Dresunds Told	80,600 —
Pinneberg, ubi Guld	1,600 —
Altona	2,000 —
Fra Hagedorn	1,500 —
	458,075 Rdl.

1671.

Dresunds Told	75,600 Rdl.
Fiscalen	8,500 —
Altona i Guld	1,000 —
	85,100 Rdl.

1672.

Dresunds Told	22,000 Rdl.
Mynt-Profit af Norge	10,500 —
Altona i Guld	6,843 —
Princessestør indleveret	78,000 —
	117,343 Rdl.

1673.

Dresunds-Told	23,100 Rdl.
Omslags-Pengene	32,000 —
Altona ubi Guld	5,000 —
Militiens Tiende-Penge	30,000 —
„De von Holters Lehn-	
Riendelse ubi Guld	200 —
	90,300 Rdl.

1674.

Dresunds Told	74,600 Rdl.
Af Kammeret, Tiende	
Penge	27,370 —
Militien, Tiende Penge	25,200 —
	127,170 Rdl.

Transport . . . 127,170 Rdl.

Omslags-Penge	12,000 —
G. Procurör af Con-	
sumtion	9,850 —
Altona	4,000 —
	153,020 Rdl.

1675.

Dresunds Told	89,000 Rdl.
G. Procurer	14,856 —
Af Cammeret, Tiende	
Penge	25,500 —
	129,356 Rdl.

1676.

Dresunds Told	106,500 Rdl.
Altona	4,000 —
G. Procurör	3,540 —
Af Cammeret, Tiende	
Penge	7,000 —
Ober Jæger Mester Hane	633 —
Confisseret Guld	18,700 —
Confisseret Sølvs	29,100 —
	169,482 Rdl.

1677.

Dresunds Told	99,000 Rdl.
Altona	4,000 —
Myntmester Kroyer	5,560 —
Rof	1,000 —
	109,560 —

1678.

Dresunds Told	92,600 Rdl.
Altona	4,000 —
	96,600 Rdl.

1679.

Dresunds Told	131,000 Rdl.
Altona	4,000 —
	135,000 Rdl.

1680

Dresunds Told	114,000 Rdl.
-------------------------	--------------

1681.

Dresunds Told	116,000 Rdl.
Zahlmester Brandt . . .	70,000 —
Altona	4,000 —
	190,000 Rdl.

1682.

Dresunds Told	112,000 Rdl.
Altona	8,000 —
Rentemester Brandt,	
Omflag	20,000 —
Zahlmester Ole Hansen	2,000 —
Welzin, igien leveret . .	1,559 —
	143,559 Rdl.

1683.

Dresunds Told	124,000 Rdl.
Altona	4,400 —
Rentem. Brandt, Omflag	26,000 —
	154,400 Rdl.

1684.

Dresunds Told	116,500 Rdl.
Altona udi Guld	4,200 —
Af Ober Rentemester	
Brandt	15,000 —
	135,700 Rdl.

1685.

Dresunds Told, af for-	
rige Aars rest.	8,000 Rdl.
Dresunds Told i nar-	
varende Aar	100,000 —
Altona udi Guld	4,200 —
Berger Told.	6,500 —
	118,700 Rdl.

1686.

Dresunds Told	127,200 Rdl.
Berger Told, for A. 85	10,000 —
„Com: Merker“	63,223 —
Altona	4,200 —
	223,315 Rdl.

1687.

Dresunds Told	106,000 Rdl.
Berger Told for 86 . . .	34,809 —
Berger Told ubi dette Aar	17,913 —
Merker fra Norste Told	39,000 —
Altona udi Guld, 2,100	
Ducat: er	4,200 —
	201,922 Rdl.

1688.

Dresunds Told Rest for	
87	9,400 Rdl.
Dresunds Told for dette	
Aar	106,000 —
Berger Told, Rest for 87	21,966 —
Berger Told for dette A.	28,500 —
Altona udi Guld	4,200 —
	170,066 Rdl.

1689.

Dresunds Told for 88 A.	2,000 Rdl.
Dresunds Told f. dette A.	80,000 —
Berger Told for 88. Aar	12,328 —
Berger Told f. dette A.	36,500 —
fra Altona, 2100 Duc.	4,200 —
Fra Myntmesteren i	
Glücksbad udi Guld	
for Forseelse	500 —
	135,528 Rdl.

1690.

Dresunds Told af forrige	
Aar 89	3,500 Rdl.
Dresunds Told for dette	
Aar	51,000 —
Berger Told af forrige	
Aar 89	6,155 —
	60,655 Rdl.

Transport . . .	66,055 Rdl.
Berger Told af dette Aar	28,000 —
Fra Altona, 2,100 Ducater	4,200 —
Edv. Kruse indleveret .	811 —
Rosenkreutz igienleveret, som var forstrakt til Flaaden	10,500 —
	104,166 Rdl.

1691.

Dresunds Told af forrige Aar	4,000 Rdl.
Dresunds Told ubi dette Aar	55,000 —
Berger Told af forrige A.	13,834 —
Berger Told af dette A.	14,378 —
Bergen og Nordenfieldds Forpagtning ubi 3 terminer	60,450 —
Obersecretair Moth for Sec=Passer	7,884 —
Rosencreutz for det Sec=Est. forstrakt . .	5,500 —
Fra Altona ubi Gulb, 2,500 Duc.	5,000 —
Vestindiske Compagnie	162 —
	166,208 Rdl.

1692.

Dresunds Told af forrige Aar	3,000 Rdl.
Bergen og Nordenfieldds Forpagtning, 4. Quartal eller Termin af første Aar	19,727 —
Dresunds Told	77,000 —
Bergen og Nordenfieldds andet Aars Forpagtn: de første 3 Terminer .	57,135 —
Hamborgernes første termin, efter Accorden, med dem sluttet Moth leveret af recog-	
	170,195 Rdd.

Transport . . .	170,195 Rb. = ¼
initions-Penge for Seepasser paa Grenland	2,397 — =
Jessen i lige Maade leveret for passer, at fare paa Grenland	3,528 — =
	166,120 Rb. = ¼

1693.

Dresunds Told, af forrige Aar	5,000 — =
Dresunds Told . . .	100,000 — =
Bergens og Nordenfieldds Pagt (Forpagtningsafgift) .	77,277 — 3 =
Hamborgerne(s) terminer	20,000 — =
Altenau	5,000 — =
Farten paa Grenland	2,940 — =
Meier Gulbsmed og „hands Schwog:“ .	100 — =
	210,317 Rb. 3 ¼

1694.

Dresundstold	70,000 Rb. = ¼
Nordenfieldds tre terminer Forpagtning „Hamborgernis tou terminer“	53,396 — =
Altenau ubi Gulb 2,500 Duc:	13,333 — 2 ¼
2,500 Duc:	5,000 — =
Ostindiske Udbytningspenge	644 — =
Farten paa Grenland	1,974 — =
Meier Gulbsmed og hans Schwog: . .	100 — =
	144,447 Rb. 2 ¼

1695.

Dresundstold af forrige Aar	10,000 Rb. = ¼
Dresundstold ubi dette Aar	82,000 — =
	92,000 Rb. = ¼

Transport . .	92,000 Rb. = ½
Nordenfielbs tre ter- miner	59,507 — 1 —
Hamborger tou ter- miner	13,333 — 2 —
Altenau udi Guld, 2,500 Duc.	5,000 — —
Ostindiske Udbytnings- penge	193 — 1 —
Farten paa Grenland	700 — —
Resten af S.(al) P. Christ: Rejsepenge	909 — 2 —
Meyer Guldsmed og hans Schwog: . . .	100 — —
	<u>171,743 Rb. = ½</u>

1696.

Dresunds Told af for- rige Aar	11,000 Rb. = ½
Dresunds Told udi dette Aar	52,000 — —
Nordenfielbs, 5 Quar- taler udi Penge	79,257½, udi Bædler
18,365, er udi alt	97,622 — 3 —
„Slaaenbusch“ Sølvs- Bærf	1,000 — —
Ostindiske Compagnie	483 — —
Altenau udi Guld . .	5,000 — —
Hamborg	6,666 — 4 —
(een Termin.)	
fra begge Cancellierne for Pæser	590 — —
	<u>174 362 Rb. 1 ½</u>

Transport . . .	174,362 Rb. 1 ½
For en Guldfiaade, der fulgtes	750 — —
Strandrettigheden Nor- denfielbs	194 — —
	<u>175,306 Rb. 1 ½</u>

1697.

Dresunds Told af for- rige Aar	4000 Rb. —
Dresunds Told i dette Aar	50,000 — —
Nordenfielbs, 4 Quar- taler	68,252 — —
Altenau udi Guld . .	5,000 — —
Strandrettigheden af forrige Aar Norden- fielbs	200 — —
Meier Guldsmed og Consorter for 2 Aar	200 — —
for Grenlandske passer 3 Portugaleser (ved) G. R. Ples .	60 — —
	<u>127,712 Rb. = ½</u>

1698.

Dresunds Told	96,000 Rb. = ½
Nordenfielbs 4 Quar- taler	68,000 — —
Ostindisk Compagnie	450 — 4 —
Altonau udi Guld . .	5,000 — —
Meier Guldsmed . . .	1,100 — —
	<u>170,550 Rb. 4 ½</u>

(3 Bogen ligger et Afsk., med følgende Dystrift, egenhändig af Frederik IV.)

„Als ich Meine Regierung habe angetreten, war der 25. Augustij Anno 1699, fant ich auf Rosenburg in Goldt Ducten.

70,000 d.

„und auf dem Schosß (sic) unten in der schatzkammer 62,000 r.

„dar von 20,000 rthl. in Goldt wahren, von den

„42,000 (sic) rthl. Silbergeldt habe zu Ecupirung Ei-

„ner Esquadre 40,000 rthl. an der Sahlkammer, im

„October mohndt vorgeschossen. Im Januario

„Anno 1700. habe An Goldt wieder eingesetz so Duct.

„viehl 2,500 d.

„von Altenau, Noch von den Selben juden . . . 1,000 d.

„und um die Sahl von 4,000 Ducten wohl zu

„machen habe ich von mein eigenen 500 Ducten

„zugelegt, seint mit diese zusammen an Goldt in Duct.

„der schatzkammer 14,000

„und in Silber Geldt noch 2,000

Machet zusammen also Summahrum . . . 30,000 rd.“

Paa et andet Blad ere samtlige Indtægts- og Udgiftssummer for Aarene fra 1671 til 1698 opsummerede; og er Hovedsummen for Indtægten: 4,587,515 Rdlr.

Udgiften: 4,376,971 —

„bleiben also noch übrig 210,544 von Ao. 70 bis Ao. 98. den Thro Maytt der Sälige König es sehr accorat Egenhändig als hir steht es Jährlich angezeigt haben, Wir haben aber in allem an Goldt und Silber Münz nur man gefunden, als ich die Regierung angetreten 140,000 Rthlr. in Goldt, so auf Rosenburg verwahrt seindt, und unten in der Schatzkammer 62,000 Rthlr., darvon die zwanzig tausend in Gold seind, wehren also in allem 202,000 rthl., Wor aber die 8,544 rthlr. geblieben seind, kan man nicht begreifen, den sie wohl neben abgefallen seindt, dan niemandt gestehen will die Rechnungen vor alles geführet zu haben.“

U d g i f t.

Anno 1670.

Holger Wind til Hofstaten	5,000 Rb.
Henr. Bielkes Obligation	7,266 —
C. Trol (ie) Rundskaber . .	3,000 —
Juveler, Guld og Selsv. . .	24,182 —
for Klæder	5,905 —
Bygninger	7,162 —
Nytaaer, Benaadlinger og	
Befoldn:	8,262 —
Endnu udgivet	32,346 —
	93,123 Rb.

„For alt dette er rigtig Regn-
skab gjort“ *).

Anno 71.

til Pr. Wilh. Ernesti- nes Udstyr	90,000 Rb.
Henr. Bielkes Obligation	7,466 —
C. Trolles Rundskaber	1,000 —
Juveler, Guld og Selsv. . .	28,140 —
for Klæder	6,338 —
Bygninger	9,600 —
Nytaaer, Benaadlinger og	
Befolding	14,884 —
Endnu udgivet	34,092 —
	192,854 Rb.

An. 72.

C. Trolles Rundskaber . .	1,700 Rb.
Juveler, Guld og Selsv. . .	13,695 —
for Klæder	6,063 —
Bygninger	11,956 —
Nyaaer, Benaadling, Befol- ding	8,729 —
Udgivet i Guld	1,672 —
Endnu udgivet	25,756 —
	69,571 Rb.

*) Dette har Kongen gientaget i Bogen
under Summen af ethvert Aars Udgift.

An. 73.

Til Se-Etaten	60,000 Rb.
Henr. Bielkes Obligation	5,266 —
Juveler, Guld og Selsv. . .	5,485 —
for Klæder	8,016 —
Bygninger	13,765 —
Nytaaer, Benaadlinger og	
Befoldninger	14,212 —
Udgivet i Guld	4,600 —
Endnu udgivet	27,704 —
	139,049 Rb.

An. 74.

Til Se-Etaten	25,000 Rb.
Jægeriet	2,000 —
Henr. Bielkes Obligation	2,353 —
Peter Retzes Hæve . . .	4,000 —
Juveler, Guld og Selsv. . .	16,295 —
for Klæder	5,212 —
Bygninger	4,877 —
Nytaaer, Befoldninger og Be- naadlinger	17,145 —
Udgivet i Guld	4,000 —
Endnu udgivet	56,818 —
	137,700 Rb.

An. 75.

Til Se-Etaten	46,500 Rb.
Jægeriet	4,500 —
C. Trolle, Rundskaber . .	1,000 —
Juveler, Guld og Selsv. . .	6,303 —
for Klæder	9,257 —
Bygninger	3,695 —
Nytaaer, Quartals-Benaad- linger	15,923 —
i Guld udgivet	9,000 —
Endnu udgivet	52,968 —
	149,146 Rb.

Ann. 76.

Til Se-Etaten	118,930 Rb.
Jægeriet	2,200 —
C. Trolle	5,100 —
Terlong (Terlon) befom	2,000 —
Juveler, Guld og Selsv	2,250 —
for Klæder	2,257 —
Bygninger	1,559 —
Rytaar, Quartal og Be- naadinger	16,605 —
Udgivet i Guld	18,700 —
Endnu udgivet	35,422 —
	205,023 Rb.

Ann. 77.

Se-Etaten ubi Guld	24,000 Rb.
Rof ubi Selsv	8,000 —
til Land-Militien ubi Guld	56,000 —
Rof ubi Selsv	52,000 —
C. Trolle Kundskaber	2,190 —
Juveler, Guld og Selsv	3,442 —
for Klæder	3,400 —
Bygninger	1,190 —
Rytaar, Quartal og Be- naadinger	18,212 —
Udgivet i Guld	9,560 —
Endnu udgivet	19,076 —
	197,070 Rb.

Ann. 78.

Se-Etaten ubi Guld	40,000 Rb.
Rof ubi Selsv	49,500 —
C. Trolle Kundskaber	980 —
Juveler, Guld og Selsv	4,868 —
for Klæder	4,700 —
Bygninger	3,402 —
Rytaar, Quartal og Be- naad	17,253 —
Udgivet i Guld	7,000 —
Endnu udgivet	20,097 —
	147,800 Rb.

Ann. 79.

Se-Etaten	38,000 Rb.
til Land-Militien	4,000 —
C. Trolle, Kundskaber	1,148 —
Winterfeld, for hans Hæder	1,300 —
Juveler, Guld og Selsv	6,799 —
for Klæder	5,915 —
Bygninger	2,449 —
Rytaar, Quartaler, Be- naad	17,090 —
Udgivet i Guld	6,000 —
Endnu udgivet	34,799 —
	117,500 Rb.

Ann. 80.

Se-Etaten	8,500 —
Juveler, Guld og Selsv	30,781 —
for Klæder	9,742 —
Bygninger	9,640 —
Rytaar, Quartal, Be- naadinger	24,995 —
Endnu udgivet	40,842 —
	124,500 Rb.

Ann. 81.

Se-Etaten	24,000 Rb.
Juveler, Guld og Selsv	14,915 —
for Klæder	14,599 —
Bygninger	5,067 —
Rytaar, Quartal, Benaad	21,505 —
Endnu udgivet	114,914 —
	195,000 Rb.

Ann. 82.

Se-Etaten	10,000 Rb.
Juveler, Guld og Selsv	17,446 —
for Klæder	9,618 —
Bygninger	3,780 —
Rytaar, Quartal, Benaad	19,010 —
Udgivet ubi Guld	8,000 —
Endnu udgivet	64,705 —
	132,559 Rb.

Ann. 83.

Se-Etaten	30,000 Rd.
Juveler, Guld og Sely	13,007 —
for Klæder	9,807 —
Bygninger	5,008 —
Nytaaer, Quartal, Benaad:	23,626 —
Udgivet i Guld	400 —
Endnu udgivet	61,552 —
	143,400 Rd.

Anno 84.

For mine Juveler at ind-	
løse	20,000 Rd.
Hof for Juveler, Guld og	
Sely	18,705 —
for Klæder	11,423 —
Bygningers Beføstning	4,872 —
Quartaler, Nytaaer, Be-	
naadinger	33,699 —
Endnu udgivet	37,801 —
Udgivet udi Guld	200 —
	126,700 Rd.

Anno 85.

Til Ob. Rentmester for-	
strakt	5,000 Rd.
for Juveler, Guld og Sely	9,489 —
for Klæder	10,246 —
Bygninges Beføstninger	12,384 —
Nytaaers Quartaler, Be-	
naadinger	39,879 —
Endnu udgivet	37,002 —
	114,000 Rd.

A. 1686.

Ober Rentmester forstr: til	
Militien	34,000 Rd.
Ober Zal Mester til	
Flaaden	15,000 —
for Juveler, Guld og Sely	20,953 —
for Klæder	11,809 —
for Tapetmageren	2,500 —
	54,262 Rd.

Transport . . . 54,262 Rd.

Bygningers Beføstning og	
Repar:	13,679 —
Quartaler, Benaadinger	
og Nytaaer	52,765 —
Endnu udgivet	32,408 —
Udgivet udi Guld	400 —
	183,515 Rd.

A. 1687.

Ober-Rentmesteren, til	
Solmen	10,000 Rd.
Juveler, Guld og Sely	20,335 —
for Klæder	5,893 —
Tapetmageren	2,500 —
Bygningers Beføstning	17,974 —
Quartaler, Benaadinger,	
Nytaaer	44,348 —
Endnu udgivet	26,170 —
	127,220 Rd.

Anno 1688.

Ob: Rentmester til Flaaden	60,000 Rd.
Juveler, Guld og Sely	17,099 —
for Klæder	5,525 —
Tapetmageriet	2,500 —
Bygninger	7,985 —
Quartalerne, Nytaaer, Be-	
naadinger	55,944 —
Endnu udgivet	23,311 —
Udi Guld udgivet	200 —
	172,564 Rd.

Anno 89.

Ob: Rentmester til Se-	
Estaten	10,000 Rd.
Juveler, Guld og Sely	11,004 —
Klæder og Lintei	5,429 —
til Tapetmager	2,000 —
Quartalerne, Benaad:,	
Nytaaer	60,038 —
Endnu udgivet	16,065 —
Bygninges Beføstninger	13,491 —
	118,028 Rd.

An. 90.

Til Sø-Estaten forstrakt	30,000 Rb.
For Guld og Sely	2,264 —
Klæder og Lintei	2,921 —
Tapetmageren	3,500 —
„Den hollandske Mand“	5,930 —
Min nye Jagt at bygge .	2,090 —
Duartalerne og Nytaar .	54,635 —
Bygnings-Beføstninger .	14,471 —
Endnu udgivet	9,153 —
	124,964 Rb.

Anno 1691.

For Juveler, Guld og Sely	28,165 Rb.
Klæder og Lintei	2,740 —
Bygninger, Konstnere og	
Gaandværk	12,292 —
Tapetmager	1,000 —
Den hollandske Mand . .	1,778 —
Den nye Jagt, jeg lod sely	
bygge	2,419 —
Duartal: Benaadinger og	
Nytaar	75,005 —
til adskillige Udgifter . .	7,809 —
	131,208 Rb.

Anno 1692.

For Juveler, Sely og Guld	21,972 Rb.
Til Bælkammeret er le-	
veret	8,278 —
Klæder og Lintei	5,157 —
Bygnings-Beføstning,	
Amalienborg Have og	
Dyrehavens Indheg-	
ning til Jagersborg, og	
Tapetmageriet	34,318 —
Duartaler, Benaadinger	
og Nytaar	71,391 —
Prinds Frederiks Reise,	
sem Duartaler 50,000,	
og Selytraffet 3,228	
Rdlr.	53,228 —
Til adskilligt Udgivet . .	18,697 —
	213,041 Rb.

Anno 1693.

Forstrakt til Bælkammeret	50,000 Rb.
Udgivet ubi Guld	2,100 —
For Juveler, Sely og	
Guld	27,714½ —
Nef til Bælkammeret . .	8,000 —
Klæder og Lintei	3,986 —
Til Bygninger og Dyre-	
haven	15,523½ —
Gaandværkere og Konst-	
nere	9,132½ —
Duartaler, Benaadinger	
og Nytaar	103,486½ —
Til adskillige Udgifter . .	14,431½ —
	234,377½ Rb.

Anno 1694.

Bælkammeret forstrakt . .	20,000 Rb.
Juveler, Sely og Guld	26,889 —
Klæder og Lintei	5,131 —
Bygning og Reparation	14,054 —
Konstnere og Gaandvær-	
kere	4,145 —
Duartaler, Benaadinger	
og Nytaar	87,030 —
Til adskillige Udgifter . .	22,222 —
	179,473 Rb.

Anno 1695.

Juveler, Sely og Guld	5,368 Rb. 5 ½
Klæder og Lintei	3,339 — 5 —
Bygninger og repara-	
tioner, saa og 2 Skibe	
fra Sverrige	16,335 — 2 —
Konstnere og Gaand-	
værker	4,540 — 1 —
Duartal, Benaadinger	
og Nytaar	94,254 —
til adskillige Udgifter . .	17,204 — 5 —
	141,043 Rb.

Anno 1696.

Balkammeret forskrift	40,666 Rb. 4 $\frac{1}{2}$
Juveler, Guld og Sølv	6,874 — 5 —
Klæder og Lintei . . .	5,271 — 2 —
Bygninger og reparationer	16,699 — 2 —
Konstnere og Haandværkere	7,044 — 4 —
Quartaler, Nytaar og Benaad:	87,984 —
til adskillige Udgifter .	18,100 —
	182,641 Rb. 1 $\frac{1}{2}$

Anno 1697.

Juveler, Guld og Sølv	12,412 Rb. 5 $\frac{1}{2}$
Klæder og Lintei . . .	3,331 — 5 —
Bygninger og reparationer	7,062 — 2 —
Konstnere og Haandværkere	4,532 — 2 —
Quartaler, Benaadninger og Nytaar . . .	79,044 —
til adskillige Udgifter .	18,069 — 1 —
	124,452 Rb. 3 $\frac{1}{2}$

Anno 1698.

Juveler, Guld og Sølv	18,298 Rb. 4 $\frac{1}{2}$
Klæder og Lintei . . .	4,427 —
Bygninger og Reparationer	6,846 —
Konstnere og Haandværkere	3,308 —
Quartaler, Benaadninger og Nytaar . . .	91,394 —
Adskillige Udgifter . .	35,176 —
	159,450 Rb.

Anno 1699.

(Aan for de første 2 Quartaler, paa et særskilt Ark.)

1. Martii: Udgiivet . .	5,452 Rb. 2 $\frac{1}{2}$
17. Martii: udgiivet ubi Guld, 500 Dueater	1,000 —
5. April: Udgiivet . .	27,400 —
26. April: Udgiivet . .	10,000 —
23. Juni: Udgiivet . .	37,000 —
	80,852 Rb. 2 $\frac{1}{2}$

(Indtægterne, for saavidt de vare indkomne for disse to Quartaler, udgjorde 62,352 Rbl.)

Tillæg til de ovenfor meddeelte Regnskabs-Extracter.

„Quartal-Rulle til 1. Jul. 1699.“

Hans Kongl. Heiheb	3000 Rb.	Transport	11,125 Rb.
Hendes Kongl. Heiheb . . .	1500 —	Kammerjunker Kleinau . .	250 —
Hs. Heiheb Prinds Carl . .	1500 —	Kammer-Page Plato (Platen)	100 —
Hs. Heiheb Prinds Wilhelm	500 —	Doctor Peder Jespersen . .	375 —
Hendes Heiheb Prindsesse		Doctor Masius	250 —
Sophia Hedevig	1000 —	M. Peder Collerus	200 —
Grevn af Erbach	375 —	Profesor Müller ³⁾	250 —
„Kof, som skal udgiives“ ¹⁾	2750 —	Fr. Boisclair ⁴⁾	150 —
Ober-Bygnings-Inspecteur		Dr. Möinichen	250 —
Plato ²⁾	500 —	Dr. Ringelmann	375 —
	11,125 Rb.		13,325 Rb.

Transport . . . 13,325 Rd.		Transport . . . 16,882 Rd.	
Doct. Franckenau . . .	250 —	Tæpelmager Rixendtz (utpølsig) . . .	125 —
Ober-Kammertjener Vos-		„Claude la moreux“ ¹²⁾ . . .	50 —
camp	350 —	Landskab-Dreier (sic) . . .	
Kammerjunker Weiber(g) . . .	200 —	Schiffer	75 —
Kammertjener Jørgen Na-		De fgl. Berns Ridsmester . . .	75 —
menssen	500 —	Peingard	50 —
Jens Kur ³⁾	100 —	Gotfrid Konfsdreier . . .	50 —
Livkarlen Fabritius . . .	182 —	Christian Grimo	50 —
M. Henrik Barberer . . .	150 —	Hans Koch (o: Kof, paa	
M. Estrødderen Rossum . . .	125 —	Rosenborg)	212 —
La Fosse	50 —	Gartneren M. Jørgen,	
Parfymageren	25 —	for Rosenborg Have . . .	175 —
Römer ⁵⁾	375 —	M. Adam (Gartner) ved	
de Agar ⁶⁾	200 —	Amalienborg	163 —
Bygmester Steenwinkel ⁷⁾ . . .	150 —	Frederik Fyrbeder	30 —
Meibusch ⁸⁾	250 —	Rikens Tæppepenge . . .	100 —
Bendix Grottschilling ⁹⁾ . .	150 —	De Fattige i Kiebenhavn . .	300 —
Magnus Berg ¹⁰⁾	100 —	De Fattige i Helsingør . . .	10 —
Christian v. Bracht ¹¹⁾ . .	100 —	J Alt . . .	18,047 Rd.
16,882 Rd.			

(„Foruden det, som er anført i Quartals-Rullen, have Efterfølgende aar lig nydt“ o. s. v. J Alt 3230 Rd. Deriblandt: „Obrist Michel Schou“ (som dog vel ikke kan være den under Frederik III. bekendte M. Schou;) 200 Rd., „Maleren Coning“¹³⁾ 400 Rd., Pagernes Dandsmester 200 Rd.; Pagernes Sprogsmester 100 Rd.; Printssessen af Hessen-Homburg 800 Rd.; „Drærginde Marusens Kof og Klæder 34 Rd. 4 Mark“ m. m.)

Anmærkninger til Quartalsrullen 1699.

1) Det kan maaskee ogsaa være under denne Rubriks Udgifter, vi maa søge, hvad Christian V. har givet Grevinde Mette i aarlig Pension, foruden hendes Indkomst af Samsø, og andre tilfældige Forøringer. 2) Abt. Fr. v. Platen (ikke Plato), Gch. Raad og General-Bygmester under Frederik IV.; en god Architect, som bl. a. opførte Landabet-Academiet (1704) og Staldmestergaarden (Weinwich, S. 124). Formodentlig var Kommerseggen Platen (s. ovenf. S. 620) hans Søn. 3) Dr. H. C. Müller, tydtl. Hofpræs. (s. ovenf. S. 620), blev Konges Eftermand som Biskop i Aken. 4) Boiselclair, fransk Hofpræs. (s. Birgerød's Dagb. S. 279). Kan være tillige en god Tegner (s. Ny Saml. til d. Danske Hist. IV. S. 28). 5) Ol. Römer, Prof. Mathem. ved Abt. Univers., var (fra 1688) Assessor i Højeste Ret og (1693) Justitsraad. 6) Jac. d'Agar (s. i Paris 1640, d. i Kiøbenhavn. 1716), Portraitmaler under Christian V. og Frederik IV., den første som her indførte Parfymstilen (sfr. Weinwich, S. 86—87). 7) Maaskee den hos Weinwich, S. 60 omtalte yngre Steenwinkel, der 1671 udnævntes til Myntens Hovedbedr. 1693 (Weinwich 105). 8) Bendix Grottschilling, den yngre. Hans Fader, Højesteretens Benth. Grottschilling, sen., som 1680 til Kiøbenhavn, og indrettede Konst-kammeret, som blev færdig 1680. Sønnen, som var Maler, blev Konstkammerforvalter efter sin Fader og døde 1706; hans Søn og Eftermand i Embedet, Benth. Grottschilling den yngre, døde 1737 (Weinwich. 76. 95.). 9) Den bekendte norske Maler og Plæderlærer (s. 1666, b. 1739), som Christian V. efter Stattholder Gyldenløves anbefaling lod opføre hos Hofmaleren Peter Ancheren, siden lod rejse i Italien, og efter hans hjemkomst autog ham i sin Tjeneste (D. Mag. I. 226. Worms Lex. I. 97). 10) Christ. v. Bracht maa vel være en Anden end B. G. v. Bracht, der malede Landskaber, m. m. (Ny Saml. IV. S. 29). 12) (Lamoureux). Maaskee en Slægtning af Abt. Casar Lamoureux, der i A. 1681—88 udførte Christian V.'s Statue paa Ag. Mark. 13) Formodentlig Jac. Koning, en hollandsk Maler, f. 1650 (der 1689 var i Kiøbenhavn. Weinwich, S. 89).

*) Det kan bemærkes, at Magnus Berg blev (omtrent A. 1700) gift med en Raad-mand Jens Kuurs Datter (D. Mag. I. 330).

C. Christian den Femtes Sygdoms- og Døds historie.

Ablandt de mange Punkter, som i N. D. Niegels „Femte Christians Historie“ ere behandlede, enten med uhistorisk Partisshed og Bitterhed, med aabenbar Usandfærdighed, eller med Skiedesløshed, Usfuldstændighed og Forvirring, er ogsaa Beretningen om denne Konges sidste Sygdom og dødelige Afgang; hvorom Niegels giver os en unøiagtig, og tildeels urigtig Forestilling, endstjøndt man dog seer, at han ogsaa her har brugt den tilforn (Nyt histor. Tidsskr. 1. S. 530) omhandlede tydske Dagbog¹⁾, der overhovedet har været en af hans flittigst benyttede utrykte Kilder. Niegels lader Kongens Død være Følge af Rørelse, eller Apoplexie, stjøndt hans egen Beretning (S. 517—19) om Kongens sidste Dage paa Dødsleiet indeholder meget, der modsiges Antagelsen af et saadant Sygdomsanfald som Dødsarsag. Dagbogen oplyser denne langt rigtigere og fuldkommere i medicinsk Henseende, uden at dens unævnte Forfatter dog tager særskilt Hensyn hertil, eller røber nogen Indsigt i Dagekonsten; men hans, fornemmelig i detidligere Aar yderst magre og for Historien ufrugtbare Optegnelser ere derimod netop i Christian V. sidste Leveaar, og især fra Begyndelsen af Kongens Svagelighed, indtil hans Død og Begravelse, affattede med langt større Udførlighed og Fuldstændighed, end den hele foregaaende Dagbog.

Sammenligninger med det sidste hos os indtrufne kongelige Dødsfald, hvis beklagelige Minde endnu er friskt, og ofte vil blive kaldt tilbage i Danmark, kan give en mere nøiagtig Beretning om Christian den Femtes seneste Leveaar, med Hensyn saavel til hans daglige Levemaade og hans Helbredsstilstand, som til hans Sygdomshistorie og Død, en nærmere Interesse, og det endog i medicinsk og diætetisk Henseende. Den giver et Indblik mere i Hoflivet ved det 17de Aarhundredes Slutning, og et Bidrag mere til det personlige Billede af Christian V.; ligesom det vil være steldent, at fore-

1) Af Rostgaard's Manuscripter paa Universitetsbibliotheket. Nr. 215. Fol. Har Forf. maaskee været Kammerjunker Weiberg? — Under 17de Jan. 1699 forekommer i Dagbogen: „wurde Platen und ich in der Kammer genommen.“ Ved denne Platen menes uden Tvivl Kammerpagen, der under Navn af Plato forekommer i Hofrollen 1. Jul. 1699.

finde saa neiagtige og omstændelige Efterretninger om en Regents Sygdom og Død. At en saadan Fortælling, endog saa ved at holde sig til det Væsentlige, for at giøre Skildringen fuldstændig og anstuelig maa berøre Smaating, er uundgaaeligt.

Det er bekiendt nok, at denne Konge af Naturen besad en stærk, udholdende, til Strabatser stiftet Legemsbestaffenhed²⁾. Han havde heller aldrig, fra sin Thronbestigelse i sit 24de Aar, staaet sig for legemlige Anstrengelser, enten paa Reiser, i Krigen eller paa Jagten, hvis voldsomste, mest barbariske, men ogsaa kraftigste Udøvelse, den saakaldte Parforce-Jagt, hvorved Hjorten forfulgtes til Hest og ved Hundene blev jaget til Døde, eller til den enten styrte eller stod stille, Christian den Femte fortrinlig yndede og først indførte her i Landet. Man finder desuden, at saalange hans Helbred holdt ud, var han, især om Sommeren, naar han ikke reiste, næsten daglig i Rørelse, enten i eller uden for Staden, snart paa Holmene, paa Giehuset, i Rosenborg Have, i Ridehuset, i Toihuset eller paa hyppige Udsarter til Jagersborg, Frederiksborg og Kronborg. Hvorvidt han ogsaa i tidligere Perioder har været tilbøielig til uordentlig Levemaade i Spise og Drik, kan ikke med Bestemthed siges; men vel er det meer end rimeligt, at man i denne Omstændighed, i fortsatte Diætseil og alt for rigelige Maaltider, under en tiltagende Svækkelse i Fordeelsen, maa søge Hovedgrunden til Christian den Femtes tidligere Skrøbelighed og til de Sygdomstilfælde, der bortrev ham i hans bedste Manddoms-alder. Molesworth, der ikke var bekiendt for at smigre, til-lægger ham dog 1692, ved Siden af en heel Deel andre gode Egenstaber, ogsaa den, at være maadeholdende, „naar man seer hen til Landets Brug; og hverken overdaadig i Spise eller Drik.“ Imidlertid see vi ogsaa af Molesworths Charakteristik, at Christian den Femte allerede paa den Tid (i hans 46de Aar) „i nogle Aar havde haft Anfald af Gigt, og derfor havde indskrænket de umagelige Legemsøvelser og Bevægelser.“ Af ovenanførte Dagbog erfares dog, at han endnu i Slutningen af Decbr. 1694 havde været paa Vildsviinsjagt ved Frederiksborg, og ikke længe tilforn havde han paa een Formiddag i Ridehuset redet 6 Heste.

2) Man sammenligne ogsaa Molesworths Skildring af Kongens Person og Charakter (Nyt hist. Tidsskr. I. 478).

Den 21de Decbr. havde han besøgt Statholder Gyldenløve, „som var incommoderet af Podagra“; men en Maanedstid derefter, den 25de Jan. 1695, følte Kongen selv et Anfald af samme Sygdom, som allerede Dagen derpaa tiltog saaledes i Hestighed, at han blev fengeliggende og maatte holde sig i sine Bærelser; længere hen lade sig ved Hielp af en Rullestol fiøre fra sit Sengkammer i Conseilet, og andensteds omkring i Slottet. Først den 10de Mars kunde han lade sig bære hen i Slotskirken, og begyndte at gaa ved to Stofke; og ikke før den 28de Marts fiørte han første Gang til Rosenborg og spiste der til Middag. Den 25de April kunde han igien stige til Hest, og ride fra Rosenborg til Slottet; men endnu længe efter finder man jævnlig, at han lod sig bære til Slotskirken, og andensteds hen; og blev i Mai og Jun. Maaned fiørt omkring i Rosenborg Have i en Rullevogn. I Mai Maaned fik Kongen et Anfald af en besværlig Hoste; og den 3. Jun. begyndte han at bruge en Melsecuur, tre Gange om Dagen: om Morgenen Kl. 5, til Middag Kl. 11 og om Aftenen Kl. 6, uden at han i Begyndelsen nød andet den hele Dag; da det udtryffelig bemærkes, at han den 6te om Aftenen spiste til den raae Mel noget Perlegryn kogt i Melk, og den 7de om Middagen lidt Transtbrød til Melken. Han blev i 3 Uger ved denne strenge Diæt; og allerede den 8de Jun. hedder det, at Kongen fremdeles blev ved sin Melk med Perlegryn om Middagen „und befanden sich 3. K. Maj. heute trefflich wohl, absonderlich im Gehen.“ Den 21de Jun. kunde han begynde at gaa ved een Stok, og bortlagge den anden; og den 27de Jun. havde Melsecuren og den strenge Diæt Ende; Kongen spiste Hønsfjedssuppe, drak rød Viin, blandet med to Trebiedeles Vand, og efterhaanden blev hver Middag „altid taget noget mere Viin, end Vand“; endelig begyndte Kongen den 1ste Jul. „at nyde sit ordinaire Aftensmaaltid.“

Efter denne Hiemsogelse af Podagra, der synes at have været det første Anfald af saa alvorlig Art, Christian V. havde lidt, varede det ikke længe, inden han atter gif over til den sædvanlige Levemaade (den 14de Jul. spiste han første Gang igien ved aabent Taffel) og hans Vndlingslyst, Jagten, blev i den gode Aarstid ikke forsemt, saasnart han igien var i Stand til at taale Bevægelse. I Maanederne Julius og August var Kongen i Alt

15 Dage paa Barforcejagt, deels ved Jægersborg, deels ved Frederiksberg, og i Septbr. 9 Dage. I October findes derimod kun een Jagtdag bemærket; og ingen i den hele paafølgende Winter. (Det er optegnet, at Prindsen af Hessen den 6te April var allene paa Barforce-Jagten). Dog seer man i øvrigt, at Kongen hele denne Winter igiennem var rørlig, og daglig paa Færde og i Virksomhed; ligesom at han heller ikke i de kolde Maaneder har styet den frie Luft, eller temmelig anstrengende Bevægelse og Færdsel. Saaledes f. Ex. var han den 15de Jan. (1696) om Morgenen først i Staldene, gif derfra til Løihuset (som var hans sædvanlige Vel), hvor han satte sig i Chaluppen og foer ud til Flaaden; fra Nyholm blev han sat over til Broen ved Amalienborg, hvor han steg ud, satte sig i en Chaise, og kjørte igiennem Amalienborg og Rosenborg Have ud til Jægersborg, og spiste der til Middag; derfra tilbage til Slottet i Kjøbenhavn, hvor han om Eftermiddagen havde Ministrene hos sig³⁾. Den 29de Jan. foer han om Formiddagen til Holmen, for at mønstre alle Matroserne; om Eftermiddagen til Løihuset, hvor han mønstrede Artilleriet; derfra atter i Baaden til Holmen, hvor Infanteriet var opstillet og mønstredes; om Aftenen var Assemblée ved Hoffet, og derefter Taffel. Ligesaa lidt findes nogen Forandring i Kongens øvrige Virksomhed; det hedder, som sædvanligt, at han læste Brevene og lod expedere Posten; Ministrene havde han samlede hos sig i det mindste to eller tre Gange om Ugen. Heller ikke findes Spor til, at det, som Niegelis siger, (S. 510) syntes „som Kongens Lyst til Jagt i Maret 1696 meget havde taget af.“ Hans egen Dagbog viser, at saasnart han følte sig stærk nok, kom Lysten tilbage, og han tog i September Maaned selv Deel i 7 Barforce-Jagter;

3) At Christian V., saaledes som Niegelis antager, allene fandt Lyst i legemlige Bevægelser, eller Færdsel og Udspreddelser, men derimod (som ogsaa M o l e s w o r t h slaaer paa), hverken havde Tilbeielighed til Regjeringsstyrelser, eller Udholdenhed til at arbejde i disse, modsiges dog ved mange Træk af hans sidste ti Aars Liv; eller maa herefter betydeligt indskrænktes, i det mindste for denne Periode; og kan bedst mødbevises ved Kongens egne Journaler over Regjerings-sager fra den Tid. I den Anledning kan anføres et Sted af Journalen for 1692, den 9. Decbr.: „Blev og udi Conseilet afskillige „holstenste Justits- og Politie-Sager refereret og af os resolveret, og som „det var Postdag, havde vi taget lidt Frokost om Morgenen, og holdt det „sidstes Dagen igiennem indtil 6 om Aftenen.“

men nøiedes den 14de Oct. „med at see til, paa Eremitagen i Dyrehaven“, fordi det var før koldt. I det følgende Aar (1697), da Kongens Helbred vel i det Hele havde forbedret sig endeel, kunde han ikke allene (fra 3. Mai til 5. Jun.) gjøre en Reise til Hertugdømmerne, og paa Veien overalt i Siælland og Fyen, i Kolding, Rendsborg m. fl. Steder monstre Tropperne; men heller ikke Parforcejagterne blev i deres sædvanlige Tid (Jul.—Sept.) forsamlede. Kongen deeltog i disse Maaneder, fra den 24de Jul. til den 30. Sept., i 25—26 Parforce-Jagter, og næsten altid saa længe til Hiorten blev „fanget.“ Enkelte Gange findes det anmærket, at han skød en eller to Hiorte; og Dagbogen har bevaret et særskilt Beviis paa hans endnu lige ivrige Jagtlyst. Den 25de Septbr. havde nogle af Hundene paa Parforcejagten ved Frederiksborg forladt den første Hiort, og jaget en ny; efterat Kongen havde „fanget“ denne, kiørte han tilbage til Slottet, hvor den kongel. Familie var, og spiste til Middag. Under Tasselet meldtes det fra Jægerne, at Hundene paa ny havde opjaget den første Hiort, og at den stod for dem i Vandet. Kongen skyndte sig da med at slutte sit Maaltid og kiørte atter ud i Skoven; men da han kom til Stedet, havde Jægerne allerede fanget, eller dræbt Hiorten. Han maatte i øvrigt nu altid nøies med at følge Jagten til Vogns, i det Slags lette Galecher, som hertil brugtes; men var dog ellers kommen saameget til Styrke i Benene, at han baade gif, og undertiden red, f. Ex. den 14de Sept. halvanden Time omkring i Dyrehaven.

Imidlertid sees det af den tydske Dagbog, der er smaaligen nøiagtig i Alt hvad der hørte til Kongens Diæt, at denne i disse Tilfælde har været temmelig omverlende og intet mindre end tarvelig; da bl. a. den Tids almindelige Skik medførte, at der ved Høffet, ligesom hos de Fornemme, holdtes foruden Middagstasselet, et rigeligt Aftensmaaltid — begge Dele dog langt tidligere paa Dagen, end i det følgende Aarhundrede, og med et temmeligt Mellemrum af Tid⁴⁾. Hvad Frokosten angaaer, da finder man

4) Christian den Femte synes i disse Aar sædvanligen at have holdt Middagstasselet henved Kl. 1, eller imellem 12 og 2. Aftensmaaltidet har, som det synes, neppe været tidligere, end Kl. 7 eller 8.

at den hos Christian den 5te i hans sidste Aar har været mere overensstemmende med nyere Tids Brug, end den øvrige Levemaade. Kongen afværede, naar han ikke befandt sig upasselig, med Thee, Caffee og Chocolate, som det synes efter Lyst og Anfald; dog var det en af de to første Slags Drikke, som han oftest nød om Morgen. I Slutningen af Novbr. 1695 begyndte han, i Stedet for Thee, at drikke nymalket Mælk med Fennikelsvand tidligt om Morgen (undertiden Kl. 4), og vedblev dermed til henimod Sommeren 1696. I Februar og Marts d. A. drak han derimod Thee om Eftermiddagen; og i Stedet for Mælk eller Thee om Morgen, undertiden flere Dage efter hinanden Bouillon med Spermaceti („Wallrath“) og sød Mandelolie; hvorhos engang anmærkes, at det ansaaes gavnligt for Brysthofte. Af Podagra havde Kongen dog i A. 1696 og 1697, som det synes, kun sjelden betydelige Mindelser. Det findes anført, at han i Oct. og Nov. 1696 adskillige Dage lod sig indgnide med en Balsom for Lemmerne („Gliederbalsam“) og (10. Jan. 1697) „at han brugte nogle Urter om Foden, fordi han mærkede noget til Podagra“; ligesom ogsaa, at han i Marts og April 1697 ni Dage brugte om Morgen tidlig et Bad, der kogtes paa Kalve- og Lamme-hoveder, samt Knogler og Fodder, hvori Kongen tilbragte en halv Time, derpaa drak Thee, lagde sig igjen, og sov en kort Tid efter Badet. Brug af egentlig Medicin nævnes derimod sjelden; nogle faa Gange omtales „das rothe Pulver, welcher 3. Maj. nahmen bei einfallendem Neumond“; i Januar 1696 forsøgte et Par Uger, formodentligt som mavesyrkende Middel, at spise efter sluttet Middagsmaaltid en halv syltet Mustatnød.

I Efteraaret 1697 har Christian V. fundet Anledning til at forlange sin gamle Liv=Medicus Henr. v. Meinichens skriftlige Raad og Betænkning, over sin Sundhedstilstand, hvilken denne har meddeelt med oversflødig Snakksomhed, og i en høist pedantisk Form. Læser man i Begyndelsen af dette Haandskrift Skildringen af Kongens legemlige Tilstand, da har man vanskeligt ved at tænke sig, hvorledes Christian V. endnu i et heelt Aar, og indtil et indtruffet uheldigt Tilfælde betydeligt forværrede hans Svaghed, i det Hele kunde føre sin sædvanlige Levemaade; og uagtet han vel ikke 1698 foretog nogen længere Reise i Landet, dog endnu dette Aar, ligesom

i det foregaaende, kunde tilfredsstille sin ubetingelige Jagtlyst. Meinicen omtaler saaledes Kongens Drevvagthed, med Lung-
 hørighed, Susen og Flodd af Dret; jævnlig Snue, Katarh, Hæs-
 hed, og en gammel Brysthøste, som nu dog var mildere; faa og
 løse Tænder; uordentligt flydende Hæmmorhoider; rheumatiske og
 arthritiske Fornemmelse i Lemmerne (dog uden Knuder eller Omhed
 ved Berøring) over Lenderne, i Raarenes Muffler og Sener, m. m.
 Deraf Besværlighed i Gangen, ved at stige til Hest og paa Vognen,
 og ved at gaar op ad Trapper: „hvorover de tilforn idelige og
 behagelige Exercitier ere, førend høiere Alder er indfalden, fast
 ganske afstaffede, og forandrede til et stille Væsen og Sidden“;
 hvori Marsagen kan søges til den svækkede Fordøielse og Transpi-
 ration, Kræfternes Aftagelse og Symptomer af Skjørbug. Af
 forhen anvendte indvortes og udvortes Midler nævnes „laxerende,
 aabnende, formildende, mod Skjørbug indrettede“; styrkende Midler
 for Mave, Bryst, Hierte, Sener og Muffler; Frottering, Smørelser,
 Bad, Plaster, Balsam, Røgelse, Damp, Melkecur, o. s. v. Selv
 tilraader Meinicen mest udvortes Midler, og deriblandt Fonte-
 neller; Anvendelse af lunkne Urtebade, eller „udpresede Viin-
 druers Bad“, tidligt om Morgenens, og i den milde Aarstid; om
 Vinteren derimod Frottering med Hænderne eller med varme
 Svampe, Indgnidning med balsamiske, seneststyrkende Midler, m. m.
 Til indvortes Brug anbefaler han fortrinligen „som det hele
 Regemes, og de saakaldte primarum viarum universelle Purgation
 og Evacuation“, Melkecuren om Vaaren og om Høsten; og
 anseer den, som „et føbende Medicament“, for langt tienligere, end
 andre i Medicinen ellers brugelige stærke Purgermidler, som
 Sennis-Blade, Jalappa, Manna, Aloe-Biller, og desl. Imidlertid
 tilstyrker han „fremdeles at continuere med de nu brugelige Ab-
 nings- og Skjørbugs-Medicamenter af Vinsteen, Gran, Hypericon
 i Thee og Caffee, eller andre bekjendte Infusis og Decoetis, under-
 tiden med tilføiede balsamica.“ Aareladning fraraader han herefter;
 ligesom og de, „uden synderlig Virkning anvendte Kopsætninger
 paa Tødderne.“ — Denne Dr. Meinicens „allerunderdanigste
 medicinske Betænkning“ er dateret den 13de Oct. 1697.

Uagtet den intet mindre end fordeelagtige Forestilling, denne
 giver om Christian den Femtes Sundhedstilstand, sporer man

endnu i de første Maaneder af den strenge Vinter 1697—98 ingen væsentlig Forandring, enten i Kongens daglige Levestil, eller i hans Diæt. Han gik som sædvanlig i „Raadet“, lod Ministrene samles hos sig tre til fire Gange om Ugen, ikke sjelden endog to Gange paa een Dag; ligeledes havde han sine Secretairer, Geh. Raaderne Jessen og Harboe, undertiden Etatsr. Meyer, hos sig, i Almindelighed et Par Gange om Ugen; gav nu og da Audients til en fremmed Gesandt, eller en reisende tydsk Prinds; var tilstede ved Hoffets Asfemleer, og saae en Stund paa, naar „det unge Herskab“ dandsede. Gudstienesten forsamledes aldrig nogen Søndag, og alle tre Juledage 1697 var Christian den Femte baade Formiddag og Eftermiddag i Kirke; men anden Juledag ogsaa om Efterm. i Raadet „for Postens Skuld“⁵⁾. Men den 26de Jan. 1698 forekommer den Optegnelse, „at Kongen fandt sig noget svag i Gangen“, og den 6te Febr. at han „første Gang lod sig bære til Kirken“; hvilket siden efter en lang Tid gientages hver Søndag. I de sædvanlige Middags- og Aften-Tasler, Tracteringer paa Fødselsdage, eller ved fornemt fremmedt Besøg, foregik ingen Forandring; og hvor vel der ved saadanne Leiligheder sørgedes for, at Koffene kunde give Lægerne noget at bestille, kan man slutte sig til af et eneste Tilfælde. Ved Hoffet blev Fastelavnsmandag (den 7. Marts 1698) givet et Gilde om Aftenen, hvorved Hertugen af Würtemberg, Thyssen og Thyssinden af Anhalt, Ministrene, og adskillige andre Fornemme med deres Fruer parvis spiste med den kongelige Familie ved et stort rundt Bord af en egen Indretning. Til dette Gilde havde enhver af Gæsterne bidraget en Ret (f. Ex. Kongen en Kalvesteg, Dronningen et stegt Lam, og desuden en Giedde; Kronprindsen Fasaner, Thyssinden af Anhalt „eine Pastete von Kallunen“, Geheimeraadinde Harboe Kringler, Grev Reventlow kogt Kapun, v. s. v.) Paa denne Maade opregnes 12—16 forskjellige,

5) At Kongen heller ikke nu var tilbøielig til den ham sædvanlig tillagte Indolens og Ligegyldighed i Regieringsager, viser ogsaa dette: at selv den 15de April 1698, da hans Fødselsdag blev celebreret ved stort Middags-Taffel, og der ligeledes blev „tracteret om Aftenen“, og siden dandsedes, lod Kongen om Eftermiddagen „samtlige Ministre kalde til sig“, for Postens Skuld, som da var ankommen.

mest ganske solide Retter, foruden Kage, Marzipaner, Mandler, Kringler m. m., hvilket Aftensmaaltid dog ikke hindrede Kongen fra næste Formiddag at have Ministrene samlede hos sig, og at erpehere Posten. I hans Diæt findes i dette Aar i øvrigt den Nyhed, at Kongen i Febr. og Marts i nogle Uger til Frokost, i Stedet for Kaffee, nød Muskatviin og Transtbrød, som man i vor Tid vel neppe vil tilraade en Bodagrif. Efterat Kongen den 7de April havde havt det Uheld paa en Tour fra Cörum til Kiøbenhavn, baade ved at stige i og af Bognen, to Gange at giøre et Feiltrin, hvorefter han maatte lade sig føre af to Personer, begyndte han den 16de April, da Foden igien var noget bedre, at drikke Mælk med Fennikelsvand om Morgenens, 6 Kopper („Schaalen“), men ophørte dermed igien den 26de, og drak i Stedet 3 Kopper Thee. Heller ikke lod han sig hindre fra den 27de April, paa Dronningens Fødselsdag, „herligt at tractere ved et stort Taffel i Audientsfalen,“ og atter om Aftenen, da 48 fornemme Herrer og Damer parviis sadde til Bords (hvoriblandt Grey Drenstjerne fra Sverrige⁶). Den 5te Mai var han kommen saa vidt, at han førte paa Parforce-Jagt i Dyrehaven, hvor to Hiorte bleve jagede⁷; og efter Jagten blev tracteret paa Eremitagen. I Mai Maaned blev om Morgenens for det meste druffet „Bouillon mit Wallrath“, og fra den 15de „Bouillon lavet med Syrer“ (Saurampfer) indtil den 28de, da en ordentlig Melkecuur begyndte, og blev første Gang druffet 6 Kopper Mælk med Brøndvand, men to Dage derefter 10 Kopper; hvilket vedvarede til den 10de Juni, da igien Bouillon med Syrer afløste Mælken, og i Stedet for denne kom den 19de Jul. Bouillon med Rosmarin.

Uagtet det kan sees, at fra Februar Maaned af Kongens

6) Man finder ellers næsten aldrig, med Undtagelse af fyrstelige Personer, nogen Gesandt eller anden Fremmed nævnt, blandt Gæsterne ved Kongens Bord.

7) Her forekommer den usædvanlige Jagthistorie, at den første Hiort, som blev jaget op, ikke var synderlig rask til at løbe, og derfor snart søgte ud i en Rose, hvor Hundene „overlede ham“; Jægerne kom hurtig til, og kaldte Hundene tilbage fra Hiorten: „Darauf dann J. Königl. May. ihn pardonirten, und jagten einen andern an, welchen Sie fingen.“

Svagbed i Benene og andre Legemsdele tiltog, saaledes at al Gang var ham besværlig, og han bestandig blev baaret, naar han skulde forlade Slottet og sine Værelser, ligesom han i Haverne fiktes omkring i forskellige Slags Rullestole: lod han sig dog ikke afholde fra, den 14de Jul. at begynde de sædvanlige Hjortefagter i Dyrehaven, hvor han i denne Maaned endnu jagede 4 Gange; men kun to Gange „fangede.“ Imidlertid havde Geh. Raad Moth anbefalet Kongen en hollandsk Chirurg Verduin, som deels havde opfundet et Slags Snørlov, stivet med Jern, der meentes at skulle være ham tjenligt, men som mangfoldige Gange blev påsæt og omgiort, uden at det synes at være blevet brugt; deels havde tilraadet Brugen af varme Viinbade⁸⁾, hvorhos tillige en Krydderpose af Urter og Egeløv, som kogtes i rød Viin, blev anvendt til at lægges ganske varm paa de svage Legemsdele. Dette Slags Bad brugte Kongen næsten daglig i August Maaned paa Frederiksborg, tidligt om Morgenen, og ned derefter til Frokost Mustatviin og Branstbrød. Endstgængt han nu næsten blot kunde tage sin Bevægelse til Vogns, som hver Dag steete, især under Sommeropholdet (26. Mai—27. Septbr.) paa Jagersborg, Frederiksborg og Kronborg, holdt han baade Middag og Aften det sædvanlige Taffel med den kongelige Familie, lod Ministrene, og undertiden Plessen, Harboe, Jessen eller Gyldenløve allene, komme til sig, og lod Kronprindsesse Lovises og sin Datter Sophie Hedvigs Fødselsdag, den 28de August, celebrere paa den sædvanlige Maade. Der blev om Aftenen „magnifique tracteret ved et herlig anrettet Taffel“ i Ridder salen paa Frederiksborg, og derefter danset; men Kongen begav sig til den saakaldte „Badstue“, hvor han pleiede

8) Det synes at disse Bade have været af samme Art, eller havt Lighed med de af Rismedicus Meinichen anbefalede. Under 9. Oct. har den 2 Dagb. „Om Eftermidd. påserebe intet, uden at den Skibscapitain, som havde bragt de udpræsede Druer, som Kongen vilde bruge, fra Spanien, var hos Hs. Maj.“ Paa de presede Drueskaller („Treber“) helbtes formentlig det kogte Babervand; men foruden Badet, eller til Afsvelling, anvendtes Krydderpuderne, giennemtrufne af opvarmet Viin, til at ligge paa. Saaledes den 7de Sept.: „Diesen Morgen gebrauchten J. M. die Rüssen „im rothen Wein heiß gemacht, unter sich zu legen, und wurde das „Reisebett in Dero Schlaf-Cammer neben das andere gesetzt, in welchem „Sie auf dem Rücken eine gute halbe Stunde lagen.“

at tilbringe Matten. Den 23de August begyndte han ogsaa atter sine Jagter med at skyde en Hiort i Dyrehaven; og jagede siden ideligt, hele Septbr. Maaned (den 8de endog to Hiorte paa een Formiddag), og endnu den 27de paa Veien fra Kronborg til Hirschholm, hvorfra han med den kongelige Familie begav sig tilbage fra Landet til Kiøbenhavn.

Al en saa utæmmelig Jagtlidenstabs kunde man ikke vente sig andet, end at den, noget før eller sildigere, engang maatte blive livsfarlig for den i hei Grad strøbelige, legemsfugle Konge. Der seilede heller ikke meget i, at Christian den Femte, i Ordets egentlige Mening, var falden paa den Balplads, hvor han havde bundet saa mangen barbarisk Seier. Endnu i dette Aar (1698) var han saa ivrig paa Jagten, at han ikke vilde slippe en stor Hiort, som var bleven opjaget i Frederiksborgs Dyrehave den 24. Aug. og 1. Septbr.; men begge Gange havde vidst at undkomme fra Jægere og Hunde. Men Kongen hvilede ikke før Hiorten tredje Gang, den 6te Septbr., blev funden og opjaget i Grenhølt's Skov, hvor den forrige Gang havde reddet sig ud i en dyb Mose, men nu efter en Times Løb blev indhentet, og da nød den Næ, at Kongen, som dertil endnu havde Kræfter, med egen Haand gav den Fangsten eller Dødsstødet. Siden holdt han fra den 8de til den 27de Septbr. ikke mindre end 11 Parforcejagter; jagede endnu den 14de Oct. og førte Onsdagen den 19de med Kronprindsen om Formiddagen ud i Jægerborg Dyrehave, „for at slutte Jagten for i Aar.“ Hiorten løb denne Gang længe; Kongen forlod Jagten, og førte til Eremitagen, hvor han spiste, i Selskab med Kronprindsen, de tre Gyldeløver, Grev Schak, og Marskallerne Osten og Hahn. Mod Slutningen af Tasselet, da Kloffen var noget over 4, kom Jagten i Nærheden, og Hiorten stod for Hundene nogle hundrede Skridt fra Huset, hvor Kongen spiste, hvilket man uheldigviis meldte ham. Han reiste sig da strax fra Bordet, og „begav sig til Jagten“; men da han havde givet Hiorten Stødet, og dette maaskee ikke har truffet rigtigt, reiste den sig i Faldet med Bagtroppen, men faldt strax igien, og det saaledes, at den slog Kongen til Jorden, i det den rammede hans venstre, daarlige Høfte. Vel stod en af Høffolkene (Kammerjunker Osten) saa nær, at han i Diebliffet kunde hjælpe Kongen op, og

beskyttede ham i Faldet („der Oberleib erhalten“); men Hiorten sprang anden Gang op, og slog Kongen med Bagbenet saaledes paa den venstre Fod, at man formodede Benet var slaaet itu, strax løstede ham op i „Skydevognen“ og førte ham til Jægersborg, hvor det dog befandtes, at Kongen kunde bevæge Foden og saaledes ikke havde lidt noget Beenbrud. Han førte da ind til Kjøbenhavn, hvor han ankom Kl. 8, blev undersøgt af Livlægen og „Barbererne“, (der nævnes Brecheur, Buchwaldt og Aspach) aareladt, og Omflag af Urter og lunget Viin anbragt paa Benet. Endstændt Kongen, som naturligt var, efter et saadant Tilfælde, længe ikke kunde røre sig, og maatte løstes fra en Seng i en anden, seer man, at allerede den 21de nød han om Morgenens sin Bouillon, med Essentia Pini, og til Middag „Dero ordinaire Speise“; havde ogsaa Ministrene hos sig i sit Sovestue baade Fredag og Lørdag Eftermiddag, og lod „Doctor Peter“⁹⁾ prædike for sig Søndag Formiddag i Audientialsalen. Endstændt nu Kongen endnu en Tid lang jævnlige havde urolige og smertefulde Nætter¹⁰⁾, varede det dog kun faa Dage, inden han holdt op med at lade Benet forbinde; men det blev siden daglig badet med styrkende Midler. Allerede den 1ste Novbr. kunde Kongen begynde at være oppe, og et Par Dage derefter at staae paa Foden. Han havde imidlertid (som det synes efter Geheimeraad Moths Anbefaling¹¹⁾), ladet Mag. Seerup, Rector ved Rike

⁹⁾ Peder Jespersen, Kongens Confessionarius; en Normand, som Griffenseldt havde fremtruffet, og befordret til et Præstefald i Fyen 1672, og som Christian V., der 1688 udnævnte ham til sin danske Hofpræst, meget yndede. Han er blandt andet bekendt af en, selv fra Stiens Side, udmærket Liigtale over Niels Juul. (1699).

¹⁰⁾ Endnu i de sidste Dage af Aaret omtales oftere, at Kongen om Natten leed af Smerter i Knæet, og klagede sig meget. Dog draf han sædvanlig til sin Frokost Muskatviin.

¹¹⁾ At Moth har anbefalet Seerup, kan vel bl. a. sluttes deraf, at han et Par Gange om Formiddagen var med ham hos Kongen, som den 12. Nov. første Gang brugte „det af Hr. Rector Seerup ordinerede Purgør-Pulver, som gjorde god Virkning.“ Samme Dag spiste Moth til Middag med Kongen, der ogsaa om Aftenen holdt aabent Taffel i Audientialsalen. Seerup forblev i Kjøbenhavn, hvor han 1699 blev Prof. Philos. & Medicinæ designatus, og tog den medicinske Doctorgrad 1700; men døde allerede 1701.

Cathedralskole, der maa have været i Ny for medicinske Indsigter, forskrive til sig, og denne kom i Novbr. Maaned adskillige Gange til Kongen, som efter hans Raad begyndte at bruge temmelig hyppige Svedemidler; af og til ogsaa et kraftigt Purgerpulver. Dette havde imidlertid ingen væsentlig Forandring af Kongens Diæt til Følge¹²⁾. Udvortes anvendtes i Begyndelsen de ovenfor omtalte Omslag; siden Bæftning med ungersk Vand og Krydervin, hvorefter jævnlig ogsaa et Plaster blev paalagt. Længere hen i December blev det ungerske Vand „casseret“, og i sammes Sted brugtes „Glieder-Spiritus.“ I Novbr. og December begyndte Kongen hyppigere at bruge Svedemidler og Kopsætning paa Venene, hvorfor han jævnlig blev det meste af Dagen i Sengen, holdt der sine Maaltider, expederede Posten, lod Ministrene komme, o. s. v. Hvor meget end hans Tilstand i et Aar var forandret til det Værre, og hans Skrøbeligheder foregik med nye — een Egenskab blev dog indtil det yderste usforandret hos Christian den Femte: Spiselysten. Naagtet Alt, hvad man vil forudsætte om denne Konges næsten uovervindelige gastriske Kræfter, læser man dog ikke uden Forundring om den Udholdenhed, de lagde for Dagen, selv under saa ugunstige Omstændigheder, som de nu indtraadte. Det var ikke blot den „ordinaire“ Midagsmåltid, som knap i een eller to Dage led noget Skaar ved Kongens Sygeleie efter Slaget af Hjerten; men allerede otte Dage efter den ulykkelige Hændelse, hvis Følger omstøder, i Forening med de øvrige Omstændigheder, fremskyndte Kongens Død, læser man om Aftensmaaltider, som i vore Dage ikke mange Tyrster i en lignende Forsætning ville indlade sig paa¹²⁾.

I øvrigt er det usforødent, at forfølge Christian den Femtes langvarige og eensformige Sygehistorie, og hans Levemaade under denne, i alle Omstændigheder. Kongens sidste Leveaar frembyder

¹²⁾ Der berettes under 27. Oct. (formodentlig i Anledning af, at Kongen den Dag havde fundet sig i betydelig Bedring, og haat en god Nat): „Dieser Abend wurde S. M. der König von dem Kronprinzen mit einem Ragout; von Dero Gemahlin mit ein Paar gebratene Krammets-Vögel; von der Königl. Prinzessin mit einer Fleisch-Torte, und von der Princessin von Somburg mit Waffeln tractirt, welches von Ihnen selbst zuge-richtet worden.“

overhovedet kun det sørgelige Billede af en tilforn kraftfuld Constitution, svækket og nedbrudt indtil Afslæthed i den bedste Manddomsalder, ved uordentlig Levemaade og usundt Vellevnet, der fortsattes endog under vedvarende Gigt=Lidsælde, og disses Forværrelse ved det paa Jagten mødte Uheld. Christian den Femte opnaaede imidlertid endnu engang i sit sidste Aar saamegen Restitution af Kræfterne, at han, i det mindste med nogen Hielp, kunde gaae i sine Børelser, og taale, først at lade sig bære i Kirken, siden ned i Stalden, i Ridehuset, o. s. v. Han var ogsaa endnu den 7de Marts tilstede ved Høiesterets Aabning, og modtog Dagen efter en Polsk Ambassadeur i ceremoniel Audients. Men neppe solte han sig noget stærkere, førend han med sædvanlig Usorgsigtighed vilde tilfredsstille sin Trang til at røre sig og færdes udenfor Slottet. Den 18de Marts, i smukt Veir, men under en kold og skarp Vind, lod han første Gang siden den 19de Octbr. spænde for sin Chaise, og kørte fra Ridehuset over Bolden til Rosenborg, siden til Giethuset, for at besee Dvæene, hvori et nyt Slags Jernkanoner stobtes, derfra endnu til Gammelholm, og endelig til Slottet. Herved paadrog han sig en svær Hoste, hvorfor brugtes to Slags Bryst=Thee, men dog ligesuldt om Morgenens til Frokost „hvid Viin med Branstbrød“. Den 27de Marts lod Kongen sig paa sædvanlig Maade bære til Toihuset, gik der i Chaluupen, og foer til Ny=Holm, hvor han kørte allevegne omkring i en Stol med Hiul under; og saa Dage efter (den 1ste April) blev han baaret ned i Ridehuset, hvor han i næsten fire Timer lod sine Heste ride forbi fra Kl. 8 til 12, „so das S. M. sich also ziemlich erkältet.“ Følgen heraf var, at Hosten blev langt stærkere; Brækninger begyndte at indfinde sig om Aftenen, og Kongen, imod Sædvane, at yttre Utaalmodighed med sin Tilstand, uden at han derfor blev mere forsigtig eller maadeholden i sin Sygediæt¹³⁾.

¹³⁾ Saaleedes lases under 3die April: „Diesen Abend, nachdem J. Maj. eine Stunde lang zu Bette gewesen, befanden sie sich übel, daß Sie sich wegen vielen Essens stark erbrechen mußten, und sehr klagten.“ Næste Morgen tidligt brugtes derfor „Magen-Tropfen in dazu verordnetem Wasser, und hernach Bouillon.“ En anden Gang hedder det (24. April) „J. M. hatten diese Nacht ganz unruhig zugebracht, waren sehr miß-

Den 15de April, som var den sidste Fødselsdag, Christian V. oplevede, savnede heller ikke sin sædvanlige Høitidelighed. Om Formiddagen, efterat Kongen havde expederet Posten, samledes Ridderne af begge Ordener i deres Ordensdragt til Gratulation; til Middag tracteredes i Dronningens Forsal. Kloffen 5 begave begge Majestæter og det øvrige Høfstat sig til Riddersalen, „hvor en Opera blev præsenteret,“ og derpaa blev atter om Aftenen „magnifique tracteret“ i Dronningens Forsal. I Begyndelsen af Vinteren havde i øvrigt, under Kongens Svagthed, hans Opmuntring været, om Eftermiddagen eller om Aftenen at see enkelte af sine Hoffolk eller andre personlige Yndlinger hos sig i Sovestuen¹⁴⁾, hvor der ogsaa jævnligt spillede¹⁵⁾. Optegnelser om disse Kongens Aftenselskaber vedvare kun til ind i November Maaned. Man erfarer ligesaa lidt efter den Tid af Dagbogen, som før Ulykken i Dyrehaven, hvorledes han tilbragte sine Aftener; og hvad der især under Christian den Femtes sidste langvarige Svagthed synes paafaldende, er den Gensomhed og Afsondring saavel fra ethvert andet Besøg, end Ministrenes, som fra den Kongelige Familie, hvori han levede; da det (efter Dagbogen) synes som han nu kun saae Dronningen, Prindsessen og Hoffets Damer og Herrer ved de sjældne Leiligheder, da han i denne Vinter spiste ved et ordentligt Taffel, hvilket ikke udtrykkeligt omtales efter Fødselsdagen den 15de April. Dagbogen, hvor ellers, som det lader, ethvert Besøg hos Kongen er optegnet,

vergnügt, und resolvirten sich ein Purgier-Pulver zu nehmen.“ Dog holdtes ligesuldt Middagsmaaltid i Sovestuen, hvor ogsaa Ministrene om Eftermiddagen samledes.

¹⁴⁾ Som de, der saaledes hørte til Kongens Omgangsselskab i Vinteren 1698—99, nævnes: Gen. Feltmarskal Gyldenløve, Gen. Major Carmaillon, Grev Schaack, Overkammerjunker Sahn (som den 12. Jan. forlob Kongen Kl. 11, og imellem 12 og 1 døde i sin Seng af et Slagskud) Geh. Raad Gabel, Oberstlieutenant Krabbe, Amtmand Rabe, Marskallerne Osten og Sahn, m. fl.

¹⁵⁾ „Auf der Troctafel“ er det sædvanlige, som nævnes. Om dette Spil forekommer den 30. Dec. 1698 følgende: „S. M. ließen sich vormittag in das Rondel tragen, und besaßen daselbst das Geländer, welches um die Troctafel gemacht war, giengen auch darinnen 2 Mal herum in 72 Tritten.“

nævner dog aldrig blandt saadanne Kongens almindelige Livslæger; maaskee er deres Besøg forudsat, og henregnet til den daglige Opvartning. Imidlertid er det tydeligt nok, at Christian V. i sin sidste Levetid har følt en stigende Trang til at søge Lædring og Hielp, og været mere tilbøielig end ellers til at tye til fremmede Læger og Practicanter; ligesom da ogsaa, som en naturlig Følge heraf, Brugen af forskjellige Lægemidler tiltog. Geheimeraad Moth, der i yngre Aar selv havde studeret Medicin, baade hienime og i Paris, har, som det lader til, netop under Christian den Femtes sidste Svaghed, langt hyppigere end tilforn været kaldet til ham (ved hvilken Leilighed han ogsaa enkelte Gange maatte spise med Kongen om Middagen eller Aftenen) og dette formodentlig ikke uden Anledning af hans Tilstand. Ligesom det ogsaa uden Tvivl var efter Moths Anbefaling, at Kongen søgte Raad hos Rector Seerup, som endnu i Januar 1699 hver Morgen kom til ham, saaledes fik ligeledes ved Moth en vis Hr. Olearius fra Wolfenbüttel Afgang til Christian V.¹⁶⁾, som efter hans Forskrift i nogen Tid brugte et Slags Draaber og en tyk Saft („Ratwerge“) imod Hosten; ligesom fra den 10de Mai Morgen og Aften et andet Slags Draaber, som „et Middel til at styrke Lemmerne.“ 3 April brugtes igjen Viin- og Kryder-Badene. Længere hen (den 27. Jun.) forsøgtes ogsaa en „Tinctur af Hr. Olearius“, som gav en stærk Obstruction, og synes strax at være opgivnet.

Men alle disse og flere anvendte Midler kunde neppe engang kaldes Palliativer. Kongens legemlige Affældighed var og blev saa stor, at han nu slet ikke kunde bevæge sig i Bærelserne, uden enten at støttes af Andre, eller ved at gaa imellem et for ham paa flere Steder anbragt Rækværk, ved hvilket han kunde holde sig fast under Gangen med begge Hænder. Paa denne Maade seer man ham endnu i de første Maanedee 1699, baade paa Slottet i Kjøbenhavn og paa Frederiksborg, at øve sine kraftløse Lemmer i Krøblingens Gang, og at tælle de Skridt, som han

¹⁶⁾ Første Gang med Moth, den 26. April 1699; siden kom begge to Gange daglig, om Morgen og efter Aftensmaaltidet, fra den 29de Apr. til den 2den Mai. Olearius nævnes ikke Doctor.

meisommeligt kunde lægge tilbage. Han bragte Tallet aldrig over 1,000, og det var som oftest kun nogle hundrede. Al anden Flytning fra Sted til Sted maatte see ved at lade sig bære; og uden Tvivl er denne Bevægelsesmaade ogsaa anvendt, da han sidste Gang i sit Liv, den 13. Febr. 1699 (som det hedder) „begav sig til Bibliotheket og Konstkammeret“¹⁷). Endnu i Mai Maaned viste der sig hos Kongen den sidste Levning af en Tilstand, der mindede om bedre Tider og om hans sædvanlige Liv og Syssel. Han kunde i denne Maaned, eller fra den 8de til den 29de Mai otte Gange deels være tilstede i Statsraadet eller Conseillet, deels have Ministrene samlede hos sig. Den 6te Mai gav han et Afientaffel for den nylig ankomne Arveprinds af Wolfenbüttel; og reiste den 9de til Frederiksborg, hvor han vilde tage sit sædvanlige Sommerophold. Den 12te førte han Dronningen i Møde, som med Prindsesse Hedevig ligeledes kom derud, og gjorde siden daglige Udgifter i Omegnen. Den 24de tog han tidligt om Morgenens tilbage til Kiøbenhavn, og om Eftermiddagen i sin Chaluppe til Havnen og Toldboden, hvor han vilde besee en svensk Galiot, som havde hidbragt den polske Ambassadeur Kalezky, roede siden til Krigsskibene og tilbage til Trøjhuset. I Pindsedagene var Arveprindsen af Wolfenbüttel paa Frederiksborg, hvor Ridderne anden Pindsedag bære deres Ordensdragt; og hvor Dagen efter (den 31te Mai) denne Maaned sluttedes med at tractere Prindsen af Wolfenbüttel og Prindsessen ved et i Dandsesalen (Riddersalen) paa Frederiksborg „herligt anrettet Taffel, hvortil Trompeter og Pauker vare hentede fra Kiøbenhavn, og hvor Skaallerne dygtigt gik omkring.“ — Dette var sidste Gang i Livet, at

¹⁷) Endskiøndt der knap findes Spor til videnskabelig Interesse hos Christian den Femte, og man neppe vil være i Stand til af nogen historisk Kilde at godtgjøre, at han som Konge besatte sig med Læsning, eller lod sig forelæse af Beger: er det dog ikke umueligt, at han stundom i sine sidste Aar, da han maa have tilbragt saamange Timer i sit Cabinet allene, eller med en og anden Kammerjunker eller Kammertiener, ogsaa har benyttet dette Middel til Tidsfordriv. Det kan i det mindste bemærkes, at han i disse Aar (i Følge den 1. Dagbog) medens han endnu kunde gaar, af og til ogsaa besøgte det Kongel. Bibliothek, der under ham først blev opstillet i Bygningen, hvor det endnu er; og hvortil man den Tid kom fra Slottet, giennem den saakaldte „Vægtergang“, der saa tidt nævnes i Dagbogen.

Christian den Femte kunde vise sig som Kongelig Vert ved en saadan Velgighed. I de faa Uger, hvori han endnu fremdrog sin affældige Tilværelse, kaldt det ham efterhaanden meer og mere tungt at vedligeholde en Levestil, hvoraf han dog kun havde en sørgelig Skygge tilbage. Han vilde endnu forsøge baade nye Arcana (s. Gr. et „Cordiale“ af Olearius) og den sædvanlige Melsecuur; han vilde hverken opgive Middags- eller Aftentasselet, ja ikke engang Parforcejagten; men der viser sig en indvortes Urolighed i hans idelige Rørsler og Skiften af Opholdssted i disse Maaneder, som synes at vidne om at han har havt en Forudfølelse af den sig nærmende Død.

Den 4de Jun. reiste Kongen, i Selskab med Kronprindsen, til Kronborg og tilbage til Frederiksborg; og det i et meget slet Veir med Regn og Storm. Herpaa fulgte Dagen efter „Brækninger, formedelst en svag (formodentlig forfølet) Mave.“ Imidlertid fik den polske Ambassadeur den 5te sin Afstedsaudients; men den 6te greb Kongen til „en Purgation af Hr. Olearius“, hvorefter han befandt sig endeel mat, drak Sek om Eftermiddagen, og blev i nogen Tid ved at drikke denne Vin med Bouillon om Morgenens, afværende med „Mavedraaber“. Dagen derpaa reiste han allerede igien til Kiøbenhavn, uden her at foretage noget; men atter den 10de til Frederiksborg, hvor hans Tilstand var taalelig, indtil den 18de, da Kongen om Natten fik stærke Brækninger, hvilket Tilfælde i flere paafølgende Nætter kom tilbage. Ikke desmindre reiste han den 20de om Eftermiddagen til Kiøbenhavn, tog den følgende Morgen Mavedraaber, besøgte Løihuset og Gammelholm; spiste til Middag og til Aften paa Rosenborg „i Eremitagen“, og førte den 22de atter til Jagersborg, hvor han holdt Middagstafel med Kronprindsen, og derpaa til Frederiksborg. Da han var kommen her, paafølgte en meget stærk Brækning „formedelst Mavens Svaghed“; hvorpaa Dagbogen beretter, hvad man, efter alt det foregaaende, dog neppe ventede: „Er. Maj. begaben sich aber doch des Abends zur Tafel; nach der Tafel geschah es gleich.“ I den følgende Uge var Kongens Tilstand i høi Grad afkræftet og hielpeløs; og hvad der mest viste det: han kunde i tre Dage baade Middag og Aften meget lidt nyde. Der forsøgtes baade „et Cordiale“ og en Tinctur af Olearius,

foruden de sædvanlige Mavedraaber; og endelig holdt Kongen den 28de en medicinist Consultation, hvorved Geh. Raad Moth, Rector Seerup og Dr. Frankena¹⁸⁾ vare tilstede. Frugten af denne var formodentlig, at Kongen, efterat han endnu den 1ste Jul. havde ladet sig, i Selskab med begge sine Sønner, tractere paa Sorgenfri af Stadtholder Gildenløve, Morgenen derpaa begyndte Messicuren. Men dermed var det allerede forbi den 8de; Kongen vendte tilbage til de bittere Draaber om Morgenen, foer den 11te til Kiøbenhavn, men atter den 13de, fra St. Anne Bro, i Chaluuppen, ud til Flaaden; derfra paa den nybyggede Galei til Gylldenlund; herfra til Jagersborg, og om Eftermiddagen til Frederiksborg. Imidlertid havde Christian den Femte endnu i Junius og Julius paa Frederiksborg holdt de sædvanlige Forsamlinger af Conseilet og Ministrene, dog noget sieldnere, end det ellers pleiede at stee. Endelig vilde han endogsaa den 17de Jul. begynde Parforce-Jagterne, og skiondt Hiorten den første Dag ikke blev fanget, lykkedes det derimod bedre anden og tredje Gang, den 19de og 22de Jul.; men hermed fik det omsider Ende med al Jagt. Kongen befandt sig især om Eftermiddagen den 19de mat og ilde efter Jagten; og fik i Sinde atter at reise til Kiøbenhavn den 24de, hvor Dronningen kom Dagen efter for at communicere. Kongen vendte igien tilbage til Frederiksborg den 27de; her havde han følgende Dag, d. 28de Jul., sidste Gang Conseilet samlet, og erpederede Posten om Eftermiddagen; men befandt sig derefter meget mat. Søndagen den 30te communicerede Kongen, var baade Formiddag og Eftermiddag i Slotskirken, og spiste den Dag om Aftenen sidste Gang ved aabent Taffel. Herpaa fulgte om Natten Hoste og Brækninger; og Kongen besluttede reent at forlade Frederiksborg, hvilket ogsaa blev iværksat den 1ste August. Paa Veien besøgte han Grev Reventlow paa Frydenlund, men nød ganske lidt om Middagen, og befandt sig meget ilde, baade om Eftermiddagen og den paafølgende Dag.

¹⁸⁾ Formodentlig den lærde Dr. Georg Frank de Frankena den Ældre, der var Professor i Wittenberg og Churfyrstelig Saxisk Liv-Medicus, indtil han 1695 kaldtes til Danmark og blev udnævnt til Kongelig dansk Liv-Medicus. Han døde d. 14. Jun. 1704, og er bl. a. bekendt af, at han 75 Gange havde gennemlæst Bibelen.

I de første ti Dage af August var Kongens Tilstand af-
 verlende slet, og taalelig. Saaledes kunde han endnu den 3die
 kjøre ud til Jægersborg, for at møde Dronningen, der selv havde
 været upaselig, men dog ønskede at see Kongen; og var dette
 hans sidste Udseelse, ligesom han ogsaa den Dag sidste Gang havde
 spist til Middag med Kronprindsen paa Rosenborg, hvorefter han
 befandt sig ilde, og maatte lægge sig til Hvile, indtil han kjørte
 til Jægersborg. Følgende Dag holdt han dog Conseil paa Jæ-
 gersborg, erpederede Posten d. 5te Aug. og spiste, som det hedder,
 „ved aabent Taffel“, men nød næsten intet, hverken Middag eller
 Aften. Fordøielsens sidste Kræfter viste sig næsten udtømte; og
 man læser for første Gang, at Kongen den 6te August, og
 følgende Dage ikke spiste andet end lidt kogte Perlegryn, Byg-
 suppe, Mandelmælk, et Par Æg, o. s. v. Første Gang under
 flere Aars Svaghed nævnes det nu ogsaa, at Kongen den 7de
 Aug. tog et Pomerium, som virkede stærkt; men hvorefter han
 følgende Dag befandt sig bedre, og den 9de om Eftermiddagen
 forlod Sengen, klædte sig paa, og lod Prindsen af Wolfenbüttel,
 som var kommen tilbage fra Sverrige, indbyde til Audients om
 Eftermiddagen; modtog ogsaa baade ham og Prindsessen, som
 Dronningen selv indførte, i Cabinettet, og overgav ham ved den
 Leilighed Elefantordenen, i Moths, Amtmand Rabens og Marskal
 Ostens Nærværelse. Kongen var ogsaa den 10de August ret vel,
 paa en stor Mathed nær, gav den württembergste Prinds Afsees-
 Audients, og lod den 11te Ministrene, som sædvanligt, komme til
 sig. Den 12te led han om Natten store Smerter i det venstre
 Been, som man tilskrev det indtraadte flette Veir; i øvrigt syntes
 hans Tilstand, som det hedder baade ved den 14de og den 16de
 August, „Dag for Dag meer og mere at forbedres“; han spiste igien
 om Middagen; Ministrene vare hos ham, og Posten blev erpederet
 den 14de. Dagen efter forlod Kongen om Eftermiddagen Sengen,
 lod sig paaklæde, og kjørte fra Jægersborg til Kiøbenhavn's Slot,
 hvorhen Dronningen og den øvrige Kongel. Familie fulgte ham.
 Den 16de blev han vel i Sengen, men „ließen in der Schlaf-
 kammer in Dero Gegenwart wacker arbeiten“; hvilket ogsaa skeete
 den 17de om Formiddagen indtil Kl. 11, da Kongen forlod
 Sengen, begav sig paaklædt ind i Audientsalen, modtog her den

hele Kongel. Familie, spiste i dette Bærelse allene, og lod siden Statholder Gyldebrandt komme til sig. Den 18de August stod Kongen op Kl. 9, begav sig Kl. 10 i Conseilet, hvor Kronprindsen for første Gang havde Sæde, og holdt ud der til Kl. halv eet. Efter Middagsmaaltidet fandt han sig mat, maatte lægge sig, og hostede endel om Aftenen. Næste Dag (en Lørdag) vilde Kongen, siendt endnu noget mat, staae op; men Lægerne fraraadede det; han lod da henimod Middag Ministrene Blesken og Geh. Raad Jesen komme til Referat og Underkrift, hvortil ogsaa Kronprindsen kaldtes. Da Kongen havde spist, kom Geheimeraadene Moth og Harboe i samme Værelse; hvorpaa han drak Caffe, og lod siden endnu engang Geheimeraad Jesen¹⁹⁾ komme til sig.

Hvad enten disse og den foregaaende Dags Anstrengelser, eller Diatæse, have været den nærmeste Årsag, saa blev Kongen Lørdag Aften pludselig overfaldet af en Diarrhoe, som varede hele Natten den paafølgende Søndag, og Natten til Mandag; uden at Dagbogen nævner andet anvendt Middel, end at Kongen Søndag Aften tog en „præpareret Theriak.“ Mandag Morgen Kl. 2 (da en Læge, Hr. Wolff, havde vaaget om Natten) var det saa slet med Kongen, „daß man nicht wußte, woran man eigentlich wäre.“ Man sendte Bud efter de øvrige Læger; med dem kom Moth og Flere; men Kongen faldt i Slummer til noget ud paa Formiddagen, da Dronningen først kom til ham;

¹⁹⁾ Denne Kongens ynbebe og i mange Aar meget betroede Minister, har uden Tvivl været en ikke mindre dærlig og redelig Embedsmand, end Oversecretaren i det danske Cancellie, Geh. Raad Harboe, og det kan bemærkes, at uden Tvivl begge disse betydende Mænd under Christian V. vare indfødte Slesviger. — Thom. Balth. Jesen var født i Wie eller Wihe i Hensborg Amt, Wies Herred, hvor hans Fader, Hr. Joh. Jesen var Præst. Han studerede bl. a. i Straßburg, hvor han 1671 tog den juridiske Licentiat-Grad. 1679 blev han Oversecretair i det tydske Cancellie, fra hvilket for en stor Deel (allerede under Christian IV.) alle striflige Forhandlinger med udenlandske Magter udgik. Jesen blev 1681 adlet, 1693 Ridder af Dannebrog og 1695 Geheimeraad; men var tillige en af de saa høje Embedsmand fra Christian V.'s Regjering, der beholdt deres Stilling og Ansæelse under Frederik IV. Han blev 1701 sendt som Minister til Wien, 1704 til Polen; og blev tilsidst Præsident i det saakaldte Gottorppe Cancellie.

siden Kronprindsen, der blev temmelig længe hos sin Fader, som nu befalede, at Geheimeraaderne skulde gaae til Prindsen med Postbrevene; derimod lod Kongen dog endnu imellem 11 og 12 Ministrene komme til sig; og efterat have til Middag nydt Grød og Perlegrønsuppe og druffet noget Viin, som han ikke mere selv kunde tage til sig, faldt han i en kort Slummer. Om Eftermiddagen kom Dronningen og den hele Kongel. Familie, een efter den anden, ind til Kongen, som nu „da han mærkede, at han ikke havde meget tilbage af det timelige Liv“, tog Afsted med hver især. Han forlangte ogsaa at communicere, hvilket foregik Kl. 5, i den Kongel. Families Nærværelse, efterat nogle Psalmer vare sungne. Om Aftenen lod Kongen sin Skriftestader Dr. Jespersen komme, som Kl. 9 holdt en Aftenbøn; imedens den Kgl. Familie var tilstede i Audientssalen, hvor atter Psalmer bleve sungne. Dr. Jespersen kom saaledes ogsaa de følgende Dage Morgen og Aften til Kongen. Tirsdag den 22de, stiondt Diarrhoen vedvarede, lod Kongen sig dog omklæde i Sengen, og bringe i en Kænestol, for at lade Sengen rede. Han følte sig noget bedre end den foregaaende Dag; modtog om Formiddagen Dronningens Besøg, og spiste til Middag Grød, hvortil han drak 3 Glas Viin. En Time derefter befandt Kongen sig meget ilde; men lod dog samtlige Ministre komme til sig, for at tage Afsted med dem, og de forlode ham, efter et halvt Dvarteer, alle med taarefyldte Øine. Derefter kom ogsaa Geheimeraad Harboe til Kongen, der gav ham Haanden med de Ord: „J har handlet som en ærlig Mand“²⁰⁾. Tilslidst lod han sine Sønner, de to yngre Gyldenløver, komme til Afsted; slumrede derpaa en Tid, og nød om Aftenen noget Riis kogt i Vand, og et Par Glas Viin.

Alt der i denne Christian den Femtes Hælsot ikke viser sig noget Symptom af den Rørelse og Apoplexie, som Miegels lader indtræde hos Kongen flere Dage tidligere, og allerede Natten til den 21de August „vise sig i al sin Styrke“, ved „den dødforkyndende Søv“,

²⁰⁾ Den tydske Dagbog har kun disse Ord: „Ihr habt gethan als ein ehrlicher Mann“ etc. Man kunde maaskee af det tilføiede (etc.) formode, at Kongen har sagt mere. I al Fald er det ikke uden Betydning, at dette er det eneste Tilfælde, hvor Dagbogen nævner Christian den Femtes egne Ord.

hvori Kongen faldt": derom ville formodentlig de i Lægekunsten erfarne Lægere være enige. Det synes temmelig tydeligt, at intet apoplectisk Tilfælde, men en for alle Livsfunctioner forðarvelig udiartetist Levemaade, omfjeder har medført den, ved en fuldendt Svækkelse af Mavens og Underlivets Organer bevirkede eller fremmede Diarrhoe, der har været den nærmeste Dødsarsag, og hvorefter der, saavidt man af Dagbogen kan see, fra Lægekunstens Side intet egentligt Middelev anvendt, eller kunde anvendes. Endnu tre Dage efter den omtalte Afstedsscene varede Kongens lange Strid med Døden, under bestandig svagere Livsøevner og Livsythtringer; uden at han dog i vaagen Tilstand, indtil ganske kort før sit Endeligt, enten var Bevidsthed eller Mæle berøvet. Synet havde han derimod begyndt at tabe Torsdag Aften den 24de, da han, som det siges, „neppe mere kunde kjende Mæden.“ I øvrigt havde han alle sine øvrige Sandser, og efter saa langvarige Udtømmelser dog saa mange Kræfter, at han selv kunde reise sig i Sengen. Endnu om Natten til den 25de talte han af og til, og da han om Morgenens Kl. 5 nød noget Havresuppe, spurgte han, hvem der havde sendt ham den? drak et Glas Viin, og forlangte endnu eet. Kloffen 7 holdt Dr. Jespersen sidste Gang Morgenbøn; hvorefter Dronningen blev siddende ved Kongens Seng til henimod Middag, da Mælet tabte sig; men endnu kunde han høre og forstaae hvad Dr. Jespersen talte til ham, og besvare det ved Tegn med Hovedet. Om Eftermiddagen laae han for det meste i en slumrende Tilstand, hvorefter han dog undertiden vaagnede, og fornæm hvad der sagdes ham. Dronningen kom tilbage, og blev ved Dødsleier indtil Kl. 4; og 25 Minuter derefter udaandede Christian den Femte sit sidste Suf, i en Alder af 53 Aar og 4 Maanedere.

Register.

Ugersø og Dmø, seges af Christian V. i Stormveir. 37.
 Ahlefeldt, Carl, 160.
 Ahlefeldt, S. S. Minister i England. 46. 124. 138. 139. 121. 124.
 Amager, Besøg der af Høffet. 45.
 Amalienborg. 48. (Haven.) 54.
 Amerongen, G. A. van Rede, 48. 50. 51. 55. (til Giasf hos Kongen) 56. 63. 68. 70. 71. 77. hans Død. 123.
 Anton Ulrich, Hert. af Brunsv. Wolfenbüttel. 151.
 Baden, G. L. om Christian V. S. 15. 172.
 Berg, Magnus, Konstner. 215.
 Bibliothek, det Kongelige, besegtes af Christian V. S. 232.
 Bidal, fransk Abbe. 101.
 Bielke, N. svensk Feltmarskal (som til Kiøbenh. 77.) 78. 79. 80. 133. 136.
 Boisclair, fransk Hofpræst. 215.
 Brandenburgske Hof. 28. 40. 62. 80. 87. (Churfyrsten bærer iffe mere Elefantordenen. 111.) 113. 118. 120. Repressalier tages mod Brandenburg. 125. 126. brandenburgske Skibe opbringes. 127. (128. 130. 131.) 136.
 Brandt, Overrentemester. 38. 83. 124. (om hans Finantsebestyrelse. 145.) 146. 147.
 Breitenau, (Christoffer Gentsch.) 27. 29. 39.
 Calixtus, S. A. (i Hølmstedt.) 151.
 Capere, franske, forbydes de norske Havne. 111. 112. (115. 117.) brandenburgske. 123.
 Carl XI., Konge i Sverrige. 55. var tilbeielig til at skaffe Christian V. hele Sleevig og Holsten, imod at faae hele Pommern. 78.
 Carl XII., vilde man have giftet med Sophie Hedevig. 26.

Charlotte Amalia, Dronning. 53. 56. 57. 105. 107. 114. 139. 234. 235. 237. hendes Egetskabs-Project for hendes Sønnen. 184.
 Christian V., hans Regiering og Charakter. S. 7. 8. 12. Legemsbestaffenhed. 217. hans Dagbøger og Journaler. 15—20. 171. Finantser og Statsregnskaber under hans Regiering. 20. 21. 148. 173—80. 186—91. 181. 82. (see Finantse-Sager.) Reiser og Menstringer. 30. 35. 37—59. 107. 165. mister 3 Døttre i 4 Uger. (1689.) 33. Giasf hos Private. 45. 53. 60. 90. 106. 107. 108. 169. 234. Legemlige Svagheder og Curer. 48. 95. 162. 218. 222. Levemaade i Epife og Drif. 217. 218. 221. 223. 228. 229. Jagtlidenstaf. 218. 219. 220. 224. 226. 234. Reise-Instruction for Kronprindsen. 53. egenhændige Memorialer. 52. 71. 78. 159. 180—204. stienker Rector v. Univers. en ny Raabe. 84. skyder til Skiven om en Dre. 101. holder et Campement (1691.) S. 116—20. ensfter uoplyselig Alliance med Sverrige. 136. hans Reise-Journal. 139. slutter Tractat med England og Holland (1696.) S. 170. Om hans egen Virksomhed som Regent, 171. 72. forstod, talte og skrev Dansk. 15. 172. 73. egenhændige Regnskabs-tracter for Particulair-Casfen. 205—15. Sygdom og Død 216—38.
 Christian Albrecht, Hertug af Gottorp, og hans Stridigheder med Christian V. 29. 30. 33. 34. Forkliger i Altona, 1689. S. 30. 31. 42. (undgaar at komme til

- Christian V. i Rendsborg, 58.) 106. 117.
- Christianshavns Kirke, indvies i 7 Timer. 160.
- Convoier, og bevaonet Neutralitet. 43. 49. engelske Convoiers Insolentz. 104. danske Convoier anholdes og Skibe optages af Hol-
länderne. 107. (110.)
- Cronborg Slot og Fæstning. 47.
- Dagregister, udst. om Christian V. Privatl., 1681—89. (Haandskrift.) S. 64.
- Dolke, en ny, opfundet af Admiral Span. 132.
- Dronninglund, i Vendsyssel. 57. 105.
- Erenschild (Conrad Biermann), Geheimeraad, m. m. S. 34. 35. 39.
- Elkholden. 51. 70. 139. 150.
- Estilbsen, Lars, Tølsforpagter. (1691.) 81. deer, 85.
- Falliseau, Brandenb. Minister i Rhb 62. 67. 68. 69. 85. 87. 88. 98. 128. 140. 143. 144.
- Finantsager og Bestyrelse. 125. 126. 131. 132. 134. 138. 139.
- Fouleresse, Legat. Secrétaire. 42. 84. 104. 131.
- Frankenan, G. F. de, Livmedicus. 234.
- Frederica Amalia, Hertuginde af Gottorp, Kong Frederik III. Datter. 31. 54. 58.
- Frederik (IV.), Kronprinds 53. 57. 105. 124. 138. 139. 142. 161. 162. 214. 233. 237.
- Frederik Ludvig, Hert. af Holsteen-Bek. 122.
- Georg, (Prinds Jørgen) Chr. V. Broder. 27. 28. 43. 68. 93. 94. 95. 146. 158.
- Geismar, v. Overhofmester, 166. 168.
- Giese, Marcus, Geh. Raad. 76.
- Gødens, Freydag von, kejserlig Gesandt; Kongens Conferentz med ham om Hielpetropper. 77. 79. 126.
- Grumbkow, Joh. Ern. (brandenb. Minister.) 67.
- Gros, holl. Envoyé i Kjøbenhavn. 31. 82. (Besværgelse over ham. 83.) 88. 144.
- Gottorppe Huus, dets Forbindelser med Sverige. 133. 146.
- Grønland, Danmarks gamle Rettighed til Landet. 81.
- Gyldenløve, Mr. Chr. bliver Admiral og Vice-Præsident. 169.
- Hagen, von, d. Resident i Berlin. 156.
- Hamborg og Hamborgerne. 48. („Hamborgerne ubi Allarm.“ 95. 96.) 105. 113. 121. 124. 128. 130. 135. 136.
- Hannover, Hursyrstelig Værdighed. 43. 47. 143. Succession. 70. Sendebud derfra til Christian V. i Holsteen. 106.
- Harboe, Geh. R. og Cabinetssecrétaire. 196. 236. 237.
- Harthausen, A. B. Overstalsmester, m. m. 45. 50. 72-73. 121. 125. 126.
- Herberstein, Baron, Hursyrst Gesandt. 132.
- Hesens-Homburg, Landgreven af, (1690.) 58. (1691.) 80.
- Holland: Skibsfart p. Vesterseen. 63.
- Hollandske Skibe opbringes. 62. 77. 84. (Accord om deres Frigivelse, imod Erstatning for danske Skibe. 102. 105. 106. 117.)
- Højeste-Ret: 56.
- Jacob, II. Konge af England. 27.
- Jespersen, Peder, Dr. th. og Con-
fessionarius. 159. 227. 237. 238.
- Jessen, Th. B., Geh. Raad m. m. 57. 124. 125. 130. 139. 171. (Ann.) 236.
- Johan Adolph, Hertug af Pløen, dansk Feltmarskal. S. 28. 29. 30. 32. 34. 36.
- Johan Georg IV. Hursyrst af Særen. 26. ophævede Forlovelse med Sophie Hedevig. 140. 141.
- Julius Franz, sidste Hertug af Lauenborg. S. 36.
- June, Axel, (hans Sag og Arrest.) 63.
- Juul, Jens. 114.
- Kalkein, W. S. 63.
- Kjøbenhavn, Ildbrand: 42. 43. 46. 61; i Skibsboderne, 61. 137.
- Canalens Renselse. 91. Proviant-
husets Portforpagtning. 91. 99.
- Königssee, Gr. af, kejserlig Gesandt. 139.
- Kongsberg Sølvværk. 47.
- Kontinere, som lignedes under Chri-
stian V. 215.

Krabbe, Niels (negtes personlig Audients hos Carl XI.) 55.
 Krag, Niels, Geh. Raad (1696) efter Juuls indstændige Begiering. 169.
 Kruse, Edv., Gen. Toldinspectur. 42. 43. 49. 81. 137.
 Laan paa Livrente, i Amsterdam. 137. 257. Laan imod Pant i Dittmarfsken og Wesertolden. 157.
 Laassen, Jens, Toldforpagter. (1691.) S. 91. 94.
 Lauenburg, 36. 37. 38. 41. 143.
 Lente, Chr., Minister i Haag. 40. 92. 110. 111. 117. 138. 145.
 Lente, J. Hugo, Minister ved det brandenb. Hof. m. m. 28. 41. 42. 46. 156. 164.
 Lilienkrone, M. Poul, (Statsraad, Cantøler i Hertugdømmerne. m. m.) 35. 39. 51. (tilbagelaldes fra Wien. 83.)
 Linke, Resident ved den Keisersax. Kreds. 89. 96. 101. 103.
 Liimborgske Hof. 29. 36. 47. 49.
 Lurdorff, B. Gesandt i Sverrige. (1691.) 45. 144. 159.
 Masius, S. G., tydsk Hofpræst. 92. 99. 101. 150.
 Meierfrone, Gesandt i Paris. 90. 95. 99. 110. 121. 123. 128. 135. 137. 139. (om Titulaturstrid.) 144. 146.
 Meinke, dansk Resident i Lüneborg. 26. 121.
 Moleworth, Robert. 8. 9—12. 32. 33. 35. 39. 41. 43. 55. 59. 67. 217.
 Mortangis, fransk Ambassad. i Kiøbenh. 29. 38. 44. 56. 69. 72. 86. 98. (beskietes med 2000 Ducater. 104.) 132. 142.
 Moth, Matth. Geh. Raad og Oversecr. 44. 50. 227. 231. 235. 36.
 Moth, Sophia Amalia. 24. 33. 35.
 Münster, Bisstoppen af (Eph. B. von Galen) 86. 157.
 Meinichen, Hans, Livmedicus. 221.
 Neutrale Magters (Danmarks og Sverrigs) Skibsfart forsvaret v. Tract. af 1691. S. 103.
 Nierenborff, Baron, Churpfalgs Gesandt, sendt til Christian V. 152—156.
 Norske Toldforpagtning. 100.
 Nykiøbing p. Falster (Stutteri.) 38.

Østfrisland, Christian Eberhard, Fyrste af, 133.
 „Papirmøllen ved Stranden“ (Strandmøllen.) 1691. S. 115.
 Paulsen, Vice-Admiral. 121. 127. 157. 58. 159.
 Pengelaan (i Holland.) 50. 51.
 Persiff Envoyé, sendt til Kiøbenhavn. (1691.) 139. 142. 143.
 Piper, D. N. (adlet under Navnet Leventfrone.) 27.
 Plesen, Chr. S. Geh. R. og Directeur i Rentekammeret. 145. 146. 147—48. 159. 189—91.
 Plesen, Sam. Eph., Generallicutenant. 39. 49. 53.
 Ploenske Deel af Holsteen. 30. 36.
 Rangkau, Ditlev, Stattholder. 22.
 Reformerede, (Calvinister) i Danmark. 50. 57. 59. 60.
 Reichenbach, hertugelig Gottorpff Cantøler. 83. 91.
 Rendsborg Fæstning (bygget og udvides p. den slesvigiske Grund. 48.) 50. 58. 72. 87.
 Rentlow, Conr., Overjagermesteri og Geh. Raad (senere Storcantøler.) 33. 91. 107. 163.
 Rentlow, Ditt. Klosterprovst Preeb. 164.
 Ridderskabet i Slesvig og Holsteen. 46.
 Riegels, R. D. hans Christian V. Historie. S. 6. 10. 20. 171. 216. 219. 237.
 Ringelmann, Livlage. 48. 68. 165.
 Rumohr, Gesandt i Dresden, m. m. 132. 134. 141. 153. 166. 167.
 Römer, Die. (1690.) 54. (1699.) 215.
 Schak, Enkegravinde. (reiste til Dr. Ulrike i Sverrige. 1691.) 97.
 Seerup, Rector i Ribe. 227. 231.
 Selfirk, Gesandt fra K. Wilhelm III. (1691.) 84. 86.
 Skeel, Jørgen, til Estrup. 57.
 Skibsfart under dansk Flag og Søpas. 107. 109. 121.
 Sophie Hedevig, Christian V. Datter. 26. 84. ang. hendes Forlovelse m. Churprysten af Saren. 81. 113. 115. 133. 140. 41. hendes paatænkte Giftermaal med den romerske Konge, Joseph I. 149—55. 163. 165—170. Med Hertugen af Mecklenborg. 155.

- hendes Portrait i Email. 159. 160.
- Span, Admiral. 43. 61. 132. 134.
- St. Thomas (i Vestindien. 1665—91.) S. 103. 115.
- Stokfleth, Christ. (Gesandt i Stokholm, m. m.) 34. 43. 69. 71. 77. 80. 81. 97. 105. 112. tilbagekaldes: 124.
- v. Støcken, Admiral. 41. (97?)
- Subsidier, engelske. 43. franske. 44. 132.
- Sverige, 26. 32. 40. 41. 43. 46. 47. 53. 60. 69. 73. 74. 75. (Gavnigheden af et fast Forbund med Sv. 88.) 89. 91. 92. 106. 108. 119. 127. (Rigsraadet henvender sig til Christian V. om Bistand mod Kongen. 135.) 136.
- Se - Staten vedkommende, 1696. S. 202—4.
- Sesolf, hverves i Hamborg. 157. 58. 59.
- Thott, Knud, til Knudstrup 75.
- Tractater, 41. 43. 54. 61. (m. Frankrige. 1691. S. 80. 81. 85. 87.) m. Sverrige. (1691.) 84. 89. (Convention med Holland. 145.)
- Tremouille, Charl. Amal. de la, Prindsesse af Tarent. 45. 72. 137.
- "Trofastel", et Epil. 230.
- Ulrike Eleonore, Christ. V. Sester, Dronning i Sverrige. 48. 68. 73. 97. 115.
- Urlich, Raad og Resident i Wien. (fra 1691.) 83. 98. 116. 124. 139. 150.
- Wedel, Gust. Vilh. Greve (til Jarlsberg), Feltmarskal. 28. 44. 49.
- Wibe, Johan, Gen. Lieutenant. 51. 56.
- Wibe, Mich., Geh. Raad. 44. 49.
- Wilhelm III. K. i England. 32. 43. 59. 70. 83. 84.
- Winterfeldt, S. D. Stiftamtmand. 46.
- Württemberg, Hertug af, 36. 39. 47. 135.

Rettelse.

S. 77. 6. Martz. Staffeldt, læs: Stokfleth,

